

Η «Πόλη - Κείμενο» των Παραστάσεων και των Αναπαραστάσεων

Τζίνα Σταυροπούλου

**Η «Πόλη - Κείμενο»
των Παραστάσεων και των Αναπαραστάσεων**

Τζίνα Σταυροπούλου

Η «Πόλη - Κείμενο» των Παραστάσεων και Αναπαραστάσεων

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΔΠΜΣ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ: ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ -
ΧΩΡΟΣ- ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ : 2023 - 2024

Τίτλος Εργασίας :

Η «Πόλη - Κείμενο» των Παραστάσεων και Αναπαραστάσεων

Γεωργία Σταυροπούλου, Α. Μ : 41002318

Επιβλέπων καθηγητής:

Σταύρος Σταυρίδης

Αθήνα, Νοέμβριος 2024

Η «Πόλη - Κείμενο» των Παραστάσεων και των Αναπαραστάσεων

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα εξετάζει την πόλη τόσο ως ζωντανό οργανισμό, όσο και ως επιτελεστικό πεδίο, διερευνώντας τις αλληλεπιδραστικές σχέσεις μεταξύ των καθημερινών πρακτικών των κατοίκων, του αστικού σχεδιασμού και της συμβολικής διάστασης του αστικού χώρου.

Ο κεντρικός στόχος της είναι η ανάδειξη της πόλης ως ανοιχτού πεδίου δράσεων και νοηματοδοτήσεων, το οποίο, μέσα από τις χρονικές διαδικασίες των αστικών περασμάτων και αφηγήσεων, αποκτά διαστάσεις επιτελεστικής παράστασης. Η σωματικότητα των κατοίκων αναδεικνύεται ως βασικός φορέας της αστικής επιτελεστικότητας, ενώ ο δρόμος ερευνάται ως ελάχιστη “σκηνή” της αστικής επιτέλεσης που παρατηρείται. Η γλωσσική διάσταση της πόλης γίνεται η βάση της διερεύνησης που διασυνδέει τα πεδία των χωρικών, περιπατητικών και επιτελεστικών πρακτικών, τα οποία αναδομούν την αστική εμπειρία και τα όρια μεταξύ πραγματικότητας και συμβολικού.

Η μεθοδολογία της έρευνας βασίζεται κατά βάση σε θεωρητικές αναλύσεις και συνδέσεις, συνενώνοντας επιστημονικά πεδία όπως η Κοινωνιολογία, η Ψυχανάλυση, η Γλωσσολογία, η Επιτέλεση / το Θέατρο και η Αρχιτεκτονική. Επιπλέον, χρησιμοποιούνται παραδείγματα προσωπικής καταγραφής στον αστικό χώρο, όπως και συνδέσεις με έργα τέχνης και καλλιτεχνικές πρακτικές, που αφορούν τις έννοιες και θεωρίες που αναλύονται. Έτσι, δομείται μια θεωρητική βάση παρατηρήσεων και πολυεπίπεδων συμπερασμάτων ως προς το ευρύ πεδίο της “επιτελεστικότητας” της πόλης.

Η εργασία καταλήγει συλλογιστικά στο ότι η Πόλη των Παραστάσεων και των Αναπαραστάσεων αποτελεί ουσιαστικά το επιστέγασμα των δράσεων και των συμβολισμών που ενέχουν οι καθημερινές πρακτικές των κατοίκων

, όπως το περπάτημα και η κοινωνική αλληλεπίδραση, δημιουργώντας
διαρκώς γλώσσες και μετα - γλώσσες επικοινωνίας και (αστικού)
σχεδιασμού.

Περιεχόμενα

Πρόλογος , σελ. 11 - 15

Ενότητα 1. Εισαγωγή , σελ. 16 - 29

**Κεφάλαιο 1.1. Η διπλότητα των νοημάτων και η αδυναμία
αυστηρών ορισμών : Η συσχέτιση Αρχιτεκτονικής,
Επιτέλεσης και Αστικής Νοηματοδότησης**, σελ. 17 - 19

**Κεφάλαιο 1.2. Ο “κύκλος” και ο “χρόνος” : Η Σύνδεση
Γλώσσας, Σώματος και Αστικού Χώρου** , σελ. 20 - 23

Κεφάλαιο 1.3. Η κατασκευή του ερευνητικού ερωτήματος ,
σελ. 24 - 27

**Ενότητα 2. Ομιλιακές Πράξεις και Χωρικές Πρακτικές:
Οι “Χαρτογραφήσεις” της Πόλης μέσα από τις θέσεις του De
Certeau** , σελ. 30 - 71

**Κεφάλαιο 2.1. Το περπάτημα ως πεδίο εκφώνησης:
Οι αναλογίες της πόλης του De Certeau με τη
γλωσσολογική θεώρηση** , σελ. 31 - 44

**2.1.1. Η αναλογία μεταξύ συστήματος πόλης και
εκφωνήματος** , σελ. 31 - 35

2.1.2. Η πόλη ως μια χωρική “γλώσσα” : Η αρχή της ρητορικής του περπατήματος , σελ. 36 - 42

Κεφάλαιο 2.2. : Η πεζοπορική διαδρομή ως μια ακολουθία “φατικών τόπων”, σελ. 45 - 55

2.2.1. Η χωρικότητα στον De Certeau: πέρα από την τρισδιάστατη αντίληψη του χώρου , σελ. 45 - 48

2.2.2. Τα “ίχνη” της Πόλης και οι “διαδρομές” της Γλώσσας , σελ. 49 - 53

Κεφάλαιο 2.3. Ο Χρόνος ως μια διαλεκτική μεταξύ Ίχνους και Γραφής , σελ. 56 - 71

2.3.1. Ο αστικός χώρος ως βιωμένος τόπος : Η αφήγηση ως δυναμική κατάσταση μεταξύ χώρου και τόπου , σελ. 56 - 61

2.3.2. Ο χώρος ως νοηματοδοτημένος τόπος επιτελέσεων : Το γραπτό κείμενο ως “ιδιότοπος” και η δράση της ανάγνωσης ως “εν εξελίξει” τόπος , σελ. 62 - 68

**Ενότητα 3. Ο “ζωντανός” Λόγος του De Certeau :
Μεταξύ κειμένου και περικειμένου , σελ. 72 - 123**

**Κεφάλαιο 3.1. Η ταυτόχρονη “συνύπαρξη” τόπου και ου
τόπου (ή παρουσίας και απουσίας)
, σελ. 73 - 87**

**3.1.1. Τα σχήματα Λόγου της Συνεκδοχής και Ασύνδετου
ως φορείς χωρικών νοημάτων , σελ. 73 - 78**

**3.1.2. Ο αστικός ιστός των “ονείρων” και των
“περασμάτων” : Οι πρακτικές των περιπατητών ως
“εμπειρίες στέρησης Τόπου” , σελ. 79 - 84**

**Κεφάλαιο 3.2. Η πρακτική της οδοιπορίας ως μια ενεργή
αφήγηση τόπων , σελ. 88 - 102**

**3.2.1. Τόπος και “αλήθεια” : Ο Μύθος , το Σώμα και οι
χωρικές πρακτικές, σελ. 88 - 93**

**3.2.2. Η “ποιητική” γεωγραφία ως διαλεκτική μεταξύ
εξωτερικών και εσωτερικών χώρων , σελ. 94 - 99**

Κεφάλαιο 3.3. Η σημασία της πλαισιωτικής ρύθμισης στη “διατήρηση” της αφηγηματικότητας , σελ. 103 - 123

3.3.1. Ο “παραβατικός” λόγος του Bakhtin και η αναλογία με τον δημόσιο χώρο “χωρίς” πλαίσιο , σελ. 103 - 112

3.3.2. Η “παραβατική” αφηγηματικότητα των αστικών ιστοριών , σελ. 113 - 120

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο : Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση” , σελ. 124 - 181

Κεφάλαιο 4.1. Οι τακτικές του σώματος έναντι των στρατηγικών του τόπου , σελ. 125 - 139

4.1.1 Ο “ελεγχόμενος” αυτοσχεδιασμός μέσα στη “σχεδιασμένη” πόλη των κανόνων συμπεριφοράς , σελ. 125 - 130

4.1.2. Από την “επαναφερόμενη” στην “τελετουργικοποιημένη” συμπεριφορά : *Επιτελέσεις γλωσσικών και έμφυλων ταυτοτήτων* , σελ. 131 - 137

Κεφάλαιο 4.2. Η “μεθοριακότητα” του επιτελεστικού βαδίσματος ως αντίσταση στην “πλαισίωση” της μηχανιστικής κίνησης της πόλης , σελ. 140 -156

4.2.1. Το παιχνίδι ως “αντι” - πλαισίωση των καθημερινών πρακτικών , σελ. 140 - 145

4.2.2. Το πεδίο του περπατήματος ως ένα “εν δυνάμει” επιτελεστικό- θεατρικό πλαίσιο , σελ. 146 -153

Κεφάλαιο 4.3. Η κυκλοφορία των σωμάτων ως συλλογική εμπειρία βίωσης της “Πόλης - Παράστασης” , σελ. 157 - 180

4.3.1. Η σωματική επιτελεστικότητα ως διαμεσολαβητής των ισοροπιών της αστικής εμπειρίας , σελ. 157 - 163

4.3.2. Το “σπάσιμο” του τέταρτου τοίχου της αστικής συνθήκης: η “Πόλη - Παράσταση” των ανατροπών , σελ. 164 - 175

Επίλογος - Συμπεράσματα , σελ. 182 - 195

Συνολική βιβλιογραφία και λοιπές πηγές , σελ. 198 - 202

Πρόλογος

Η παρούσα μελέτη ξεκινά με αφορμή την αρχιτεκτονική διερεύνηση της αστικοποίησης και του μετασχηματισμού του δημόσιου χώρου, φαινόμενα που εντείνονται στην εποχή της ταχύτητας και της συνεχούς αύξησης του αστικού πληθυσμού. Υπό αυτή την οπτική, η πόλη δεν περιορίζεται στη λογική μιας πολεοδομικής εξομοίωσης ή μιας δισδιάστατης αποτύπωσης, αλλά αντιμετωπίζεται ως ένα ανοιχτό, δυναμικό “κείμενο” συμβάντων και νοηματοδοτήσεων. Μέσα σε αυτό το πεδίο, συνυφαίνονται κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις, διαμορφώνοντας ένα ζωντανό θέατρο παραστάσεων και αναπαραστάσεων, όπου η πόλη εξελίσσεται διαρκώς, ως κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική οντότητα.

Ο αστικός χώρος ως πολυδιάστατο αντικείμενο έρευνας, στην εποχή του χιάσματος μεταξύ εμπειρίας και αναπαράστασης, δημιουργεί τόσο αξιολογικές, όσο και τελεολογικές αναφορές, με ερευνητικό κέντρο την ενσώματη εμπειρία μιας τέτοιας πορείας μελέτης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο έρευνας, η διεπιστημονική προσέγγιση της αρχιτεκτονικής θεωρίας - με ιδιαίτερη έμφαση στα πεδία της κοινωνιολογίας και της ψυχανάλυσης, θέτει την πόλη ως ένα ζωντανό πεδίο “γλώσσας”, το οποίο μετατρέπεται σε “σκηνή”, όπου επιτελούνται διασυνδεδεμένες σχέσεις και ταυτότητες, ως ένα συνεχές διαρκούς (ανα)νοηματοδότησης μέσα στον χρόνο και χώρο.

Στη διαλεκτική των ρευστών ορίων της εποχής της μετανεωτερικότητας, η διασύνδεση μεταξύ καθημερινής ζωής και τέχνης, θέτει την έννοια της Πόλης υπό επαναπροσδιορισμό· ειδικότερα τις καθημερινές πρακτικές -όπως το περπάτημα- ως φορείς αφήγησης, θεατρικότητας και νοηματοδότησης του αστικού χώρου. Όπως εξηγεί και η Barbara Freedman, περί μεταμοντερνισμού και ψυχανάλυσης, και τα δύο χρησιμοποιούν θεατρικά τεχνάσματα για να αποδομήσουν τη σταθερή θέση του

παρατηρητή, οδηγώντας σε ένα αέναο παιχνίδι αβέβαιων και ασταθών απόψεων.⁽¹⁾

Ειδικότερα, στην παρούσα έρευνα ως βάση τίθεται η θέση της Γλώσσας γύρω από τη διαλεκτική μεταξύ παρουσίας και απουσίας, η οποία συνθέτει κομβικές έννοιες διερεύνησης, όπως οι εξής: τόπος, χρόνος, διαδικασία, δομή, παιχνίδι και επιτέλεση. Ως προς την πολλαπλότητα νοημάτων, εντοπίζονται τα “παιχνίδια της γλώσσας” του μεταμοντέρνου, όπου κατά τον Lyotard, συντίθεται από δύο συνιστώσες: τον “λόγο και την εικόνα” ή το “μορφικό σχήμα και τη φιγούρα”. Στην πρώτη περίπτωση, όπως εξηγεί ο Carlson <<το αφήγημα νοηματοδοτείται και νοηματοδοτεί>>, ενώ στη δεύτερη <<είναι το συγκεκριμένο γεγονός της αφήγησης>>. Ο ίδιος ο Lyotard επισημαίνει την αξία της αφήγησης ως αυτοτελούς οντότητας, ορίζοντας το μεταμοντέρνο ως <<δυσπιστία απέναντι στις μετα - αφηγήσεις>>.⁽²⁾

Σε αυτή την κατεύθυνση, βέβαια, κινείται και ο De Certeau, όπου οι θέσεις του δείχνουν ότι οι γενικές δομές φιλοσοφίας και πολιτισμού μετατίθενται προς τα “γεγονότα”, ενώ η <<καθολική αλήθεια ή η γενική λειτουργική στρατηγική>> στρέφει την προσοχή μας προς την “επιτελεστικότητα - παραστασιακότητα”.⁽³⁾ Αυτή η μετατόπιση προτείνει μια νέα προσέγγιση στην κατανόηση της πόλης, και ιδιαίτερα ως προς την παρούσα έρευνα, επικεντρώνει τη μελέτη στη διαλεκτική καθημερινών πρακτικών - καλλιτεχνικών διαστάσεων.

Ειδικότερα, ως πυρήνας της έρευνας τίθεται το περπάτημα, όπως αναλύεται από τον De Certeau, τόσο ως πρακτική του σώματος, όσο και ως <<λόγος>> της πόλης. Έτσι, η <<ρητορική>> του περπατήματος, κατά Certeau, εξετάζεται ως τρόπος νοηματοδότησης της πόλης, όχι απλώς ως χώρου, αλλά ως επιτελεστικού πεδίου εξέλιξης και ανατροφοδότησης γεγονότων. Με αυτόν τον τρόπο θεώρησης, η Πόλη ως πεδίο πολιτιστικής έκφρασης και κοινωνικής δράσης, ξεφεύγει από τη στενότητα ενός

δομημένου και κλειστού συστήματος ` αντιθέτως εντοπίζεται σε αυτήν ένα ακόμα επίπεδο αφηγηματικότητας , όπου το σώμα παίζει καθοριστικό ρόλο για τη συνολική “ανάγνωσή” της.

Επομένως, η ανάγκη για επανερμηνεία του χώρου και του πολιτισμού μέσα από το αστικό πεδίο, δίνει το έναυσμα για την εκτενέστερη μελέτη των θέσεων που συνδέουν την πόλη με τα πεδία των : γλώσσα, επιτέλεση, και καθημερινή πρακτική , τόσο ως ολότητα νοήματος, όσο και ως ανάγκη έκβασης σχεδιαστικών συμπερασμάτων που μπορούν να προκύψουν από μια τέτοια συλλογιστική. Μέσα σε αυτή την πορεία διαμόρφωσης του ερευνητικού πλαισίου , καθίσταται σαφής η θεμελιώδης διαφορά μεταξύ “πεδίου” και “συστήματος”. Οι θέσεις του De Certeau , ως βάση αυτής της θεώρησης, ξεχωρίζουν τη Γλώσσα ως Πεδίο και τη Γραφή ως Σύστημα , με τρόπο ανάλογο που οι επιτελεστικές / θεατρικές θεωρήσεις διακρίνουν την παράσταση ως ζωντανή και εξελισσόμενη διαδικασία , δηλαδή ως πεδίο, και το κείμενο ή το σενάριο ως σταθερό και προκαθορισμένο σχέδιο , δηλαδή ως σύστημα. Μια τέτοια διάκριση, λοιπόν, πώς θα μπορούσε να διανοίγει μια αναλογία θεώρησης που μπορεί να εφαρμοστεί και στην κατανόηση του αστικού χώρου ;

Ο Certeau φαίνεται να εμφανίζει τη διάσταση της καθημερινής πρακτικής , υπό την ίδια λογική ` δηλαδή τη θεώρηση της Πόλης ως πεδίου ανάπτυξης συμβάντων και διασυνδέσεων σχέσεων, ενώ την πολεοδομική σχεδίαση, όπως και συγκεκριμένες συμπεριφορές των κατοίκων, ως ένα σύστημα , εντός αυτού του πεδίου. Το περπάτημα ως μια μορφή “εκφώνησης” , λοιπόν , αποτελεί τον πυκνωτή αυτής της διαλεκτικής , και εν τέλει, το σώμα καθίσταται φορέας και διαμεσολαβητής της σχέσης μεταξύ χώρου και νοήματος. Η διάθεση του σώματος, κατά τον Certeau, μέσω της κίνησής του, λειτουργεί ως επιτελεστική πράξη , η οποία παράγει αφηγήσεις , ενεργοποιώντας και ανα- νοηματοδοτώντας την πόλη. Με αυτόν τον τρόπο, η Πόλη διαρκώς μετασχηματίζεται, όπως οι μηχανισμοί της Γλώσσας, εντός ενός δυναμικού πεδίο αλληλεπιδράσεων.

Από την άλλη, η Πόλη, δεν περιορίζεται σε έναν στατικό χάρτη ή σύστημα, αλλά <<υφαίνεται>> ως κειμενικός ιστός. Αυτό πραγματοποιείται μέσα από τις καθημερινές πρακτικές και τις διαδρομές των κατοίκων, οι οποίοι επαναπροσδιορίζουν διαρκώς τα όρια και το νόημά της. Πάνω σε αυτή τη διαλεκτική Πεδίου - Συστήματος, η επιτελεστικότητα δύναται να αναδειχθεί ερευνητικά ως ο τρίτος όρος, που γεφυρώνει τη στατικότητα του συστήματος με τη ρευστότητα του πεδίου. Έτσι, οι κάτοικοι τίθενται ως ενεργοί συμμετέχοντες στο αέναο παιχνίδι νοηματοδότησης, όπου η πόλη γίνεται ένας ανοιχτός κώδικας, συνεχώς αναδιαμορφούμενος από τη σχέση μεταξύ κανόνων που τίθενται και αλληλεπιδράσεων που προκύπτουν.

Εν κατακλείδι, η μελέτη αυτή στοχεύει στην ανάδειξη του πολυδιάστατου χαρακτήρα της αστικής πραγματικότητας, που συντελεί στη δημιουργία της Πόλης των “παραστάσεων” και των “αναπαραστάσεων”. Με αυτόν τον τρόπο, η έρευνα αποβλέπει στην “ανάγνωση” των σχέσεων, διαδικασιών και αφηγήσεων, που τη χαρακτηρίζουν ως ανοιχτό κώδικα, αντί κλειστού συστήματος. Έτσι, η σημασία των καθημερινών, επιτελεστικών πρακτικών έρχεται σε παραλληλισμό με τους γλωσσικούς μηχανισμούς, μέσω των οποίων οι κάτοικοι επανακαθορίζουν τις ταυτότητές τους και τις σχέσεις τους με το περιβάλλον τους, καθιστώντας την πόλη ένα ζωντανό “κείμενο” δράσεων και διαδράσεων, που συνεχώς εξελίσσεται και ανανεώνεται.

Σημειώσεις - Παραπομπές

1. Freedman, B., *Staging the Gaze*, Ithaca, NY, Cornell University Press, 1991, σελ.74

>Η Barbara Freedman υποστηρίζει ότι ο μεταμοντερνισμός και η ψυχανάλυση χρησιμοποιούν θεατρικά τεχνάσματα για να αποδομήσουν τη σταθερή θέση του παρατηρητή, οδηγώντας σε ένα αέναο παιχνίδι αβέβαιων και ασταθών απόψεων.: <<(…)επιστρατεύουν τα θεατρικά τεχνάσματα, τις θεατρικές επινοήσεις, για να υπονομεύσουν ή και να ανατρέψουν τη στατικότητα του παρατηρητή, καταλήγοντας έτσι σε ένα συνεχές παίγνιο μεροληπτικών απόψεων, χωρίς καμία από αυτές να είναι σταθερή, ασφαλής ή πλήρης.>>

2. Carlson M., *Performance*, *Μια κριτική Εισαγωγή*, Μτφρ- Εισαγωγή - Επιμέλεια: Ελευθερία Ράπτου, Εκδ. Παπαζήση, 2014, σελ. 421
3. Ό.π., σελ. 420-421

Ενότητα Ι . Εισαγωγή

1.1. Η διττότητα των νοημάτων και η αδυναμία αυστηρών ορισμών :
Η συσχέτιση Αρχιτεκτονικής, Επιτέλεσης και Αστικής Νοηματοδότησης

Η “Πόλη - Εικόνα” του Lynch συγκροτείται μέσω των στοιχείων της : *διαδρομές, άκρα, περιοχές, κόμβοι, τοπόσημα.* ⁽¹⁾ Ο Barthes , ωστόσο, επιμένει ότι είμαστε πολύ περισσότερο πολιτισμός της γλώσσας, μέσω της γραφής και της ομιλίας, παρά της εικόνας. ⁽²⁾ Μέσα σε αυτή τη λογική κινείται και η έρευνα , όπου η ανάλυση του De Certeau εξετάζει την “Πόλη - Κείμενο” , με το σώμα να δημιουργεί “βιωματικές” διαδρομές. Όπως επισημαίνει και η Μπαμπάλου - Νουκάκη, κάθε άτομο δημιουργεί τον δικό του χάρτη της πόλης μέσω της βιωματικής εμπειρίας, ακολουθώντας συγκεκριμένες διαδρομές, με την πολλαπλότητα και τη διαφορά να αποτελούν τον πυρήνα της μορφής και λειτουργίας της πόλης. ⁽³⁾

Έτσι , θα λέγαμε ότι η “κατάργηση” των διπόλων , όπως των : εικόνα - γλώσσα, σύστημα - πεδίο , αναπαραστάση - παράσταση , σώμα - χώρος , ταυτότητα - ετερότητα , μέσω της “σύζευξης” που θέτει το νοηματικό σύμπαν της “επιτελεστικότητας - παραστασιακότητας” δημιουργεί , αντίστοιχα, τη βάση των ερευνητικών ζητημάτων και προεκτάσεων που θίγονται στην παρούσα έρευνα.

Η ίδια η “προβληματική” ενός σαφούς γλωσσολογικού ορισμού των “επιτέλεσης - επιτελεστικότητας”, λόγω της “διττότητας” τους ως πεδία ⁽⁴⁾ , καθώς και των θολών ορίων τους με την καθημερινή ζωή ⁽⁵⁾ , τις καθιστούν βασικό αντικείμενο της παρούσας έρευνας. Γίνεται, έτσι , η ερευνητική προσπάθεια προσέγγισης ένα κοινού “πλαισίου” μελέτης μεταξύ γλώσσας, επιτέλεσης και πόλης , με τη λογική συνύπαρξης πεδίων αλληλοσυσχέτισης και δράσης. Η βίωση της πόλης , μέσα από το διπλή της φύση - τόσο ως πεδίου δράσεων , όσο και ως συστήματος κανόνων και σχεδιάσεων- αναδεικνύει την ερευνητική ανάγκη απομάκρυνσης από κλειστά δίπολα νοημάτων και εκφράσεων. Σε αυτή την κατεύθυνση κινούνται και οι θέσεις της Barbara Adams , η οποία προτείνει μια <<περισσότερο “ανοικτή” θεωρητική προσέγγιση σε σύγκριση με τη δυαδική αντίθεση>> του

μεταμοντερνισμού ⁽⁶⁾, ενώ το κεντρικό ζήτημα εντοπίζεται ως ανάγκη ανοικτότητας μέσω της σύνθεσης και του συνδυασμού κωδικών, με απομάκρυνση από τη μονοδιάστατη συνθήκη των σχέσεων διάζευξης.

Βέβαια, η έρευνα στέκεται περισσότερο στη θεώρησή του De Certeau , ο οποίος αντιμετωπίζει την πόλη ως γλωσσικό πεδίο και το περπάτημα, σε αυτήν , ως σχήματα λόγου, με “μυθικές” προεκτάσεις. Ακόμα και η ίδια η Γλώσσα όταν εξετάζεται ως κώδικας διυλίζεται από την επιτελεστική της διάσταση, έτσι όπως εξηγείται και από τον Searle. Με βάση αυτή την πορεία εστίασης της έρευνας, η επιτελεστική διάσταση της γλώσσας σε συνάρτηση με τη γλωσσική διάσταση του αστικού χώρου θέτουν την πολλαπλότητα νοήματος της πόλης, το οποίο δημιουργείται μέσα από τα ιδιαίτερα περιεχόμενά της. Με άλλα λόγια, η επιτελεστικότητα της πόλης αντιμετωπίζεται ερευνητικά ως “σύζευξη” πεδίου - συστήματος - ή αλλιώς ως μια μορφή συνύπαρξης “γλώσσας” - “γραφής” - , η οποία τίθεται ως χρονικά ανατροφοδοτούμενος μηχανισμός που παράγει και επαναπροσδιορίζει την ταυτότητά της. Αυτή η σύζευξη, μέσα από τις καθημερινές πρακτικές των κατοίκων της, θέτει ένα σαφές ερευνητικό πλαίσιο , όπου οι διαρκείς “συναντήσεις” και διαπραγματεύσεις - που δεν περιορίζονται στατικά μέσα στον χώρο και τον χρόνο- γίνονται αντικείμενο μελέτης μηχανισμών, με τις αέναες αφηγήσεις αυτών των πρακτικών να διερευνώνται ως ένα πιθανό είδος θεατρικής συνθήκης.

Το επιτελεστικό περπάτημα , όπως μελετάται, καθιστά ακόμα πιο εμφανή τη σχέση της πόλης με τη διπλή της υπόσταση, τόσο ως “γλώσσα” , όσο και ως εν δυνάμει “σκηνή”, διότι θέτει τη σωματική δράση των περιπατητών ως μια μορφή αφηγηματικότητας. Η “αφηγηματικότητα” αυτή τίθεται ερευνητικά ως ένα ευρύ πεδίο διαλόγου μεταξύ χωρικών και επιτελεστικών σχέσεων , όπου το σώμα αναγνωρίζεται ως κεντρικός φορέας διαμεσολάβησης και νοηματοδότησης του χώρου. Ο δρόμος ως πεδίο συναντήσεων ,δε, διερευνάται ως χώρος εκδίπλωσης της επιτελεστικής πράξης που παράγει “κείμενα” και “αφηγήσεις” της πόλης,

με την τελευταία να μελετάται ως ένα “ζωντανό” κείμενο που διαρκώς “ζαναγράφεται”.

Η *θεατρικότητα* της πόλης, όπως διαφαίνεται μέσα από αυτές τις καθημερινές διαδράσεις, εξετάζεται ακριβώς ως προς τη μεθοριακότητα των μεταβαλλόμενων χαρακτηριστικών της. Αυτή η μεθοριακή κατάσταση, που ενσωματώνει τις τυχαίες συναντήσεις και τις αλληλεπιδράσεις των κατοίκων, προσδίδει στην πόλη τον χαρακτήρα μιας “δυνητικής σκηνης”, όπου οι επιτελεστικές διαστάσεις των κοινωνικών σχέσεων και η συμβολική τους διάσταση συνθέτουν, μακροσκοπικά, μια πολυεπίπεδη θεατρική πρακτική. Η πόλη, δηλαδή, μέσα από την ερευνητική αυτή οπτική, μελετάται τόσο ως αντι - κώδικας, όσο και ως “κείμενο” και “παράσταση”, με τον δρόμο να λειτουργεί ως ελάχιστη “σκηνή” και τους κατοίκους ως “πρωταγωνιστές” αυτής της “επιτέλεσης”.

Με άλλα λόγια, η διερεύνηση της διττότητας των νοημάτων στην πόλη, καθώς και της αδυναμίας αυστηρών ορισμών, σε έννοιες που την αφορούν ως πεδίο βίωσης, θέτουν ερευνητικά ζητήματα γύρω από την πολλαπλότητα της αστικής εμπειρίας. Μέσα από την ερευνητική αυτή προσέγγιση, η πόλη εξετάζεται ταυτόχρονα ως “κείμενο” και “παράσταση”, όπου η σύζευξη του πεδίου και του συστήματος, της γλώσσας και της γραφής, υπογραμμίζει τη ρευστότητα και τη διαρκή ανανομηματοδότηση των αστικών χώρων. Η έλλειψη σαφών ορισμών λειτουργεί καταλυτικά στη διερεύνηση του κατά πόσο η πόλη δεν μπορεί να περιοριστεί σε στατικά σχήματα, αλλά και στο πώς εν τέλει οι νοηματοδοτήσεις της μεταβάλλονται συνεχώς μέσα από τις επιτελεστικές πρακτικές των κατοίκων.

1.2. Ο “κύκλος” και ο “χρόνος” : Η Σύνδεση Γλώσσας, Σώματος και Αστικού Χώρου

Η πόλη διερευνάται ως πεδίο διαρκούς ανάπλασης και επαναπροσδιορισμού, μέσα από τις συμπεριφορές των κατοίκων της , οι οποίες ξεπερνούν τις πολεοδομικές “γραφές” και τους προσδιορισμένους κανόνες. Η διττότητα και η επανάληψη που αποκτά η ίδια ως επιτελεστικό πεδίο δράσεων και μεταμορφώσεων μάς παραπέμπει στο νοηματικό σύμπαν του “επαναφερόμενου” , το οποίο τίθεται ερευνητικά ως πεδίο συνεχούς διαπραγμάτευσης και αναδιαμόρφωσης των νοημάτων , όπως και χωρικών ή ατομικών ταυτοτήτων. Όπως επισημαίνει ο Carlson για το “επαναφερόμενο” : (...)<<(…)είναι εν τέλει μια γλωσσική ή συνειδησιακή ψευδαίσθηση>>.⁽⁷⁾ Με βάση αυτή τη θέση - περί “επαναφοράς” και “επιτελεστικού”, η έρευνα συνηγορεί στην κατεύθυνση της μελέτης της πόλης ως κειμενικού δικτύου περιπατητικών διαδρομών.

Επομένως, η επιτελεστικότητα, σε αυτήν την ερευνητική πορεία, εξετάζεται μέσα από τη χρονικότητα που απαιτείται για την ανάπτυξη των πρακτικών των περιπατητών. Με άλλα λόγια, διερευνάται ως έκφανση της επαναληψιμότητας και της διττότητας που εισάγει η έννοια του “επαναφερόμενου”. Από την άλλη, η πολλαπλότητα αφηγήσεων , που θέτει μια τέτοια συνθήκη, διαμορφώνεται στο αστικό πεδίο, καθώς αναπτύσσεται μέσα στον κοινωνικό χρόνο και χώρο. Πάνω σε αυτή τη διαλεκτική διττότητας - πολλαπλότητας , που θίγει η πόλη ως ανάγνωση ανοιχτού πεδίου συνύπαρξης σχέσεων, η θέση του Certeau περί “κύκλου” μεταξύ <<κατασκευασμένου μοντέλου (τη δομή) , σε μια υποθετική πραγματικότητα (το habitus), και από εκεί σε μια ερμηνεία των παρατηρούμενων γεγονότων (στρατηγικών και συγκυριών)>>⁽⁸⁾ ενσωματώνει τη σχέση χρόνου - γλώσσας - χώρου, αναδεικνύοντας τον τρόπο με τον οποίο η καθημερινή εμπειρία των κατοίκων αναπλάθει διαρκώς τον αστικό χώρο (και χρόνο). Στη διερεύνηση αυτή , ο “χρόνος” ως έννοια εξετάζεται υπό όρους χωρικότητας και σωματικότητας , όπου οι

δύο αυτές έννοιες , αντίστοιχα , αποτελούν κοινό πεδίο αφηγηματικότητας του αστικού πεδίου, δημιουργώντας μια “διττή” πραγματικότητα, με αυτή να είναι ταυτόχρονα σταθερή και ανοιχτή σε νέα νοήματα.

Έτσι, αυτή η “κυκλικότητα” του χρόνου αναδεικνύει την πόλη ως πεδίο συναντήσεων και συμπεριφορών, ενώ το σώμα καθίσταται ως επιτελεστικό μέσο πραγμάτωσης δράσεων και μεταμορφώσεων , οι οποίες καθορίζουν τον αστικό χώρο. Μέσα σε αυτή τη συλλογιστική, η έρευνα αντιμετωπίζει τον χρόνο ως αμφισβήτηση σταθερών ταυτοτήτων , λόγω των αέναων μεταβάσεων που ο ίδιος ενέχει , με τρόπο τέτοιο που αναδεικνύεται η συμβολική του πλευρά - πέραν της δομικής , όπως , δηλαδή , ακριβώς γίνεται και με την υπόσταση του χώρου ως οντότητα νοημάτων. Πάνω σε αυτή τη λογική , οι θέσεις του Laclau , ο οποίος αντιλαμβάνεται τον χρόνο τόσο ως “δομή” , όσο και ως “συμβάν”, θέτουν ερευνητικά ερωτήματα για το πώς η πόλη ως σταθερή δομή δύναται να επαναπροσδιορίζεται από τις αέναες αλλαγές που εισάγει το σώμα μέσω επιτελεστικών δράσεων.

Από την άλλη πλευρά, οι θέσεις του Schechner περί τριών ειδών χρονικότητας ⁽⁹⁾ θέτουν ένα νέο επίπεδο στη διερεύνηση της πόλης ως επιτελεστικού χώρου. Πιο συγκεκριμένα, ο “χρόνος των γεγονότων” συνδέεται με τις καθημερινές πρακτικές των κατοίκων που μεταμορφώνουν τον αστικό χώρο, ο “καθορισμένος χρόνος” , με την πόλη ως δομή κανόνων και σχεδιάσεων, ενώ ο “συμβολικός χρόνος” αναδεικνύει το αστικό πεδίο ως έναν χώρο πολλαπλών νοημάτων και μεταφορών, πέρα από την “εικόνα” του. Αυτές οι θέσεις γίνονται, λοιπόν, οι βάσεις για τη διερεύνηση του χρόνου ως επιτελεστικής δύναμης εντός του αστικού πεδίου , η οποία “μεσολαβεί” μεταξύ αυτών των δύο διαστάσεων : της δομής που οριοθετεί και των γεγονότων που διαρκώς μετασχηματίζουν.

Μέσα σε αυτή την ερευνητική οπτική της πόλης, ως χώρου συνύπαρξης “λόγων” και “δομής”, ο “ρηγματώδης” χρόνος του Certeau ⁽¹⁰⁾ έρχεται να

αμφισβητήσει την υποτιθέμενα, σταθερή λειτουργικότητα της πόλης. Ο μηχανισμός της αφήγησης , στον οποίο αναφέρεται ο ίδιος, μέσω των “μεταφορικών πρακτικών” των κατοίκων, γίνεται ερευνητικό εργαλείο διερεύνησης της συμβολικής και ανοιχτής φύσης, τόσο του αστικού χώρου , όσο και του χρόνου. Επιπλέον, η “ρωγμή” η οποία εντοπίζεται από τον Certeau , η οποία καταργεί τη “*λειτουργιστική τεχνοκρατία*” , σε συνδυασμό με τη διττότητα -ή περισσότερο, θα λέγαμε, πολλαπλότητων κοινωνικών σχέσεων και εννοιών, δημιουργούν το έναυσμα για τη διερεύνηση γύρω από τα “όρια” ` ως όρου που δημιουργεί κοινές συνθήκες , που συνυπάρχουν στα πεδία των : γλώσσα, πόλη , επιτέλεση - θέατρο.

Έτσι, η παραβατικότητα ως μορφή αφήγησης, όπως και τα χωρο - χρονικά όρια της τελετουργίας , του θεάτρου , της πόλης και των κανόνων , τίθενται ερευνητικά ως κοινά πεδία διερεύνησης της αστικής επιτελεστικότητας. Και αυτό λόγω της μετάβασης που περικλείουν , και τα οποία, αντιστοίχως , συνδέονται μέσω της παράστασης και της αναπαράστασης , ως διαλεκτική σώματος - χώρου σε μια ευρύτερη σχέση “κύκλου”. Αυτές οι σχέσεις διασύνδεσης , λοιπόν , θέτουν ερευνητικά ζητήματα , που αφορούν την αναπλαισίωση του αστικού χώρου. Σε αυτή την κατεύθυνση, το σώμα , ως πυκνωτής γλωσσικών , χωρικών και ταυτοτικών “δομών”, τίθεται υπό διερεύνηση ως προς τη θεατρικότητα της πόλης, με την έννοια της τελευταίας ως πεδίου μεταμορφώσεων και επανερμηνείας του χωρικού νοήματος. Επιπροσθέτως, η έννοια του “Άλλου” ως χωρική - σωματική - επιτελεστική ολότητα προσθέτει μια επιπλέον διάσταση στη διττότητα της πόλης ως “παράσταση” και “αναπαράσταση”.

Συμπερασματικά , θα λέγαμε ότι η έρευνα προσδοκά να εξετάσει την πόλη ως μια πολυδιάστατη συνθήκη συνύπαρξης σχέσεων μεταξύ γλώσσας, χώρου και χρόνου. Η σημασία της επιτελεστικότητας στην κατανόηση του αστικού χώρου θέτει το σώμα ως ένα ερευνητικό εργαλείο για την κατανόηση των αστικών νοημάτων που - πιθανώς - συνθέτουν τη “θεατρικότητα” του αστικού πεδίου. Ακόμα, οι σχέσεις διαμεσολάβησης

μεταξύ των επιμέρους πεδίων καθίστανται ως ερευνητικοί όροι που δύνανται να ερμηνεύσουν την επιτελεστική βίωση της πόλης , έχοντας ως κεντρικό άξονα και αφετηρία της έρευνας το “ ομιλιακό ενέργημα ” του αστικού περπατήματος , όπως αναλύεται De Certeau.

Κεφάλαιο 1.3. Η κατασκευή του ερευνητικού ερωτήματος

Οι “κύκλοι” της έρευνας

Η δομή της έρευνας διαμορφώνεται μέσα από μια λογική , όπου η σχέση πόλης - κατοίκων προσεγγίζεται υπό το πρίσμα μιας επαγωγικής και “κυκλικής” προοπτικής των ερμηνευτικών πλαισίων, τα οποία τελικά δίνουν ερευνητικά συμπεράσματα ως προς τις αλληλεπιδράσεις αστικού χώρου - γλώσσας- επιτέλεσης - σώματος και ταυτοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, πυρήνας της έρευνας αποτελεί η ρητορική του περπατήματος , όπως αναλύεται από τον De Certeau, η οποία τίθεται , αρχικά , ως μια καθημερινή πρακτική , που συγκρίνεται με την “ομιλιακή πράξη”. Έπειτα, η θέση αυτή συσχετίζεται με πολλαπλές προεκτάσεις προς τα πεδία της αρχιτεκτονικής θεώρησης , της γλωσσολογίας, της επιτέλεσης και της ψυχανάλυσης.

Στη συνέχεια , η έρευνα εστιάζει στη διαλεκτική σχέση μεταξύ αστικού χώρου - γλώσσας, καθώς και στην έννοια της επιτέλεσης, που αντιμετωπίζεται ως τρίτος όρος που ενώνει αυτές τις δύο περιοχές μελέτης. Ο αστικός χώρος αναγνωρίζεται ως εν εξελίξει “κείμενο” , όπου ο “ιστός” του αναγνωρίζεται, ερμηνεύεται και επαναπροσδιορίζεται από τους περιπατητές και , εν γένει , τους κατοίκους του. Από την άλλη, η ίδια η γλώσσα ως σύστημα (σύμβολο και δράση) “συναντά” τον χώρο μέσα από επιτελεστικές διαδικασίες. Η επιτελεστικότητα, ως κοινό πεδίο αμφίδρομων σχέσεων μεταξύ (αστικού) χώρου και γλωσσικής έκφρασης, θέτει την πόλη ως φορέα πολλαπλών νοημάτων. Έτσι, από τη μία η γλώσσα καθίσταται ως “αναπαράσταση” του χώρου , ενώ , από την άλλη, η επιτέλεση ως “παράσταση” ή πιο συνολικά , θα λέγαμε, πεδίο δράσης , το οποίο γεφυρώνει τη συμβολική / θεωρητική διάσταση του χώρου με την εμπειρία βίωσης του. Με αυτό τον τρόπο, η επιτέλεση αποτελεί πεδίο διασύνδεσης που δημιουργεί νοήματα μέσα από τη συνύπαρξη και αλληλεπίδραση γλώσσας και χώρου.

Στο επόμενο επίπεδο μελέτης, η σημασία και η έννοια της “πλαισίωσης” καθίσταται η βάση για ανάλυση ζητημάτων που αφορούν συμπεριφορές και νοήματα στο αστικό πεδίο. Το πλαίσιο δεν αντιμετωπίζεται ως μια στατική κατάσταση, καθώς η έρευνα εμφανίζει στις γλωσσικές και σωματικές πρακτικές των κατοίκων, οι οποίες διαρκώς ανανοηματοδοτούν και δημιουργούν ή καταργούν πλαισιώσεις και εξουσιαστικές δυνάμεις. Το πεδίο της “αφηγηματικότητας” φαίνεται να λειτουργεί ως ολιστική - με έναν τρόπο- συνθήκη που συνενώνει το “νόμιμο” και το “παράνομο”. Το σώμα, πάλι, καθίσταται ως άμεσος διαμεσολαβητής αυτών των αλληλοσυσχετιζόμενων πεδίων , μεταξύ γλώσσας - συμπεριφοράς - ταυτότητας - χωροχρονικής πλαισίωσης. Με αυτόν τον τρόπο, η “πόλη - πλαίσιο” παρουσιάζεται ως ζωντανό, επιτελεστικό πεδίο , δηλαδή ως οντότητα μεταξύ “κειμένου” και “περικειμένου” , εφόσον ,εν τέλει, διαμορφώνει και διαμορφώνεται από την ανθρώπινη παρουσία.

Στον τελευταίο “κύκλο” της ερευνητικής αυτής πορείας, η πλαισιωτική ρύθμιση της πόλης γίνεται η αφορμή να δημιουργηθεί ένα ακόμα επίπεδο ανάλυσης. Σε αυτό, τα χωρικά και χρονικά όρια διερευνώνται ως πυκνωτές της θεατρικότητας - επιτελεστικότητας του αστικού πεδίου. Έτσι, τα όρια, διερευνώνται ως προς την κοινή διαμόρφωση νοημάτων, η οποία συνυπάρχει μεταξύ αστικού και θεατρικού χώρου. Ακόμα, η συσχέτιση των πεδίων της τελετουργίας, των καθημερινών πρακτικών και του θεάτρου τίθενται ερευνητικά ως επιμέρους εκφάνσεις της πολύπλοκης υπόστασης του αστικού χώρου , ειδικά μέσω της σωματικής βίωσης που απαιτούν. Αντίστοιχα, η “ρήξη” των νοημάτων εξετάζεται σε σχέση με τις απο - πλαισιώσεις που παρατηρούνται τόσο στο θέατρο , όσο και στην “παραβατική” συμπεριφορά των περιπατητών μέσα στην πόλη. Μέσα σε αυτή την συλλογιστική , ο “ρηγματώδης χρόνος” του De Certeau φαίνεται να επιβεβαιώνει την αρχική υπόθεση ότι δηλαδή το “ομιλιακό” περπάτημα αποκτά διαστάσεις θεατρικής - επιτελεστικής παρουσίας στο αστικό πεδίο, αν η πόλη πλαισιωθεί / εξεταστεί ως θεατρική παράσταση και ο δρόμος ως μια δυναμική σκηνή.

Το ερευνητικό ερώτημα

Η παρούσα έρευνα, μέσα από τη λογική των επαγωγικών κύκλων ανάλυσης και μελέτης, εστιάζει στις θέσεις του De Certeau σχετικά με το περπάτημα και επιδιώκει να εξερευνήσει τις συσχετίσεις μεταξύ των πεδίων του περπατήματος, του αστικού χώρου, της γλώσσας και της επιτέλεσης. Αυτές οι σχέσεις αποτελούν τον πυρήνα της διερεύνησης, καθώς αναδεικνύουν την αλληλεπίδραση που υπάρχει μεταξύ των ανθρώπινων πρακτικών και του περιβάλλοντος στο οποίο αυτές εκτυλίσσονται.

Ειδικότερα, η ανάλυση εστιάζει στην επιτελεστική διάσταση του περπατήματος, εντοπίζοντας πώς αυτή η πρακτική μετασχηματίζει την αντίληψη και τις βιωματικές σχέσεις με τον αστικό χώρο. Μέσα από την πρακτική του περπατήματος, οι περιπατητές δε διερευνώνται απλώς ως θεατές του αστικού τοπίου, αλλά ως ενεργοί συμμετέχοντες στη διαμόρφωση της εμπειρίας του χώρου. Το περπάτημα, λοιπόν, εξετάζεται ως μέσο έκφρασης και επαναπροσδιορισμού της σχέσης των νοημάτων και των ατόμων με την πόλη.

Το ερευνητικό ερώτημα, επομένως, που συνοψίζει αυτή τη διερεύνηση, διατυπώνεται ως εξής: *Πώς το περπάτημα στο πεδίο της πόλης, ως επιτελεστική πρακτική, μετασχηματίζει την αντίληψή μας για τον αστικό χώρο και δημιουργεί βιωματικές συνδέσεις με τα πεδία της γλώσσας και της παράστασης - επιτέλεσης;*

Το ερώτημα αυτό θέτει τις βάσεις για τη θεωρητική ανάλυση της σημασίας του περπατήματος ως ενεργού στοιχείου που διαμορφώνει την εμπειρία του αστικού τοπίου. Μέσα από την επαγωγική ανάλυση των πρακτικών του περπατήματος, στοχεύει να διερευνήσει τον τρόπο που ατομικές και συλλογικές αφηγήσεις αναδύονται και εξελίσσονται, προάγοντας μια νέα κατανόηση των διαστάσεων της πόλης, πέρα από τη μονοδιάστατη αντιμετώπισή της ως μονάχα γεωγραφικά και πολεοδομικά

προσδιορισμένου χώρου. Αυτή η προσέγγιση θέτει ως αναμενόμενο αποτέλεσμα την “από - χαρτογράφηση” της πόλης , μέσα από την διαλεκτική της ως διττής οντότητας πεδίου - πλαισίου, αναδεικνύοντας την ως ανοιχτή “σκηνή” κοινωνικών και πολιτισμικών αλληλεπιδράσεων.

Η έρευνα εστιάζει στις διαδικασίες μέσω των οποίων οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν με το αστικό περιβάλλον τους, ερευνώντας τις δυναμικές “αφηγήσεις” και τα “συμβάντα” που προκύπτουν από τους ίδιους τους κατοίκους της πόλης. Αυτές οι αφηγήσεις αναδεικνύουν την ετερότητα και την πολυπλοκότητα του αστικού βιώματος. Επομένως, η ανάλυση του περπατήματος ως επιτελεστικής πρακτικής, με έμφαση στη γλωσσική και σωματική διάσταση, στοχεύει στη διαμόρφωση συμπερασμάτων για τις “παραστάσεις” και “αναπαραστάσεις” που αναδύονται από την καθημερινή ζωή στην πόλη.

Με αυτόν τον τρόπο, το ερευνητικό ερώτημα φιλοδοξεί να προσφέρει νέες οπτικές για την κατανόηση της πόλης, ως ζωντανού, επιτελεστικού πεδίου, και παράλληλα να διευρύνει την αντίληψη των αναγνωστών ως προς τη διαλεκτική σχέση μεταξύ αστικού χώρου - γλώσσας - επιτέλεσης.

Σημειώσεις - Παραπομπές

1. Lynch, K., *The Image of the City*, The MIT Press, 1960
2. Barthes, R., *Εικόνα- Μουσική-Κείμενο*, μτφρ. Γιώργος Σπανός, επιμ. Βασίλης Πατσογιάννης, ΠΛΕΘΡΟΝ, 2019 , σελ. 38
3. Μπαμπάλου - Νουκάκη, Μ., *8+1 Κείμενα για την Αρχιτεκτονική και την Πόλη*, ΔΟΜα, 2020

>Η Μπαμπάλου - Νουκάκη εξηγεί για τη σχέση βίωσης και εικόνας της πόλης ως εξής : <<Ο καθένας διαμορφώνει τον δικό του καταστασιακό χάρτη ακολουθώντας κάποια συγκεκριμένα κανάλια και αποκτώντας τη βιωματική εμπειρία της πόλης, όπου η διαφορά και η πολλαπλότητα αποτελούν τον κανόνα της μορφής και της λειτουργίας της, την ταυτότητά της.>> (σελ. 124)

4. Carlson M., *Performance , Μια κριτική Εισαγωγή*, Μτφρ- Εισαγωγή - Επιμέλεια: Ελευθερία Ράπτου, Εκδ. Παπαζήση, 2014

>Όπως εξηγεί ο Carlson για τα πεδία των “επιτέλεση - επιτελεστικότητα”, <<(…)πάντα φορείς της αίσθησης της διττότητας, της επανάληψης ορισμένων προτύπων δράσης σε έναν κόσμο που ήδη υφίσταται(…)>> (σ. 253)

5. Schechner R., *Η Θεωρία της Επιτέλεσης*, μτφρ. Νάνσυ Κουβαράκου, Εκδ. ΤΕΛΕΘΡΙΟΝ, Αθήνα . 2011

>Ο Schechner αναγνωρίζει τα επίπεδα επιτελεστικότητας, θεατρικότητας, αφηγηματικότητας που συνυπάρχουν μεταξύ ζωής και τέχνης . Ειδικότερα , όμως , αναγνωρίζει πως υπάρχουν διακυμάνσεις ως προς την “έκταση” που καταλαμβάνουν , εξηγώντας ως εξής : <<Η επιτελεστικότητα (*performativity*) - ή , κοινώς, η “επιτέλεση” (“*performance*”) - είναι παντού στη ζωή, από τις συνηθισμένες χειρονομίες μέχρι τα μακροδράματα. Όμως η θεατρικότητα και η αφηγηματικότητα είναι πιο περιορισμένες, αν

*όχι ασημαντες. Οι διαφορές όμως στον βαθμό μεγέθους οδηγούν
όντως σε διαφορές στο είδος. (...)>>*

6. Όπως (4), σελ. 432
7. Ό.π., σελ. 253
8. Ντε Σερτώ, Μ., *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική : Η
πολύτροπη τέχνη του πράττειν*, μτφρ. Κική Καψαμπέλη, ΣΜΙΛΗ,
2010, σελ. 184
9. Όπως (5) , σελ. 33 - 34
10. Όπως (8)

*>Ο Ρηγματώδης χρόνος κατά τον Certeau : <<(…)εμφανίζεται ως
αφήγηση στον πραγματικό λόγο της πόλης : ένας απροσδιόριστος
μύθος, ο οποίος αρθρώνεται καλύτερα πάνω στις μεταφορικές
πρακτικές και σε διαστρωματωμένους τόπους παρά στην
αυτοκρατορία του προφανούς μέσα στη λειτουργιστική
τεχνοκρατία.>> (σελ . 440)*

Ενότητα 2. Ομιλιακές Πράξεις και Χωρικές Πρακτικές: Οι “Χαρτογραφήσεις” της Πόλης μέσα από τις θέσεις του *De Certeau*

Ενότητα 2.

**Ομιλιακές Πράξεις και Χωρικές Πρακτικές:
Οι “Χαρτογραφήσεις” της Πόλης μέσα από τις θέσεις
του *De Certeau***

Κεφάλαιο 2.1. Το περπάτημα ως πεδίο εκφώνησης: Οι αναλογίες της πόλης του De Certeau με τη γλωσσολογική θεώρηση

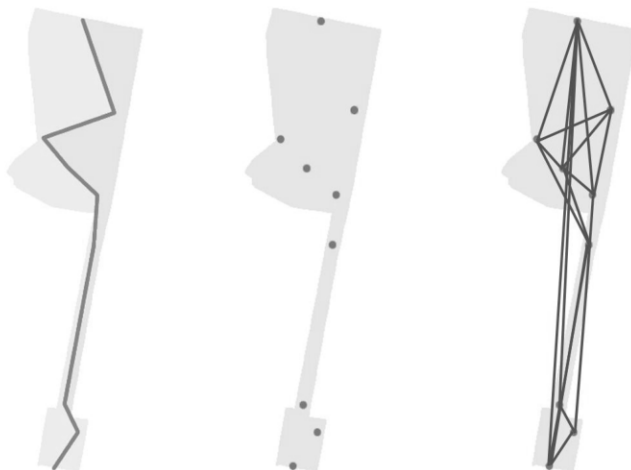
2.1.1. Η αναλογία μεταξύ συστήματος πόλης και εκφώνηματος

Η πόλη ως ένας πολυδιάστατος χώρος νοημάτων και πλαισίων αναφοράς καθίσταται ένα ακόμα σημειωτικό σύστημα ανάλυσης ή θα έλεγε κανείς ένας αυτόνομος οργανισμός ή ακόμα περισσότερο μια ζέχωρη “πραγματικότητα”. Πάνω σε αυτή την υπόσταση της πραγματικότητας, το αστικό πεδίο συνδέεται με το γλωσσολογικό σύστημα με έναν αμφίδρομο τρόπο. Εξάλλου, όπως εύστοχα έχει θέσει και ο Stanley Fish : <<Οι χρήσεις της γλώσσας είναι ερμηνείες της πραγματικότητας(...)>> ⁽¹⁾ Από την άλλη πλευρά, οι καθημερινές πρακτικές των δράσεων και συμπεριφορών στην πόλη βρίσκουν μια άμεση σύγκριση με τη συλλογιστική πορεία του De Certeau, μέσα από την τριαδική σχέση Γλώσσα - Αστικό Τοπίο - Περιπατητής. Φυσικά, η ανάλυσή του ενέχει συνδέσεις πολλαπλών κατευθύνσεων. Επομένως, ειδικότερα στο συγκεκριμένο κεφάλαιο και γενικότερα στην παρούσα εργασία, θα σταθούμε στις αναλογίες που αφορούν τα χωρικά και (επι)τελεστικά συμπεράσματα των παρατηρήσεών του, ως προς το προαναφερθέν τρίπτυχο.

Ο De Certeau χαρακτηρίζει την πόλη ως έναν <<τεράστιο κειμενολογικό ιστό που εκτείνεται κάτω από το βλέμμα(...)>> ⁽²⁾, ο οποίος σε αντίθεση με την απόσταση - τόσο χωρική, όσο και χρονική - των σχεδιάσεων του χωροτάκτη, του πολεοδόμου ή του χαρτογράφου, ενέχει τη ζωτικότητα των καθημερινών συμπεριφορών. ⁽³⁾ Ο R. Barthes, πάλι, συγκρίνει τον ιστό με το κείμενο, όπου το δεύτερο <<(…)δεν μπορεί να είναι κείμενο παρά μόνο μέσα στη διαφορά του. Η ανάγνωσή του είναι μονοδραστική(…) κι όμως ολοκληρωτικά “υφασμένη” από αναφορές.(…)>> ⁽⁴⁾ Επομένως, η Πόλη - Κείμενο δε δύναται να είναι προκαθορισμένη και σταθερή. Αντιθέτως, η πρακτική των ανθρώπων, που “κατοικούν” την πόλη ως

οδοιπορικά σώματα, δημιουργεί το εν δυνάμει , αστικό κείμενο - ιστό , όπου με τη σειρά του ανατροφοδοτεί νέες ιστορίες μεταξύ των ανθρώπων που το βιώνουν.

Ο De Certeau , λοιπόν , συγκρίνει την πόλη με έναν ιστό κειμενικών διαστάσεων και αντίστοιχα την πρακτική του περπατήματος με χώρο εκφώνησης. Ειδικότερα, στέκεται στη σημασία και τις δυνατότητες του ομιλιακού ενεργήματος, το οποίο ξεφεύγει από τη στιγμιοτυπική αποτύπωση του χάρτη. Συγκεκριμένα, εξηγεί ως εξής : <<Το ενέργημα του περπατήματος είναι για το σύστημα του άστεως ό, τι είναι η εκφώνηση (speech act - ομιλιακό ενέργημα) για τη γλώσσα ή για τα προφερόμενα εκφωνήματα. Και τούτο διότι , στο στοιχειωδέστερο επίπεδο, έχει μια τριπλή “εκφωνηματική” λειτουργία : 1) είναι διεργασία ιδιοποίησης του τοπογραφικού συστήματος από τον πεζό(...) ` 2)είναι χωρική πραγμάτωση του τόπου (όπως το ομιλιακό ενέργημα είναι ηχητική πραγμάτωση της γλώσσας) ` 3) τέλος , συνεπάγεται σχέσεις μεταξύ διαφοροποιημένων θέσεων, δηλαδή πραγματολογικά συμβόλαια υπό μορφή κινήσεων (...)>>⁽⁵⁾

Η καταγραφή ενός περιπάτου μεταξύ οδών των Καπνικαρέας - Ερμού - Νορμανού στο κέντρο της Αθήνας . Η δημιουργία του “κειμενολογικού” ιστού προκύπτει μέσα από τη διασύνδεση των “σημείων ενδιαφέροντος” της οδοιπορίας.

Μια τέτοια δήλωση περί εκφώνησης , μπορεί να φαίνεται κάπως αυθαίρετη, ωστόσο, καταφεύγοντας στη θεωρία της ομιλιακής πράξης του Austin , παρατηρούμε τη σύνδεση , ειδικότερα, στις μεταγενέστερες μελέτες του ίδιου. Με τον όρο “έμφαση” ο Austin διακρίνει τρεις τύπους λεκτικών “δράσεων” στην εκφώνηση : 1. τη φραστική, 2. την εμφραστική και 3. τη διεκφραστική πράξη. ⁽⁶⁾ Αυτή η βαθμονόμηση θυμίζει την τριπλή ιδιότητα του ενεργήματος του περπατήματος , όπως αναφέρθηκε και στην παραπάνω παράγραφο. Θα έλεγε κανείς ότι οι αναλογίες που εντοπίζονται είναι ως εξής : στην πρώτη περίπτωση ως προς τη σχέση δομής - συστήματος, στη δεύτερη ως προς τη σύνδεση μεταξύ πρόθεσης της πράξης και εκτέλεσής της και στην τρίτη ως προς την αλληλεπίδραση που δημιουργείται - τόσο στην περίπτωση του περπατήματος , όσο και της ομιλίας.

Επιπλέον, τόσο ο Austin , όσο και ο μαθητής του Searl, μιλούν για την κοινωνική πλαισίωση του ομιλιακού γεγονότος⁽⁷⁾, η οποία ενέχει ταυτόχρονα δράση και πράξη. Έτσι, φαίνεται πως ο De Certeau με τις αναλογίες που θέτει , σε επίπεδο αστικής τέλεσης, καταφέρνει να παρουσιάσει την πρακτική του περπατήματος ως προέκταση της έκφρασης του ομιλιακού ενεργήματος. Με αυτή την λογική, όπως η εκφώνηση αποτελεί μια ενέργεια - δράση σε συγκεκριμένα ,όμως, πλαίσια - δηλαδή χωρικά και χρονικά όρια - έτσι και το περπάτημα, μέσα από αυτή τη συλλογιστική, αποκτά την υπόσταση χώρου εκφώνησης.

Από την άλλη πλευρά, ο De Certeau εντοπίζει διαφορές της πεζοπορικής εκφώνησης με το χωρικό σύστημα, που συνδέονται με τους χωρικούς και χρονικούς περιορισμούς , οι οποίοι προκύπτουν στο δεύτερο πλαίσιο. Αυτές οι διαφορές έγκεινται στα τρία , παρακάτω χαρακτηριστικά , σύμφωνα με τον De Certeau : το παρόν, το ασυνεχές και το “φατικό” ⁽⁸⁾. Ωστόσο, αυτά τα όρια γίνονται η αιτία για τη δημιουργία νέων σημείων μεταβάσεων και διαδρομών για τον περιπατητή. Σε αυτή τη συνθήκη η

“κρίση” και οι , κατά Certeau , “*αυτοσχεδιασμοί της πορείας*” του σώματος του περιπατητή , έρχονται ως εναλλακτική απάντηση στα χωρικά στοιχεία και τους περιορισμούς τους.

Τελικά , θα λέγαμε ότι η αναλογία μεταξύ συστήματος πόλης και εκφώνηματος , έτσι όπως τίθεται στις θέσεις του De Certeau, αποτυπώνεται στη βάση της εξής λογικής : Όπως η εκφώνηση αποτελεί πράξη ή δράση σε συγκεκριμένο πλαίσιο, έτσι και το περπάτημα αποκτά υπόσταση εκφώνησης μέσα στο χωρικό σύστημα, αναδεικνύοντας τη διαδραστικότητα που φέρει ο αστικός χώρος ως ζωντανός , “κειμενικός ιστός”. Επιπλέον, η αμφίδρομη σχέση μεταξύ πόλης και γλωσσολογικού συστήματος επισημαίνει τη σημασία των καθημερινών πρακτικών , οι οποίες συνθέτουν νοήματα και αφηγήσεις αυτού του “ιστού”. Αυτές , λοιπόν, οι πρακτικές υφίστανται ως αποτέλεσμα των μονοπατιών που επιλέγουν οι περιπατητές , με τρόπο που προσομοιάζει την επιλογή γλωσσικών στοιχείων στο ομιλιακό εκφώνημα.

Έτσι, η περιπατητική πράξη δεν είναι απλά μια μετακίνηση στον χώρο , αλλά αντιθέτως μια ενεργή αλληλεπίδραση μεταξύ περιπατητή και περιβάλλοντος. Δηλαδή, το περπάτημα λειτουργεί ως μια ομιλιακή πράξη που φέρει νοήματα και σχέσεις, δημιουργώντας ένα διαδραστικό , χωρικό κείμενο. Από την άλλη πλευρά, οι χωρικοί και χρονικοί περιορισμοί της πόλης - συγκριτικά με τη μεγαλύτερη ευελιξία του γλωσσικού συστήματος- γίνονται πηγή νέων δυνατοτήτων για τον περιπατητή, με το σώμα του ίδιου να δημιουργεί αυτοσχεδιασμούς στις αστικές διαδρομές , ως εναλλακτική λύση.

Επομένως, συμπεραίνουμε ότι το κέντρο της αναλογίας που τίθεται εδώ , συγκεντρώνεται στην παρατήρηση ότι ο αστικός χώρος δε λειτουργεί μόνο ως υλικό όριο ή σχεδίαση, αλλά παράλληλα αποτελεί πεδίο κοινωνικής και λεκτικής αλληλεπίδρασης, όπου οι πράξεις των ατόμων (είτε ως ομιλία, είτε

ως περπάτημα) συνεισφέρουν στην παραγωγή και αναπαραγωγή ενός πολύπλοκου, δυναμικού κειμένου νοημάτων.

Κοιτάζω ένα παιδί που κλαίει.

Ψάχνω για το κινητό μου στην αριστερή τσέπη.

Βάζω τα γυαλιά ηλίου μου.

Βγάζω το καπέλο μου.

Αποφύγω τη συνάντησή με έναν γνωστό μου.

Στραβοπατάω στο πεζοδρόμιο.

Πιλαιάζω τον φούρνο της γειτονιάς.

Κοιτάζω βιαστικά την ώρα στο ρολόι μου.

Ακουμπάω καταλάθος έναν περαστικό.

Σπρώχνω τα μαλλιά μου προς τα πίσω.

Πετάγομαι από τον ήχο.

Σηκώνω το κινητό μου που χτυπάει.

“*Αόρατος Παρατηρητής*” (2017). Αυτό το οπτικοακουστικό έργο είχε ως στόχο τη διερεύνηση της πολλαπλότητας νοημάτων και αφηγήσεων που συνυπάρχουν μέσα στον “κειμενολογικό ιστό” των περιπατητών της πόλης της Πάτρας. Το έργο εξερευνά την αλληλεπίδραση των σχέσεων μεταξύ δημόσιας παρουσίας και ιδιωτικών κινήσεων των σωμάτων, δημιουργώντας έναν διάλογο γύρω από την έννοια της προσωπικής ελευθερίας και της διάβρωσης της ιδιωτικότητας. Κάθε κίνηση καθίσταται ως “ξεχωριστός” λόγος, δημιουργώντας μια συνολική αφηγηματικότητα πολλαπλών επιπέδων, με έμφαση στις παρατηρήσεις της σωματικότητας των περιπατητών, η οποία τελικά παράγει τον κειμενολογικό ιστό της πόλης, σύμφωνα με τη θεωρία του De Certeau. Ο θεατής αναρωτιέται: Ποιος τελικά παρακολουθεί ποιον;

Link : <https://vimeo.com/1017011147>

2.1.2. Η πόλη ως μια χωρική “γλώσσα” : Η αρχή της ρητορικής του περπατήματος

Η θέση του De Certeau περί <<παραλληλισμού μεταξύ γλωσσικής και πεζοπορικής εκφώνησης>> , θα έλεγε κανείς ότι προσομοιάζει αναλογικά των αναλύσεων της Kristeva ως προς τις δυναμικές μεταξύ γλώσσας και σώματος. Εδώ παρατηρείται μια αντιπαράθεση μεταξύ της συμβολικής διάστασης της γλώσσας- που αναφέρεται στην απουσία, και της σωματικής δράσης -που σχετίζεται με την παρουσία και την απτή αίσθηση του σώματος. Μια τέτοια αναλογία ,πιο αναλυτικά, σημαίνει τη διάκριση της σημειωτικής και του συμβολικού της γλώσσας - δηλαδή της απύσας πραγματικότητας, έναντι της επικράτειας της φυσικής παρουσίας και του σώματος.⁽⁹⁾

Σε αστικό επίπεδο , πάλι, παρατηρούμε ότι τα επιμέρους “σημεία” διαρκώς μετατρέπονται και μετασχηματίζονται, λόγω των περιορισμών που εξηγήθηκαν νωρίτερα. Οι χωρικές δυνατότητες ή απαγορεύσεις διανοίγουν νέους τρόπους χειρισμού και ανάγνωσης του αστικού πεδίου. Όπως εξηγεί , μεταξύ άλλων, ο De Certeau επισημαίνει ότι *ο περιπατητής μέσω της δράσης του μετατρέπει κάθε χωρικό σημαίνον σε κάτι άλλο* . Η πόλη μέσα από τις καθημερινές πρακτικές του περπατήματος καθίσταται πεδίο , όπου συνυπάρχουν οι δύο κόσμοι : ο περιπατητής εναλλάσσει την ανάγνωση του αστικού χώρου μεταξύ της αναπαράστασης - δηλαδή της απύσας πραγματικότητας και της συμβολικής, αστικής διάθεσης, και της παράστασης - δηλαδή της φυσικής παρουσίας, δημιουργώντας νέες σημασίες.

Το αστικό πεδίο υφίσταται ως συνύπαρξη αναπαράστασης - μέσω της απύσας πραγματικότητας- και παράστασης - μέσω της φυσικής παρουσίας του σώματος. Όμως, η προσπάθεια εικονογράφησης αυτών των σχέσεων οδηγεί - και πάλι - σε ένα ακόμα επίπεδο συμβολοποίησης, δηλαδή απύσας πραγματικότητας.

Αυτή η σχέση απουσίας - παρουσίας ή συμβολικού - σωματικού επεκτείνεται με την έννοια της “*lalangue*” του Lacan , που δείχνει τη γλωσσική δομή ως ανεπαρκή να εκφράσει πλήρως την εμπειρία της ανθρώπινης ύπαρξης, συνδέοντας τη με την αποτυχία της επικοινωνίας. Ο De Certeau, μέσω αυτής της ιδέας, επισημαίνει ότι όπως η γλώσσα δεν μπορεί να επικοινωνήσει τα πάντα, έτσι και η εμπειρία του περιπατητή δεν μπορεί να καταγραφεί - απόλυτα - ως γλωσσικός τρόπος, σε σχέση με την πολυπλοκότητα της πόλης.⁽¹⁰⁾ Ωστόσο, η “δύναμη” της σωματικής παρουσίας καταφέρνει να μετασχηματίζει συνεχώς το αστικό πεδίο, μετατρέποντας κάθε χωρικό σημαίνον σε κάτι νέο και δυναμικό. Με αυτόν τον τρόπο , η σύνδεση γλώσσας - σώματος - αστικού χώρου αναδεικνύεται ως μία αλληλοδιαπλεκόμενη σχέση, στην οποία ο περιπατητής ανατροφοδοτεί το τρίπτυχο “σημείο - σημαίνον - σημαινόμενο” .

Ας σταθούμε , όμως, λίγο παραπάνω στην έννοια του “Σημείου” , η οποία λειτουργεί ως τρίτος, κοινός όρος , τόσο γλωσσολογικά, όσο και χωρικά. Η διαλεκτική μεταξύ Saussure - Lacan και των επιμέρους προσεγγίσεων τους γίνεται η βάση για την κατανόηση των προεκτάσεων , οι οποίες οδηγούν τελικά στον De Certeau.

Για τον Saussure το (γλωσσικό) *σημείο* ως βασική μονάδα της ανθρώπινης επικοινωνίας είναι ο κόμβος μεταξύ *σημαινόμενου* (δηλαδή νόημα) και *σημαίνοντος* (αφηρημένης αναπαράστασής του). ⁽¹¹⁾ Ο ίδιος επικεντρώνεται στη σημασία της γλώσσας ως “σύστημα”, παρά ως φαινόμενο επικοινωνίας ή ομιλίας. Έτσι, υπό αυτή την οπτική , η γλώσσα αποτελεί ένα σύστημα σημείων, όπου κάθε σημείο αποκτά το νόημά του χάρη στη διαφορετικότητά του, σε σχέση με τα άλλα. Αντίθετα, ο Λακάν , ενώ αποδέχεται την αυθαιρετότητα του σωσσυριανού σημείου, διαχωρίζει τη θέση του , εξηγώντας πως υπάρχει <<μια αδιάκοπη ολίσθηση του *σημαινόμενου* κάτω από το *σημαίνον*>>. ⁽¹²⁾ Όπως εξηγεί, το “νόημα” δεν είναι σταθερό , αλλά το Σημαίνον έχει προτεραιότητα έναντι του διαρκώς ολισθώμενου Σημαινόμενου. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, το γλωσσικό σύστημα

είναι μια <<διαρκής διαδικασία παραγωγής σημείων>> ⁽¹³⁾ , με σκοπό τον ορισμό του νοήματος.

Μέσα σε ένα αντίστοιχο πλαίσιο θεώρησης, όπου ο χώρος δεν αποτελεί απολυτότητα νοήματος, ο De Certeau , μιλά για τη δημιουργία μιας χωρικής “γλώσσας”, η οποία δημιουργείται από το “ασυνεχές” των διαδρομών της πόλης. Η θέση του Lacan περί ολίσθησης του σημαινόμενου, στην ανάγνωση του De Certeau για την πόλη , αποτυπώνεται ,αντίστοιχα, με την επιλογή <<παρεκκλίσεων και αυτοσχεδιασμών της πορείας>>. ⁽¹⁴⁾ Επομένως, η αντιμετώπιση των αστικών περιορισμών βρίσκει αναλογία στον διαρκή επαν-ορισμό νοημάτων , δηλαδή “σημαινομένων”. Αντίστοιχα, θα λέγαμε πως, τα αστικά “σημεία” που συναντά , κάθε φορά, ο περιπατητής, γίνονται τα νέα “χωρικά σημαίνοντα” της διαδρομής του, που αποτελούν μέρος του “αστικού” , αυτού κειμένου.

Ο De Certeau αναφέρεται στην “ασυνεχή” κίνηση των πεζών “ανάμεσα” από αυτά τα σημαίνοντα της “χωρικής” γλώσσας. Υποστηρίζει πως αυτή η συνθήκη θέτει κάποιους χώρους , στο αστικό πλαίσιο , πιο ενεργούς σε σχέση με κάποιους άλλους. Κάτι τέτοιο δημιουργεί και αντίστοιχα χωρικά “γυρίσματα”, τα οποία προσομοιάζουν με “γυρίσματα του λόγου” και “υφολογικά σχήματα” της <<(…)τέχνης του να κάνεις διαδρομές , στρίβοντας τότε από εδώ, τότε από εκεί (...)>>. ⁽¹⁵⁾ Κατ’ επέκταση, οι πρακτικές των περιπατητών , σε παραλληλισμό με τις πτυχές του χειρισμού της Γλώσσας, θέτουν αναλογίες τρόπου και ύφους , οι οποίες συνθέτουν την αρχή της λεγόμενης <<ρητορικής του περπατήματος>>.

Η τροπικότητα , αλλά και η τοπικότητα των “γυρισμάτων” που ενέχουν τόσο η γλωσσική , όσο και η πεζοπορική εκφώνηση δημιουργούν το πλαίσιο εγγύτητας, όπως και τον <<βαθμό δικαιοδοσίας του ομιλητή>> ⁽¹⁶⁾ , σε κάθε περίπτωση. Ο De Certeau τονίζει , ακόμα, πως η εντόπιση των

επιρρημάτων “εδώ και εκεί” λειτουργούν ως μια άλλη διάσταση της σχέσης μεταξύ του “Εγώ” και ο “Άλλος” ως προς την “διάρθρωση των θέσεων”. Μια τέτοια θέση , θα μπορούσε να πει κάποιος ότι, έρχεται σε παραλληλισμό με το λακανικό “στάδιο του καθρέφτη”, όπου έχουμε τη μετάβαση από το φαντασιακό : την εικόνα και το Εγώ , στο συμβολικό : στη Γλώσσα και τον Άλλο. ⁽¹⁷⁾ Αυτές οι δύο θεωρήσεις μπορεί να μοιάζουν φαινομενικά μη συγκρίσιμες ως αναλογίες , ωστόσο, και στις δύο περιπτώσεις εκείνο που κυριαρχεί είναι η σύνδεση μεταξύ συνοχής, χώρου και Υποκειμένου.

Ειδικότερα, κατά την εντόπιση του De Certeau, ο περιπατητής με την “παροντική ιδιοποίηση του χώρου” φαίνεται να δημιουργεί σχέσεις εξωτερικότητας και συνειδητοποίησης του ότι είναι μέρος ενός συνολικού συστήματος στην πόλη, δηλαδή του “Άλλου”. Από την άλλη, ο Lacan μιλά για χωρική ταύτιση κατά τη μετάβαση από τις αισθήσεις και το Εγώ (φαντασιακό) στη Γλώσσα (συμβολικό), όπου (η γλώσσα) ως δομή ασυνειδήτου εξαρτάται από την ύπαρξη του Άλλου ⁽¹⁸⁾ , με τρόπο τέτοιο ώστε να συντελείται ο κατακερματισμός και η αλλοτρίωση του εαυτού. ⁽¹⁹⁾ Ο De Certeau , ως προς την αλλοτριωτική σχέση μεταξύ τόπου και περιπατητή, υποστηρίζει πως οι <<βιωμένοι τόποι(...)>> είναι << παρουσίες απουσιών>> ⁽²⁰⁾ Ο ίδιος , μάλιστα, ισχυρίζεται το εξής : <<(…) Το <<είναι εκεί>> εφαρμόζεται μόνο σε πρακτικές του χώρου, δηλαδή σε τρόπους να περάσεις στον Άλλο (...)>> ⁽²¹⁾ Η μετάβαση από τον “εαυτό” στον “άλλο” φαίνεται να θέτει τον οδοιπόρο σε μια συνθήκη μεταξύ σώματος, συμβόλων και μνήμης. Αντίστοιχα, το στάδιο του καθρέφτη, ενέχει τέτοιου είδους πέρασμα στην αντίληψη του Υποκειμένου. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την ανάλυση του Homer για τον Lacan : <<(…) το Υποκείμενο είναι αλλοτριωμένο στην ίδια του την ύπαρξη>> . Ακόμα, ο ίδιος εξηγεί πως : <<(…) η αίσθηση ενός ενοποιημένου εαυτού αποκτάται με το τίμημα ο εαυτός μας να είναι ένας άλλος, δηλαδή η κατοπτρική μας εικόνα (...)>>. Επιπλέον, ως προς τη σημασία της

αντίληψης ως προς τον Έτερο , εξηγεί ότι : <<(…)Για να υπάρξει κάποιος, πρέπει να αναγνωρίζεται από κάποιον άλλο. Αυτό όμως σημαίνει ότι η εικόνα μας , που εξισώνεται με τον εαυτό μας, διαμεσολαβείται από το βλέμμα του άλλου(…)>> ⁽²²⁾

Το πλαίσιο συνειδητοποίησης της ετερότητας - εντόπισης βρίσκεται στο κέντρο της χωρικής αντίληψής μας ως <<αρχέγονη χωρική δομή>>. ⁽²³⁾ Όπως εξηγεί ο De Certeau : <<Η έξοδος από τη μητέρα (που τότε εξαφανίζεται μόνη της και τότε την εξαφανίζει το παιδί) συνιστά την εξωτερικότητα σ’ έναν ορίζοντα απουσίας(…)>>. Επιπλέον, προσθέτει τη σπουδαιότητα της χωρικής σχέσης μεταξύ Ιδίου και Εαυτού , κατά την οποία ο τόπος διέπεται από <<εσωτερικές αλλοιώσεις>>. Χαρακτηριστικά , θέτει το εξής : <<(…)χρησιμοποιώ στην πράξη τον χώρο σημαίνει επαναλαμβάνω τη θριαμβευτική και σιωπηλή εμπειρία της παιδικής ηλικίας : μέσα στον τόπο είμαι άλλος και περνάω στον άλλο.>>. ⁽²⁴⁾ Αντιστοίχως, ο Lacan αναφέρεται στον “αποχωρισμό” ως έκφραση του διπόλου “επιθυμία - έλλειψη “ και τον εξηγεί ως <<διαδικασία με την οποία το παιδί διαφοροποιείται από τον Άλλο - τη μητέρα- Άλλο (m-Other) και δεν είναι απλά το Υποκείμενο της Γλώσσας >>. ⁽²⁵⁾

Οι λακανικές θέσεις τονίζονται ως προς τη σύμβαση που ενέχουν μέσα από τη σκοπιά του Eliot, όπου όπως εξηγεί ο Homer : <<(…) η κατοπτρική αντανάκλαση, η έλλειψη, η παρουσία δεν είναι προϋπάρχοντα, αλλά έργα του Υπ/νου και του φαντασιακού.>>. ⁽²⁶⁾ Μια τέτοιου είδους προσέγγιση , μάς οδηγεί στο συμπέρασμα πως η μετάβαση από το φαντασιακό (σώμα) στο συμβολικό (γλώσσα) ή πιο μακροσκοπικά από την παρουσία στην απουσία κινούνται σε ένα πλαίσιο κοινωνικής σύμβασης και κατασκευής , ως προς τη διαχείρισή τους. Η λακανική σκοπιά περί έλλειψης και απουσίας (ή και παρουσίας) τίθεται σε ένα ευρύτερα κοινωνιολογικό υπόβαθρο μέσα από τις θέσεις των Λακλάου και Μουφ. Όπως εξηγεί ο Homer, το Υποκείμενο , ως πολλαπλότητα θέσεων και κατ’ επέκταση ταυτοτήτων (ως φύλο, φυλή , σεξουαλικότητα κλπ.) , καθώς και ολόκληρη η κοινωνία στην

οποία υφίσταται, σύμφωνα με τους Λακλάου και Μουφ συγκροτούνται μέσω της συνθήκης Έλλειψης.⁽²⁷⁾

επιτελεστικό αντικείμενο	σωματικό σχήμα υποκειμένου στάση (στιγμιότυπο)				ροή (χρονική εξέλιξη) αντικείμενου και υποκειμένου				
	γεννίαση	εστίαση	σύγκλιση	διάχυση	γεννίαση	εστίαση	σύγκλιση	διάχυση	
βαθμοί κλιμακας επιτελεστικού αντικείμενου	σημείο								
	γραμμή								
	επίπεδο								
	κόμβος								
βαθμοί κλιμακας επιτελεστικού αντικείμενου	όριο								
	ανοιχτό								

Εδώ, τα “σημεία” της πόλης ορίζονται ως αποτέλεσμα της “διαφοράς” τους , δηλαδή από την ετερότητα στις σχέσεις τους με τα άλλα “σημεία”. Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για τη διαλεκτική των σχέσεων μεταξύ Υποκειμένων και Αντικειμένων παρατήρησης στο αστικό πεδίο, όπου ο τρόπος που κάθε Υποκείμενο βιώνει τον χώρο εξαρτάται από τη θέση και την εγγύτητά του με τα άλλα Υποκείμενα ή Αντικείμενα. Η χωρική σημασιότητα προκύπτει μέσα από τις αλληλεπιδράσεις της σωματικής παρουσίας ή και απουσίας στην πόλη, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα, όπου για παράδειγμα η στάση και η ροή των σωμάτων δημιουργούν σχέσεις εγγύτητας, σύγκλισης ή διάχυσης , με τρόπο που συνυπάρχει το “εδώ και εκεί” , ή και το “Εγώ και ο Άλλος”.

Επομένως, η ρητορική του περπατήματος , υπό το πρίσμα της εντόπισης και της χωρικής σύλληψης, τίθεται σε διάλογο τόσο με το Εγώ, όσο και τον Άλλον. Η ψυχαναλυτική προσέγγιση του Lacan βρίσκει κοινό έδαφος με την κοινωνιολογική ανάλυση της οδοιπορίας του De Certeau στη βάση της διαλεκτικής μεταξύ σώματος και τόπου. Η “ασυνεχής” φύση των

διαδρομών των περιπατητών στην πόλη προσομοιάζει με την “ολισθαίνουσα” φύση του σημεινόμενου, καθιστώντας την πόλη ένα κείμενο , όπου το νόημα δεν είναι ποτέ σταθερό. Με άλλα λόγια, η πόλη ως χωρική “γλώσσα” γίνεται πεδίο συνεχούς επαναδιαπραγμάτευσης, όπου οι “ολισθήσεις” της γλώσσας συνυπάρχουν με τη δυναμική της παρουσίας του σώματος , καθορίζοντας την ταυτότητα του χώρου και την εμπειρία του αστικού υποκειμένου. Έτσι, θα λέγαμε ότι, η ρητορική του περπατήματος καθίσταται μια συνθήκη μόνιμης εναλλαγής μεταξύ παρουσίας - απουσίας ή “εαυτού” και “άλλου”.⁽²⁸⁾

Σημειώσεις - Παραπομπές

1. Carlson M., *Performance*, *Μια κριτική Εισαγωγή*, Μτφρ- Εισαγωγή - Επιμέλεια: Ελευθερία Ράπτου, Εκδ. Παπαζήση, 2014, σελ. 225
2. Ντε Σερτώ, Μ., *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική : Η πολύτροπη τέχνη του πράττειν*, μτφρ. Κική Καψαμπέλη, ΣΜΙΛΗ, 2010, σελ. 246
3. Σταυρίδης Σ., *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, Εκδ. Νήσος, Αθήνα, 2018, σελ. 23 - 24

>Οι καθημερινές πρακτικές φαίνεται να συνδέονται άμεσα με τις συμπεριφορές των κατοίκων, αφού αποτελούν ένα ενιαίο σύστημα ανατροφοδότησης, εντός του αστικού πεδίου. Πάνω σε αυτή τη διαλεκτική, ο Σ. Σταυρίδης αναφέρει τη <<μμητική>> συμπεριφορά του ατόμου μέσα στο μητροπολιτικό πλήθος ως <<τύπο συμπεριφοράς που αναζητά καταφύγιο σε μια συλλογική ταυτότητα ώστε να αντιμετωπίσει το σοκ του ετέρου.>> Αντιθέτως, διακρίνει μια <<θεατρική συμπεριφορά>> και όπως εξηγεί <<(…)Και τούτη η “πλανόδια” θεατρική συμπεριφορά βρίσκεται σε απόλυτη αντίθεση με τη μμητική προσαρμογή του πλήθους στο μητροπολιτικό σοκ.>>

4. Barthes, R., *Εικόνα- Μουσική-Κείμενο*, μτφρ. Γιώργος Σπανός, επιμ. Βασίλης Πατσογιάννης, ΠΛΕΘΡΟΝ, 2019, σελ. 173

>Ο R. Barthes φαίνεται να αντιλαμβάνεται το Κείμενο με παρόμοιο τρόπο, όπως η απόδοση της πολυπλοκότητας της πόλης ως <<κειμενολογικού ιστού>> του Certeau. Ο πρώτος, συγκεκριμένα εξηγεί ως εξής <<Το Κείμενο (texte) είναι ύφασμα(tissu) : θα μπορούσε να συγκριθεί με ένα πολυάσχολο Υποκείμενο (που θα είχε χαλαρώσει μέσα του καθετί το φαντασιακό(…))>> (σ. 173- 4)

5. Όπως (2), σελ. 254 - 5
6. Όπως (1), σελ. 213 - 214
7. Ό.π., σελ. 211
8. Όπως(2), σελ. 255
9. Όπως(10), σελ. 216 - 217
10. Η σύνδεση γλώσσας - σώματος - χώρου, μέσω της λακανικής θεώρησης, παρουσιάζεται ως μια σχέση μεταξύ “παράστασης” και “αναπαράστασης”, με το σώμα να παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση αυτής της διαλεκτικής. Όπως εξηγεί ο ίδιος ο Certeau : <<Στον Λακάν η κατηγορία της “lalangue” συνδέει την ομιλία με την αδυνατότητα του ανθρώπου να συζευχθεί (“δεν υπάρχει σεξουαλική

σχέση”) και την ίδια τη δυνατότητα της γλώσσας με την αδυνατότητα της επικοινωνίας την οποία υποτίθεται πώς παράγει(...)>> (Όπως (2), σ. 348)

11. Όπως (1), σ. 200
12. Homer, S., *Εισαγωγή στον Ζακ Λακάν*, μτφρ: Στέλλα Μαύρη, επιμ: Ευγενία Γεωργάκα, Εκδ. ΟΡΟΣΙΟ, Αθήνα 2017

> Ο Homer θέτει ως εξής : <<Σύμφωνα με τον Σωσσύρ, η γλώσσα δεν αποτελεί απλώς μια κατάσταση με όρους που αντιστοιχούν σε ένα σύνολο πραγμάτων ή φαινομένων στον κόσμο. Αντίθετα η γλώσσα αποτελεί ένα σύστημα σημείων. Μια θεωρία της <<ανταπόκρισης>> για τη γλώσσα την αντιλαμβάνεται ως ένα σύστημα σημείων που αναφέρεται απευθείας στα αντικείμενα του κόσμου. Αυτό μπορούμε να το αναπαραστήσουμε με μορφή διαγράμματος μέσω της σχέσης ανάμεσα σε μια λέξη - την έννοια ή την ιδέα της- και στο αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται , το αναφερόμενο.>> (σελ. 62 - 44)

13. Όπως (12), σελ. 68
14. Όπως (2), σελ. 256
15. Ό.π., σελ. 258
16. ό.π., σελ. 257
17. Όπως (12), σελ. 47 - 50
18. ό.π., σελ. 121
19. ό.π., σελ. 49
20. Όπως (2), σελ. 273
21. Ό.π., σελ. 274
22. Όπως (12), σελ. 50 - 51
23. Όπως (2), σελ. 275
24. Ό.π.
25. Όπως (12), σελ. 110-111
26. Ό.π., σελ. 50
27. Ό.π., σελ. 171
28. Αυτή η διαρκής εναλλαγή μεταξύ παρουσίας - απουσίας ή <<εαυτού>> και <<άλλου>> και η επί της ουσίας αναζήτηση μιας <<ταυτότητας>> εξηγείται εύστοχα μέσα από την ανάλυση της ετερότητας που εντοπίζει ο Σ. Σταυρίδης στην οδοιπορική πρακτική του De Certeau. Μεταξύ άλλων επισημαίνει : <<Το έχουμε δει : η ετερότητα δεν είναι παρά η έκφραση μιας ιδιαιτερότητας. Θα μπορούσε λοιπόν να πει κανείς πως οι ιδιαίτερες πορείες στην πόλη δεν εκφράζουν απλά έναν τρόπο εξοικείωσης με την πόλη, αλλά ταυτόχρονα έναν τρόπο η οικεία , διαφανής και ρυθμιστική πόλη, όνειρο όλων των κρατούντων, καθίσταται τόπος της διαφοράς, ετερότητα.>> (σ. 250) (όπως (3))

Κεφάλαιο 2.2. : Η πεζοπορική διαδρομή ως μια ακολουθία “φατικών τόπων”

2.2.1. Η χωρικότητα στον De Certeau: πέρα από την τρισδιάστατη αντίληψη του χώρου

Η διαλεκτική σχέση μεταξύ τόπου και νοήματος, καθώς και οι συνιστώσες τους —όπως οι σχέσεις απουσίας και παρουσίας που θέτει ο Certeau— δημιουργούν ένα δικό τους “σύμπαν” ανάγνωσης και επομένως σημασιότητας, σε αντίθεση με τη γεωμετρικά ορισμένη και σχεδιασμένη πόλη. Έτσι, η γλώσσα που δημιουργεί η “κειμενική” ⁽¹⁾ πόλη ως δυναμικό σύστημα δράσεων και διαδράσεων θέτει ερωτήματα για το κατά πόσο μπορεί να αποκτήσει μια αναγνώσιμη και ταυτόχρονα αναγνωρίσιμη εικόνα από τον παρατηρητή - πεζοπόρο. Ωστόσο, η ίδια η γλώσσα ως σύστημα ομιλίας και λόγου συντίθεται από αμφισημίες και επαναπροσδιορισμούς νοημάτων.

Ο S. Homer εξηγεί για τη σχέση σημείου - νοήματος και τη μετάθεση αυτών βάσει του Saussure : <<Η γλώσσα υφίσταται ως ένα σύνθετο δίκτυο σημείων. Ένα δεδομένο σημείο δεν προσδιορίζεται από μια εγγενή αξία ή έννοια, αλλά αντίθετα από τη σχετική του θέση μέσα στο ολοκληρωμένο σύστημα σημασιότητας και μέσα από τη διαφορά του από όλα τα υπόλοιπα στοιχεία του συστήματος. Ένα σημείο δε μας παραπέμπει σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο του πραγματικού, υλικού κόσμου, αλλά σε ένα άλλο σημείο , το οποίο με τη σειρά του μάς παραπέμπει σε ένα άλλο σημείο και ούτω καθεξής.>> ⁽²⁾

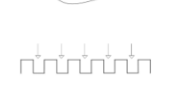
Τα “σημεία” της γλώσσας ως σύστημα “διαφορών” , τα οποία συνθέτουν δίκτυο ή δίκτυα σημασιότητας

Έτσι, θα λέγαμε ότι η νοηματοδότηση των “σημείων” προκύπτει από τη διαφορά και τη σχέση τους με άλλα σημεία, χωρίς να παραπέμπει απευθείας στην πραγματικότητα. Αυτή η ιδιότητα του γλωσσικού συστήματος, μέσω της συνεχούς μετατόπισης και διαμεσολάβησης της, αντικατοπτρίζει την αστάθεια και την πολλαπλότητα των ερμηνειών που εντοπίζονται, ως συνθήκες, αντίστοιχα και στο σύστημα της πόλης.

Σε αυτή τη βάση της πολλαπλότητας νοημάτων και της διασύνδεσης μεταξύ των “σημείων”, θα μπορούσε κανείς να συνδέσει τις θέσεις του Russell Grigg. Ο Grigg αναφέρεται στη διαλεκτική μεταξύ σημαίνοντος και σημαινόμενου, υποστηρίζοντας ότι: *<<Ο πατέρας ως ένα καθαρό σημαίνον υποστηρίζει ολόκληρο το συμβολικό σύστημα (...) Ένα καθαρό σημαίνον με αυτή την έννοια είναι εκείνο του οποίου η ταυτότητα καθορίζεται από τη θέση του μέσα σε ένα τυπικό σύστημα, χωρίς να υπονοείται ότι κάποια συγκεκριμένη σημασία συνδέεται με αυτό. (...) Αυτό είναι παρόμοιο με την περίπτωση των όρων γραμμή ή σημείο στη μετα-ευκλείδεια γεωμετρία, όπου δίνεται ένας συγκεκριμένος ορισμός, ενώ η ερώτηση αν, και αν ναι, πώς, οι όροι «γραμμή» ή «σημείο» ισχύουν στην πραγματικότητα για τον ψυχικό χώρο είναι ένα περαιτέρω «εμπειρικό» ζήτημα.>>.⁽³⁾ Με βάση αυτή την οπτική, η έννοια των “φατικών τόπων” του De Certeau ενσωματώνει οργανικά την αλληλεπίδραση μεταξύ συμβολικού (ευκλείδειου) και ψυχικού (εμπειρικού) χώρου, αναδεικνύοντας τις δυναμικές σχέσεις που διαμορφώνουν την εμπειρία του αστικού χώρου.*

Η εμπειρία και η επικοινωνία που εξασφαλίζουν, σύμφωνα με τον Certeau, τόσο η Γλώσσα, όσο και η οδοιπορία, βρίσκουν μια κοινή βάση μέσα από τη “φατική”⁽⁴⁾ διάσταση. Πιο συγκεκριμένα, όπως η φατική λειτουργία της γλώσσας εγκαθιστά, διατηρεί ή διακόπτει την επαφή, έτσι με ανάλογο τρόπο και η πορεία των περιπατητών *<<(…)δημιουργεί μια κινητή οργανικότητα του περιβάλλοντος, μια διαδοχή φατικών τόπων(...)>>.⁽⁵⁾ Όπως εξηγεί η Cardiff, οι “φατικοί” τόποι στου οποίους αναφέρεται ο*

Certeau πρόκειται για <<μέρη που γίνονται αντιληπτά και δομημένα εξ’ ολοκλήρου από πολύπλοκες συναισθηματικές διαδικασίες>>. ⁽⁶⁾

Α' όρος Όροι χωρικότητας		Β' όρος Όροι χρονικότητας	εφήμερο	Γ' όρος Όροι σωματικότητας	
σημείο		μόνιμο	ροή		
γραμμή		παράλληλο	γειτνίαση		
επίπεδο		ταυτόχρονο	εστίαση		
κόμβος		όριο	σύγκλιση		
όριο		συνεχές	διάχυση		
ανοιχτό					

Η παρατήρηση , στο αστικό πεδίο , των όρων χωρικότητας, χρονικότητας και σωματικότητας - ως αλληλένδετες σχέσεις - συγκροτεί τη συμβολική διάσταση της πόλης, τόσο ως γεωμετρική αποτύπωση , όσο και ως γλωσσική έκφραση. Ωστόσο, οι οδοιπορίες υπερβαίνουν τα μετρήσιμα και συγκρίσιμα στοιχεία που αναδύονται μέσα από αυτή την αντιστοίχιση και κωδικοποίηση των πιθανών , αστικών συνθηκών. Με αυτόν τον τρόπο, η γλώσσα και η ευκλείδεια γεωμετρία αποτελούν τη “συμβολική” βάση για την “πραγματική” εμπειρία των περιπατητών, των οποίων οι κινήσεις και οι συναισθηματικές διεργασίες διαμορφώνουν τους “φατικούς τόπους” κατά τον De Certeau.

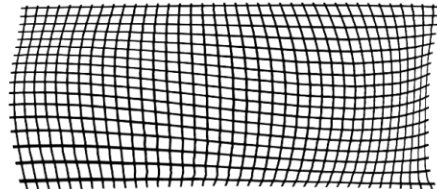
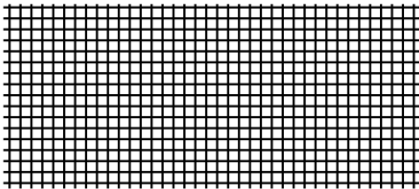
Ο ίδιος ο De Certeau εντοπίζει την αναλογία μεταξύ γλωσσικής και αστικής “σχεδίασης” νοημάτων. Χαρακτηριστικά , θέτει αυτή την οπτική ως εξής : <<Ο γεωμετρικός χώρος των πολεοδόμων και των αρχιτεκτόνων φαίνεται να λειτουργεί όπως η “κύρια σημασία” που κατασκευάζεται από γραμματικούς και γλωσσολόγους, προκειμένου να έχουν διαθέσιμο ένα κανονικό και κανονιστικό πλαίσιο, στο οποίο να παραπέμπουν τις

παρεκκλίσεις της “μεταφορικής” γλώσσας και των “σχημάτων” της ⁽⁷⁾
Η προσωπική δήλωση παρουσίας του κάθε περιπατητή δημιουργεί ένα ακόμα επίπεδο εμπειρίας, όπου : <<(το οδοιπορικό έπος) εισάγει λαθραία το πλήθος αναφορών και παραθεμάτων του (κοινωνικά μοντέλα, πολιτιστικές χρήσεις, προσωπικούς συντελεστές). >> ⁽⁸⁾

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι η φατική διάσταση της πόλης λειτουργεί ως ένα δυναμικό μέσο επικοινωνίας μεταξύ των κατοίκων, επιτρέποντας στους ίδιους να αλληλεπιδρούν με το αστικό περιβάλλον , ως μια άλλη μορφή της γλωσσικής επικοινωνίας. Ακόμα, η διαφορά μεταξύ ευκλείδειας και μη-ευκλείδειας γεωμετρίας αναδεικνύει αναλογικά τις διαφορές μεταξύ του οργανωμένου, συμβολικού χώρου , συγκριτικά με την πολυπλοκότητα του “πραγματικού”, όπου οι αλληλεπιδράσεις των ανθρώπων προσδιορίζουν τη νοηματοδότησή του. Έτσι, οι “φατικοί” τόποι , που συνδέονται με τη μη - ευκλείδεια γεωμετρία , ξεπερνώντας την τρισδιάστατη αντίληψη του χώρου, αποκτούν συναισθηματική διάσταση μέσω των ιστοριών και των αναμνήσεων που συγκεντρώνουν. Επομένως , η πόλη μετατρέπεται , μέσω των κατοίκων της, σε ένα ζωντανό κείμενο αλληλοεπικοινωνίας , γεμάτο νοήματα.

2.2.2. Τα “ίχνη” της Πόλης και οι “διαδρομές” της Γλώσσας

Ο Certeau ξεκαθαρίζει εξ’ αρχής ότι η οπτική του , γύρω από την πόλη και την οδοιορία, ορίζει το περπάτημα ως μια αστική πρακτική των κατοίκων της. ⁽⁹⁾ Αυτό σημαίνει πως ο ίδιος εμμένει στη διαδικαστικότητα που ενέχει ως πρακτική , καθώς και στη βίωση και τα αποτελέσματα αυτής. Αντίθετα , τα “ίχνη” και οι “τροχιές” του περπατήματος, οι οποίες <<(...) παραπέμπουν απλώς, σαν λέξεις, στην απουσία εκείνου που πέρασε(...) τοποθετημένο στον ου χρόνο μιας επιφάνειας προβολής(...) >> ⁽¹⁰⁾, στέκονται στην α- χρονική και μη διαδικαστική διάσταση αυτής της πρακτικής. Όπως εξηγεί και η Cardiff για τις θέσεις του De Certeau : << (...) εντοπίζει μια ανθρωπολογική εμπειρία του χώρου , στην οποία βρίσκεται από κάτω η χωρική σειρά των χαρτών και αποκαλύπτει μια εντελώς διαφορετική μορφή αντίληψης(...) >>. ⁽¹¹⁾

Η διαγραμματική απεικόνιση της αντίθεσης μεταξύ της “α - χρονικής” γεωμετρίας (αριστερά) και της βιωματικής αντίληψης του χώρου, μέσω των διαδικασιών και των πρακτικών των ανθρώπων (δεξιά), σύμφωνα με τη θεώρηση του De Certeau.

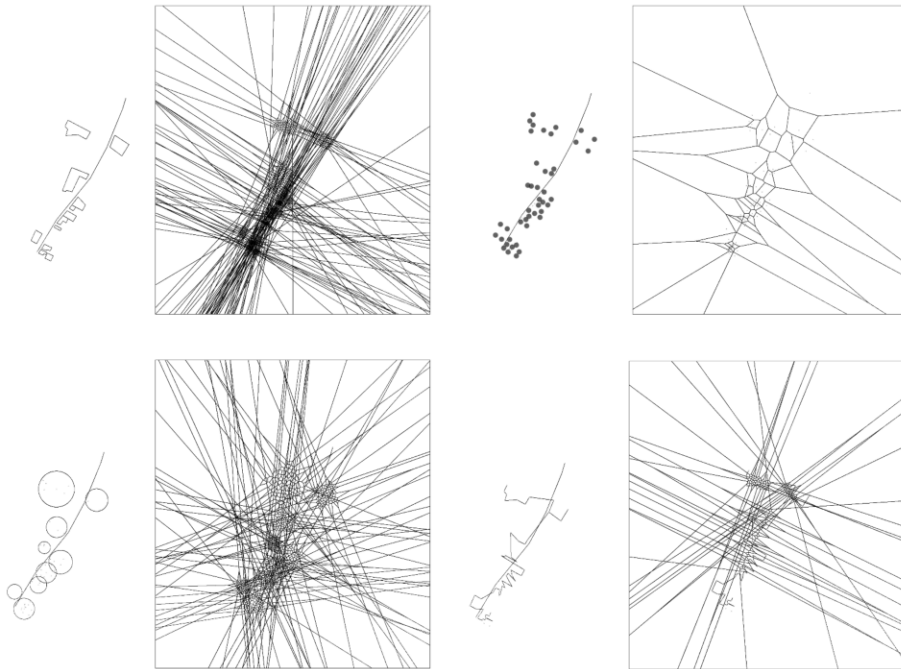
Επιπλέον, η Cardiff , εύστοχα , διακρίνει από τη μία μεριά τον “ομογενή χώρο” της γεωμετρίας και των μετρήσεων του Νεύτωνα , και από την άλλη τον “ετερογενή χώρο” των συναισθημάτων του De Certeau. Στην πρώτη περίπτωση η “ομοιογένεια” έγκειται στο “άπειρο”, θεωρητικά, μέγεθος του, καθώς και στο “απόλυτο”, διότι <<είναι αδιάφορη μέτρηση για το τι διαδραματίζεται μέσα του(...) >>. Επιπλέον, η σχέση που έχει ο χώρος με τον χρόνο είναι καθαρά μετρική, δηλαδή ενός φυσικού μεγέθους , όπου << (...) κάθε αλλαγή στο χρόνο επέτρεπε να αναπαρασταθεί χωρικά,

για παράδειγμα, χρησιμοποιώντας μια ευθεία γραμμή ή καμπύλη για να συνδέσει έναν αριθμό σημείων από τα οποία διήλθε ένα κινούμενο σώμα.>>.

Στη δεύτερη περίπτωση, αυτής της “ετερογένειας” , η Cardiff στέκεται στη σχέση που εντοπίζει ο De Certeau μεταξύ χώρου δράσης και διάδρασης του αστικού πλαισίου. Αναλυτικότερα, εξηγεί ως εξής: <<(…)Απαιτεί μια προσωπική και συναισθηματική γεωγραφία η οποία λειτουργεί ως συναισθηματικό πλαίσιο για τις αναμνήσεις και τις προσδοκίες ώστε να αναλαμβάνουν οιονεί - χωρικές ποιότητες. Αυτός ο χώρος αναπτύσσει μια αόρατη εσωτερική αρχιτεκτονική, ένα υπερβολικά προσωπικό και μοναδικό δίκτυο σκέψεων και συναισθημάτων. Αυτά τα συναισθήματα και οι ιδέες είναι συνδεδεμένα με το μέρος όπου και βιώνονται. Οι μυριάδες συνδέσεων μέσα στο δίκτυο της προσωπικής ιστορίας καθενός μπορεί να συνδέσει τις μικρότερες λεπτομέρειες με απομακρυσμένα συναισθήματα και να τα φέρει πίσω όταν αυτά ειπωθούν ξανά(…) >>. ⁽¹²⁾

Η ουσία του περιπατητικού “εκφωνήματος” βρίσκεται, θα λέγαμε, σε πλήρη αντιστοιχία με τη διάσταση της ομιλιακής πράξης ως προς την αντιφατική φύση της εφημερότητας, που ενώ μοιάζει να είναι σημειακά τοποθετημένη ως δράση, παράλληλα βρίσκεται μέσα σε μια αδιαπραγμάτευτη ροή χρόνου. Όπως επισημαίνει και ο Barthes σχετικά με τη διαδικαστικότητα του ομιλιακού ενεργήματος : <<Η ομιλία είναι μη αναστρέψιμη, ήτοι δεν μπορούμε να πάρουμε πίσω μια λέξη , εκτός κι αν πούμε, ότι την παίρνουμε πίσω. Εδώ η διαγραφή είναι προσθήκη. (...) Παραδόξως, η ομιλία, όντας εφήμερη, είναι ανεξίτηλη , όχι η γραφή , όντας μνημειακή (...) >> ⁽¹³⁾ Εξάλλου, και στις δύο περιπτώσεις , της οδοιπορίας και της ομιλίας, έχουμε ως κοινό στοιχείο τη “διαδρομή - δίκτυο” , που εξασφαλίζει τη χρονικότητα, η οποία υπερκαλύπτει το ίχνος , το οποίο , όπως εξηγεί ο Σ. Σταυρίδης : <<(…)εξέρχεται από τη ροή του χρόνου>> , διότι <<(…)δεν είναι παρά το αποτέλεσμα της μηδένισης της απόστασης ανάμεσα στο οποιοδήποτε συμβάν και το υλικό περιβάλλον στο οποίο εξελίσσεται>>. ⁽¹⁴⁾

Ενότητα 2. Ομιλιακές Πράξεις και Χωρικές Πρακτικές: Οι “Χαρτογραφήσεις” της Πόλης μέσα από τις θέσεις του De Certeau

“Ο ιστός της Μνήμης” (2022).

Στην παρούσα έρευνα εξετάζονται οι χωρικές και αφηγηματικές συνέχειες - συνδέσεις που δημιουργούνται στο περιπατητικό πεδίο του παζαριού στην περιοχή του Ελαιώνα, στην Αθήνα. Η αποτύπωση πραγματοποιείται μέσα από διάφορες οπτικές αναγνώσεις, τόσο εμπειρικά, όσο και δομικά. Ως σχεδιαστικά εργαλεία χρησιμοποιούνται οι νομοί και fractal γεωμετρικοί σχηματισμοί, μέσω της παραμετρικής σχεδίασης, η οποία τίθεται ως αναλογία των χρονικών διαδικασιών. Η ανάλυση αναδεικνύει ένα πολυεπίπεδο “ψηφιδωτό” εμπειριών και δικτύων, όπου η μνήμη – ατομική και συλλογική – παίζει κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση της αφηγηματικότητας του τόπου. Η κυκλικότητα και επανάχρηση των δικτυώσεων που εντοπίζονται στο παζάρι φαίνεται να συμβάλλουν στη διατήρηση ενός δυναμικού συστήματος. Τελικά, το Παζάρι αναδεικνύεται ως “ο Ιστός της Μνήμης”, ένα φράκταλ δικτυωτό σύστημα ονείρων και εμπειριών που συνδέουν το ατομικό με το συλλογικό.

Link εργασίας : [Ο Ιστός της Μνήμης_Τζίνα Σταυροπούλου](#)

Francis Alÿs – *"The Green Line"* (2004).

Το έργο του Alÿs αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της έννοιας του περιπατητικού “εκφωνήματος” του De Certeau. Με τρόπο που ο Alÿs περπατά στους δρόμους της Ιερουσαλήμ, αφήνοντας μια πράσινη γραμμή ως αποτύπωμα της διαχωριστικής γραμμής της πόλης, η πράξη του περπατήματος του , εκφράζει και συμπυκνώνει τις κοινωνικοπολιτικές εντάσεις που διατρέχουν τον αστικό χώρο. Η οδοιπορία αυτή λειτουργεί όπως η “ομιλία” κατά τον Barthes – όντας εφήμερη και ταυτόχρονα ανεξίτηλη, δημιουργώντας μια διαδρομή , η οποία ξεπερνά το κυριολεκτικό ίχνος της , εφόσον πρόκειται για μια δήλωση λόγου μέσω της φυσικής παρουσίας και δράσης στον δημόσιο χώρο , αλλά και χρόνο. Επομένως, ο δρόμος μετατρέπεται σε χώρο εκφώνησης, ενώ η κίνηση του σώματος του Alÿs γίνεται μια ζωντανή αφήγηση στο κείμενο της πόλης , όπου το ίχνος του περπατήματος καταφέρνει ,επιτελεστικά, να υπερβεί το εφήμερο και να αναπαραστήσει συμβολικά τις βαθύτερες ιστορικές και πολιτικές δομές του αστικού πεδίου.

Link : [Francis Alÿs ,The Green Line](#)

Επομένως, η οδοιορική πρακτική του De Certeau διακατέχεται από αυτό το πολύπλοκο “δίκτυο” συναισθημάτων και εμπειριών , που είναι αδύνατο να γίνει αντιληπτό μόνο στιγμιοτυπικά , ως δισδιάστατη προβολή, όπως γίνεται στις προσπάθειες χαρτογράφησης της πόλης. Αντιθέτως, η χρονική διάσταση καθορίζει , όπως και στην περίπτωση της ομιλιακής πράξης, την ύπαρξη της οδοιορίας και όπως θέτει και ο ίδιος ο De Certeau για τις διάφορες “τροπικότητες” των “τελέσεων” της “πεζοπορικής εκφώνησης”: <<Δε θα ήταν δυνατόν να αναχθούν περιοριστικά στο γραφικό τους ίχνο>>. ⁽¹⁵⁾ Έτσι, θα καταλήγαμε στο εξής συμπέρασμα : Τα “ίχνη” της πόλης δεν περιορίζονται στη φυσική διάσταση του χώρου και των δισδιάστατων καταγραφών της, που αποτυπώνεται -κυρίως - μέσα από χαρτογραφήσεις της πολεοδομίας. Αντίθετα, διαμορφώνονται από την αλληλεπίδραση του χρόνου, των αναμνήσεων και των συναισθημάτων, που λειτουργούν ως ένα διαδραστικό κείμενο - πεδίο. Όπως η ομιλία είναι εφήμερη αλλά ανεξίτηλη, έτσι και η αστική οδοιορία καθίσταται ως μια μορφή επικοινωνίας που, αν και φευγαλέα, διαμορφώνει την πόλη ως ένα ζωντανό, συνεχώς εξελισσόμενο σύνολο σημασιών και νοημάτων.

Σημειώσεις - Παραπομπές

1. Το “κείμενο” ως οντότητα , θα έλεγε κανείς ότι, φαινομενικά δείχνει συγκεκριμένο και αναγνωρίσιμο. Όμως , όπως θέτει και ο Barthes : <<Το Κείμενο δεν πρέπει να εννοηθεί ως ένα αντικείμενο μετρήσιμο. Θα ήταν μάταιο να επιζητήσουμε να ξεχωρίσουμε υλικά τα έργα από τα κείμενα(.....) Το Κείμενο ,από την άλλη, είναι ένα μεθοδολογικό πεδίο. Η αντίθεση θα μπορούσε να θυμίσει(....)τη διάκριση την οποία προτείνει ο Λακάν : η “πραγματικότητα” δείχνεται, το “πραγματικό” αποδεικνύεται(....)>> (Barthes, R., *Εικόνα- Μουσική-Κείμενο*, μτφρ. Γιώργος Σπανός, επιμ. Βασίλης Πατσογιάννης, ΠΛΕΘΡΟΝ, 2019 , σελ. 169) Με ανάλογο τρόπο, η Πόλη - Κείμενο του De Certeau αποτελεί ένα “μεθοδολογικό πεδίο” ` μόνο που στην περίπτωση της, οι μηχανισμοί δράσης και αλληλεπίδρασης είναι πιο περίπλοκοι σε σχέση με το γραπτό κείμενο, λόγω των άμεσων σχέσεων διαπραγμάτευσης μεταξύ των ανθρώπων , μέσα σε αυτό το ρευστό πεδίο.

2. Homer, S., *Εισαγωγή στον Ζακ Λακάν*, μτφρ: Στέλλα Μαύρη, επιμ: Ευγενία Γεωργάκα, Εκδ. ΟΡΟΣΙΟ, Αθήνα 2017 , σελ. 65 -66

>Πάνω στη διαλεκτική αυτή, μεταξύ “υποκειμένου του σημαίνοντος” και του “υποκειμένου που καθορίζεται από τη συμβολική τάξη και τη γλώσσα” , ο S. Homer , μεταξύ άλλων , εξηγεί : <<(....) δεν μπορούμε να ξεφύγουμε από τη γλώσσα και η γλώσσα μάς εγγράφει σε μια συγκεκριμένη θέση εντός του συμβολικού.>> (σ.110)

3. Grigg, R. , *Lacan, Language and Philosophy* , State University of New York Press, 2008 , σελ. 30 - 31
4. Μπαμπινιώτης , Γ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Εκδ. Κέντρο Λεξικολογίας ΕΠΕ, Επανεκτύπωση, Αθήνα 1998 , σελ. 1896

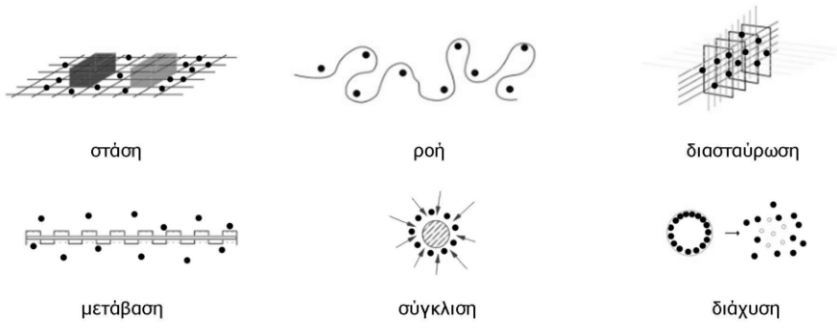
>Σύμφωνα με τον Γ. Μπαμπινιώτη η έννοια του φατικού αποδίδεται ως εξής : <<αυτός που αναφέρεται σε ειδική λειτουργία της γλωσσικής επικοινωνίας , κατά την οποία ομιλητής και ακροατής δημιουργούν κατά την έναρξη της επικοινωνίας κατάλληλο κλίμα πρώτης επαφής μεταξύ τους , για να προχωρήσουν ομαλά στη διεξαγωγή της συνομιλίας τους, π.χ. οι ποικίλες μορφές χαιρετισμού “καλημέρα, χαίρεται” κ.λπ.ή τυπικές φράσεις, όπως “τί κάνετε, πώς είστε, ωραίος ο καφές σήμερα” κ.ό.κ.>>

5. Ντε Σερτώ, Μ., *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική : Η πολύτροπη τέχνη του πράττειν*, μτφρ. Κική Καψαμπέλη, ΣΜΙΛΗ, 2010, σελ. 257
6. Janet Cardiff : *The Walk Book*, Edited by Thyssen-Bornemisza Art Contemporary, Vienna Verlag der Buchhandlung Walther König, Köln. Author: Mirjam Schaub, Texts by: Janet Cardiff, Susie Allen, Carolyn Christov-Bakargiev, Tom Eccles, Bruce F, σελ. 108
7. Όπως (5), σελ. 259 - 260
8. Ο.π. , σελ. 260
9. Ο Σ. Σταυρίδης , πάνω στην πρακτική του De Certeau που αντιτίθεται της πολεοδομικής λογικής, αναφέρεται σε τρόπους εξοικείωσης των κατοίκων μέσω των πορειών. Πιο ειδικά, εξηγεί πως : <<Θα μπορούσε λοιπόν να πει κανείς πως οι ιδιαίτερες πορείες στην πόλη δεν εκφράζουν απλά έναν τρόπο εξοικείωσης με την πόλη, αλλά ταυτόχρονα έναν τρόπο η οικεία , διαφανής και ρυθμιστική πόλη , όνειρο όλων των κρατούντων, να καθίσταται τόπος της διαφοράς , ετερότητα.>> - Σταυρίδης Σ., *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, Εκδ. Νήσος, Αθήνα , 2018 , σελ. 250
10. Όπως (5), σελ. 254
11. Όπως (6), σελ. 95
12. Ό.π., σελ. 92 - 94
13. Barthes, R., *Εικόνα- Μουσική-Κείμενο*, μτφρ. Γιώργος Σπανός, επιμ. Βασιλίας Πατσογιάννης, ΠΛΕΘΡΟΝ, 2019 , σελ. 188
14. Όπως (9), σελ. 114

Κεφάλαιο 2.3. Ο Χρόνος ως μια διαλεκτική μεταξύ Ίχνους και Γραφής

2.3.1. Ο αστικός χώρος ως βιωμένος τόπος : Η αφήγηση ως δυναμική κατάσταση μεταξύ χώρου και τόπου

Η ρητορική του περπατήματος του De Certeau καθιστά ως σαφές κέντρο της τις διαδικασίες των *τελέσεων*, που λαμβάνουν χώρα στην πόλη. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι ο (αστικός) χώρος δεν είναι απλώς ένα στατικό πλαίσιο, αλλά ένα δυναμικό πεδίο που διαμορφώνεται και επαναδιαμορφώνεται συνεχώς μέσω των ανθρώπινων αλληλεπιδράσεων και των διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα μέσα σε αυτόν. Όπως, χαρακτηριστικά, εξηγεί γύρω από τη σχέση αφήγησης και τέλεσης : << (...) Η <<περιοχή>> είναι επομένως ο χώρος που δημιουργείται από μια διάδραση. Έπεται ότι στον ίδιο τόπο, υπάρχουν τόσες <<περιοχές>> όσες και διαδράσεις ή συναντήσεις ανάμεσα σε προγράμματα. Και επίσης, ότι ο καθορισμός ενός χώρου είναι δυαδικός και τελεσιακός, άρα, σε μια προβληματική της εκφώνησης, σχετίζεται σε μια “προδικαστική” διαδικασία.>> ⁽¹⁾

Περιπτώσεις δυναμικών που διαμορφώνουν τον χώρο μέσα από διαδράσεις μεταξύ τόπου και κατοίκων, συνθέτοντας τελικά την έννοια της “περιοχής”.

Αυτό το δεδομένο, λοιπόν, θέτει την έννοια του χρόνου σε ένα πεδίο διερεύνησης, το οποίο ξεφεύγει από την απολυτότητα των γεωμετρικών και αλγεβρικών μετρήσεων. Η οδοιπορική πρακτική του Certeau περί ίχνους και χρονικότητας βρίσκει κοινό σημείο σύγκλισης με τις θέσεις της Elizabeth Grosz για την υπόσταση του χρόνου. Πιο συγκεκριμένα, η ίδια αναφέρει : <<Ο χρόνος είναι εκείνος που εξαφανίζεται ως τέτοιος για να κάνει την εμφάνιση- και την εξαφάνιση, όλα τα φαινόμενα, δηλαδή τα γεγονότα, πιθανά. Η εξαφάνισή του είναι διπλή: εξαφανίζεται σε γεγονότα, διαδικασίες, κινήσεις, πράγματα όπως ο τρόπος του γίνεσθαι τους. Και εξαφανίζεται στις αναπαραστάσεις μας [...]. Υποφέρει, ή παράγει, μια διπλή μετατόπιση: από το γίνεσθαι στο είναι, και από το χρονικό στο χωρικό [...].>>. ⁽²⁾

Θα λέγαμε ότι το βάδισμα , όπως περιγράφεται από τον De Certeau, αντιμετωπίζει τον αστικό χώρο και χρόνο ως πεδίο διαρκών αναμετρήσεων. Η έννοια της αναμέτρησης που υφίσταται στην πεζοπορία σχετίζεται με τις αναδιαμορφούμενες σχέσεις μεταξύ διαδρομών και περιπατητών , με τρόπο τέτοιο ώστε να μεταλλάσσονται διαρκώς “σημεία” και “νοήματα”. Ο Σ. Σταυρίδης ,πάνω σε αυτό , εξηγεί ότι : <<(…) Δεν πρόκειται για τη συμμόρφωση σε οδηγίες χρήσης της σύγχρονης πόλης που μια “πολεοδομική λογική” επιβάλλει. Η ιδιαιτερότητα της πορείας του καθένα ανασυνθέτει με τον τρόπο της τις σηματοδωμένες διαδρομές, παραβιάζει κυριολεκτικά και μεταφορικά τα σήματα, λοξοδρομεί, διαφοροποιεί τον ρυθμό της και δίνει διαφορετικό ρόλο σε κέντρα εξαναγκασμένης προσοχής(…) >>. ⁽³⁾

Με βάση την ιδιαίτερη ρητορική του Certeau ,σχετικά με τη διαλεκτική ανάμεσα στον ρυθμό της πορείας και τη βιωμένη αντίληψη, η Cardiff – της οποίας τα περιπατητικά έργα διαμορφώνονται και λειτουργούν με μια αντίστοιχη λογική βίωσης και συμπεριφοράς – εκφράζεται η οπτική της ως εξής : <<Δεν υπάρχει τρόπος να ξέρει κανείς τί έρχεται πρώτο : η εμπειρία του χρόνου ή η εμπειρία του εαυτού. Δύο έννοιες αναπόφευκτα συνδεδεμένες. Δεν υπάρχει χρόνος έξω από τα όρια των επιθυμιών και

αναμνήσεων μας. Η συνείδηση του χρόνου δεν ταυτίζεται με τον ρολογιακό χρόνο, αλλά όταν ερμηνεύουμε τις εμπειρίες μας και προσπαθούμε να βάλουμε τα λόγια, συχνά προσπαθούμε να γεφυρώσουμε αυτό το χάσμα. Θέλουμε η δική μας εμπειρία να συμπίπτει με την «εξωτερική πραγματικότητα(...)»>>.⁽⁴⁾ Ο παράγοντας του Χρόνου, επομένως, παρουσιάζεται με αντίστοιχο τρόπο, στη ρητορική του De Certeau, δηλαδή η ποιότητα που καθορίζει τις διαφορές μεταξύ χώρου και τόπου, παρουσίας και απουσίας ή ταυτότητας και μη - ταυτότητας.

The City of Forking Paths (2014) – Σε αυτό το περιπατητικό έργο της Janet Cardiff, οι συμμετέχοντες, ακολουθώντας την εικόνα και τη φωνή της καλλιτέχνιδας μέσω iPod Touch, περιηγούνται στους δρόμους του Σίδνεϊ. Το πραγματικό “συντονίζεται” με το κινηματογραφικό/ εικονικό, όπως η οδοιπορία “συγχωνεύεται” με τη μυθοπλασία, μετατρέποντας τον τόπο σε χώρο ανάλογο του αφηγηματικού ιστού. Έτσι, όπως στη θεωρία του De Certeau, το περπάτημα μετατρέπεται σε “χώρο εκφώνησης” και η πόλη σε ζωντανό “κείμενο”, με τις περιπατητικές διαδρομές να λειτουργούν ως πολλαπλά επίπεδα αφηγηματικότητας, κάθε φορά, τα οποία νοηματοδοτούν τον αστικό χώρο.

Link : [The City of Forking Paths](#)

Πιο συγκεκριμένα, ο De Certeau διαχωρίζει τον χώρο και τον τόπο ως προς τη χρονικότητα εξέλιξης και αλληλεπίδρασης των στοιχείων τους, δηλαδή ως ξέχωρες, διαμορφωμένες οντότητες. Ειδικότερα, αναφέρεται στον χώρο ως <<διασταύρωση κινητών πραγμάτων(...)που εκτυλίσσονται στα όριά του>>. Αντιθέτως, ο τόπος αναφέρεται ως <<στιγμαία διαμόρφωση θέσεων>>. Στη βάση αυτής της λογικής, σύμφωνα με τον Merleau - Ponty. : <<Ο χώρος είναι υπαρκτικός και η ύπαρξη είναι χωρική>> ⁽⁵⁾ Ο ίδιος , κατά τον De Certeau, ξεχωρίζει δύο ειδών χωρικοτήτων : μια “ομοιογενή και ισότροπη” ανάλογη του γεωμετρικού “τόπου” και μια άλλη , τον “ανθρωπολογικό χώρο”. Από την άλλη, ο De Certeau , πηγαίνοντας ένα βήμα παρακάτω , εντοπίζει τη διαφορά “τόπου” και “χώρου” ως προς την αλληλεπίδραση μέσα στον χρόνο. Ειδικότερα, αναφέρεται στον τόπο ως “πλαίσιο σχέσεων συνύπαρξης” , ως “στιβαγμένο χρόνο”, σε αντίθεση με τον χώρο , ο οποίος είναι <<αποτέλεσμα τελέσεων που προσανατολίζουν>>. Επομένως, όπως εξηγεί : << ο χώρος για τον τόπο είναι ό,τι η λέξη όταν μιλιέται (...)όταν τοποθετείται ως το ενέργημα ενός παρόντος (χρόνου).>>. ⁽⁶⁾

Το σημαντικότερο στοιχείο στη ρητορική του De Certeau υπογραμμίζεται από τη διάσταση της “σωματικότητας” του περιπατητή , ως παρουσίας η οποία συνθέτει, ανάλογα, τις ομιλιακές πράξεις. Η Felman, εξάλλου, πάνω στη δυναμική συνύπαρξη σώματος - λόγου θέτει το εξής : <<(....)το σώμα που μιλά δημιουργεί πάντα ένα πλεόνασμα , το οποίο υπονομεύει τον Λόγο που αυτό παράγει>>. ⁽⁷⁾ Η σχέση “χώρου” και “τόπου” φαίνεται να αποκτά μια τέτοια αναλογία. Κι αυτό, εφόσον στην πρώτη περίπτωση , κατά Certeau, όπως και στο σώμα , << (ο χώρος) ζωογονείται κατά κάποιο τρόπο από το σύνολο των κινήσεων που εκτυλίσσονται στα όριά του>> . Αντίθετα, στη δεύτερη περίπτωση , του “τόπου”, υπάρχει <<μια στιγμαία διαμόρφωση θέσεων, (...)>> ⁽⁸⁾ , που μπορεί κανείς να εντοπίσει στις πιο στατικές εκφάνσεις του Λόγου.

Πάνω σε αυτή την ασταμάτητη αλληλοσυμπληρωματική σχέση των δύο εννοιών (χώρος - τόπος), ο De Certeau υποστηρίζει ακόμα πως, αναδύεται η συνθήκη της αφήγησης ως <<μηχανισμού αδιάκοπων αλληλομετασχηματισμών μεταξύ χώρων και τόπων>>. ⁽⁹⁾ Αυτή η διαρκής μετατροπή αποδίδεται στο στοιχείο των “μεταβάσεων” που ενέχει η “αφήγηση” ως διαδικασία. <<Κάθε αφήγηση είναι αφήγηση ταξιδιού - είναι πρακτική του χώρου.>>, λέει ο Certeau. ⁽¹⁰⁾ Αυτή η πρακτική, βέβαια, ενέχει μεταβάσεις και ανατροπές σχέσεων, οι οποίες δημιουργούνται από ενέργειες, υποκείμενα, αντικείμενα και πλαίσια ως “παιχνίδια” ενός Λόγου σε μόνιμη ροή, δηλαδή ενός, θα λέγαμε, “ζωντανού” Λόγου.

Ειδικότερα, ο De Certeau στέκεται στη σημασία των περιπατητών, οι οποίοι μετατρέπουν τον <<χώρο>> σε <<τόπο στην πρακτική του χρήση>>. Με άλλα λόγια, επί της ουσίας, θίγει μια σχέση επικοινωνίας μεταξύ οδοιπόρου και αστικού χώρου. Αντίστοιχα, στην περίπτωση των “διεκφραστικών” εκφωνημάτων, εξηγεί ο Carlson, <<η ανάλυση εστιάζει όχι πια στο τί κάνει το εκφώνημα, αλλά στο τί επιδιώκει να μεταφέρει στον ακροατή: πειθώ, κατάφαση, αποτροπή, ακόμα και έκπληξη ή σύγχυση.>>. ⁽¹¹⁾ Με αντίστοιχο τρόπο, και στην σχέση περιπατητή - τόπου, ο χώρος λειτουργεί ως ένα εκφώνημα με συγκεκριμένους σκοπούς, οι οποίοι, όμως, αποδίδονται από τους τρόπους “επιτέλεσης” του περιπατητή.

Ας σταθούμε πάλι λίγο παραπάνω στην οπτική της Πόλης ως “Κείμενο” και της οδοιπορίας ως “εκφωνήματος”. Ο Χ. Χρυσόπουλος αναφερόμενος στη λογοτεχνία με τις ομιλιακές της πράξεις, όπως και την εκφωνητική της δύναμη, εξηγεί πως το Κείμενο αποτελεί έναν <<μυθοπλαστικό κόσμο>>, και ξεκαθαρίζει πως η ίδια η λογοτεχνία ως πεδίο είναι <<επιτελεστική>> και <<νοηματικά ζωντανή>>, διότι <<(…)δεν έχει το νόημα του αποτελέσματος, αλλά της διαδικασίας(…)>>. ⁽¹²⁾

Έτσι, θα λέγαμε πως η διαλεκτική τόπου - χώρου έγκειται σε μια αναλογία γραπτού λόγου - κειμένου, η οποία αποτελεί μια δυναμική διαδικασία, όπου κυριαρχεί η επιτελεστικότητα του “εκφωνήματος” στη διαμόρφωση των πεδίων αυτών. Στην πρώτη περίπτωση υφίσταται ως σωματική παρουσία και στη δεύτερη, αντίστοιχα, ως διαδικασία ενεργούς ανάγνωσης, με τρόπο τέτοιο που τίθεται ως τρίτος όρος που επικυρώνει σκοπούς, διαθέσεις και συμπεριφορές. Ωστόσο, όπως χαρακτηριστικά παραθέτει ο Χ. Χρυσόπουλος, η επιτελεστικότητα ως <<ύπαρξη ενός ενεργητικού νοηματικού υπολοίπου>>, τίθεται <<ως ικανότητα του σημειωτικού συστήματος να έχει επιπτώσεις στον πραγματικό, εξω-σημειωτικό κόσμο - έχει τη μορφή μιας αλυσιτελούς επίτευξης την οποία ονομάζουμε επιδίωξη (pursuance)>> και η οποία καθίσταται <<ενεργή διαμέσου του χρόνου>>. ⁽¹³⁾

Επομένως, θα καταλήγαμε με βάση τα προηγούμενα, ότι ο αστικός χώρος, βιωμένος ως τόπος, δεν είναι απλά ένας στατικός, γεωμετρικός χώρος, αλλά μια διαμορφωμένη μορφή. Μέσω της αφηγηματικής διαδικασίας που συνθέτουν οι οδοιπορίες, τα σώματα και οι ιστορίες αυτών αφήνουν “ίχνη”. Με αυτόν τον τρόπο, η σχέση γραπτού λόγου - κειμένου, παρατίθεται αναλογικά με τη διάσταση τόπου (ως στιγμιαία σωματική παρουσία) και χώρου (ως προς τη διαδικασία ανάγνωσης), τα οποία δημιουργούν μια διαρκή εναλλαγή, επιβεβαιώνοντας σκοπούς και συμπεριφορές. Εν κατακλείδι, η επιτελεστικότητα, στην προκείμενη περίπτωση με τη μορφή της αφηγηματικής εναλλαγής μεταξύ χώρου και τόπου, υφίσταται ως ένα ζωντανό ενέργημα της χρονικής διάστασης, που διαπραγματεύεται συνεχώς τα όρια μεταξύ ίχνους και γραφής.

2.3.2. Ο χώρος ως νοηματοδοτημένος τόπος επιτελέσεων : Το γραπτό κείμενο ως “ιδιότοπος” και η δράση της ανάγνωσης ως “εν εξελίξει” τόπος

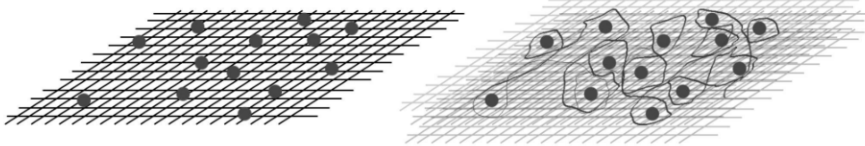
Ο De Certeau αναφέρεται στην “Πόλη -Κείμενο” των τελέσεων, ως χώρο που μετατρέπεται σε τόπο, μέσα από τις ζωογονητικές κινήσεις των κατοίκων της. Ωστόσο, μια τέτοια οπτική αντιτίθεται στον “στιγμοτυπικό πολιτισμό” της σύγχρονης πόλης, όπως την παρουσιάζει ο Σ. Σταυρίδης. Ο ίδιος αναφέρεται στην εμπειρία του κατοίκου της μεγαλούπολης, όπου ο χρόνος υφίσταται ως <<διαρκές στιγμοτυπικό παρόν>>, και η <<συμπεριφορά εξωθείται σε κινήσεις, δράσεις και νοηματοδοτήσεις αντανakλαστικές>>. ⁽¹⁴⁾ Επίσης, ο Σ.Σταυρίδης θίγει το ζήτημα της “κατάρτησης της διαφοράς”, εξαιτίας των εκβιαστικών ρυθμών και προδιαγεγραμμένων αντιδράσεων που προκύπτουν σε ένα τόσο στενό πλαίσιο. Επομένως, η θεώρηση της εκφωνητικής διάστασης της οδοιπορίας του Certeau στηρίζεται στην επίδραση των υποκειμενικών δράσεων και διαδράσεων, οι οποίες συνθέτουν τη “διαφορά” μέσα σε ένα, κατά τα άλλα, “προκαθορισμένο” πλαίσιο. Έτσι, η επιτελεστικότητα των οδοιπορικών σχημάτων του De Certeau, θα λέγαμε ότι, αντιπροσωπεύει την ετεροτική δύναμη των προσωπικών επιλογών που αντιτίθεται στη “στιγμοτυπική” συμπεριφορά της σύγχρονης πόλης, προσδίδοντας χρονική διάσταση στην εμπειρία του “στιγμιαίου” τόπου.

Η οδοιπορική θεώρηση του De Certeau και η χρονικότητα που ενυπάρχει σε αυτήν, δύναται να έρθει σε παραλληλισμό με την πολιτική θεωρία του λόγου του Laclau. Ο O. Marchart αναφερόμενος στη θεώρηση του Laclau περί διαλεκτικής χρόνου - λόγου θέτει μεταξύ άλλων τα παρακάτω : <<Ο φυσικός χώρος, ο οποίος μάς είναι προσιτός μόνο μέσω του Λόγου (...) κατασκευάζεται με τον ίδιο τρόπο όπως ο ρηματικός χώρος. (...) Αλλά και ο ίδιος ο χώρος - νοούμενος ως μερική παγίωση ενός συστήματος σημασίας - είναι ουσιωδώς χωρικός (...) (Δε συνεπάγεται, ωστόσο, ότι ο χώρος έχει αιτιώδη επίδραση στον χρόνο.....>>. ⁽¹⁵⁾ Σύμφωνα με τον ίδιο

τον Laclau : <<Αν ο φυσικός χώρος συνιστά επίσης χώρο , είναι επειδή μετέχει σε αυτή τη γενική μορφή χωρικότητας.>> ⁽¹⁶⁾ Ο τελευταίος , όπως εξηγεί ο O. Marchart, <<(…)ονομάζει τη λογική της πολιτικής : “ηγεμονία”, η χωροποίηση συνεπώς είναι απλώς η ηγεμόνευση του χρόνου από τον χώρο.>> ⁽¹⁷⁾ Ο Laclau επισημαίνει πως <<Κάθε επανάληψη που κυριαρχείται από έναν δομικό νόμο διαδοχής είναι χώρος. >> ⁽¹⁸⁾ · παρατήρηση που μάς οδηγεί , και πάλι, συλλογιστικά στη διαφοροποίηση χώρου - τόπου του Certeau. Έτσι, θα λέγαμε ότι οι τελέσεις των οδοιπορικών σχημάτων συνθέτουν μια ρητορική, η οποία ξεφεύγει ενός παγιωμένου και αποκομμένου από τον χρόνο, συστήματος. Αν και σε αυτές υπάρχει επαναληψιμότητα και συνήθεια, οι παραλλαγές αυτού του “λόγου” έγκεινται σε αυτό που ονομάζουμε ,ανθρωπολογικά, λειτουργίες της “επαναφερόμενης συμπεριφοράς”. Αυτή η θεώρηση , όμως , είναι ένα ζήτημα που θα αναλυθεί , πιο εκτεταμένα, σε επόμενο κεφάλαιο.

Όπως χαρακτηριστικά εξηγεί ο De Certeau για την ιδιαίτερη σχέση τόπου - χρόνου - σώματος : <<Οι τόποι είναι αποσπασματικές και αναδιπλωμένες ιστορίες , παρελθόντα κλεμμένα από τη δυνατότητα να διαβιβαστούν από τον άλλον, στοιβαγμένοι χρόνοι που μπορούν να ξετυλιχτούν, αλλά βρίσκονται εκεί περισσότερο σαν αφηγήσεις εν αναμονή, παραμένοντας σε γριφώδη κατάσταση, εκσυμβολισμοί, τέλος, εγκυστωμένοι στην οδύνη ή στην ηδονή του σώματος. Και ακόμα επισημαίνει ως εξής : <<Αισθάνομαι καλά εδώ” : είναι μια πρακτική του χώρου αυτή η ευεξία που έχει αποσυρθεί στη γλώσσα, όπου διαγράφεται για μια στιγμή, σαν αναλαμπή.>> ⁽¹⁹⁾ Ο τόπος, μέσα από αυτή την ανάλυση, καθίσταται ένας γεννήτορας αφηγήσεων, ο οποίος ανατροφοδοτείται διαρκώς από τα συμβάντα της πόλης. Η επιτελεστικότητα των σωμάτων παράγει , με αμφίδρομο τρόπο , μορφές χωρικότητας μέσω της “γλωσσικής” της παρουσίας, αλλά και προσλαμβάνει τα προϋπάρχοντα χωρικά στοιχεία, συνθέτοντας νέες “γλώσσες” ή και “μετα - γλώσσες”.

Ο De Certeau συμπεραίνει ότι <<ο χώρος είναι ο τόπος στην πρακτική του χρήσης>>. ⁽²⁰⁾ Αντίστοιχα, το γραπτό κείμενο προσδιορίζεται από ένα σύστημα ίδιας λογικής, όπου τα σημεία παραμένουν σταθερά και καθορισμένα , με έναν τρόπο που προσομοιάζει της “μονοδιάστατης” απόδοσης του χώρου, από άποψη διάδρασης και εξέλιξης μέσα στον χρονικό ορίζοντα. Άρα, το γραπτό κείμενο “λειτουργεί” υπαρκτικά όπως ένας εκτός χρόνου - τόπος, ο οποίος ενέχει τη μονοσημία και τη σταθερότητα ενός “ιδίου” · το γραπτό κείμενο δηλαδή είναι ένας “ιδιότοπος”. Ο De Certeau εξηγεί ως εξής : <<(…)Ο δρόμος που ορίζεται γεωμετρικά από την πολεοδομία μεταβάλλεται σε χώρο από τους περιπατητές. Αντίστοιχα, η ανάγνωση είναι ένας χώρος που παράγεται από την πρακτική του τόπου τον οποίο συγκροτεί ένα σύστημα σημείων - ένα γραπτό κείμενο.>> ⁽²¹⁾ Επομένως, η ανάγνωση ως “δράση”, συμπεραίνει κανείς ότι, μετατρέπει τον “ιδιότοπο” του γραπτού κειμένου σε διαρκώς “μεταλλασσόμενο” χώρο.

Σχηματική απεικόνιση των εννοιών του “τόπου” (αριστερά) και του “χώρου” (δεξιά). Οι αφηγήσεις ως χρονικές διαδικασίες “δράσεων” και “μεταβάσεων” ζωογονούν τον “τόπο” της πόλης ή του γραπτού κειμένου και τον μετατρέπουν σε “χώρο” αστικών κινήσεων ή ενεργούς ανάγνωσης, αντίστοιχα.

Η διαδικασία εναλλαγής μεταξύ κειμένου - “τόπου” και ανάγνωσης - “χώρου” έγκειται , υπό μία έννοια, στη λογική της “κειμενικής” μεταβίβασης του Lacan. Αυτή , σύμφωνα με τον Homer , <<περιλαμβάνει την κινητοποίηση έντονων συναισθημάτων στη σχέση ανάμεσα στον αναλυόμενο και στον αναλυτή(…)>> , με την προϋπόθεση - συνθήκη ότι <<πρέπει να δούμε το νόημα ενός ορισμένου κειμένου όχι εντός του ίδιου του κειμένου, αλλά ως ανακατασκευή που λαμβάνει χώρα ανάμεσα στον αναγνώστη και το κείμενο.>> ⁽²²⁾ Έτσι, τόσο η ανάγνωση στο γραπτό

κείμενο , όσο και η οδοιοπορία στην πόλη έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό τους τη δράση ή αλλιώς “μεταβίβαση” μεταξύ υποκειμένου και αντικειμένου, η οποία εξασφαλίζει τη χρονικότητα στη “χωρική” υπόσταση που τους αποδίδεται. Όπως εξηγεί ο Homer : << η μεταβίβαση δημιουργεί μια ενδιάμεση περιοχή>> και επίσης <<(…)παρεμβαίνουμε στο κείμενο μέσω της ίδιας της πράξης της ανάγνωσης, ακριβώς όπως το κείμενο καθοδηγεί και χειραγωγεί τις επιθυμίες μας ως αναγνώστες>>. ⁽²³⁾ Με άλλα λόγια, η διαδικασία μεταβίβασης δημιουργεί μια “ενδιάμεση περιοχή”, έναν χώρο όπου η ανάγνωση του κειμένου επηρεάζει και καθοδηγεί τις επιθυμίες του αναγνώστη. ⁽²⁴⁾ Παρόμοια, η οδοιοπορία στην πόλη εμπλέκει το υποκείμενο με τον σχεδιασμένο, αστικό χώρο σε μια χρονική και βιωματική αλληλεπίδραση, διαμορφώνοντας την αντίληψη και την εμπειρία του χώρου με έναν αντίστοιχα δυναμικό και αλληλεπιδραστικό τρόπο.

Το οδοιοπορικό “εκφώνημα” φαίνεται να αποκτά βάση και υπόσταση ως ενέργημα μιας προσωπικής διεργασίας στην πόλη , με τρόπο ανάλογο της διαλεκτικής φυσικού - ρηματικού χώρου του Laclau , ώστε το ίδιο , από μόνο του, να γίνεται μια “δηλωτική” πράξη. Ακόμα και γλωσσικά να το διερευνήσουμε , παρατηρούμε αυτή τη στενή σύνδεση γλωσσικής - προσωπικής παρουσίας. Ο Χ. Χρυσόπουλος πάνω σε αυτή τη διαλεκτική εξηγεί ως εξής: <<Το επιτελεστικό ρήμα είναι τέτοιο ώστε η πρωτοπρόσωπη χρήση του ενεστώτα το καθιστά επιτελεστικό (performative), σε άλλα πρόσωπα το καθιστά περιγραφικό.>>. ⁽²⁵⁾ Έτσι, θα έλεγε κανείς ότι η στενή σχέση μεταξύ επιτελεστικού ρήματος και οδοιοπορίας αναδύεται ως αποτέλεσμα της προσωπικής “δήλωσης” στον χώρο - είτε γλωσσικό , είτε αστικό. Αυτή η διαδικασία, λοιπόν, καθιστά την οδοιοπορία στην πόλη μια δηλωτική πράξη, όπου το υποκείμενο, μέσω των προσωπικών αφηγήσεων που παράγει το σώμα του - ως μια άλλη μορφή πρωτοπρόσωπης χρήσης του ενεστώτα, δημιουργεί επιτελεστικά αποτελέσματα.

Από την άλλη, ο De Certeau αναφέρεται στον χώρο ως μια ύπαρξη με <<όρια>>, ως <<πολυδύναμη ενότητα αποτελούμενη από συγκρουσιακά προγράμματα ή συμβολαιικές εγγύτητες.>>.⁽²⁶⁾ Πάνω σε αυτή τη διαπίστωση και στη σχέση μεταξύ ανάγνωσης - πόλης, θα μπορούσε κανείς να παραβάλλει τα λόγια του Barthes περί της “χωρικότητας” κειμένου και δράσης. Σύμφωνα με τον ίδιο : <<(…)το Κείμενο δεν μπορεί να είναι κείμενο παρά μόνο μέσα στη διαφορά του (που δε σημαίνει την ατομικότητά του). Η ανάγνωσή του είναι μονοδραστική (...) κι όμως ολοκληρωτικά “υφασμένη” από αναφορές.>>.⁽²⁷⁾ Συνεπώς, συμπεραίνουμε ότι η ανάγνωση του χώρου και η περιπλάνηση στην πόλη καθίστανται να μεν μονοδραστικές, καθώς το υποκείμενο που διασχίζει τον αστικό ιστό παρατηρεί το αστικό “κείμενο”, ενώ παράλληλα είναι συνδεδεμένες με τις δράσεις των υπόλοιπων παρατηρητών, όπου συλλογικά συμμετέχουν ενεργά στην ανασύνθεση του χώρου μέσα από τις προσωπικές τους εμπειρίες και αναφορές. Ουσιαστικά, το ίδιο το “Κείμενο - Πόλη” μετατρέπεται σε ένα ζωντανό, συνεχώς μεταβαλλόμενο “πλέγμα” νοημάτων και εμπειριών όλων των κατοίκων.

Ο Barthes σε μια αναλογία της λακανικής μεταβίβασης σχέσεων, που έχει ήδη αναλυθεί, θέτει το εξής : <<(…)Το Κείμενο, από την άλλη, είναι συνδεδεμένο με την ηδονή, δηλαδή με την απόλαυση χωρίς αποχωρισμό. Τάξη του σημαίνοντος, το Κείμενο μετέχει, με τον τρόπο του, σε μια κοινωνική ουτοπία.(…) Πραγματώνει, αν όχι τη διαφάνεια των κοινωνικών σχέσεων, τουλάχιστον τη διαφάνεια της γλώσσας : είναι ο χώρος όπου καμία γλώσσα δεν εμποδίζει την άλλη, όπου οι γλώσσες κυκλοφορούν (διατηρώντας την κυκλική έννοια του όρου)>> Σε αυτό το σημείο, θα έλεγε κανείς ότι, έρχεται και συναρμόζει ιδανικά η θέση του De Certeau, ο οποίος υποστηρίζει ότι << η ανάγνωση δεν έχει τόπο>> ⁽²⁸⁾, διότι ο αναγνώστης <<υπεκφεύγει τον νόμο τόσο κάθε κειμένου χωριστά, όσο και του κοινωνικού περιβάλλοντος.>> ⁽²⁹⁾ Επομένως, η ανάγνωση ως πρακτική, είτε σε επίπεδο πόλης, είτε γραπτού κειμένου, προϋποθέτει την ενεργό

δράση και διάδραση με τον “αναγνώστη”, ώστε να εξασφαλιστεί η διατήρηση της χρονικής υπόστασης, η οποία , αλυσιδωτά, έχει ως αποτέλεσμα την , κατά Laclau, <<αρθρωτική πρακτική που καθορίζει το νόημα.>> ⁽³⁰⁾ και διατηρεί, κάθε φορά, τους χώρους ως νοηματοδοτημένους τόπους.

Electrical Walks - Αθήνα (2017). Το έργο της *Christina Kubisch* προσφέρει μια νέα εμπειρία της πόλης της Αθήνας αποκαλύπτοντας τα κρυμμένα ηλεκτρομαγνητικά πεδία, τα οποία δεν ακούγονται από το ανθρώπινο αυτί. Οι συμμετέχοντες , εξοπλισμένοι με ειδικά ακουστικά που ενισχύουν αυτά τα πεδία, καθοδηγούνται σε συγκεκριμένα ηχητικά “τοπόσημα” στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας, αναδιαμορφώνοντας έτσι την αντίληψη της καθημερινής πραγματικότητας και αποκαλύπτοντας τις πολυεπίπεδες συνθήκες της πόλης με τρόπο πρωτόγνωρο. Η βίωση της πόλης με τέτοιο πολυαισθητηριακό τρόπο θέτει τον περιπατητή ως ενεργό “αναγνώστη” του αστικού χώρου. Μέσω της χρήσης των ακουστικών, ο περιπατητής όχι μόνο “περπατά” στην πόλη, αλλά εισέρχεται σε ένα νέο επίπεδο αντίληψης και διάδρασης , όπου ο οριοθετημένος τόπος αποκτά νέα, αόρατα νοήματα και η πόλη μετατρέπεται σε ένα δυναμικό “κείμενο”, το οποίο διαρκώς επαναπροσδιορίζεται.

Link : [Listening Space: Electrical Walks by Christina Kubisch](#)

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι τόσο η ανάγνωση, όσο και η οδοιπορία αποτελούν επιτελεστικές πράξεις, που συνδέουν τον χώρο με την υποκειμενική εμπειρία, δημιουργώντας νέες αφηγήσεις και νοηματοδοτήσεις, ξεπερνώντας τα όρια της σταθερότητας και της μονοσημίας. Ακόμα, η αντίληψη του χώρου ως νοηματοδοτημένου τόπου επιτελέσεων, έγκειται στην πολυ - δραστικότητα που διαμορφώνεται μεταξύ κατοίκων και πόλης (ως “κειμένου”), εφόσον οι δράσεις αυτές μετατρέπουν τον στατικό τόπο της πόλης σε δυναμικό χώρο συνύπαρξης. Επιστρέφοντας στην αρχική υπόθεση της “Πόλης - Κειμένου”, θα δούμε, επομένως, ότι η πόλη γίνεται ανοιχτό πεδίο ανάγνωσης, έναντι ενός κλειστού πλαισίου κωδικοποίησης · όπως δηλαδή προσπαθεί να την περιορίσει και να την ελέγξει η εξουσία. Βέβαια, ο De Certeau, επισημαίνει : <<Κάθε τυπωμένο κείμενο επαναλαμβάνει αυτή την αμφίθυμη εμπειρία του σώματος του γραμμένου από τον νόμο του άλλου(...)>>. ⁽³¹⁾ Πώς, επομένως, μπορεί η εκούσια ή ακούσια επιτέλεση των κινούμενων σωμάτων, μέσα σε μια κουλτούρα στιγμιοτυπικού πολιτισμού της πόλης, να “επαν-εγγράφει” και να αναιρεί τον Νόμο - Εξουσία ;

Σημειώσεις - Παραπομπές

1. Ντε Σερτώ, Μ., *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική : Η πολύτροπη τέχνη του περπατήν*, μτφρ. Κική Καψαμπέλη, ΣΜΙΛΗ, 2010, σελ. 302
2. Janet Cardiff : *The Walk Book*, Edited by Thyssen-Bornemisza Art Contemporary, Vienna Verlag der Buchhandlung Walther König, Köln. Author: Mirjam Schaub, Texts by: Janet Cardiff, Susie Allen, Carolyn Christov-Bakargiev, Tom Eccles, Bruce F, σελ. 111, από : GROSZ, E, *Becomings*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1999)

>Ως προς τη σχέση ρητορικής περπατήματος - χρόνου ,στα έργα της Cardiff τονίζεται , μεταξύ άλλων, το εξής : <<(…)Βλέποντας τα περιγράμματα των χαρτών δεν είναι αρκετό ώστε να μας δώσουν μια νοητική εικόνα των περιπάτων της Cardiff, ούτε η γνώση της ακριβούς διάρκειας αποκαλύπτει την εμπειρία του χρόνου , ο οποίος είναι συμπίεσμένος και εκτεταμένος από την αφήγηση. Ο Χρόνος μετράει.>> (*The Walk Book*, σελ. 108) Φυσικά, αυτό μάς θυμίζει τα οδοιπορικά σχήματα του Certeau, ο χρόνος και ο χώρος ξεφεύγουν των τυπικών, γεωμετρικά προσαρμοσμένων μετρήσεων.

3. Σταυρίδης Σ., *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, Εκδ. Νήσος, Αθήνα , 2018 , σελ. 249 - 250

>Ο Σ. Σταυρίδης αναφέρεται στον στιγμιοτυπικό πολιτισμό της σύγχρονης πόλης ως εξής : <<(…)Χωρίς καμία σύνδεση με ένα πριν και ένα μετά, έχοντας τη μορφή ενός ακαριαίου ερεθίσματος, χωρίς χρονικό βάθος, χωρίς την προσμονή ή αναπόληση , τούτες οι στιγμές - τύποι ορίζουν έναν χρόνο άναρθρο.Η εμπειρία του χρόνου ως διαρκούς στιγμιοτυπικού παρόντος είναι μια εμπειρία που καταργεί οποιαδήποτε απόσταση ανάμεσα στο παρελθόν , το παρόν και το μέλλον (....) Καθετί που περνά χάνεται, τίποτα δε δείχνει τί έρχεται. Μόνο συγχρονικά ερεθίσματα εισβάλλουν από παντού. (....)Η εμπειρία της σύγχρονης πόλης , θα μπορούσαμε να πούμε, είναι μια εμπειρία ενός χρόνου χωρίς αποστάσεις, χωρίς ενδιάμεσα, χωρίς διαλείμματα (....)Η κατάργηση του ενδιάμεσου χρόνου καταργεί το μέλλον σαν διάσταση του παρόντος(....)>> (*Από την Πόλη Οθόνη στην Πόλη Σκηνή*, σ. 212)

4. Όπως (2), σελ. 111
5. Όπως (1), σελ. 287
6. Ό.π.
7. Felman, S., *Literary Speech Act*, Cornell University Press in Ithaca , 1993, σελ. 94

8. Όπως (1), σελ. 286
9. Ό.π., σελ. 288
10. Ό.π.
11. Carlson M., *Performance , Μια κριτική Εισαγωγή*, Μτφρ- Εισαγωγή - Επιμέλεια: Ελευθερία Ράπτου, Εκδ. Παπαζήση, 2014 , σελ. 214
12. Χ. Χρυσόπουλος, *Ο Δανεισμένος Λόγος*, Εκδ. Οκτώ , 2016 , σελ. 15 - 16
13. Ό.π., σελ. 16 - 20
14. Όπως (3) , σελ. 212
15. Κούρος, Π., Καραμπά, Ε., *Archive Public, Επιτελέσεις αρχείων στη δημόσια τέχνη / Τοπικές Παρεμβάσεις* , Πάτρα , 2012, σελ. 128
16. Όπως (15) , από : Ernesto Laclau, *New Reflections of the Revolution of Our Time*, 1990
17. Όπως (15), σελ. 133
18. Όπως (16)
19. Όπως (1),σελ. 273 - 274
20. Ό. π., σελ. 287
21. Ό. π.
22. Homer, S., *Εισαγωγή στον Ζακ Λακάν*, μτφρ: Στέλλα Μαύρη, επιμ: Ευγενία Γεωργάκα, Εκδ. ΟΡΟΣΙΤΟ, Αθήνα 2017 , σελ. 184 - 185
23. Ό. π.
24. Η οδοιπορική αφήγηση ως “μηχανισμός αλληλοσηματισμών” αναφέρεται στη διάδραση μεταξύ τόπου και περιπατητή. Ως υπόσταση, λοιπόν, ανάγεται σε αυτή τη σχέση “δούνει και λαβείν”. Πάνω στην ευρύτερη έννοια του αφηγήματος και της διαδραστικότητας που αυτό ενέχει , ο Barthes σημειώνει το εξής : << Το αφήγημα , ως αντικείμενο, είναι το διακύβευμα μιας επικοινωνίας : υπάρχει ένας δωρητής του αφηγήματος. Ξέρουμε ότι στη γλωσσική επικοινωνία το ‘εγώ’ και το ‘εσύ’ προϋποτίθενται απολύτως το ένα από το άλλο. Με τον ίδιο τρόπο, δεν μπορεί να υπάρχει αφήγημα χωρίς αφηγητή και και χωρίς ακροατή (ή αναγνώστη). Αυτό ίσως είναι κοινότατο , και όμως ακόμη αρκετά ανεκμετάλλευτο.>> (Barthes, R., *Εικόνα- Μουσική-Κείμενο*, μτφρ. Γιώργος Σπανός, επιμ. Βασιλίας Πατσογιάννης, ΠΛΕΘΡΟΝ, 2019 , σελ. .129)
25. Όπως (12)
26. Όπως (1) σελ. 286 -287
27. Όπως (24) , σελ. 173
28. Όπως (1) , σελ. 382 - 385
29. Ό.π. , σελ. 385
30. Όπως (15) , σελ. 127

Ενότητα 2. Ομιλιακές Πράξεις και Χωρικές Πρακτικές: Οι “Χαρτογραφήσεις” της Πόλης μέσα από τις θέσεις του *De Certeau*

31. Όπως (1), σελ. 329

Ενότητα 3.

Ο “ζωντανός” Λόγος του De Certeau :

Μεταξύ κειμένου και περικειμένου

Κεφάλαιο 3.1. Η ταυτόχρονη “συνύπαρξη” τόπου και ου τόπου (ή παρουσίας και απουσίας)

3.1.1. Τα σχήματα Λόγου της Συνεκδοχής και Ασύνдетου ως φορείς χωρικών νοημάτων

Η οδοιπορία ως δράση δημιουργεί κάποια σχήματα , είτε μεταφορικά , είτε κυριολεκτικά , και όπως εξηγεί ο Certeau, θέτει κάποιες <<χειρονομίες>>. ⁽¹⁾ Ο Barthes μιλά , αντίστοιχα , για <<προσχέδιο μιας μαζικής χειρονομίας>> όσον αφορά τη γραφή , αναλύοντας ως εξής : <<(…)Ενάντια σε όλους τους λόγους (λόγια, εργαλειικά γραψίματα, τελετουργίες, γραψίματα (...)) αυτή μόνο , τούτη τη στιγμή , έστω και ως είδος πολυτελείας , (η γραφή) μετατρέπει τη γλώσσα σε κάτι ατοπικό : χωρίς τόπο. Αυτή η διασπορά, αυτό το ατοποθέτητο, είναι υλιστικά.>> ⁽²⁾ Αυτή η “α-τοπική” συνθήκη έγκειται στο συμπληρωματικό της σχέσης τόπου - χώρου , όπως έχει ήδη αναλυθεί. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση της γραφής έχουμε να κάνουμε με μια συνθήκη έλλειψης χρονικότητας ` έτσι όπως ονομάζει ο Γκαίτε τα έργα του γραπτού λόγου ως: <<θραύσμα των θραυσμάτων>>. ⁽³⁾ Επομένως, η σχέση “τόπου” και “ομιλιακού λόγου” , σε αντίφαση με την α - χρονικότητα της “γραφής”, συνιστά πεδίο πρακτικών , λόγω της χρονικής διάστασης που απαιτεί, είτε ως γλώσσα, είτε ως ρητορική περπατήματος.

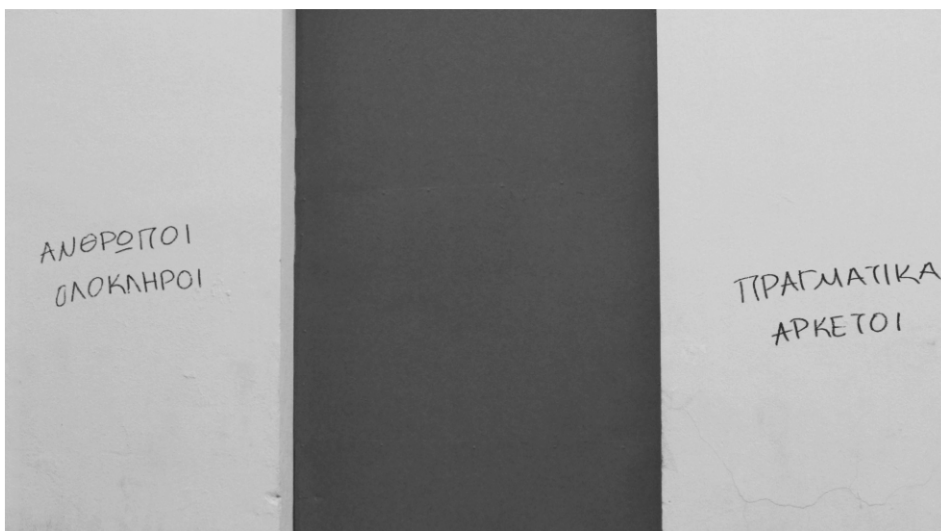
Η χρονικότητα των πρακτικών ως διαλεκτική τόπου και ομιλίας, σε αντίθεση με τη χωρικότητα ως διαλεκτική ου τόπου και γραφής , όπως στην περίπτωση του γραπτού κειμένου και της “Πόλης - Έννοιας” των χαρτών.

Ο De Certeau εντοπίζει ως κεντρικά στοιχεία της “οργάνωσης” της οδοιπορίας, τα δύο θεμελιώδη σχήματα λόγου που επισημαίνει και ο Ωγκογιάρ : τη *συνεκδοχή* και το *ασύνδετο*, τα οποία συνθέτουν <<μια τυπικότητα των χωρικών πρακτικών με βάση αυτούς τους δύο συμπληρωματικούς πόλους.>> ⁽⁴⁾ Ο Σ. Σταυρίδης τονίζει τη σημασία των ιδιαίτερων πορειών που χαράσσει καθένας αστικά , μέσα από την αναλογία ρητορικής βαδίσματος του De Certeau , με τρόπο που προσομοιάζει στην “ποντοπόρα” πρακτική των ναυτικών. Ειδικότερα, συγκρίνεται η απομάκρυνση από την πολεοδομική λογική μέσω της προσωπικής, αδόμητης διαδρομής καθενός, με το γλωσσικό σχήμα του “ασύνδετου” , όπου <<ενδιάμεσες συνδετικές λέξεις σαν τους συνδέσμους ή τα επιρρήματα χάνονται(...)>>. ⁽⁵⁾

Η χωρική αναλογία των δύο σχημάτων που διακρίνει ο De Certeau έγκειται , θα λέγαμε, στη δυναμική *παρουσίας - απουσίας* που δημιουργούν ως μορφές λόγου. Πιο συγκεκριμένα, η *Συνεκδοχή* δύναται να << δηλώνει ένα μέρος αντί για το όλο στο οποίο τούτο εντάσσεται>>, ενώ το *Ασύνδετο* <<(…)όπως και στο περπάτημα(...)επιλέγει και τεμαχίζει τον χώρο που διανύεται `πηδάει τις συνδέσεις του και ολόκληρα μέρη, παραλείποντάς τα (...) Εφαρμόζει το σχήμα της έλλειψης , παραλείποντας τους συνδετικούς τόπους.>>. ⁽⁶⁾ Έχουμε ήδη διερευνήσει την επιτελεστική ισχύ του ομιλιακού εκφωνήματος, το οποίο εμπεριέται στα δύο αυτά σχήματα (συνεκδοχή - ασύνδετο). Όμως, αυτό που πρέπει να τονιστεί , και πάλι, είναι η στενή σύνδεση του ενεργήματος της ομιλίας με τις καθημερινές πρακτικές. Ο De Certeau αναφέρει πάνω σε αυτή τη βάση θεώρησης το εξής :<<(…)Η εκφώνηση παρέχει(...)χαρακτηριστικά(...) (που) τα ίδια απαντώνται και στη σχέση που διατηρούν με άλλες πρακτικές (περπάτημα, κατοίκηση , κ.λπ.) με μη γλωσσικά συστήματα. (...)>> . ⁽⁷⁾

Η χρήση των δύο σχημάτων , θα έλεγε κανείς, ότι συνθέτουν την “ολότητα” των πρακτικών , τόσο γλωσσικά , όσο και χωρικά. Όπως επισημαίνει ο Certeau : <<(…)τα δύο οδοιπορικά σχήματα παραπέμπουν το ένα στο άλλο.>> Επιπλέον, συμπληρώνει : <<(…)αντικαθιστούν το

*τεχνολογικό σύστημα ενός συνεκτικού και ολοποιητικού χώρου, “δεμένου” και ταυτόχρονου , με διαδρομές που έχουν δομή μύθου , (...) δηλαδή με έναν λόγο που σχετίζεται με τον τόπο / ου τόπο(...)>>. ⁽⁸⁾ Επομένως, η συμπληρωματική φύση των δύο σχημάτων φαίνεται να υπογραμμίζει τις σχέσεις “αντίστιξης” μεταξύ των χωρικών και μη “δομών” , οι οποίες τελικά στηρίζονται στο δίπολο “παρουσία - απουσία” ή πιο μακροσκοπικά , θα λέγαμε, *τόπου και ου τόπου*.*

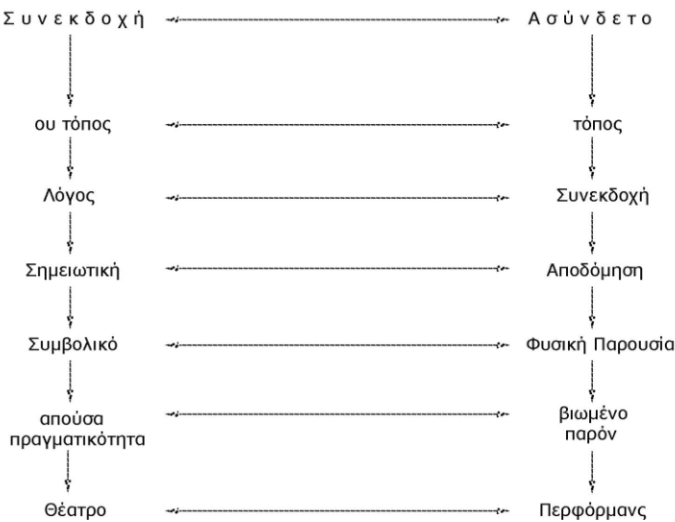
Στιγμιότυπο από μια αυτοσχέδια “τοιχογραφία”, στην περιοχή Αναφιώτικα Πλάκας στο κέντρο της Αθήνας (2024). Η “γραφή” εδώ λειτουργεί διπλά : Από τη μία, φανερώνει την απουσία και τον ου τόπο των περασμάτων των κατοίκων, οι οποίοι αποτύπωσαν για μια στιγμή του χρόνου τις σκέψεις τους. Από την άλλη, αναδύεται η παρουσία και ο βιωμένος τόπος των σωμάτων και των ιστοριών τους. Ακόμα, η αφηγηματικότητα και οι διαπλεκόμενες σχέσεις αυτής , αποκτούν ένα ακόμα επίπεδο σημασιότητας , μέσα από το ίδιο το μήνυμα της γραφής : αυτό της “διακειμενικότητας”, η οποία προσδίδει μυθική υπόσταση στην περιοχή και ευρύτερα την πόλη.

Ας υποθέσουμε ότι αυτά τα δύο θεμελιώδη σχήματα αντιστοιχούν στο σύνολο της Γλώσσας ως σύστημα, με την ευρύτερη έννοια του όρου - δηλαδή ως προς τις σχέσεις επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης. Υπό αυτήν την οπτική, θα λέγαμε πως η *Συνεκδοχή* προσιδιάζει του *Λόγου*, με την έννοια της Σημειωτικής , ενώ το *Ασύνδετο* τίθεται παράλληλα με την *Ομιλία*, όπου και οι δύο στηρίζονται στη λογική της αποδόμησης , ως εκφράσεις νοημάτων. Πάνω σε αυτή τη διαλεκτική, και στη βάση της θεώρησης του De Certeau περί “τελέσεων” ως προς την ουσία των οδοιποριών, μπορεί κανείς να διακρίνει ένα ακόμα επίπεδο ανάλυσης, σύμφωνα με τις θέσεις της Josette Féral. Η ίδια αναφέρεται στο *Θέατρο* ως <<σημεία απύσας πραγματικότητας και αναπαράστασης>> ⁽⁹⁾ ,το οποίο μπορούμε να το αντιπαραβάλλουμε με τον *Λόγο* και το *Ασύνδετο* ως έννοιες. Από την άλλη πλευρά, έχουμε την *Περφόρμανς* , όπου επικρατεί το <<βιωμένο παρόν>> ⁽¹⁰⁾ , με την *Ομιλία* και το *Ασύνδετο* να φαίνεται πως εντάσσονται στο ίδιο εννοιακό φάσμα πρακτικών.

Πιο αναλυτικά , αυτό ως αναλογία μάς οδηγεί να αντιληφθούμε το *Θέατρο* ως αναπαράσταση ενός απουσιάζοντος νοήματος, το οποίο ανταποκρίνεται σε ένα σημειωτικό σύστημα ,που θυμίζει την προκαθορισμένη δομή του *Λόγου* ως γλωσσικού συστήματος. Αντίθετα, η *Περφόρμανς* ως έκφραση του βιωμένου παρόντος αναδύεται μέσα από την αμφίδρομη εμπειρία θεατή - καλλιτέχνη , η οποία συνδέεται με την αμεσότητα και την τυχαιότητα της *Ομιλίας* ως γλωσσικού πεδίου έκφρασης. Υπό αυτές τις αναλογικές συνδέσεις, η οδοιπορία μπορεί να εκληφθεί ως μια μορφή “ *Περφόρμανς*” , με τον περιπατητή να θέτει ενεργά το σώμα του στον αστικό χώρο , όπου τον χρησιμοποιεί ως πεδίο βιωμένης πραγματικότητας του παρόντος.

Στο κοινό πεδίο που “διανοίγεται” υπό την οπτική των τελέσεων που λαμβάνουν χώρα κατά την οδοιπορία , καθώς και της επιτελεστικής δύναμης του ομιλιακού εκφωνήματος , τα οποία ως πρακτικές δημιουργούν συμπληρωματικές συνθήκες έκφρασης (*Συνεκδοχή* - *Ασύνδετο*) , βρίσκει

κανείς ομοιότητες μέσα από τη θεώρηση της Kristeva γύρω από ευρύ πεδίο της <<παράστασης - επιτέλεσης>>. Σύμφωνα με τον Carlson, στην “παράσταση” έχουμε τη σημειωτική, τη γλωσσολογία, το συμβολικό, την απύουσα πραγματικότητα(...), ενώ στην “επιτέλεση” επικρατεί η φυσική παρουσία, μέσα σε συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς. Τόσο στην πρώτη περίπτωση, όσο και στη δεύτερη, εν τέλει, συνυπάρχουν όλα τα προαναφερθέντα στοιχεία στην ολότητα “παράσταση - επιτέλεση”.⁽¹¹⁾ Αντίστοιχα, στο δίπολο της γλώσσας, “λόγος - ομιλία”, αλλά και στο υποσύνολο του πλαισίου “Συνεκδοχή - Ασύνδετο” συνυπάρχουν, με ανάλογο τρόπο, το δίπολο απουσία - παρουσία ή πιο μακροσκοπικά, θα έλεγε κανείς, “τόπος” και “ου τόπος”.

Η “ολότητα” των πρακτικών ως μια πολυεπίπεδη διασύνδεση μεταξύ των παραπάνω πεδίων.

Επομένως, τα σχήματα της Συνεκδοχής και του Ασύνδετου, όπως τα αναλύει ο De Certeau τίθενται ως βάση για τη θεμελίωση και κατανόηση των γλωσσικών , αλλά και χωρικών πρακτικών. Πιο ειδικά, θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι η Συνεκδοχή αντιπροσωπεύει έναν Λόγο που συνδέεται με την παρουσία και τη συνοχή. Αντίστοιχα, το Ασύνδετο ως σχήμα συνδέεται με λόγους και χώρους αποσπασματικούς και απουσιάζοντες. Έτσι, ως δομές έχουν τη δυνατότητα να θέτουν τις διαλεκτικές σχέσεις ανάμεσα στην παρουσία και την απουσία, τον τόπο και τον ου τόπο, τον λόγο και την ομιλία, και υπό μια έννοια, το θέατρο με την επιτέλεση.

3.1.2. Ο αστικός ιστός των “ονείρων” και των “περασμάτων” : **Οι πρακτικές των περιπατητών ως “εμπειρίες στέρησης Τόπου”**

Η διαλεκτική των δύο αυτών σχημάτων οδοιπορίας , που αναλύθηκαν πριν, θέτει διαρκώς τη σχέση παρουσίας - απουσίας σε συνάρτηση με τη δυναμική έννοια του αστικού χώρου και δημιουργεί , όπως εξηγεί ο Certeau, <<ένα χωρικό φραζάρισμα ανθολογικού τύπου(...)>> ⁽¹²⁾ , όπου οι διαδρομές που προκύπτουν <<έχουν δομή Μύθου>>. Ο Σταυρίδης, πάλι , συνδέει το “ασύνδετο σχήμα” των οδοιπορικών πρακτικών με μια <<πρακτική ανοικείωσης>> , η οποία συνδέεται με την <<ανοικειωτική εμπειρία που δημιουργεί με τα βήματά του, την ετερότητα που περιγράφει ως προορισμό του, δηλαδή τη δυνάμει ταυτότητά του.>>. ⁽¹³⁾

Ο περιπατητής , όσο και ο ίδιος ο τόπος, σε αυτό το σημείο ανάλυσης , αντιμετωπίζονται ως εν δυνάμει *ταυτότητες* , οι οποίες βρίσκονται στο μεταίχμιο του να είναι κανείς παρών ή απών. Ο Certeau θέτει αυτή τη σκέψη ως εξής : <<Περπατώ σημαίνει δεν έχω τόπο. Είναι η αόριστη διεργασία τού να είμαι απών και σε αναζήτηση ενός ίδιου(...)>>. ⁽¹⁴⁾ Εκείνη, επομένως, η διαλεκτική μεταξύ περιπατητή και περιπάτου θέτει ενεργά μια διαδικασία που εμπλέκει την ταυτότητα και τον τόπο σε μια διαρκή, δυναμική αλληλεπίδραση, όπου ο περιπατητής είναι διαρκώς σε αναζήτηση. Αυτή η μεταβατική κατάσταση , δηλαδή μεταξύ τόπου - ου τόπου, παρουσίας - απουσίας, θέτει , αντιστοίχως, τον οδοιπόρο σε μια συνθήκη , όπου προσπαθεί να βρει έναν δικό του χώρο και ταυτότητα μέσα από τα ίδια τα βήματά του. Παράλληλα, όμως, και ο ίδιος ο τόπος αποκτά “ταυτότητα” μέσα από την “οικείωση” ή “ανοικείωση” του από τον περιπατητή

Η ρευστή φύση της ταυτότητας ως αλληλεπίδραση μεταξύ τόπου και ού - τόπου, οικείωσης και ανοικείωσης.

Οι έννοιες του “τόπου” και “ου - τόπου” στηρίζονται στη συνθήκη του “περάσματος”, την οποία αναδύει η εμπειρία της περιπλάνησης. Ο Ωζέ ορίζει τους μη - τόπους ως <<μια ιδιότυπη αυτονομία έξω από τον χώρο και τον χρόνο, (με τη) ζωή στο εσωτερικό τους (να) αναπτύσσεται μέσα σε γιγαντιαίες παρενθέσεις(...)>>. ⁽¹⁵⁾ Από την άλλη πλευρά, ο Marchart εξηγεί πως, σύμφωνα με τη θεώρηση του Laclau : << (...)ο χώρος είναι το αποτέλεσμα μιας αρθρωτικής πρακτικής - της πρακτικής που καθορίζει το νόημα(...) >>. ⁽¹⁶⁾ Μέσα σε ένα τέτοιο πεδίο παρατήρησης, ως έννοιες : η “πόλη”, ο “τόπος”, ο “περιπατητής”, αποκτούν νόημα ως μέρος ενός σχεσιακού συστήματος “διαφορών”, το οποίο (σύστημα) δημιουργεί ταυτοτικές συνδέσεις, όπου <<κάθε ταυτότητα κατακλύζεται από ένα καταστατικό έξωθεν, τον χρόνο.>>. ⁽¹⁷⁾ Όπως εξηγεί ο Σ. Σταυρίδης όταν κάποιος είναι <<παρών απών>> βρίσκεται <<μετέωρος στον χώρο και τον χρόνο>>, όπου <<(...) άθελά του ξεγλιστρά κανείς από την ανωνυμία στις δάνειες ταυτότητες μιας διαφημιστικής φαντασμαγορίας(...)>> ⁽¹⁸⁾ Επομένως, οι έννοιες “ταυτότητα” και “τόπος” γίνονται αποτύπωμα αυτής της αρθρωτικής δύναμης του χρόνου, που τους προσδίδει, αντίστοιχα, και σημασιότητα ύπαρξης.

Ένα τέτοιο δίκτυο περιπλάνησης και μετέωρης παρουσίας στην πόλη, λοιπόν, δημιουργείται από ιστορίες και σημαίνοντα, χωρίς συγκεκριμένη ταυτότητα, εφόσον υφίστανται σε ένα μετεωρισμό, ως προς τη χρονική τους εξέλιξη. Αντιθέτως, τα ίδια υπάρχουν “στιγμιαία”, ως ονομασία που τους δίνεται κάθε φορά. Έτσι, κατά τον D. Certeau δημιουργείται ο αστερισμός του <<ου τόπου>> ή οι <<τόποι ονειρών>>. Όπως ο ίδιος αναλύει : <<Η ταυτότητα που παρέχει αυτός ο τόπος είναι συμβολική (έχει ένα όνομα) (...)παρά την ανισότητα τίτλων και κερδών μεταξύ των πολιτών, υπάρχει μονάχα ένα αυξανόμενο πλήθος περαστικών, ένα δίκτυο κατοικιών που τις έχει καταλάβει για λίγο μια κυκλοφορία, ένα ποδοβολητό που διασχίζει τις φαινομενικά όψεις του “ίδιου”, ένα σύμπαν από νοικιασμένα μέρη, στοιχειωμένα από έναν ου τόπο ή από τόπους ονειρών.>>. ⁽¹⁹⁾ Επομένως, οι οδοιπορικές, ομιλιακές πράξεις γίνονται, ίσως θα λέγαμε, οι συνδετικές κλωστές που με δυναμικό τρόπο “υφαίνουν” τον ιστό των

“ονείρων”, που έρχεται σε κόντρα με την αίσθηση ενός “ταυτόχρονου” χώρου. Εξάλλου, όπως εξηγεί και ο Barthes : <<η ψυχανάλυση συνδέεται με την ομιλία, όχι με τη γραφή : ένα όνειρο δε “γράφεται” : η επώνυμη μορφή του ομιλούντος είναι η Πηνελόπη.>>. ⁽²⁰⁾

Matrix I (1999) , the Wachowskis

Στην ταινία “Matrix” θίγεται, μεταξύ άλλων, η έννοια της “ταυτότητας”, η οποία προβάλλεται ως μια ψευδαίσθηση “παρουσίας” ή και “απουσίας” . Στη συγκεκριμένη σκηνή, η υποτιθέμενη ρευστότητα του αστικού χώρου δείχνει πως όλοι αποτελούν μέρος ενός μαζικού συστήματος, αλλά ουσιαστικά δεν ανήκουν πουθενά. Υπό μια έννοια, η ταινία αναδεικνύει την αναλογία των “μη - τόπων” του Ωζέ , όπου το να είναι κανείς “παρών - απών” τού δίνει αυτή τη σχετική ανωνυμία ενός συστήματος, το οποίο συνθέτει την “Πόλη - Έννοια”, έτσι όπως αναλύεται από τον De Certeau, ως δηλαδή τόπος ανωνυμίας και μονοδιάστατου συμβολισμού - μέσω την ονοματοδοσίας του. Έτσι, θα λέγαμε ότι το “Matrix” είναι μια έκφραση της “Πόλης - Έννοιας”, όπου τα νοήματα δεν μπορούν να αρθρωθούν μέσω των πρακτικών που απαιτούν τη χρονική διαδικασία - με τους ρόλους και τους τόπους να είναι αυστηρά συμβολικοί και οριοθετημένοι. Με αυτόν τον τρόπο, το στατικό σύστημα του “Matrix” δεν μπορεί να μετατραπεί σε δυναμικό πεδίο ταυτοτήτων και δράσεων.

Από την άλλη πλευρά, η έννοια του <<Μύθου>> είναι , φυσικά, πολυδιάστατη και στα οδοιπορικά σχήματα του De Certeau σχετίζεται με καθημερινές συνήθειες , οι οποίες διαμορφώνουν σχέσεις εγγύτητας ή μη , με τον ίδιο τον τόπο. Ο Certeau εξηγεί πως ο *μύθος* τίθεται << ως λόγος που σχετίζεται με τον τόπο / ου τόπο(...) όπου τα κενά (της αφήγησης) συναρμολογούνται με τις κοινωνικές πρακτικές τις οποίες συμβολίζει>>. ⁽²¹⁾

Στην ίδια λογική θεώρησης συγκλίνουν και οι θέσεις του Barthes, όπου με

κοινό κέντρο την “ασυνέχεια”, υπογραμμίζει για τον <<σύγχρονο μύθο>> πως <<δεν διατυπώνεται πια σε μεγάλα συγκροτημένα αφηγήματα, αλλά μόνο σε “λόγους” (...) εξαφανίζεται και μένει πολύ δολιότερο το “μυθικό” (...)σχετίζεται με μια σημειολογία.>>. ⁽²²⁾ Αυτή η “σημειολογία” στην οποία αναφέρεται ο Barthes , η οποία ενέχει , <<(...) το παράθεμα , την παραπομπή, το στερεότυπο>> ⁽²³⁾ βρίσκει ανάλογο στην “Πόλη - έννοια” , όπως περιγράφεται από τον Certeau, όπου << η ταυτότητα που παρέχει αυτός ο τόπος είναι συμβολική - έχει ένα όνομα(>..) >> ⁽²⁴⁾ , στην οποία <<οι φαινομενικές θέσεις του ιδίου>> συνθέτουν έναν <<αστικό ιστό>> .

Το “όνομα” αυτό παραμένει σε ένα συμβολικό επίπεδο , παρά εξελίσσεται σε μια βιωματική συνθήκη - με τρόπο ανάλογο της σημασιότητας που αποκτούν οι <<ταυτότητες>> , κατά τον Grigg, βάσει της θέσης τους , μέσα σε ένα προκαθορισμένο, <<τυπικό σύστημα>> , σε αντίθεση με τον <<ψυχικό>> χώρο της εμπειρίας. ^(βλέπε κεφ. 2.2.1.) Όπως γίνεται στο λακανικό στάδιο του καθρέφτη , θα λέγαμε ότι , ο οδοιπόρος στην περίπτωση αυτή, ως ένα άλλο “παιδί” , “δένεται” με την εικόνα της Πόλης μέσα από “ονόματα” και “λέξεις”. Έτσι, με ανάλογο τρόπο, στη θέση του “διασκορπισμένου σώματος” βρίσκεται η <<θρυμματισμένη σε αναρίθμητες , απειροελάχιστες εκτοπίσεις (πορείες και μετατοπίσεις) εμπειρία>> ⁽²⁵⁾ , στην οποία αναφέρεται ο De Certeau ως “Συμβολικό” όνομα της Πόλης. Το “Συμβολικό” , από την άλλη, παράλληλα ανατροφοδοτεί και ανατροφοδοτείται από το “Φαντασιακό” της, μέσω των αστικών ιστοριών και ονείρων.

Έτσι, το “όνομα” της Πόλης δεν αποτελεί στοιχείο μετάβασης στο “Πραγματικό” - κατά Λακάν, εννοώντας στην προκειμένη περίπτωση : τη βίωση του οδοιπόρου ή του κατοίκου. Αντιθέτως , σημαίνει την αμφίδρομη - “κλειστή” σχέση μεταξύ του Φαντασιακού της - εννοώντας τα όνειρα και τις ιστορίες των κατοίκων της , τα οποία δεν “υλοποιούνται” κάπως , αλλά μένουν σε αυτό το στάδιο (του καθρέφτη) και αντίστοιχα του Συμβολικού - στην προκειμένη περίπτωση των ονομάτων που φέρει η πόλη ως “έννοια” ,

δηλαδή μέρος ενός “τυπικού” συστήματος . Όμως , όπως έχουμε δει, η οδοιοπορία ενέχει την “επιτελεστικότητα” ⁽²⁶⁾ και επομένως τη χρονικότητα που απαιτεί η διάδραση του σώματος με τον τόπο, ώστε να μην παραμένει, απλώς χώρος - σύμβολο. Η Πόλη - έννοια, επομένως, εμμένοντας στο “συμβολικό” της κομμάτι και αμελώντας για την “πραγματική” διάσταση του σώματος και των διαδράσεων του γίνεται, όπως λέει και ο De Certeau, το πεδίο της << απέραντης εμπειρίας στέρησης τόπου>>. ⁽²⁷⁾

Διάγραμμα των σχέσεων (αστικού) χώρου και ταυτότητας βάσει του σχήματος του Λακάν. Η “Πόλη - Έννοια” εμμένει στο επίπεδο του “ου- τόπου”, ενώ το σώμα, μέσω των πρακτικών του, υπερβαίνει τις συμβολικές αναπαραστάσεις και εισέρχεται στο επίπεδο της συνύπαρξης “τόπου” και “ταυτότητας” της “Πόλης-Κειμένου.”

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η “Πόλη - έννοια” του De Certeau λειτουργεί ως ανάλογο ενός “τυπικού” συστήματος, μέσα στο οποίο οι ταυτότητες είναι προκαθορισμένες, σε αντίθεση με τον πραγματικό και μη - ευκλείδειο χώρο της βίωσης της πόλης. Η αμφίδρομη σχέση μεταξύ περιπατητή και αστικού χώρου αναδεικνύεται ως μια διαδικασία αναζήτησης ταυτότητας. Ακόμα, η διαλεκτική μεταξύ παρουσίας και απουσίας, που βιώνει ο περιπατητής, φέρνει στο προσκήνιο τις εκφάνσεις του “τόπου” και του “μη-τόπου”, δημιουργώντας έναν ιστό από “ονειρικές” διαδρομές, οι οποίες στερούνται σταθερής ταυτότητας. Ο τόπος αποκτά νόημα μέσα από πρακτικές που αναπτύσσονται κατά τη

διάρκεια της περιπλάνησης, αλλά παραμένει σε μεγάλο βαθμό συμβολικός, συνδέοντας την πόλη με τον "ου-τόπο" και την έννοια του “μύθου”. Η εμπειρία του περιπατητή , έτσι, χαρακτηρίζεται από διαρκή μεταβατικότητα. Τέλος, το σχήμα του Λακάν (*Φαντασιακό – Συμβολικό – Πραγματικό*) μάς βοηθά να κατανοήσουμε τη σημασία του "πραγματικού" ,τόσο ως προς το ανθρώπινο σώμα , όσο και ως προς τον βιωμένο αστικό χώρο, καθώς και τις διασυνδέσεις μεταξύ τους ως προς τη διαμόρφωση της αστικής εμπειρίας. Η χρονικότητα της επιτέλεσης των σωμάτων , λοιπόν, τίθεται ως η διαμεσολάβηση μέσα από τη “θρυμματισμένη εμπειρία” των τόπων στην “πραγματική” εμπειρία που μπορεί να αποκτήσει ο οδοιπόρος μέσω της προσωπικής του κίνησης στον χώρο, η οποία ξεπερνά τους μετεωρισμούς των “ιστοριών” και “ονείρων” των (μη)τόπων της πόλης.

Σημειώσεις - Παραπομπές

1. Ντε Σερτώ, Μ., *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική : Η πολύτροπη τέχνη του πράττειν*, μτφρ. Κική Καψαμπέλη, ΣΜΙΛΗ, 2010, σελ. 262
2. Barthes, R., *Εικόνα- Μουσική-Κείμενο*, μτφρ. Γιώργος Σπανός, επιμ. Βασίλης Πατσογιάννης, ΠΛΕΘΡΟΝ, 2019 , σελ.215

>Ο Barthes θέτει τη διαφορά γραφής - ομιλίας ως διαλεκτική μεταξύ φαντασιακού - πραγματικού. Ο ίδιος αναφέρει : <<Στην πραγματικότητα, μιλώ μόνο εν ονόματι μιας γλώσσας , μιλώ διότι έχω γράψει. Η γραφή αντιπροσωπεύεται από το αντίθετό της, την ομιλία. Η στρέβλωση αυτή σημαίνει ότι γράφοντας για την ομιλία (με θέμα την ομιλία), καταδικάζομαι στο εξής αδιέξοδο : να καταγγέλλω το φαντασιακό της γραφής μέσω της ατοπικότητας της γραφής.(...)Διότι η γραφή μπορεί να εκφράσει το αληθινό σε ό, τι αφορά τη γλώσσα, αλλά δεν μπορεί να εκφράσει το αληθινό σε ό, τι αφορά στο πραγματικό.>> (όπως πηγή, σελ. 202)

3. Kittler, F., *Γραμμόφωνο, Κινηματογράφος, Γραφομηχανή*, μτφρ. Τούλα Σιετή, Επιμέλεια : Διονύσης Καββαθάς, Εκδ. Νήσος, Αθήνα 2005, σελ. 18

>Ο Kittler , με αφορμή τον φωνογράφο και τον κινηματογράφο , εξηγεί πως η <<γραφή>> λειτουργεί ως ένας τρόπος αποθήκευσης του χρόνου <<ως συχνότητες στον τομέα της ακουστικής, ως ακολουθίες καρτέ (σεκάνς) στον τομέα της οπτικής. Όριο κάθε τέχνης είναι ο χρόνος. Για να γίνει η καθημερινή ζωή εικόνα ή σήμα πρέπει να παγώσει η ροή των δεδομένων της.(...)>> (σ.16) Η α - χρονική διάσταση της γραφής έναντι της χρονικότητας των καθημερινών πρακτικών συγκρίνεται από τον Kittler με τη λακανική διάσταση του συμβολικού (γραφής) έναντι του πραγματικού (καθημερινότητα). Αναφερόμενος στα <<κείμενα>> και τις <<παρτιτούρες>> εξηγεί ως εξής : <<Ο χρόνος αυτός μέσω προβολών στο μέλλον και αναδρομών απομνημονεύει τον εαυτό του - είναι σαν αλυσίδα αποτελούμενη από αλυσίδες. Αντίθετα, ο χρόνος που τρέχει τυφλά και απρόβλεπτα στο έδαφος του φυσικού ή (πάλι δια στόματος Λακάν) του πραγματικού, ήταν εντελώς αδύνατο να κωδικοποιηθεί . Όλες οι ροές δεδομένων, εφόσον ήταν πραγματικά ροές δεδομένων, έπρεπε να περάσουν από τη στενωπό του σημαίνοντος. Μονοπώλιο του αλφαβήτου , γραμματολογία.>> (όπως πηγή, σελ.16 -17)

4. Όπως (1), σελ. 260
5. Σταυρίδης Σ., *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, Εκδ. Νήσος, Αθήνα , 2018 , σελ. 250
6. Όπως (1) , σελ. 261
7. Ό.π., σελ. (139)

8. Ό.π., σελ. 262
9. Carlson M., *Performance* , *Μια κριτική Εισαγωγή*, Μτφρ- Εισαγωγή - Επιμέλεια: Ελευθερία Ράππου, Εκδ. Παπαζήση, 2014 , σελ. 202 - 203

>Σύμφωνα με τον Carlson : <<Η *Feral* υποστήριξε ότι το θέατρο βασιζόταν στη σημειωτική, στην αναπαράσταση , στα σημεία μιας απούσας πραγματικότητας, ενώ η *περφόρμανς* αποδομούσε τους σημειωτικούς κώδικες του θεάτρου, δημιουργώντας τη δυναμική των “επιθυμιακών ροών” , οι οποίες ενεργοποιούνταν στο βιωμένο παρόν.>>

10. Feral, J., *Performance and Theatricality, Modern Drama*, τομ. 25 (1), σελ. 178
11. Όπως (9), σελ. 216 - 217
12. Όπως (1) , σελ. 264

> Ο De Certeau μετατοπίζοντας το κέντρο έρευνας των οδοιπορικών διεργασιών από τα <<γλωσσικά μορφώματα>> στις <<ονειρικές απεικονίσεις>> αναζητά <<(…)σ’αυτό το άλλο όριο ποια στοιχεία μιας πρακτικής του χώρου είναι αδιαχώριστα από τον τόπο του ονείρου.(…)>> (όπως πηγή)

13. Όπως (5) , σελ. 250
14. Όπως (1) , σελ. 264
15. Ό.π., σελ. 110
16. Κούρος, Π., Καραμπά, Ε., *Archive Public, Επιτελέσεις αρχείων στη δημόσια τέχνη / Τοπικές Παρεμβάσεις* , Πάτρα , 2012, σελ. 127
17. Ό.π.
18. Όπως (5) , σελ. 111 - 112
19. Όπως (1) , σελ. 264
20. Ό.π., σελ. 185
21. Ό.π. , σελ. 262
22. Όπως (2) , σελ. 181 - 182

>Ο Barthes επισημαίνει ότι η προσπάθεια να αποκαλυφθούν οι μύθοι και οι ιδεολογίες που κρύβονται πίσω από την καθημερινή μας αντίληψη μπορεί η ίδια να γίνει ένας νέος μύθος. Η διαλεκτική φύση της απομυθοποίησης, η οποία μπορεί να δημιουργήσει νέες μορφές μυθολογίας, επισημαίνοντας ότι οποιαδήποτε προσπάθεια κατανόησης και αποκάλυψης της πραγματικότητας μπορεί να μετατραπεί σε μια νέα μορφή ιδεολογικού λόγου. Ο ίδιος αναφέρει : <<Με άλλα λόγια , έχει δημιουργηθεί ένα μυθολογικό ένδοξον : η καταγγελία, η απομυστικοποίηση (ή απο - μυθοποίηση) έγινε , κι εκείνη , λόγος , σώμα φράσεων, κατηχητικό εκφώνημα.(..)>> (όπως πηγή, σελ. 183)

23. Ό.π., σελ. 185
24. Όπως (1), σελ. 264
25. Ό.π.
26. Σύμφωνα με τον Χ. Χρυσόπουλο περί επιτελεστικότητας << (είναι) η ικανότητα ενός σημειωτικού συστήματος να έχει επιπτώσεις στον πραγματικό, έξω - σημειωτικό κόσμο- έχει τη μορφή μιας αλυσιτελούς επίτευξης την οποία ονομάζουμε επίδιωξη (*purtsuance*) και παραμένει ενεργή διαμέσου του χρόνου.>> (Χ. Χρυσόπουλος, *Ο Δανεισμένος Λόγος*, Εκδ. Οκτώ , 2016 , σελ. 20)
27. Όπως (1) , σελ. 264

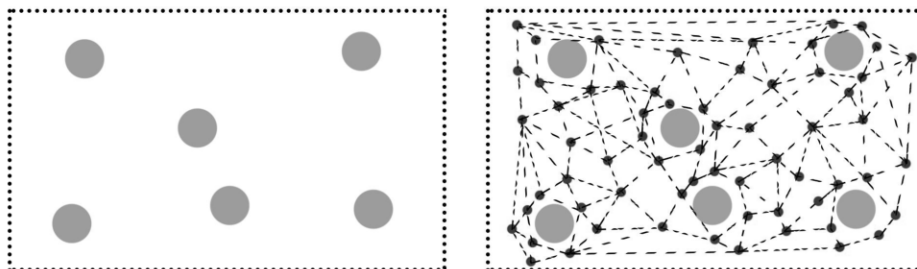
Κεφάλαιο 3.2. Η πρακτική της οδοιπορίας ως μια ενεργή αφήγηση τόπων

3.2.1. Τόπος και “αλήθεια” : Ο Μύθος , το Σώμα και οι χωρικές πρακτικές

Η Πόλη - έννοια , λοιπόν , αποτελεί ένα δίκτυο στέρησης τόπου ως προς την πλήρη εμπειρία βαδίσματος του περιπατητή, διότι οι κινήσεις κωδικοποιούνται , ενώ η βίωση “συρρικνώνεται” μέσα από αριθμούς και ονόματα. Ο Σ. Σταυρίδης , χαρακτηριστικά , επισημαίνει για τη σύγχρονη πόλη : <<Οι εκβιασμένες διασταυρώσεις στις τροχιές πεζών ή οχημάτων δεν γεννούν τόπους συνάντησης. Όπως δε γεννούν τόπους συνάντησης οι αποστάσεις που διανύει ακαριαία η τεχνολογία της ζωντανής αναμετάδοσης και του τηλεχειρισμού. (...)>> ⁽¹⁾ Στην αντίπερα όχθη, βρίσκουμε τις παρατηρήσεις του De Certeau , ο οποίος αναφερόμενος στην κυκλοφορία των σωμάτων στην πόλη , θέτει την οπτική του ως εξής : <<Η οδοιπορική εξορία παράγει ακριβώς το στοιχείο του θρύλου που λείπει σήμερα από τον κοντινό τόπο ` είναι μια μυθοπλασία, που έχει άλλωστε το διπλό χαρακτηριστικό να είναι αποτέλεσμα μεταθέσεων και συμπυκνώσεων, όπως το όνειρο ή η πεζοπορική ρητορική. Μπορούμε επομένως να σταθμίσουμε πόσο σημαντικό ρόλο παίζουν αυτές οι σημαίνουσες πρακτικές (η διήγηση θρύλων στον εαυτό μας) ως πρακτικές επινόησης χώρων.>>. ⁽²⁾

Σύμφωνα με τον Κακριδή << (...) στη νόηση του μύθου λειτουργεί η διάνοια συνδυασμένη με τη φαντασία.>> και πως είναι << (...)ένα αντικείμενο που δεν είναι ούτε φύση , ούτε ιστορία , αλλά ένας ‘κόσμος’, ένα σύνολο δρώντων και δρωμένων(...)>>. ⁽³⁾ Η θέση αυτή θυμίζει τα λόγια του D. Certeau , όπου θεωρεί ότι ο “τόπος” υφίσταται εκεί που <<υπάρχουν τόσες ‘περιοχές’ όσες και διαδράσεις ή συναντήσεις ανάμεσα σε προγράμματα(...)>>. ⁽⁴⁾ Η σημασία του μύθου - θρύλου του Certeau , λοιπόν , έγκειται στην πεζοπορική διάσταση των δρώντων σωμάτων , η οποία ενεργοποιεί τους <<κοντινούς>> τόπους της πόλης. Ο ίδιος περιγράφει

τον μύθο ως μια αφήγηση , η οποία δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένο χώρο ή χρόνο , επισημαίνοντας ότι <<(…) ο μύθος λέει τον ου τόπο του συμβάντος ή ένα συμβάν που δεν έχει τόπο - αν κάθε συμβάν αποτελεί είσοδο ή έξοδο.(…)>>. ⁽⁵⁾

Ο τόπος “εμφαίνεται” από τους “θρύλους” των κινούμενων σωμάτων, τα οποία δημιουργούν , κατά τον De Certeau, τις διαδράσεις και τις συναντήσεις.

Η μυθική υπόσταση, με αυτόν τον τρόπο, υπερβαίνει τα όρια του πραγματικού ως τόπου διαδράσεων, όσο και των ορίων του χωροταξικού · απεναντίας εισέρχεται στη σφαίρα του φάσματος μεταξύ φαντασιακού - συμβολικού. Αντίστοιχα , ο Barthes , επισημαίνει ότι <<(…)το μυθικό είναι παρόν παντού όπου φτιάχνουν φράσεις, όπου λέμε ιστορίες(…)σε όλους αυτούς τους τρόπους ομιλίας που θα μπορούσαν να επικαλυφθούν από τη λακανική έννοια του Φαντασιακού(…)>>. ⁽⁶⁾

Η Ερμού γίνεται αστερισμός “συμβόλων” και “ονείρων” μέσα από γρήγορες κινήσεις, αριθμούς και ονόματα. Ωστόσο, οι ιστορίες και οι οργανικές συναντήσεις των σωμάτων, καθιστούν την πόλη και πάλι ως τόπο ενεργών συναντήσεων. (Αθήνα - Ερμού, 2023)

Αναλύοντας λίγο περισσότερο το τρίπτυχο σχήμα της ψυχολογικής θεωρίας του Λακάν, θα παρατηρήσουμε ότι θέτει το “φαντασιακό” , αλλά και το “συμβολικό” , με τρόπο τέτοιο ώστε να αντιτίθενται στη μη αναπαραστασιμότητα του “πραγματικού” , το οποίο ως κατάσταση υφίσταται , όπως εξηγεί ο Homer ως <<τόπος απανταχού παρών>>. Ο ίδιος αναλύει περί των θέσεων του Lacan επισημαίνοντας ότι : <<το πραγματικό είναι στενά συνδεδεμένο με το σώμα πριν τη συμβολοποίησή του (...), είναι ένα είδος πανταχού παρούσας , αδιαφοροποίητης μάζας , από την οποία πρέπει να διακρίνουμε τον εαυτό μας , ως υποκείμενο, μέσω της διαδικασίας της συμβολοποίησης.>>. ⁽⁷⁾ Συνεπώς, ο “τόπος”, ακόμα και στη λακανική θεώρηση, ορίζεται ως μια ενεργή, διαλεκτική σχέση μεταξύ “σώματος” και “πραγματικού”.

Ο Barthes, από την άλλη, έχει υποστηρίξει πως ο Μύθος είναι συνυφασμένος με τη Γλώσσα , ως σύστημα σημείων. Ωστόσο, προέβλεπε πως μελλοντικά (ο μύθος) <<δε θα είναι πλέον το σημείο, το σημαίνον, το σημαινόμενο και η συμπαραδήλωση, αλλά το παράθεμα , η παραπομπή , το στερεότυπο(...)>> ⁽⁸⁾, γεγονός που φανερώνει τη στροφή σε μια διάσταση παρουσίας - απουσίας, παρά σύνθετης σημαινότητας και επικοινωνίας. Από την άλλη, η “θεωρία του μύθου - καταστατικού χάρτη” του Malinowski , εξηγεί ο Κακριδής , <<δέχεται ότι σκοπός του μύθου είναι η διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.>>. ⁽⁹⁾ Οι δύο αυτές θεωρήσεις , αν και η πρώτη συνδέει περισσότερο τον μύθο με τη γλωσσολογική του φύση, ενώ η δεύτερη με την κοινωνική συμπεριφορά , εν τέλει μπορούν να αποδοθούν συνδυαστικά στη βάση των θέσεων του Certeau , όπου η “μυθική” διάσταση της “Πόλης- Κειμένου” δύναται να νοηματοδοτεί πρακτικές των κατοίκων , δημιουργώντας νέα “γλωσσικά μορφώματα” μέσω των οδοιπορικών σχημάτων.

Ωστόσο, η τοποθέτηση του De Certeau γύρω από τις οδοιπορίες , προτείνει κάτι πιο αλληλεπιδραστικό ως προς την αντίληψη του μύθου. Πιο συγκεκριμένα, αναγνωρίζει το “γράψιμο” ως μια <<νεότερη “μυθική”

πρακτική>>. Πιο συγκεκριμένα, ο “μύθος” κατά τον D. Certeau συνδέεται με <<τον αποσπασματικό λόγο που αρθρώνεται πάνω στις ετερογενείς πρακτικές μιας κοινωνίας και τις διαρθρώνει συμβολικά.>>. ⁽¹⁰⁾ Ο Certeau , βέβαια, θέτει το γράψιμο ως μια κατασκευή ενός <<ίδιου χώρου>> με εξουσιαστική δύναμη <<πάνω στην εξωτερικότητα απ’ όπου αρχικά απομονώθηκε>>. ^{(11),(12)} Η θέση αυτή του Certeau τοποθετεί τον “σύγχρονο μύθο” ως διαμορφωτή της πραγματικότητας , όπως και της κατανόησης αυτής, ενώ την πρακτική του γραψίματος ως δημιουργία χώρου ελέγχου και δυναμικής εξουσίας σε ό, τι τον αφορά. Μέσα σε αυτή τη συνθήκη τίθενται ζητήματα ορίων και κατ’ επέκταση, του “χάρτη” ως κατασκευής “σημείων” οροθεσίας και δικαιοδοσίας. Όπως εξηγεί ο ίδιος : << οι οροθεσίες είναι όρια μεταφέρσιμα και μεταφορές ορίων , είναι και εκείνες μεταφοραί.>>. ⁽¹³⁾

Ο Γάλλος ανθρωπολόγος Leroi - Gouhgan , διακρίνει για τις οργανωμένες κοινωνίες το εξής : <<(…) Η ασυνέχεια εμφανίζεται με τη γεωγραφική σταθεροποίηση και με τη γραφή και θεμελιώνεται στη δημιουργία μιας εικόνας του κόσμου που άξονας της είναι η πόλη.>>. ⁽¹⁴⁾ Όμως, το γράψιμο είτε ως “ίδιος χώρος” κειμένου, είτε ως “χάρτης” , θέτει χωρικά και εξουσιαστικά όρια. Σε αυτό το πλαίσιο, το Σώμα γίνεται κέντρο των ορίων αυτών.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Certeau, <<η παραβατικότητα αρχίζει με την εγγραφή του σώματος στο κείμενο της τάξης>> , εφόσον << η σκοτεινότητα του σώματος που βρίσκεται σε κίνηση , χειρονομεί, περπατά ή ηδονίζεται, οργανώνει επ’ άπειρον ένα ‘εδώ’ σε σχέση με ένα ‘αλλού’, μια ‘οικειότητα’ σε σχέση με μια ‘ξενότητα’.>>. ⁽¹⁵⁾ Η οδοιπορική πρακτική , επομένως, αντιτίθεται στην αναπαράσταση του χώρου από τον χάρτη, καθώς το κινούμενο σώμα διαπραγματεύεται , εκτός “γραψίματος” τα όρια μεταξύ του φαντασιακού και του υλικού, ανάμεσα στα εναλλασσόμενα σημεία της διαδρομής. Ο χάρτης, όπως εξηγεί ο De Certeau, αποτελεί ένα <<τυπικό σύνολο αφηρημένων τόπων>>. Με αυτό το δεδομένο, η αφήγηση , λοιπόν, αντιτίθεται στον χάρτη ως <<ομιλούμενη γλώσσα>> , η οποία

<<διανέμει τόπους>>. Έτσι, κατά Derteau : <<ο χώρος εμφανίζεται και πάλι ως τόπος στην πρακτική του χρήση>>. ⁽¹⁶⁾

Το “πραγματικό” των σωμάτων , στην πόλη των χαρτών και των κανόνων , δημιουργεί τις δικές του ομιλιακές αφηγήσεις και ως αποτέλεσμα επαν- οριοθετήσεις. Στην περίπτωση της εικόνας, ο περιορισμός των πεζών με τα σήματα και τα κολωνάκια είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία “εναλλακτικών” διαδρομών , οι οποίες αγίζουν την παραβατικότητα του χάρτη. (Αθήνα - Ερμού, 2023)

Στιγμιότυπο από το έργο “*Stargazing the City*” (2023) - Τζίνα Σταυροπούλου

Link : [Stargazing The City](#)

Επομένως, θα λέγαμε πως ο τόπος ως “εν εξελίξει” μύθος δύναται να “επικυρώνεται” από το λακανικό “πραγματικό” , των πρακτικών του σώματος, οι οποίες δρουν ως σχέσεις δράσεων και διαδράσεων , κόντρα στο “φαντασιακό” ή “συμβολικό” των προκατασκευασμένων “γραφών” της πόλης, όπως είναι η περίπτωση των χαρτών. Θα μπορούσε, λοιπόν, να πει κανείς ότι ο τόπος αποκτά “αλήθεια” μέσα από το αέναο “γράψιμο” των κινούμενων σωμάτων στο αστικό πλαίσιο. Αυτές ακριβώς οι κινήσεις των σωμάτων δημιουργούνται από τις καθημερινές πρακτικές στο πεδίο της πόλης. Έτσι, κατά μία έννοια, ο σύγχρονος μύθος, μετατοπίζεται από τη συμβολοποίηση των χαρτών και της εξουσιαστικής τους δύναμης, στην επιτελεστική δύναμη των κινούμενων κατοίκων της πόλης, η οποία (δύναμη) αντισταθμίζει ως μια νέα “μυθική” μορφή τη δυναμική των προεκτάσεων της εξουσίας, καθώς και την προ - κατασκευή νοημάτων.

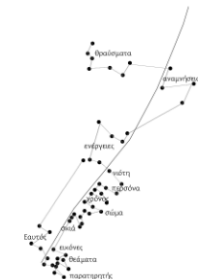
3.2.2. Η “ποιητική” γεωγραφία ως διαλεκτική μεταξύ εξωτερικών και εσωτερικών χώρων

Ο De Certeau εντοπίζει τη σημασία της οριοθέτησης σε ένα εκτεταμένο εύρος σχέσεων μεταξύ πόλης και κατοίκων αυτής. Συγκεκριμένα, επισημαίνει : <<Η σύγχρονη πόλη επίσης : είναι ένας περιγεγραμμένος χώρος, όπου πραγματοποιούνται η θέληση να συλλεγεί και να επαναποθηκευτεί ένας πληθυσμός προερχόμενος από τα έξω και η θέληση να συμμορφωθεί η ύπαιθρος προς τα αστικά πρότυπα.>>.⁽¹⁷⁾

Ο χάρτης ως σύστημα <<εγγραφής του σώματος στο κείμενο της τάξης>>⁽¹⁸⁾ έρχεται, λοιπόν , “αντιμέτωπος” με τις ιστορίες που παράγουν αυτόβουλα τα κινούμενα , στην πόλη , σώματα των οποίων οι πρακτικές λειτουργούν , όπως έχουμε δει , με τρόπο ανάλογο των ομιλιακών πράξεων. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, σε τόπους “ενδιάμεσους” , με την έννοια των “μεταφορών” που ενέχουν οι οροθεσίες της πόλης, η οδοιοπορία , ως πρακτική του χώρου, φαίνεται να αποκτά διαστάσεις “θρύλου”, ανάλογες του ονείρου. Όπως εξηγεί και ο De Certeau : << Εκεί που ο χάρτης περιτέμνει, η αφήγηση διασχίζει(...) >> .⁽¹⁹⁾

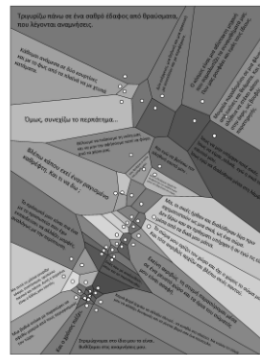
Παζάρια

λέξεις-σύμβολα

Φράσεις

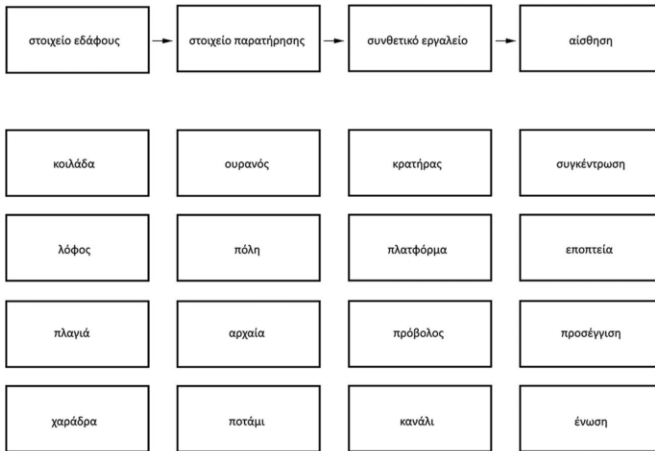
Αφήγηση

Η “χαρτογράφηση” του παζαριού του Ελαιώνα , ως αφηγηματικός περίπατος, που προκύπτει από την πρακτική του σώματος και των ιστοριών που δημιουργούνται από την αλληλεπίδρασή του με τον τόπο.

Link : [Ο Ιστός της Μνήμης](#)

Ενότητα 3. Ο “ζωντανός” Λόγος του De Certeau : *Μεταξύ κειμένου και περικειμένου*

“Πτυχώσεις και θέες : Αρχαιολογικός περίπατος στην Αρχαία Ολυμπία” (2016)

Η “χαρτογράφηση” της περιοχής προκύπτει από την περιπατητική διαδρομή, η οποία αποτυπώνει αφηγηματικά τις δράσεις του σώματος σε συνάρτηση με τις συνθήκες του τοπίου , με μορφή λεξιλογίου , το οποίο στη συνέχεια κωδικοποιεί στοιχεία και τελικά “συνθέτει” παρεμβάσεις.

Link : <https://vimeo.com/1017007734>

Η Πόλη - Τόπος -έναντι της Πόλης - Έννοιας- διατηρείται ως ταυτότητα μέσω των δράσεων που εξελίσσονται εντός αυτής . Ωστόσο, αυτή η ιδιότυπη συνύπαρξη και εναλλαγή παρουσίας - απουσίας που την χαρακτηρίζει , σύμφωνα με τον Certeau, αποκαθίσταται από τα “κύρια ονόματα” , τα οποία συνδέονται με τις οδοιορίες. Πιο συγκεκριμένα, ο ίδιος εντοπίζει δύο είδη πεζοπορικών κινήσεων, φαινομενικά αντίθετων : αυτές που αφορούν τον <<εξωτερικό χώρο>> , δηλαδή το <<περπάτημα ως μεταφορά στο έξω>>, και την <<εσωτερική (...) μια κινητικότητα υπό τη σταθερότητα του σημαίνοντος)>>. ⁽²⁰⁾ Αντίστοιχα, οι σχέσεις της κατεύθυνσης της οδοιορίας έρχονται σε παραλληλισμό με το “νόημα” των λέξεων , όπου τα κύρια “ονόματα” των οδών γίνονται , όπως και οι οδοιορικοί “τρόποι” , θα λέγαμε , έμφορτες συνθήκες λόγων ή όπως ο De Certeau τους αποκαλεί : <<σημασιολογικούς τροπισμούς>>. ⁽²¹⁾

Η σχέση εναλλαγής μεταξύ εσωτερικότητας και εξωτερικότητας θίγει την έννοια του “τόπου” ως πεδίου δυνάμεων και εξουσιών, με το νόημα , των λέξεων ή των μονοπατιών, να βρίσκεται στην ονοματοδοσία των στοιχείων αυτής της Πόλης - έννοιας. Όπως θέτει ο De Certeau : <<Τα ονόματα αυτά δημιουργούν ου τόπο μες στους τόπους ` τους μεταβάλλουν σε περάσματα.>>. ⁽²²⁾ Αυτοί οι ενδιάμεσοι χώροι - περάσματα ,των αστικών μονοπατιών, θα μπορούσαν να θεωρηθούν, όπως εξηγεί ο Σταυρίδης, ως “κατώφλια”, με την έννοια του <<ιδιαίτερου τόπου που εξαρτά την ύπαρξή του από την ύπαρξη τόπων ανάμεσα στους οποίους εκτείνεται.>>. ⁽²³⁾ Αυτές οι ενδιάμεσες τοπικότητες δημιουργούν οι ίδιες ως περάσματα την <<αίσθηση μετάβασης προς μια χωρική και χρονική ετερότητα>>. ⁽²⁴⁾ Έτσι, η έννοια του περάσματος , υπό την οπτική μιας ιδιαίτερης χωρικής και χρονικής οντότητας, φαίνεται να συνδέεται με την έννοια της “ετεροτοπίας”.

“Via Delle Terme” - Φλωρεντία (2018). Στιγμιότυπο από μια τυπική μέρα σε μια φιορεντίνικη οδό , όπου τα “περάσματα” των τουριστών και των μόνιμων κατοίκων γίνονται ίχνη ενός τόπου , όπου τα ονόματα των ακριβών καταστημάτων και των δρόμων αποτελούν ένα μόνιμο σκηικό ανώνυμων δράσεων.

Ο Oliver Marchart υπογραμμίζει ότι οι ετεροτοπίες του Foucault <<παρουσιάζονται ως προνομιούχοι , απαγορευμένοι ή ιεροί τόποι στην κοινωνία μας , χώροι που οριοθετούν έναν χώρο μετάβασης , κρίσης ή απόκλισης>> ή ως <<πτυχώσεις από τα έξω προς τα μέσα>>. ⁽²⁵⁾ Κάτι τέτοιο μάς οδηγεί στην επανεξέταση της διάστασης του αστικού χώρου , καθώς και στη σύνδεσή του με τη διαλεκτική ανάμεσα στο δημόσιο και το ιδιωτικό , ή υπό άλλη οπτική : το κανονικό και το “αποκλίνον”. Για τον Marchart , λοιπόν, μέσα από την ανάγνωση του Foucault , προκύπτει πως η ετεροτοπία αποκτά “νόημα” ως <<οντική αντίθετη έννοια ενός αντίπαλου τόπου στο εσωτερικό - ειδικότερα, του δημόσιου χώρου.>>. ⁽²⁶⁾ Ο ίδιος καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η δημόσια σφαίρα ως εν γένει εξωτερικός χώρος αποτελεί έναν “ομότοπο” , εν αντιθέσει του εσωτερικού που χαρακτηρίζει τον “ετερότοπο”. Έτσι, θα λέγαμε πως ο De Certeau, μιλώντας για περάσματα -τα οποία επικυρώνονται μέσω των ονομάτων , θέτει ακριβώς αυτή τη διαρκή αντιμετάθεση, θα λέγαμε, σημαιότητας μεταξύ εξωτερικού και εσωτερικού. Και όπως εξηγεί ο Marchant, τόσο οι “ομότοποι” , όσο και οι “ετερότοποι” έχουν ένα “κέντρο” με συγκεκριμένο “νόημα” που <<(…) αν το νόημα δεν αρθρωνόταν μέσω της μερικής κατασκευής κόμβων(…)κανένα σημαίνον δεν μπορούσε να διατηρήσει μια προσωρινή σχέση με ένα ορισμένο σημαίνον, τότε θα είχαμε μια ψυχωτική δομή και , ξανά, κανένα νόημα , αλλά έναν κόσμο πλήρους και αιώνιας απουσίας νοήματος.>>. ⁽²⁷⁾

Ωστόσο, κανείς θα έλεγε ότι οι κόμβοι νοήματος , είτε αφορούν τη γλώσσα, είτε τον τόπο, συνδέονται κατά κάποιο τρόπο με την ανθρώπινη μνήμη. Πράγματι , πάνω σε αυτό ο Kittler χαρακτηριστικά επισημαίνει ότι : <<(…)η γλώσσα (...) επιτρέπει μόνο δύο επιλογές: είτε να κρατήσεις τις λέξεις και να χάσεις το νόημα , είτε το αντίστροφο, να κρατήσεις το νόημα και να χάσεις τις λέξεις. Από τη στιγμή που μέσα αποθήκευσης μπορούν να δεχτούν οπτικά ή ακουστικά δεδομένα, παρέρχεται η μνήμη των ανθρώπων , διότι έχουν απαλλαγεί από αυτή. Η “απελευθέρωση” της μνήμης είναι το τέλος της.(…)>>. ⁽²⁸⁾ Ο De Certeau, βέβαια, τονίζει το εξής ως προς τη σχέση αφήγησης - μνήμης : <<Η διασπορά των αφηγήσεων υποδεικνύει

ήδη τη διασπορά του αξιόμνηστου. Στην πραγματικότητα, η μνήμη είναι το αντι- μουσείο : δεν μπορεί να προσδιοριστεί τοπικά. Αναλαμπές της εμφανίζονται στους θρύλους. Τα αντικείμενα έχουν επίσης γούβες, κενά, όπως και οι λέξεις. Ένα παρελθόν κοιμάται μέσα τους, όπως στις καθημερινές μας χειρονομίες όταν περπατάμε , τρώμε ή ζαπλώνουμε , όπου υπνώττουν παλιές επαναστάσεις. Η ανάμνηση είναι απλώς και μόνο ένας περαστικός , γοητευτικός πρίγκιπας, που ξυπνάει κάποια στιγμή τις Ωραιές Κοιμώμενες των ιστοριών μας δίχως λόγια. (...) >>. ⁽²⁹⁾

Επομένως, η μνήμη των ανθρώπων ως “κόμβος” που ενυπάρχει σε θρύλους, αντικείμενα και καθημερινές δραστηριότητες, αναδύεται και ζωντανεύει μέσω των αφηγήσεων και των πρακτικών του σώματος , όπου οι δύο τελευταίες δημιουργούν, έναντι αποθηκευτικών και γεωμετρικών κατασκευών, όπως είναι η περίπτωση του χάρτη της πόλης.

Από την άλλη πλευρά, σε μια πόλη , όπου ο θρύλος έχει αντικατασταθεί από τη <<μυθοπλασία της οδοιπορικής εξορίας>> , τα <<κύρια ονόματα >> των δρόμων και των οδών ενέχουν εξουσίες, οι οποίες έμμεσα σκιαγραφούν τον τρόπο που (περι)ορίζονται οι “κάτοικοι”. Ωστόσο, η πρακτική του περπατήματος , ως μια ρητορική που ξεπερνά μελετημένα όρια και κατασκευές, γίνεται το μέσον για αμφισβήτηση “δεδομένων” νοημάτων. Όπως εξηγεί ο Certeau <<(…) Αυτές οι λέξεις , χειρονομίες και βήματα, διανοίγοντας νοήματα και κατευθύνσεις, ενεργούν αδειάζοντας το περιεχόμενο της πρώτης αποστολής τους και καταφθείροντάς την. Γίνονται χώροι ελευθερωμένοι, καταλήψιμοι. Μέσω μιας σημασιολογικής αραίωσης, μια πλούσια απροσδιοριστία τούς απονέμει τη λειτουργία ν’ αρθρώνουν μια δεύτερη γεωγραφία, ποιητική, πάνω στη γεωγραφία της απαγορευμένης ή επιτρεπτής κυριολεξίας(...)>>. ⁽³⁰⁾

Η περίπτωση της οδός Γλάδστωνος, που μετονομάστηκε από τους ίδιους τους κατοίκους σε “Zackie Oh”, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα του πώς οι αστικές δράσεις και οι ιστορίες των σωμάτων μπορούν να ανατρέψουν τις επίσημες ονοματοδοσίες των θεσμών και της εξουσίας.

Οι χωρικές πρακτικές , λοιπόν, όταν γίνονται με τρόπο που ενσωματώνουν το “όνειρο” και τους “μύθους” , επιτρέπουν στον (αστικό) χώρο να αποκτά νέες διαστάσεις και σημασίες, οι οποίες ξεπερνούν την περιορισμένη, φυσική του υπόσταση ή εξουσιαστική ονοματοδοσία. Σε αυτή τη συνθήκη , όπως λέει και ο Certeau <<(τα) ονόματα που ακριβώς έπαψαν να είναι “κύρια”, “ίδια”>>⁽³¹⁾ γίνονται δηλώσεις παρουσίας σωμάτων και ιστοριών. Ιστοριών τέτοιων που παράγουν αφηγήσεις μέσα στον χώρο και τον χρόνο, οι οποίες τού δίνουν ταυτότητες, πέρα από τα “κύρια ονόματα” που έχουν δοθεί από τις εξουσίες. Εξάλλου, αυτή η αέναη μετάβαση μεταξύ “εσωτερικών” και “εξωτερικών” χώρων ενέχει την ιδιότητα της έκτασης σε χώρο και χρόνο, παρά το στιγμιοτυπικό πέρασμα μιας ονοματοδοσίας , και όπως λέει ο Σταυρίδης : <<κάνει έτσι την εμπειρία του κατωφλιού ομολογή με ένα ταξίδι.>>. ⁽³²⁾ Ακριβώς, με αυτόν τρόπο, επομένως, η “ποιητική” γεωγραφία των “ταξιδιών” των σωμάτων ⁽³³⁾ , και των ιστοριών που τα συνοδεύει, γίνεται ο πυρήνας για την οδοιπορική πρακτική : δηλαδή για τη διαλεκτική μεταξύ “εξωτερικών” και “εσωτερικών” χώρων και νοημάτων, δημιουργώντας αντίστοιχα νέες αστικές ιστορίες μνήμης και αφήγησης.

Σημειώσεις - Παραπομπές

1. Σταυρίδης Σ., *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, Εκδ. Νήσος, Αθήνα , 2018 , σελ. 209

>Η Πόλη - έννοια δημιουργεί τη στέρηση τόπου μέσα από τη στέρηση της χρονικής διάστασης των δράσεων και διαδράσεων των κατοίκων της. Ο De Certeau αναφέρεται σε αυτήν ως <<ου τόπο>>, με την έννοια του μετεωρισμού που προσφέρει μια τέτοια συνθήκη ως προς τη βίωση χώρου - χρόνου. Ο Σταυρίδης , από την άλλη, μιλά για <<μητροπολιτική εμπειρία>> που <<καταργεί τις αποστάσεις ως τόπους συνάντησης δημιουργώντας από την εγγύτητα όχι οικειότητα, αλλά εχθρότητα.>> (Όπως πηγή)
2. Ντε Σερτώ, Μ., *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική : Η πολύτροπη τέχνη του πράττειν*, μτφρ. Κική Καψαμπέλη, ΣΜΙΛΗ, 2010, σελ. 271
3. Κακριδής. Ι., Θ., *Ελληνική Μυθολογία* , (Τομ. Ι), Εκδ. Εκδοτική Αθηνών, 1986 , σελ. 16
4. Όπως (2), σελ. 301
5. Ό.π. , σελ. 345
6. Barthes, R., *Εικόνα- Μουσική-Κείμενο*, μτφρ. Γιώργος Σπανός, επιμ. Βασίλης Πατσογιάννης, ΠΛΕΘΡΟΝ, 2019 , σελ. 185
7. Homer, S., *Εισαγωγή στον Ζακ Λακάν*, μτφρ: Στέλλα Μαύρη, επιμ: Ευγενία Γεωργάκα, Εκδ. ΟΡΟΣΙΟ, Αθήνα 2017 , σελ. 123 - 125
8. Όπως (6)
9. Όπως (3), σελ. 287
10. Όπως (2), σελ. 317
11. Ό.π., σελ. 318
12. Ο De Certeau αναφέρεται στη γραφή ως δημιουργία ενός «ιδίου χώρου» με εξουσιαστική δύναμη, ο οποίος προσφέρει έναν μηχανισμό ελέγχου πάνω στην πραγματικότητα. Παράλληλα, θέτει το ζήτημα των ορίων και της χαρτογράφησης, όπου τα όρια είναι μεταφέρσιμα και μεταφορικά, δείχνοντας τη δυναμική της εξουσίας στη διαμόρφωση του χώρου. Η θέση του Kittler περί γραφής φαίνεται να συγκλίνει ως προς το εργαλείο εξουσίας, λέγοντας : <<Η γραφή επομένως αποθηκεύει μόνο το γεγονός της εξουσιοδότησής της. Υμνεί το μονοπώλιο αποθήκευσης του θεού που την επινόησε(...)όλα τα βιβλία είναι βιβλία νεκρών , όπως τα αιγυπτιακά στις απαρχές του γραπτού λόγου(...)>> (Kittler, F., *Γραμμόφωνο, Κινηματογράφος, Γραφομηχανή*, μτφρ. Τούλα Σιετή, Επιμέλεια : Διονύσης Καββαθάς, Εκδ. Νήσος, Αθήνα 2005, σελ.20)
Οι διαφορές των δύο έγκεινται αφενός στο ότι ο De Certeau προτείνει μια πιο

δυναμική και διαδραστική προσέγγιση της γραφής και του μύθου, ενώ ο Kittler τονίζει τη στατικότητα και την αμεταβλητότητα της γραφής, παρουσιάζοντας την ως μνημείο νεκρών, και αφετέρου στην τοποθέτηση της γραφή στο σύγχρονο πλαίσιο, ως εργαλείο δημιουργίας χώρου και εξουσίας από τον Certeau, ενώ ο Kittler επικεντρώνεται στις απαρχές της γραφής και τη συμβολική της σημασία.

13. Όπως (2), σελ. 307
14. Όπως (3), σελ. 298
15. Όπως (2), σελ. 309
16. Ό.π.
17. Ό.π., σελ. 320
18. Ό.π., σελ. 309
19. Ό.π., 306
20. Ό.π., σελ. 265
21. Ό.π.
22. Ό.π., σελ. 265
23. Ό.π., σελ. 227
24. Ό.π.
25. Κούρος, Π., Καραμπά, Ε., *Archive Public, Επιτελέσεις αρχείων στη δημόσια τέχνη / Τοπικές Παρεμβάσεις*, Πάτρα, 2012, σελ. 134
26. Ό.π., σελ. 136
27. Ό.π., σελ. 147
28. Όπως (2), σελ. 23
29. Ό.π., σελ. 272 - 273
30. Ό.π., σελ. 267
31. Ό.π.
32. Όπως (1), σελ. 246
33. Η R. Solnit αναφέρεται στην εναλλαγή μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής διάστασης που ενέχει το περπάτημα ως διαλεκτική μεταξύ τοπίου και αντίληψης μυαλού. Η ίδια εξηγεί ότι : *«Ο ρυθμός του περπατήματος δημιουργεί ένα είδος ρυθμού σκέψης και το πέρασμα μέσα από ένα τοπίο αντηχεί ή διεγείρει το πέρασμα μέσα από μια σειρά σκέψεων. Αυτό δημιουργεί μια περίεργη συνάφεια μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής διέλευσης, μια που υποδηλώνει ότι το μυαλό είναι επίσης ένα είδος τοπίου και ότι το περπάτημα είναι ένας τρόπος για να το διασχίσεις. Μια νέα σκέψη φαίνεται συχνά σαν ένα χαρακτηριστικό του τοπίου που βρισκόταν εκεί καθ' όλη τη διάρκεια, σαν να ταξίδευε η σκέψη και έτσι μια πτυχή της ιστορίας του περπατήματος είναι συγκεκριμένη η ιστορία της σκέψης - γιατί οι κινήσεις του νου δεν μπορούν να εντοπιστούν, αλλά αυτές των ποδιών μπορούν.»* (Από : Janet Cardiff : *The Walk Book*, Edited by Thyssen-Bornemisza Art Contemporary, Vienna Verlag der Buchhandlung Walther König, Köln. Author: Mirjam

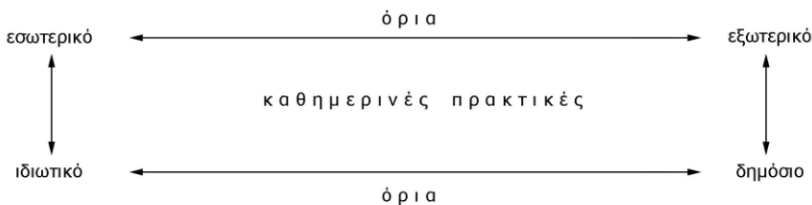
Schaub, Texts by: Janet Cardiff, Susie Allen, Carolyn Christov-Bakargiev, Tom Eccles, Bruce F, σελ. 77)

Μια τέτοια τοποθέτηση για τη ρητορική της οδοιπορίας ενισχύει τη θέση του Certeau περί ποιητικής γεωγραφίας ως αποτέλεσμα μεταξύ “εξωτερικών” και “εσωτερικών” χώρων και νοημάτων.

Κεφάλαιο 3.3. Η σημασία της πλαισιωτικής ρύθμισης στη “διατήρηση” της αφηγηματικότητας

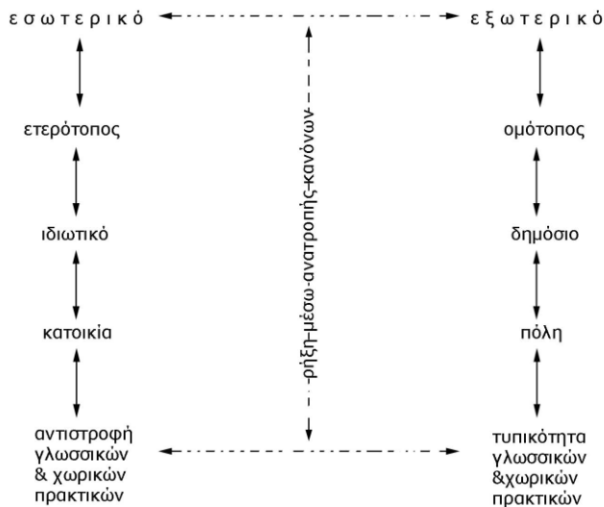
3.3.1. Ο “παραβατικός” λόγος του Bakhtin και η αναλογία με τον δημόσιο χώρο “χωρίς” πλαίσιο

Η επιβολή των εξουσιών μέσω των , κατά De Certeau, <<κύριων ονομάτων>> των οδών θέτει ζητήματα κατά πόσο ο αστικός χώρος , και κατ’ επέκταση η ευρύτερη κοινωνική συνθήκη, αποτελεί πεδίο “τάξης” ή “χάους” , μέσα στα πλαίσια που τίθενται ως όρια , δηλαδή μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου, της εκάστοτε (αυτο)έκφρασης, κάθε φορά. Υπό αυτή την οπτική, το “εξωτερικό” και το “εσωτερικό” γίνονται τα “άκρα” ενός φάσματος πραγμάτωσης πρακτικών, οι οποίες ενέχουν τελεστικά σχήματα συμπεριφορών και καταστάσεων, τόσο συλλογικά, όσο και ατομικά. Ωστόσο , όπως ήδη έχουμε δει, η πλαισίωση του “ομιλιακού γεγονότος” , όπως τίθεται από τους Austin και Searl, αποτελεί από μόνη της μια συνθήκη επιτελεστικής δράσης , με τον Searl να μιλά για <<μορφή συμπεριφοράς που υπακούει σε κανόνες.>> ⁽¹⁾ Μέσα σε αυτή τη λογική παρατήρησης, τα σχήματα της γλώσσας , ως μια - ακόμα - δημόσια πρακτική , φαίνεται να κινούνται μεταξύ ελευθερίας ή και περιορισμού, με τρόπους που προσομοιάζουν τα οδοιπορικά σχήματα του De Certeau.

Η διαλεκτική “εσωτερικού” και “εξωτερικού” ή “ιδιωτικού” και “δημοσίου” ως ένα φάσμα πραγμάτωσης καθημερινών πρακτικών , εντός χωρικών και χρονικών ορίων.

Πιο ειδικά, ο Certeau , εμμένοντας στη διαλεκτική μεταξύ εσωτερικότητας και εξωτερικότητας , αναγνωρίζει τον πυρήνα της κατοικίας ως σχήμα <<μεταφοράς>> , το οποίο έχει τη δυνατότητα να <<αντιστρέφει τις στρατηγικές του δημόσιου χώρου και (να) οργανώνει σιωπηλά τη γλώσσα (λεξιλόγιο, παροιμίες κ.λπ.)>>. ⁽²⁾ Η κατοικία , λοιπόν, θα έλεγε κανείς ότι, αποκτά μια αναλογία ως προς τις ιδιότυπες μορφές της γλώσσας , οι οποίες είναι καλά κωδικοποιημένες , μέσα στα όρια ενός εσωτερικού “ετερότοπου” ` απομακρυσμένες από την εξωτερικότητα του “ομότοπου” της δημόσιας σφαίρας. Γίνεται , δηλαδή, κατά τον Certeau, <<μέσα στην ενικότητά της>> ένας <<αντίθετος και καθοριστικός τόπος>>. ⁽³⁾ Με αυτόν τον τρόπο, η ρήξη εντός των κοινωνικών κανόνων , διαμορφώνει μια νέα γλώσσα επικοινωνίας, η οποία “επιτρέπει” στο ιδιωτικό να εμφανίζεται μέσα στο δημόσιο ως γεγονός απελευθέρωσης και ανατροπής ως προς προς τις κοινωνικές δομές.

Η κατοικία ως ανάλογο ενός εσωτερικού χώρου , ο οποίος χαρακτηρίζεται από αντιστροφή της τυπικότητας των κανόνων του δημόσιου χώρου.

Η κατοικία, λοιπόν, ως ένας κατ’ εξοχήν “ετερότοπος”, χαρακτηρίζεται από την εσωτερικότητα της, τόσο ως γλωσσική, όσο και ως χωρική έκφραση. Ωστόσο, η έκταση της εξωστρέφειάς της , ή μη , ως προς τη δημόσια σφαίρα φαίνεται να σχετίζεται με την κοινωνικοοικονομική δύναμη των κατοίκων / ιδιοκτητών της. Πιο συγκεκριμένα , ένα πρόσφατο άρθρο με τίτλο “*Why Rich People Don’t Cover Their Windows*”⁽⁴⁾ διερευνά το ζήτημα της “ανοιχτότητας” των πλούσιων κατοικιών σε συνάρτηση με το στάτους των ιδιοκτητών τους. Το άρθρο εξετάζει το φαινόμενο των πλούσιων ανθρώπων στις ΗΠΑ , οι οποίοι αφήνουν τα παράθυρά τους εκτεθειμένα χωρίς κουρτίνες, αποκαλύπτοντας τα εσωτερικά των σπιτιών τους. Στο άρθρο επισημαίνεται πως παρατηρείται περισσότερο σε αστικές περιοχές με υψηλό εισόδημα , καθώς κοινωνικο - οικονομικά δεν υπάρχουν φόβοι ασφάλειας ή / και κόστους θέρμανσης ή ψύξης.

Θα έλεγε κανείς ότι , τελικά , η επιλογή να μην καλύπτονται τα ανοίγματα λειτουργεί ως σύμβολο κύρους και σταθερότητας, παρουσιάζοντας μια αίσθηση ασφάλειας και πολυτέλειας. Ωστόσο, μια τέτοια συνθήκη ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής την πλευρά της κατοικίας , αποδεικνύει πως οι εκφράσεις της ιδιωτικότητας στον δημόσιο χώρο, και αντίστοιχα της έκφρασης της κατοικίας στην πόλη, συνδιαμορφώνονται ως αποτέλεσμα κοινωνικοοικονομικών δυνάμεων.

“Σπιρτόκουτο” (2002) - Γ. Οικονομίδης

“(…)Και πώς θα κυκλοφορώ στον δρόμο με την Αλβανίδα ; Στον δρόμο πώς θα κυκλοφορώ ; Μου λέτε; Άσε με , σε παρακαλώ! Να το μάθει η μάνα μου, να πάθει κανένα εγκεφαλικό(…)”

Η ταινία *Σπιρτόκουτο* αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα των θέσεων του De Certeau περί κατοικίας , ως σχήμα “μεταφοράς” των κοινωνικών σχέσεων που επικρατούν στο δημόσιο χώρο. Η αμφιθυμία των χαρακτήρων τονίζει ζητήματα κοινωνικών και οικονομικών ιεραρχιών , εθνικής ταυτότητας, καθώς και τη θέση της γυναίκας και των πιο ευάλωτων ομάδων, με την κατοικία να γίνεται ο “πυρήνας” τέτοιων διαλεκτικών, όπου αποτυπώνονται οι επικρατούσες πολιτισμικές αντιλήψεις.

Η έννοια των αντιστροφών της γλωσσικής και χωρικής οργάνωσης στην κατοικία , φέρνει στην επιφάνεια την ιδιαιτερότητα της οικογενειακής ζωής ως “ετερότοπου” συγκρούσεων και εντάσεων. Εδώ, το “εσωτερικό” της κατοικίας αποδίδεται ως χώρος στον οποίο γλωσσικές και συμπεριφορικές κωδικοποιήσεις παίρνουν μια πιο βίαιη μορφή σε σχέση με την τυπικότητα του δημόσιου χώρου. Η σκληρή γλώσσα και η έντονη έκφραση “παραβιάζουν” τον κώδικα της δημόσιας ευπρέπειας , με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένας κλειστός, ασφικτικός χώρος καταφανών συγκρούσεων, ο οποίος λειτουργεί αντίστροφα από την τάξη και την αδιαφάνεια του αστικού περιβάλλοντος.

Ιδιαίτερα, η αναφορά στον “δρόμο” γίνεται με τρόπο τέτοιο , όπου οι χαρακτήρες εκφράζουν την αγωνία τους για το “πώς θα κυκλοφορούν” στο ανοιχτό πεδίο της πόλης και εν γένει της κοινωνίας , τονίζοντας την ένταση μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου “βλέμματος”. Έτσι, ο “ετερότοπος” της κατοικίας , αναδεικνύει την εσωτερική αλήθεια, σχετικά με ζητήματα ταξικότητας , εθνικότητας , έμφυλων και κοινωνικοοικονομικών σχέσεων, ενώ παράλληλα το πέρασμα προς την εξωτερικότητα του δημόσιου χώρου , δημιουργεί έναν διάλογο μεταξύ της ιδιωτικής ταυτότητας και της ανάγκης για κοινωνική “συμμόρφωση” σε πρότυπα που έχουν τεθεί.

Ο δημόσιος χώρος, επομένως, με βάση αυτή την οπτική, αποτυπώνεται ως ένα πεδίο (προ)καθορισμένο και *μη - ενικό - σχεδόν ομογενοποιημένο* , το οποίο ,όμως, αποκτά νόημα και λειτουργία μέσα από συγκεκριμένο πλαίσιο κανόνων συμπεριφοράς ` μοιάζει σχεδόν να “καταρρέει” ως δομή χωρίς αυτό το πλαίσιο. Όπως έχουμε ήδη δει, ο Certeau έχει ορίσει το περπάτημα στην πόλη ως “*χώρο εκφώνησης*” , υπό την αναλογία ιδιοποίησης μεταξύ συστημάτων άστεως και γλώσσας , αντίστοιχα. Με ανάλογο τρόπο, ο Bakhtin στη θεωρία του περί γλωσσικής επιτέλεσης, όπως εξηγεί ο Carlson, ορίζει το “εκφώνημα” ως <<γλωσσική δέσμη ή λωρίδα>> ⁽⁵⁾, η οποία , σύμφωνα με τον ίδιο τον Bakhtin <<από τη φύση της είναι ανεξάρτητη , αλλά και ενταγμένη σε πλαίσια αναφοράς>>. ⁽⁶⁾ Πιο συγκεκριμένα ,οι ομιλιακές πράξεις με κέντρο τα εκφωνήματα, σύμφωνα με τον Bakhtin , κινούνται σε συγκεκριμένα “όρια”, τα οποία διαμορφώνονται από το τρίπτυχο υπόστασης των λέξεων , είτε ως “*ουδέτερες*” - που δεν ανήκουν πουθενά, είτε ως λέξη “*κάποιου άλλου*”, είτε ως “*δική μου λέξη*”. Αυτή η βαθμονόμηση αφενός θέτει ζητήματα εσωτερικότητας και εξωτερικότητας (Εγώ - ο Άλλος- το Ουδέτερο), και αφετέρου ανάγει τις ομιλιακές πράξεις σε “*πολυφωνία*”, η οποία, ωστόσο, εντάσσεται πάντα σε ένα <<συγκεκριμένο και παροντικό πλαίσιο αναφοράς>>. ⁽⁷⁾

Τόσο η πόλη, όσο και η ομιλία, λοιπόν, γίνονται συστήματα έκφρασης και διέκφρασης , χτίζοντας αμοιβαιότητες , όπως και αντιθέσεις, μεταξύ σχέσεων του “*ανήκειν*” . Αυτή η αλληλεπίδραση , όμως , δημιουργεί , όπως είδαμε, ορισμένα πλαίσια αναφοράς , τα οποία επιβεβαιώνουν ή αμφισβητούν την τρέχουσα εξουσία. Ο De Certeau , από τη μία , αναφέρεται σε μια “*οδοιπορική εξορία*” η οποία δημιουργεί τοπικούς “*θρύλους*” , οι οποίοι λείπουν από τον “*κοντινό τόπο*”. Αυτή , επομένως, η ρητορική περπατήματος , ως μια άλλη μορφή ομιλιακών πράξεων, αντιστέκεται στην εκάστοτε , κατά Certeau, “*τάξη - σουρωτήρι*” των “*οροθεσιών*” και των “*κύριων ονομάτων*” , μέσω των “*αφηγήσεων*” των τόπων. ⁽⁸⁾ Ο Bakhtin , από την άλλη, έχει αναφερθεί στην “*πολυφωνική*”

δύναμη της αφηγηματικής γραφής, όπου σύμφωνα με τον Carlson : <<(…)μέσα από μια και μόνη “ομιλία”, η οποία επιτρέπει την ανάδυση ποικίλων “σημασιών”, ενώ παράλληλα εστιάζει τόσο στην ανοικτότητα της ομιλίας όσο και στην επιτέλεση της μέσα στο εκάστοτε περικείμενο(..)>>.

⁽⁹⁾ Άρα, τόσο η ρητορική του περπατήματος, όπως περιγράφεται από τον Certeau, όσο και η πολυφωνική αφήγηση του Bakhtin, δείχνουν πώς ατομικές και συλλογικές πρακτικές μπορούν να αμφισβητούν την “τάξη” και να προσδίδουν νέα νοήματα. Ειδικά στην περίπτωση του αστικού πλαισίου , η “πολυφωνία” διανοίγει σχέσεις και σημασίες, προσδίδοντας διαστάσεις πεδίου , πέραν μιας κλειστής πλαισίωσης.

Η “πολυφωνία” εδώ αποτυπώνεται τόσο μεταφορικά, ως περιπατητική πρακτική ανθρώπων διαφορετικών “ταυτοτήτων”, όσο και κυριολεκτικά, με την παράνομη “εισβολή” των λέξεων των αυτοσχέδιων συνθημάτων στον δημόσιο χώρο, αλλά και με την παρουσία επιγραφών που έχουν τοποθετηθεί στο παραπέτασμα , δημιουργώντας μια πολυεπίπεδη αφηγηματικότητα του αστικού πεδίου. (Αθήνα - Ακρόπολη, 2024)

Η εναλλαγή μεταξύ “εσωτερικού” και “εξωτερικού” στις πλαισιωμένες ομιλιακές πράξεις φαίνεται, λοιπόν, να φανερώνει τις προεκτάσεις της εξουσίας , η οποία επιβάλλεται, είτε σε συμβολικό, είτε σε πρακτικό

επίπεδο. Κατ’ αυτόν τον τρόπο , οι δυνατότητες έκφρασης διαμορφώνονται ευρύτερα ,τόσο ατομικά, όσο και συλλογικά, όπου αποτυπώνονται με τη μορφή χωρικών αποτελεσμάτων. Η “μεταφορά” του σπιτιού κατά De Certeau αποτελεί , όπως είδαμε , ένα κεντρικό ορόσημο για αυτή την οριοθέτηση. Ο Φουκώ , αντίστοιχα, έχει εντοπίσει τη δυναμική της σεξουαλικότητας όσον αφορά το δίπολο κατοικίας - δημόσιου χώρου. Πιο συγκεκριμένα , ο ίδιος έχει επισημάνει στο πώς η άνοδος της αστικής τάξης τον 19ο αιώνα “δαιμονοποίησε” τις σεξουαλικές εκφράσεις στο πλαίσιο του δημόσιου χώρου, με αποτέλεσμα τη μετακίνησή τους στην εσωτερικότητα και τη μυστικότητα της ιδιωτικής κατοικίας. Ο Foucault ισχυρίζεται ότι <<στο θέμα του σεξ, η σιωπή έγινε κανόνας>>. ⁽¹⁰⁾ Όπως εξηγούν οι Dundjerovic/Martínez Sánchez στο άρθρο τους, σχετικά με τις προεκτάσεις της καταστολής που επέβαλε η μπουρζουαζία: <<(…)Το πάθος της καραντίνας ήταν σημαντικό μέρος της διατήρησης των δομών που επιβάλλονται στην αστική κοινωνική μήτρα μιας πόλης, όσο τα φεστιβάλ έγιναν σημαντικό μέρος της αναστάτωσης και της απελευθέρωσης των παθών. Με αυτόν τον τρόπο, η σεξουαλικότητα γίνεται αντικείμενο ελέγχου και εφαρμογής της εξουσίας>>. ⁽¹¹⁾

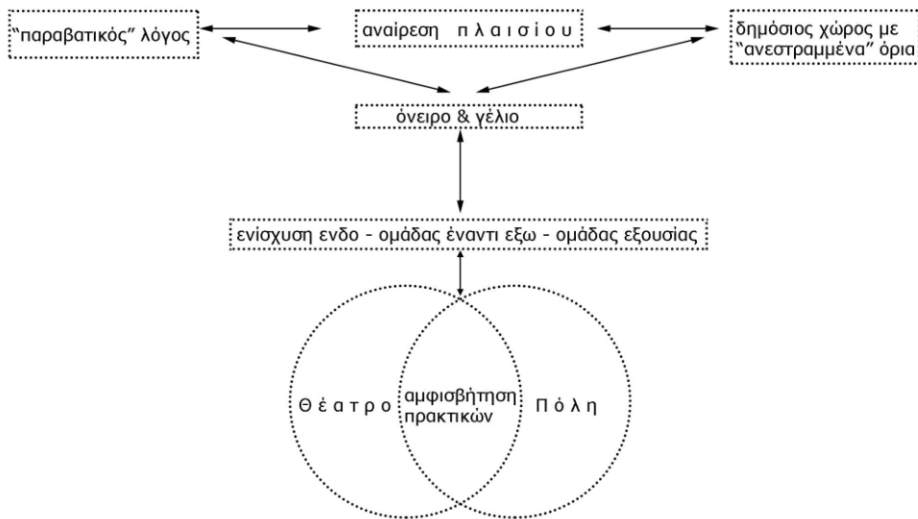

Στιγμιότυπα από το Athens Pride 2024. Το “πολυφωνικό” πλήθος του φεστιβάλ φέρει ενσώματες δηλώσεις φυσικής παρουσίας, αλλά και γραπτού λόγου στο αστικό πεδίο, οι οποίες αμφισβητούν και αναρρούν ,απρόκαλυπτα, τα εξουσιαστικά όρια του Νόμου και των κοινωνικών συμμορφώσεων που επιβάλλονται , διεκδικώντας την αυτο-έκφραση και αυτο-διαχείριση των σωμάτων στον δημόσιο χώρο.

Ο Bakhtin , από την άλλη πλευρά, στη θεώρησή του αναφέρεται στην απορρυθμιστική συνθήκη του καρναβαλιού, υπό την οπτική που δημιουργεί ο θεσμός του , ως προς την κατάργηση των επικρατουσών δομών. Ειδικότερα, το καρναβαλικό πλήθος σχηματίζει “αναταραχή” των ορίων ως κατασκευασμένου κοινωνικού πλαισίου , με αντίστοιχο τρόπο που η Γλώσσα ξεφεύγει των κανόνων, δηλαδή ως μια μορφή “παραβατικού” Λόγου. Όπως εξηγεί ο Σ. Σταυρίδης γύρω από την μπαχτινική διαλεκτική του καρναβαλιού μεταξύ σύζευξης γλώσσας, σώματος και πόλης : <<Οι μεταμφιέσεις, οι εναλλαγές ρόλων, οι αντιστροφές στη γλωσσική και σωματική έκφραση, αρθρώνονται σε μια εικονογραφία , που χαρακτηρίζει τον λαϊκό πολιτισμό και στην οποία ο Bakhtin ονομάζει γκροτέσκο ρεαλισμό. (...)Και ο γκροτέσκος ρεαλισμός γεννά ένα γέλιο αμφίσημο.>>. ⁽¹²⁾ Αυτή η διαλλακτικότητα που προσφέρει η συνθήκη του γκροτέσκου ρεαλισμού δίνει δυνατότητες εναλλαγής μεταξύ “εσωτερικού” και “εξωτερικού” , με τρόπο ανάλογο αυτού που εννοεί ο De Certeau για την αλληλοσυμπληρωματικότητα που δημιουργούν τα σχήματα λόγου (συνεκδοχή - ασύνδετο) , τα οποία αποτυπώνονται ως οδοιπορίες.

Ακόμα, το “γέλιο” που εμπεριέχει η κατασκευή του καρναβαλιού διανοίγει τη φρουδική διάσταση του “ονείρου” . Ο Schechner εξηγεί πως , σύμφωνα με τον Freud, η “επεξεργασία του γέλιου” συνάδει ως μοντέλο με την “επεξεργασία του ονείρου”, και σύμφωνα με τον ίδιο : <<(…) Το μοντέλο του Freud (...) εξηγεί πως η φάρσα και ίσως όλο το θέατρο, επιτυγχάνει το περίπλοκο έργο της ένωσης μιας ενδοομάδας , της απειλής εναντίον μιας εξωομάδας και της ανάδυσης καταπιεσμένου υλικού στην επιφάνεια. Η επεξεργασία του ονείρου συμπυκνώνει , αντιστρέφει και μετατοπίζει εικόνες, πράξεις και συνειρμούς(...)>>. ⁽¹³⁾ Έτσι, το αμφίσημο γέλιο και η ονειρική διάσταση ενισχύουν ακόμα περισσότερο την ιδέα της “μυθικής” Πόλης του De Certeau, όπου τα “απενοχοποιημένα” σώματα και εκφορές λόγου δημιουργούν πρακτικές του χώρου, που ενισχύουν την ανοιχτή αλληλεπίδραση μεταξύ των κατοίκων της.

Επομένως, η μπαχτινική θεώρηση του καρναβαλιού έρχεται σε παραλληλισμό με τη συνθήκη του δημόσιου χώρου “άνευ” πλαισίου , με ανάλογη παρουσία ενός “παραβατικού” λόγου , εφόσον και στις δύο περιπτώσεις τα στοιχεία του “ονείρου” και του “γέλιου” λειτουργούν ως μια αντι - δομή , ενάντια σε κανόνες και όρια που έχουν θεσπιστεί, όπως στην περίπτωση των “κύριων” ονομάτων, στα οποία αναφέρεται ο De Certeau. Βέβαια, ο ίδιος ο Certeau , μιλώντας για οδοιπορίες , όπου τα “ονόματα” παύουν να είναι “κύρια” ή “ίδια”, εντοπίζει το εξής : <<(…) *τρία συμβολικά συστήματα λειτουργίας (τα οποία) οργανώνουν τους τόπους του λόγου για την πόλη (ο θρύλος, η ανάμνηση, και το όνειρο) μ’ έναν τρόπο που επίσης ξεφεύγει από την πολεοδομική συστηματικότητα.*>>. ⁽¹⁴⁾

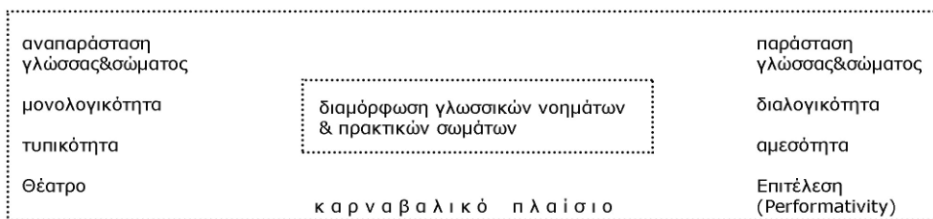

Σχηματική απεικόνιση της αναλογίας μεταξύ του “παραβατικού” λόγου και του δημόσιου χώρου με “ανεστραμμένα” όρια, υπό την έννοια της αμφισβήτησης των αστικών πλαισίων. Η αναίρεση των καθιερωμένων πλαισίων , μέσω του “ονείρου” και του “γέλιου” , που προκύπτει από τη συσπείρωση της “ενδο-ομάδας”, οδηγεί τελικά σε αμφισβήτηση των εκάστοτε πρακτικών.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι οι σχέσεις εξουσίας στην αστική πραγματικότητα εγκαθιδρύονται μέσα από κανόνες και πλαίσια, όπου μπορούν να φανούν τόσο μέσα από επίσημες ονομασίες της πόλης, όσο και από οριοθετημένες, καθημερινές πρακτικές. Αυτές οι πρακτικές δημιουργούν αμφίδρομες σχέσεις με πλαίσια λόγου, τόσο μεταφορικά , όσο και κυριολεκτικά, δημιουργώντας εξουσιαστικούς διαχωρισμούς μεταξύ δημόσιου (δηλαδή αστικού) και ιδιωτικού (δηλαδή κατοικίας) χώρου. Ωστόσο, τα οδοιπορικά σχήματα του De Certeau, όπως και η θεώρηση του Bakhtin για το καρναβάλι αποτελούν παραδείγματα ανατροπής των καθιερωμένων πλαισίων στον δημόσιο χώρο. Στόχος τους ως δράσεις είναι η “κατάλυση” της απολυτότητας των ορίων μεταξύ εξωτερικού - εσωτερικού ή πιο μακροσκοπικά , δημόσιου - ιδιωτικού, όπου τα όρια αυτά είναι συνυφασμένα με επιβολή δύναμης. Οι μηχανισμοί αυτοί -του γέλιου, το ονείρου και της ανάμνησης, αναδύονται ως νέοι τρόποι αστικής “αφήγησης” και οργάνωσης , ανάλογοι μιας Γλώσσας που ξεφεύγει από τον “καθωσπρεπισμό”. Με αυτόν τον τρόπο, αφηφούνται η τυπική πολεοδομική τάξη , καθώς και οι επιβεβλημένες ονομασίες. Έτσι, η Πόλη - Τόπος καθίσταται ένα πεδίο δυναμικής έκφρασης και επαναδιαπραγμάτευσης της εξουσίας, όπου η καθημερινή αφηγηματικότητα , μέσω των πρακτικών των κατοίκων , δημιουργεί έναν ζωντανό, δημόσιο χώρο, ανάλογο της “πολυφωνικής” δύναμης της αφηγηματικής γραφής.

3.3.2. Η “παραβατική” αφηγηματικότητα των αστικών ιστοριών

Ας σταθούμε λίγο παραπάνω στην περίπτωση του καρναβαλιού ως πυκνωτή αμφίδρομων νοημάτων μεταξύ γλώσσας και συστήματος πόλης , σε επίπεδο έκφρασης και “δομής” (ή αναίρεσης αυτής). Η Kristeva , μελετώντας το καρναβάλι μέσα από τον Bakhtin , όπως εξηγεί ο Carlson, αναφέρεται σε αυτό ως <<μορφή ομιλίας απελευθερωμένη από κοινωνικούς κανόνες>> , ενώ παράλληλα εντοπίζει στο ίδιο το στοιχείο του “Αντιθεάτρου” στην πόλη. Ο Carlson αναφέρεται στην ανάγνωση του καρναβαλιού της Kristeva <<ως ένα είδος *mise - en - scene* >> , όπου σύμφωνα με την ίδια <<η γλώσσα αποδρά από τη γραμμικότητα (τον νόμο) προκειμένου ν’ αναπτυχθεί όπως το δράμα , σε τρεις διαστάσεις. Στο βάθος υποδηλώνει και το αντίθετο : το δράμα εντοπίζεται στη γλώσσα(...)>>. ⁽¹⁵⁾ Η ίδια, μάλιστα, αναφέρεται στη “σκηνή” του καρναβαλιού ως εξής : <<(....)οι περιορισμοί (αναπαράσταση, μονολογικότητα) και οι υπερβάσεις τους (όνειρο, σώμα, διαλογικότητα) συνυπάρχουν.(...) Και στην καθολική σκηνή του καρναβαλιού η γλώσσα παραμένει ανίκανη να αποκολληθεί από την αναπαράσταση>>. ⁽¹⁶⁾ Αυτή η οπτική υποδηλώνει πως η Γλώσσα μέσα στο καρναβαλικό πλαίσιο, αποκτά θεατρικές και δραματικές διαστάσεις μέσω της υπερβατικής και διαλογικής υπόστασης που αποκτά από την άλλη , όμως, και το ίδιο το αστικό πεδίο διανθίζεται μέσα από νέα γλωσσικά νοήματα και εκφράσεις, τα οποία αποδίδονται με τη μορφή χωρικών πρακτικών, που θυμίζουν ένα παραστασιακό - επιτελεστικό περιβάλλον “πολυφωνίας” λόγων και σωματών.

Το καρναβαλικό πλαίσιο ως φάσμα ανάμεσα στην αναπαράσταση και την επιτέλεση, με κέντρο το αστικό πεδίο ως χώρο πολυφωνίας γλωσσικών και σωματικών πρακτικών.

Η παρωδιακή μορφή του καρναβαλιού ως μορφή “παραγνωρισμένης” -από άποψης κανόνων- γλώσσας , φαίνεται να συγκλίνει όλο και περισσότερο στην διάσταση “μύθου” των οδοιπορικών σχημάτων του De Certeau. Από φροϋδικής σκοπιάς , πάλι , ο Κακριδής εξηγεί για τις συνδέσεις ονείρου - μύθου ως εξής : <<Στο ατομικό επίπεδο, η “ψυχολογία του ασυνειδήτου” ασχολείται κυρίως με τα όνειρα ` στο συλλογικό επίπεδο τα όνειρα είναι οι μύθοι.>> και συμπληρώνει λέγοντας : <<(…) τη λογική του ασυνειδήτου τη βρίσκουμε επίσης στους μύθους, τα παραμύθια , τις παραδόσεις, τις ιδιωματικές εκφράσεις , την παροιμιακή σοφία και τα κάθε είδους ανέκδοτα και αστεία.>>. ⁽¹⁷⁾ Μια τέτοια θέση, θα λέγαμε πως ενισχύει την υπόσταση της Πόλης των ονείρων και των θρύλων του Certeau μέσα από την υπερρεαλιστική και “αστεία” συνθήκη του Καρναβαλιού. Έτσι, η “Γλώσσα” της Πόλης διανοίγεται προς το ασυνειδήτο και ως “Κείμενο” αποκτά χαρακτηριστικά σουρεαλιστικής διάθεσης, ενώ απομακρύνεται από τη δομιστική λογική των κανόνων εξουσίας.

Ως πεδίο εκδίπλωσης μιας τέτοιου είδους “υπέρβασης” , σύμφωνα με τις θέσεις της Kristeva, τίθεται η ίδια η καρναβαλική “σκηνή”, η οποία έρχεται, θα λέγαμε, σε πλήρη ρήξη με την παγιωμένη συνθήκη της ευκλείδειας γεωμετρίας της <<ολοποιούσας σκηνής>> ⁽¹⁸⁾ του χάρτη, στην οποία αναφέρεται ο De Certeau. Η κατασκευή του καρναβαλιού στην πόλη αναιρεί κανόνες και όρια που αντικαθίστανται , όπως εξηγεί ο Σταυρίδης , μέσω της <<(…) μεσολάβησης της θεατρικότητας (η οποία) περιλαμβάνει μια ποικιλία τρόπων επέμβασης στις σχέσεις δύναμης.>>. ⁽¹⁹⁾

Ο De Certeau , από την άλλη, όπως είδαμε και παραπάνω, συνδέει την “παραβατικότητα” με την <<εγγραφή του σώματος στο κείμενο της τάξης>> , ενώ οι <<οροθεσίες>> συνδέονται με τα αυστηρά όρια της <<διανεμητικής εξουσίας>> και <<επιτελεστικής ισχύος>>. Αυτοί οι περιορισμοί φαίνεται να έρχονται σε κόντρα με την <<παραβατική μορφή της αφηγηματικότητας>> , η οποία <<χαρακτηρίζεται από το προνόμιο της διαδρομής έναντι της κατάστασης>>. ⁽²⁰⁾ Η περίπτωση του καρναβαλιού ,

επομένως, θα λέγαμε ότι δημιουργεί αυτή την ιδιάζουσα συνθήκη , όπου το σώμα , μέσω των μεταμορφώσεων και ρήξεων του με το “καθημερινό” ή κατά μία έννοια “κανονικό”, γίνεται κέντρο της αμφισημίας της “παραβατικής” αφηγηματικότητας, εφόσον αφενός μετέχει εντός των αστικών κανόνων και ορίων · αφετέρου “σχολιάζει” έμμεσα ,μέσω των ονειρικών και ανεστραμμένων καταστάσεών του, τα σύνορα που θέτουν αυτοί οι ίδιοι κανόνες , και κατ’ επέκταση η δύναμη που επιβάλλεται αστικά. Όπως εξηγεί ο Σταυρίδης γύρω από τη θεατρικότητα του καρναβαλιού : <<(…) έτσι μεταλλάσσεται σε οργανωμένη γιορτή που ενθαρρύνει την εμπλοκή σε ρόλους που ευνοούν την παραγνώριση των σχέσεων εξουσίας(…)>>.⁽²¹⁾ Θα λέγαμε , επομένως, ότι η πλαισίωση , ή περισσότερο, η πλαισιωμένη “αντι”- πλαισίωση , που θέτει μια τέτοια αστική κατασκευή, δημιουργεί και αντίστοιχες αστικές αφηγήσεις , οι οποίοι προσιδιάζουν ακόμα περισσότερο στους θρύλους που εκλείπουν από τους “κοντινούς τόπους” της σύγχρονης πόλης.

Ωστόσο, η αφηγηματικότητα του καρναβαλιού ως “παραβατικού” λόγου , θα έλεγε κανείς ότι ,θυμίζει πολύ περισσότερο την ίδια την (αντι-)δομή της αστικής συνθήκης, ακόμα και αν φαινομενικά δείχνουν ως διαφορετικά πεδία παρατήρησης. Όπως έχουμε δει , το “Αντι- θέατρο” του καρναβαλιού αντιτίθεται στους κανόνες που έχει θέσει η εκάστοτε εξουσία. Δημιουργείται, λοιπόν μια νέα “θεατρικότητα”, διπλά κωδικοποιημένη, οι οποίες αντιστέκεται στις υπάρχουσες “θεατρικές” κατασκευές που έχουν καθοριστεί. Από την άλλη, η Kristeva αναφέρει την <<καθολική σκηνή του καρναβαλιού>> στην οποία <<η γλώσσα παραμένει ανίκανη να αποκολληθεί από την αναπαράσταση>> ⁽²²⁾, όπου , κανείς θα έλεγε ότι, οι ρόλοι του “καθημερινού” και του “καρναβαλικού” βρίσκονται σε ένα διαρκές μεταίχιμο · μεταξύ κανόνων και ανατροπής αυτών. Έτσι, η γλώσσα , είτε με την “επίσημη” μορφή της , είτε όχι, εξακολουθεί να έχει τη βασική της λειτουργία ως μέσο αναπαράστασης και επικοινωνίας. Αντίστοιχα, η εξουσία βρίσκει τρόπους ώστε να υφίσταται σε μια λεπτή ισορροπία με το ευρύτερο , καθημερινό πλαίσιο. Όπως θέτει και ο Σταυρίδης : <<Οι κύριοι

χειρίζονται τη θεατρικότητα σαν πεδίο ανάπτυξης επετειακών δρώμενων , προγραμματισμένων και ελέγξιμων , με καθορισμένους ρόλους και καθορισμένη έκβαση(....)>>. ⁽²³⁾

Αριστερά : Ο καρναβαλικός “περίπατος” της Ερμού (Μάρτιος, 2024) ,
Δεξιά : Μια καθημερινή μέρα στο ίδιο σημείο, κάποιους μήνες πιο πριν. (Ιούνιος, 2023)

Και στις δύο περιπτώσεις, ο πεζόδρομος της Ερμού λειτουργεί ως αφηγηματικό πεδίο της παρουσίας των σωμάτων, όπου τόσο το “ανατρεπτικό” στοιχείο του καρναβαλιού, όσο και το “κανονικό” της καθημερινότητας συνυπάρχουν , μέσω της ταυτόχρονης τήρησης κανόνων , αλλά και ανατροπής αυτών. Αυτά τα στοιχεία υφίστανται διαρκώς ενσωματωμένα με διαφορετικές αναλογίες στον δημόσιο χώρο.

Ωστόσο, στο καρναβάλι η συλλογικότητα της αλληλεπίδρασης, που προκύπτει από τις κινήσεις των σωμάτων, είναι εμφανέστερη, σε σχέση με την τυπικότητα των πιο μεμονωμένων και ατομικών κινήσεων των ανθρώπων, που παρατηρείται στη συνθήκη της καθημερινής ρουτίνας. Όμως, ενίοτε ο προσωρινός, “αντεστραμμένος” αστικός χώρος του καρναβαλιού γίνεται μέρος της “τάξης” της πόλης , μέσα από τις ιδιαίτερες κινήσεις και την αυτο - έκφραση καθενός στον δημόσιο χώρο. Αντίστοιχα, ο “παρωδιακός” χώρος του καρναβαλιού ενσωματώνει στοιχεία “κανονικότητας” και διατήρησης αστικών αναπαραστάσεων, όπως η περίπτωση των επιγραφών των καταστημάτων (π.χ., “Γυναικεία, Ανδρικά” ρούχα), οι οποίες υπογραμμίζουν την κατασκευασμένη κατηγοριοποίηση ταυτοτήτων — ειδικότερα στην περίπτωση αυτή , μια χαρακτηριστική πράξη “επιτέλεσης” κοινωνικών φύλων.

Επομένως, συνθήκες ,όπως τα φεστιβάλ ή το καρναβάλι, αναδεικνύουν τον δρόμο ως μια ανοιχτή “σκηνή” εναλλαγής ρυθμών και αφηγήσεων, και την πόλη ως ένα “παραστασιακό - επιτελεστικό” πεδίο συνύπαρξης νομιμότητας και ανατροπής, τα οποία συνυπάρχουν αλληλοδιαμορφούμενα.

Η αφηγηματικότητα στην καθημερινότητα , επομένως, μοιάζει να κινείται και η ίδια σε ένα ρευστό , κατά κάποιο τρόπο, “πλαίσιο” , αν και οι εκάστοτε εξουσίες προσπαθούν να παρουσιάζουν την “κανονική” εικόνα μιας καλά ορισμένης και ελεγχόμενης παρακολούθησης , σε ένα υποτιθέμενο πλαίσιο προστασίας και ασφάλειας. Ο De Certeau , εξάλλου, αναφέρεται στην ίδια τη φύση της “αφήγησης” ως μια << αντίφαση(...)ανάμεσα σ’ έναν (νόμιμο) χώρο και την (ξένη) εξωτερικότητά του>>. ⁽²⁴⁾ Η αφηγηματικότητα, λοιπόν, έγκειται , υπό αυτή την οπτική, σε μια κατάσταση μεσολάβησης μεταξύ “δομής” και “αντι-δομής” , οι οποίες συνυπάρχουν “ανεξέλεγκτα” , στο πλαίσιο της πόλης. Όπως συμπληρώνουν και τα λόγια του Σ.Σταυρίδη : <<Η θεατρικότητα της καθημερινής ή της έκτακτης συμπεριφοράς συχνά τέτοιες αναμετρήσεις μεσολαβεί(...) <<Παίζεται>> η ίδια η κοινωνική ισορροπία και η κοινωνική νομιμότητα σε ένα θέατρο που απειλεί να ξεχειλίσει προς φαινομενικά απρόβλεπτες πτυχές της κοινωνικής ζωής.>>. ⁽²⁵⁾

Ωστόσο η σημασία της “εγγραφής του νόμου στο σώμα” θέτει την αξία της αφηγηματικότητας σε ένα επιτελεστικό βάθρο , όπου το δίπολο παρουσία - απουσία ,των ίδιων των κατοίκων, καθορίζει , εν τέλει , τη διατήρηση ή όχι των ορίων , δηλαδή των παισιωτικών ρυθμίσεων. Πάνω στις εξουσιαστικές κατασκευές - μιας υποτιθέμενης οργάνωσης- ο Σταυρίδης εξηγεί : <<Η θεατρικότητα των Κυρίων έχει τα χαρακτηριστικά μιας προσχεδιασμένης στρατηγικής, με το όνομα που δίνει σε αυτή ο Ντ.Σερτώ. Ελέγχει τον χώρο της όπως ελέγχει τον χρόνο της. Είναι κύρια των περιστάσεων και κύρια της “πλοκής” που ξεδιπλώνει τους ρόλους. Ο τόπος της προσδιορισμένος, οργανωμένος θεατρικά σαν πεδίο επίδειξης(...) >>. ⁽²⁶⁾

κανονικό		ανεστραμμένο
νόμιμο		παράνομο
δομή	<i>α φ η γ η μ α τ ι κ ό τ η τ α</i> <i>ως μεταίχμιο πρακτικών</i>	αντι- δομή
επίσημο		ανεπίσημο
εγγραφή του Νόμου στο Σώμα		ανατροπή του Νόμου μέσω του Σώματος

Η αφηγηματικότητα ως μορφή διαμεσολάβησης, συγκροτούμενη από τις πρακτικές που την κατασκευάζουν.

Πιο συγκεκριμένα, πάνω στη διαλεκτική “εξουσίας” και “αυτονομίας”, ο Carlson επισημαίνει τις διαφορές της θεώρησης του De Certeau μεταξύ “στρατηγικών” και “τακτικών”. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για <<θεσμισμένα λειτουργικά πλαίσια , σενάρια ή πρότυπα δράσης που καθοδηγούν τη συμπεριφορά>> , ενώ στη δεύτερη για <<συμπεριφορά (που) προκύπτει από τον αυτοσχεδιασμό του ατόμου, ανάλογα με τις απαιτήσεις της στιγμής, οι οποίες μάλιστα δεν είναι εκ των προτέρων γνωστές.>>. ⁽²⁷⁾ Όπως εξηγεί ο Carlson, η αυτοσχεδιαστική δράση των τακτικών πάνω στις στρατηγικές δημιουργεί <<ένα συνεχές παραστασιακό - επιτελεστικό πεδίο αλλαγών>>. ⁽²⁸⁾

Ο ίδιος ο Certeau αναφέρεται στην κυκλοφορία των σωμάτων ως μια εναλλακτική του “θρύλου”, μέσα στο πλαίσιο των θεσμοθετημένων “στρατηγικών” της σύγχρονης πόλης. Έτσι, η σχέση τόπου - σώματος επαναπροσδιορίζεται και έρχεται πιο κοντά στα λόγια του ίδιου, όπου : <<(....)Η κυκλοφορία των σωμάτων έχει τη λειτουργία των πλανόδιων “δεισιδαιμονιών”, χθεσινών ή σημερινών. Το ταξίδι (όπως το περπάτημα) είναι το υποκατάστατο των θρύλων που άνοιγαν τον χώρο στον άλλο.(...)>>. ⁽²⁹⁾

Το καρναβάλι ως πλαισιωτική κατασκευή “διανοίγει” το πεδίο της σημασιότητας των Σωμάτων, των οποίων η αφηγηματικότητα υπερβαίνει τα όρια των τυπικών κανόνων συμπεριφοράς και “ευπρέπειας”.

Επομένως, το ανθρώπινο σώμα ως φορέας “επιτελεστικότητας”, μέσω του αυτοσχεδιασμού που το “συνοδεύει”, αλλά και της χρονικής εξέλιξης που απαιτεί η παρουσία του στον τόπο, δημιουργεί “αντίσταση” στις πλαισιωμένες “στρατηγικές” που τίθενται από την εξουσία.⁽³⁰⁾ Κάτι τέτοιο διαφαίνεται πιο έντονα σε συνθήκες αναστολής καθημερινών κανόνων, όπως το καρναβάλι. Ωστόσο, αυτή η αντίσταση συνυπάρχει με την καθημερινότητα και τις “τακτικές” αυτής. Και όπως η Γλώσσα και το εκφώνημα παράγουν “τελεσιακά” αποτελέσματα, τα οποία αναιρούνται και αμφισβητούνται, έτσι και ο Λόγος που παράγουν τα σώματα γίνεται, μόνιμα, το όχημα για αμφισβήτηση των αστικών κανόνων. Εξάλλου, όπως ήδη έχει επισημανθεί, από τη Felman, το ομιλόν σώμα που εκφράζεται, δημιουργεί πάντα μια επιπλέον διάσταση νοήματος, η οποία ξεφεύγει από τα όρια του λόγου που παράγει.⁽³¹⁾ Το σώμα, υπό αυτή την οπτική, μέσω των πρακτικών του, καταφέρνει να ξεφεύγει των ορίων της λεκτικής έκφρασης ή των καθορισμένων χωρικών δομών, απεναντίας καθίσταται διαμεσολαβητής νοημάτων, που απαιτούν χωρο - χρονικές διαδικασίες για

να καθοριστούν. Βέβαια, κοινός “πυκνωτής” όλων αυτών των αμφισχιών, φαίνεται να είναι το πεδίο της “αφηγηματικότητας”, η οποία καταφέρνει να ολισθαίνει , με οργανικό τρόπο, μεταξύ των ορίων των “τάξη” - “χάος” . Κατά αυτόν τον τρόπο, η αφηγηματικότητα γίνεται κοινός, τρίτος όρος, τόσο στο πεδίο της γλώσσας , όσο και σε αυτό της πρακτικής της αστικής οδοιπορίας.

Σημειώσεις - Παραπομπές

1. John Searl, *Speech Acts : An essay in the Philosophy of Language*, Cambridge University Press, 1969, σελ. 17

>Ο Carlson εξηγεί πως ο Searl , σε αντίθεση με τον Austin , υπογραμμίζει τη συνολική ιδιότητα της γλώσσας να είναι <<εκφωνητική πράξη>>. Όπως ο Carlson εξηγεί : << Μια τέτοια πράξη είναι το αποτέλεσμα της αναφοράς σε αντικείμενα και έννοιες, με την αναφορά καθαυτή να συνιστά την επιτέλεση μιας “δηλωτικής πράξης”(…) .>> (Από : Carlson M., *Performance , Μια κριτική Εισαγωγή*, Μτφρ-Εισαγωγή - Επιμέλεια: Ελευθερία Ράπτου, Εκδ. Παπαζήση, 2014 , σελ. 215) Με αυτή τη θέση, μπορούμε να διακρίνουμε την άρρηκτη σχέση μεταξύ εκφωνήματος και επιτελεστικής δράσης.

2. Ντε Σερτώ, Μ., *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική : Η πολύτροπη τέχνη του πράττειν*, μτφρ. Κική Καψαμπέλη, ΣΜΙΛΗ, 2010, σελ. 173
3. Ό.π.
4. -Waters, M. , *Why rich people don't cover their windows*. The Atlantic., 02/24 [Why Rich People Don't Cover Their Windows](#)

-Μικροπράγματα. (2023, October 5). *Παράθυρα χωρίς κουρτίνες: Γιατί οι πλούσιοι δεν καλύπτουν τα παράθυρά τους* , Lifo, 10 /23 [Πώς τα «γυμνά» από κουρτίνες παράθυρα έχουν μετατραπεί σε σύμβολα πλούτου - Μικροπράγματα](#)

5. Carlson M., *Performance , Μια κριτική Εισαγωγή*, Μτφρ- Εισαγωγή - Επιμέλεια: Ελευθερία Ράπτου, Εκδ. Παπαζήση, 2014 , σελ. 207
6. Bakhtin, M.M., *Speech genres and other late essays* , μτφρ.Vern W. McGee, Austin, Tex., University of Texas Press, 1986, σελ. 88 - 89
7. Ό.π., σελ. 93
8. Ό.π., σελ. 270- 271
9. Όπως (5) , σελ. 209
10. Dundjerovic, A., & Martinez Sánchez, J. *Festival and the city: Performativity of sexual acts in public spheres* , 2018 ,Presented at the AHRA International Conference, Birmingham School of Architecture & Design, Birmingham City University , σελ. 2 - 4
11. Ό.π.

12. Σταυρίδης Σ., *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, Εκδ. Νήσος, Αθήνα , 2018 , σελ. 171
13. Schechner R., *Η Θεωρία της Επιτέλεσης*, μτφρ. Νάνσου Κουβαράκου, Εκδ. ΤΕΛΕΘΡΙΟΝ, Αθήνα . 2011 , σελ. 280
14. Όπως (2), σελ. 268
15. Kristeva, J., *Desire in Language*, Leon Roudiez (ed.), μτφρ. T. Gora, A. Jardine and L.Roudiez, New York, Columbia University Press, 1980, σελ. 79
16. Ό.π.
17. Κακριδής. Ι., Θ., *Ελληνική Μυθολογία* , (Τομ. Ι), Εκδ. Εκδοτική Αθηνών, 1986 , σελ. 288 - 289

>Πάνω στη σύνδεση του Freud περί ονείρων και μύθων ο Κακριδής αναφέρει τα εξής : << Η αναλογία (ονείρου - μύθου) που πιστοποιήθηκε μεταξύ τους, η οποία οφείλεται στην κοινή συμβολική τους γλώσσα, επεκτείνεται ακόμα περισσότερο και αντιστοιχίζεται σε πλήρη αντιστοιχία και εξομείωση. Καθοριστική για αυτή την καινούργια θέση του Freud στάθηκε η αποδοχή από μέρους του της τρέχουσας , τότε , υπόθεσης της βιολογίας , ότι η φυλογένεση επαναλαμβάνει την οντογένεση.(...) Η υπόθεση αυτή οδήγησε τον Freud να διατυπώσει την άποψη ότι <<οι μύθοι αποτελούν τα παμπάλαια όνειρα της ανθρωπότητας>> : είναι δηλαδή τα ονειρικά κατάλοιπα της παιδικής ηλικίας της ανθρωπότητας.(...)Με άλλα λόγια οι μύθοι όχι μόνο ακολουθούν τους ίδιους λογικούς νόμους με τα όνειρα , αλλά εκφράζουν και τις ίδιες αιμομικτικές , κατά τη φροϋδική άποψη, επιθυμίες.>> (σ. 289) Μέσα από αυτή τη συλλογιστική διακρίνουμε τις συσχετίσεις μεταξύ των θεωριών του Freud και του De Certeau , όπου η πόλη δεν είναι απλώς γεωμετρικά διαμορφωμένος χώρος , αλλά τόπος με προϊόντα του συλλογικού υποσυνείδητου, κρυφές επιθυμίες, μνήμες και συμβολισμούς. Με αυτόν τον τρόπο, η αστική εμπειρία γίνεται πεδίο διαρκών διαπραγματεύσεων μεταξύ ατομικής και συλλογικής μνήμης και συνείδησης. Από την άλλη, οι φροϋδικές αιμομικτικές επιθυμίες, των μύθων και των ονείρων, μπορεί να πει κανείς ότι βρίσκουν ένα αντίστοιχο στην έννοια του De Certeau για τις «τακτικές» των καθημερινών ανθρώπων. Οι ανεκπλήρωτες επιθυμίες και οι προσωπικές ανάγκες βρίσκουν έκφραση μέσα από τον τρόπο που οι άνθρωποι χρησιμοποιούν και αλληλεπιδρούν με τον αστικό χώρο, παρά τους περιορισμούς που επιβάλλουν οι θεσμοί και οι εξουσίες

18. Όπως (2) , σελ. 294
19. Όπως (12) , σελ. 163

>Ο Σταυρίδης συμπληρώνει πάνω στον “μεσολαβητικό ρόλο” των “ιστοριών” της “παραβατικής αφηγηματικότητας” ως εξής : <<Ο Ντε Σερτώ αναφέρεται στην εμπειρία των κατωφλιών ουσιαστικά σαν να πρόκειται για εκείνη την ενδιάμεση

εμπειρία που οι ιστορίες της παράδοσης αλλά και οι καθημερινές μικρές ιστορίες αποτυπώνουν και αναπαράγουν. Με τούτη την έννοια οι ιστορίες εμπνέουν και καθοδηγούν την εμπειρία της επαφής των ετεροτήτων στο κατώφλι.>> (όπως πηγή, σελ. 250 - 251) Επομένως, η αφηγηματικότητα ως <<κατώφλι>> αποτελεί μέσο εξασφάλισης τόσο της ετερότητας, αλλά και της ενοποίησης μέσα στο στιγμιοτυπικό πλαίσιο της πόλης - έννοιας.

20. Όπως (2), σελ. 308
21. Όπως (12), σελ. 173
22. Όπως (15), σελ. 79
23. Όπως (12), σελ. 166
24. Όπως (2), σελ. ???
25. Όπως (12) , σελ. 175
26. Ο.π., σελ. 165
27. Όπως (5) , σελ. 166
28. Ο.π.
29. Όπως (2), σελ. 270
30. Οι τακτικές, ως καθημερινές πρακτικές που διαφεύγουν της εξουσίας, αναδεικνύουν την ανθρώπινη δημιουργικότητα και αντίσταση, επιβεβαιώνοντας ότι η ατομική ελευθερία και το συλλογικό υποσυνείδητο είναι πάντα σε δράση μέσα στον οργανωμένο χώρο. Όπως εξηγεί ο Σ. Σταυρίδης <<Σύμφωνα με τον De Certeau οι καθημερινές τακτικές διαφεύγουν του πανοπτικού ελέγχου, γιατί δεν έχουν το δικό τους χώρο, βρίσκονται διαρκώς σε κίνηση, μπορούν μόνο να έχουν τον δικό τους χρόνο.>> (Όπως (12), σελ. 47)
31. Felman, S., *Literary Speech Act*, Cornell University Press in Ithaca , 1993, σελ. 94

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Ενότητα 4.

**Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια
δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :**

Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Κεφάλαιο 4.1. Οι τακτικές του σώματος έναντι των στρατηγικών του τόπου

4.1.1 Ο “ελεγχόμενος” αυτοσχεδιασμός μέσα στη “σχεδιασμένη” πόλη των κανόνων συμπεριφοράς

Η “Πόλη - έννοια” ακυρώνει την αφηγηματικότητα των τελέσεων , των σωμάτων και των ιστοριών τους, διότι εμμένει στην α-χρονική “τροχιά” των κινήσεων ⁽¹⁾ , που , σύμφωνα με τον Certeau, <<προκύπτει από την προβολή σ’ ένα επίπεδο, από μια δισδιάστατη έκθεση “επί χάρτου”.>>. ⁽²⁾ Ο “νόμος” , είτε ως “χάρτης” , είτε ως “γραπτό κείμενο” , ετεροκαθορίζει σχέσεις μεταξύ τόπου - σώματος , αλλά και μεταξύ σωμάτων. Όπως θέτει και ο De Certeau <<(..)από τη γέννηση μέχρι το πένθος , το δίκαιο “αδράχνει” τα σώματα για να τα μετατρέψει σε κείμενό του. Με παντός είδους μύηση (τελετουργική, σχολική κλπ.) τα μεταμορφώνει σε “δέλτους του νόμου”.(..)>>. ⁽³⁾ Ωστόσο, η πραγματική βίωση έγκειται στην αυτο - δικαιοδοσία και αυτο - διάθεση των σωμάτων και της χρονικότητας που οι τελέσεις αυτών ενέχουν. Όπως εξηγεί και ο Σταυρίδης : << (...) αυτή η εμπειρία που καθορίζει τη σχέση με την πόλη ήδη από τον προηγούμενο αιώνα, είναι μια εμπειρία σχέσης σωμάτων..(..) >>. ⁽⁴⁾ Έτσι, θα λέγαμε ότι η “Πόλη - έννοια” είναι συνυφασμένη με τις <<στρατηγικές>> ενός , κατά De Certeau, <<οριοθετημένου ιδιότοπου>>. Αντιθέτως, η “Πόλη - Κείμενο” συνδέεται περισσότερο με τις <<τακτικές>> , όπου <<ο μοναδικός τόπος της (...) είναι ο τόπος του άλλου.>>. ⁽⁵⁾

Επομένως, η χρονικότητα που προϋποθέτει η σωματικότητα αποκρυσταλλώνεται μέσω των τακτικών του “ά- τοπου” τόπου της “Πόλης - Κειμένου”, η οποία αντίστοιχα, αναγνωρίζει την πολυπλοκότητα των ανθρώπινων εμπειριών και την πολυμορφία των αφηγήσεων, σε αντίθεση με την “Πόλη-έννοια”, η οποία τείνει να ελέγχει και να προ-καθορίζει τις σχέσεις μέσω κανονιστικών και δισδιάστατων προσεγγίσεων. Το ανθρώπινο σώμα δημιουργεί επιτελεστικά σχήματα

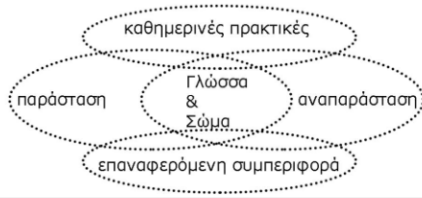
Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

παρουσίας μέσω του αυτοσχεδιασμού που παράγει. Αυτές οι τακτικές του σώματος αντιτίθενται στη γραμμικότητα του “νόμου”. Τί , όμως , ακριβώς σημαίνουν τέτοιου είδους “αυτοσχεδιασμοί” και πώς λειτουργούν μέσα σε ένα πλαισιωμένο σύστημα (αστικής) συμπεριφοράς ;

Πιο συγκεκριμένα, η αστική πραγματικότητα αποδεικνύει τη δυνατότητα συνύπαρξης “υπερβατικών” καταστάσεων γλώσσας και έκφρασης της καθημερινότητας , οι οποίες βρίσκονται σε συνεχή διάλογο με τους κανόνες σχεδιασμού και συμπεριφοράς στην πόλη, με τρόπο παρόμοιο του <<πολυφωνικού εκφωνήματος>> του Bakhtin και της <<καθολικής σκηνης του καρναβαλιού>> της Kristeva , ως προς τη διπλή ύπαρξη τόσο της παράστασης (ως καθημερινές πρακτικές) , όσο και της αναπαράστασης (ως δημιουργίας και διατήρησης πολιτισμικών και κοινωνικών νοημάτων).

Η Γλώσσα ανίκανη να αποκολληθεί πλήρως από την αναπαράσταση της, όπως εξηγεί ο Carlson, συνδέεται άμεσα με <<τις λειτουργίες της επαναφερόμενης συμπεριφοράς στην ανθρωπολογική θεώρηση, στην οποία η καθιερωμένη μορφή και οι περικειμενικές παραλλαγές της γίνονται αντιληπτές ως να συνυπάρχουν στην ίδια πράξη>>. ⁽⁶⁾ Με αυτόν τον τρόπο, η Γλώσσα , όπως και το Σώμα - οι κινήσεις του οποίου λειτουργούν ως ομιλιακή πράξη- καθίστανται πυκνωτές της συνύπαρξης “παράστασης” και “αναπαράστασης” των καθημερινών πρακτικών. Επομένως, αυτή η διττότητα , θα έλεγε κάποιος ότι, συνθέτει ανάλογες συμπεριφορές που δημιουργούν τον λεγόμενο “αυτοσχεδιασμό” της καθημερινότητας. Ωστόσο, αυτός ο “αυτοσχεδιασμός” φαίνεται να είναι, επί της ουσίας, μια μορφή <<επαναφερόμενης συμπεριφοράς>> , η οποία συμπεριλαμβάνει τόσο τα γλωσσικά φαινόμενα , όσο και στα σωματικά δρώμενα.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Τα παραπάνω πεδία αλληλεπιδρούν μεταξύ τους , με πυρήνα τις γλωσσικές και σωματικές εκφράσεις.

Η στενή διασύνδεση μεταξύ “επιτέλεσης”, “αυτοσχεδιασμών” και “επαναφερόμενης συμπεριφοράς” έγκειται στο ίδιο πεδίο : αυτό της “επαναληψιμότητας” των πρακτικών που εγκαθιδρύουν τις σημασιότητες αυτών αντίστοιχα. Πιο ειδικά, σύμφωνα με τις θέσεις του Derrida , ο οποίος τονίζει πως το “επιτελεστικό” για ν’ αναγνωριστεί <<υπακούει σε ένα μοντέλο επανάληψης>> , ως δηλαδή <<παραπομπή>> , που όμως, <<δεν είναι ποτέ ίδια>> γιατί <<εντάσσεται συνεχώς σε νέα περικείμενα>> ⁽⁷⁾ , αναγνωρίζουμε ότι (το επιτελεστικό) είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το σύμπαν του “επαναφερόμενου”.

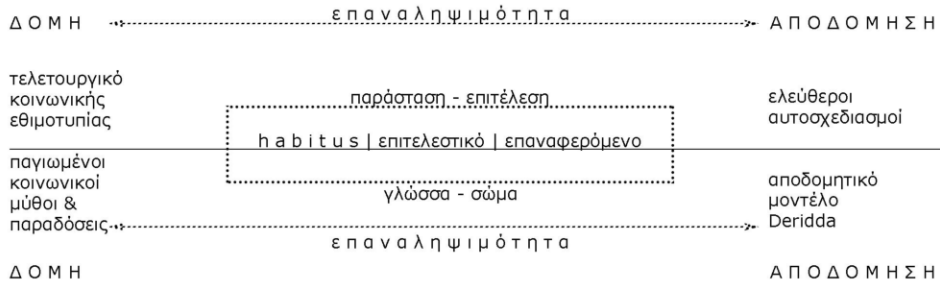
Ωστόσο, η <<επαναφερόμενη συμπεριφορά>> δεν παύει να είναι τρόπος (δια)δράσης , ο οποίος “δομείται”, θέλοντας και μη, μέσα σε ένα ευρύτερο σύμπαν κωδικοποίησης που έχει διαμορφωθεί από το αστικό πλαίσιο, την εξουσία κ.ο.κ. , που διαρκώς ταλαντεύεται ως τρόπος σκέψης και δράσης , μεταξύ παράστασης και αναπαράστασης. Όπως εξηγεί ο De Certeau , ακόμα και οι μουσικοί “αυτοσχεδιασμοί” προϋποθέτουν γνώση και εφαρμογή κωδικών και συνεπάγονται τη <<μη αυτονομία του πεδίου δράσης>>. ⁽⁸⁾ Μέσα σε αυτό το “σύμπαν” κωδικοποίησης , η “θεατρικότητα” των συμπεριφορών έρχεται ως αντίσταση μέσω των τακτικών του σώματος, και η οποία σύμφωνα με τον Σταυρίδη : <<(..)δεν αποτελείται από ένα σύνολο κανόνων που κανείς εφαρμόζει, αλλά εξαρτάται από ένα πεδίο προδιαθέσεων που οικοδομείται σε καίριες για τη ζωή του καθένα περιόδους και που τον εφοδιάζει με μια γνώση όχι απαραίτητα ρητά διατυπωμένη.>>. ⁽⁹⁾

Σε αυτό το σημείο της συλλογιστικής συναρμόζει ιδανικά η έννοια του *habitus* του Bourdieu , ως πεδίου δομών και πρακτικών , που ενσωματώνονται στη συμπεριφορά των κατοίκων του αστικού χώρου. Όπως εξηγεί ο Σταυρίδης περί συμπεριφοράς και *habitus* : <<Σιωπηλή γνώση την ονομάζει ο Μπουρντιέ, γιατί τη μαθαίνει δρώντας, όχι υπακούοντας σε έκδηλες ρυθμίσεις ,αλλά προσαρμόζοντας σε κάθε φορά διαφορετικές περιστάσεις σχήματα συμπεριφοράς. Αυτή είναι η έννοια της κοινωνικής έξης (*habitus*) στην οποία στηρίζει τη θεωρία του για την πρακτική λογική (*raison pratique*).(...)Έτσι το *habitus* προσφέρει σχήματα δράσης που καθιστούν το άγνωστο γνωστό και το απρόβλεπτο συγκεκριμένο. Το *habitus* εξοικειώνει με την ετερότητα και εξαιτίας της “πρακτικότητάς” του , της ικανότητας προσαρμογής που διαθέτει, ρυθμίζοντας κατάλληλα τα περιθώρια και τις ιδιαιτερότητες της δράσης, τα περιθώρια δηλαδή ενός επιβλεπόμενου αυτοσχεδιασμού.>>. ⁽¹⁰⁾ Εξάλλου, όπως αναφέρει και ο Marchart , περί στατικότητας των συνηθειών: <<Οι παγιωμένοι κοινωνικοί μύθοι και παραδόσεις είναι απλώς το αποτέλεσμα επαναληπτικών πρακτικών.>>. ⁽¹¹⁾

Επομένως, οι κοινωνικές και πολιτισμικές δομές διαμορφώνονται και σταθεροποιούνται μέσω της συνεχούς επανάληψης συγκεκριμένων πρακτικών και δράσεων. Ο Carlson πάνω στη διαλεκτική δομής και πρακτικών επισημαίνει το εξής : <<Ο Bourdieu παρέχει την κοινωνική θεμελίωση για το επιτελεστικό, η οποία λείπει από το αποδομητικό μοντέλο του Derrida , ενώ η έννοια της επαναληψιμότητας του δεύτερου απελευθερώνει το επιτελεστικό από το αυστηρό και ουσιαστικά αμετάβλητο τελετουργικό της κοινωνικής εθιμοτυπίας (...) >>. ⁽¹²⁾ Ωστόσο, ο ίδιος ο Carlson επισημαίνει την έλλειψη στις θέσεις του Bourdieu ως προς την <<υπερβολή και συγχρόνως την απουσία>> που ενέχει η σωματική διάσταση ,συγκριτικά με τις ομιλιακές πράξεις, αν και λειτουργεί κοινωνικά με τους όρους αυτών. ⁽¹³⁾ Η Butler, πάλι , τονίζει το ζήτημα της σωματικής διάστασης , διότι η ίδια αναγιγνώσκει το *habitus* ως <<σιωπηλή μορφή επιτελεστικότητας , ένα αίτημα παραπομπής που ζει και γίνεται πιστευτό σε σωματικό επίπεδο>>. ⁽¹⁴⁾ Μάλιστα, η έρευνά της πάει ένα βήμα παραπέρα , ενώνοντας δομιστικές και αποδομιστικές θέσεις, καταλήγοντας

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
 Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

στο συμπέρασμα πως το *habitus* διαμορφώνει το κοινό πεδίο μεταξύ επιτέλεσης - παράστασης και δυνατότητας επιτελεστικότητας - παραστασιμότητας , τόσο σε γλωσσικό , όσο και σωματικό επίπεδο.

Το *habitus* ως επιτελεστικό πεδίο επαναληψιμότητας , το οποίο διαμορφώνεται στο φάσμα μεταξύ δομής και αποδόμησης κανόνων και παραδόσεων.

Δύο φιγούρες περιπατητών με παρόμοια εξωτερική εμφάνιση κινούνται εντός της ροής της πόλης, εκφράζοντας το *habitus* της καθημερινότητας , ως επιτελεστική πράξη που ενσωματώνει την επαναληπτικότητα συμβολοποιήσεων και κινήσεων στον αστικό χώρο.

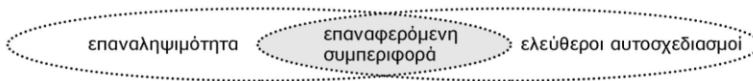
Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Συμπερασματικά , θα λέγαμε ότι η διαλεκτική μεταξύ τακτικών και στρατηγικών αντικατοπτρίζει το πεδίο του habitus ως μια μορφή “ελεγχόμενου” αυτοσχεδιασμού , που όπως και η “αφηγηματικότητα” υφίσταται μεταιχμιακά, δηλαδή μεταξύ κανονιστικών πλαισίων και ανθρώπινης πρακτικής , ή αλλιώς “νόμιμου” και “παράνομου”. Επιπλέον, παρατηρεί κανείς πως η επαναληψιμότητα των δράσεων δεν αποτελεί μηχανιστική αντιγραφή καταστάσεων και συμπεριφορών ` αντιθέτως δημιουργεί ένα δυναμικό πεδίο κανόνων, οι οποίοι διαρκώς ανανεώνονται ή / και αμφισβητούνται μέσα στον χρόνο , τόσο γλωσσικά , όσο και σωματικά. Έτσι, η κωδικοποιημένη πόλη διανοίγεται μέσω των καθημερινών πρακτικών, και αντίστροφα οι <<τρόποι του πράττειν>> ανατροφοδοτούνται δημιουργικά από τους κανόνες αυτής της κωδικοποίησης. Πάντως, σε όλες τις περιπτώσεις , η σωματική διάσταση , η οποία υπερκαλύπτει τις εκφράσεις της Γλώσσας, παίζει τον πιο καίριο ρόλο στη διαμόρφωση αυτών των πρακτικών, επιτρέποντας στους κατοίκους της πόλης να αμφισβητούν και να αναδημιουργούν επιτελεστικά τα όρια και τις δυνατότητες της αστικής εμπειρίας.

4.1.2. Από την “επαναφερόμενη” στην “τελετουργικοποιημένη” συμπεριφορά : Επιτελέσεις γλωσσικών και έμφυλων ταυτοτήτων

Η επαναφερόμενη συμπεριφορά ως μια “σωματοποιημένη” διάσταση του *habitus* - και των “ελεγχόμενων” αυτοσχεδιασμών του , καθίσταται βάση για τη συνειδητοποίηση των τρόπων που οι κανόνες και τα όρια δημιουργούν ατομικές συμπεριφορές , όπου αυτές , με τη σειρά τους, συνθέτουν το πλέγμα των καθημερινών πρακτικών. Πιο ειδικά, παρατηρούμε ότι ο De Certeau επισημαίνει ότι η θεωρία του Bourdieu <<περνάει από τις “δομές” στο *habitus*>> , με τρόπο τέτοιο που ως <<πεδίο ελεύθερων αυτοσχεδιασμών>> μπορεί να <<δώσει την επιστημονική δυνατότητα να παρατηρήσει τις εν λόγω τακτικές σε επιμελώς οριοθετημένους τόπους.>>.

⁽¹⁵⁾ Μια τέτοια θέση καθιστά σαφές το ότι ναι μεν το *habitus* είναι “αποδομιστικό” , αλλά και ότι ταυτόχρονα “κινείται” εντός ενός συγκεκριμένου κοινωνικοοικονομικού πλαισίου , μέσα στο οποίο εκτυλίσσονται οι ατομικές και συλλογικές δράσεις. Επομένως, η σημασία της πλαισίωσης ⁽¹⁶⁾, καθώς και της συνειδητοποίησης πως κανείς είναι μέρος αυτής , φέρνει στο προσκήνιο ζητήματα που αφορούν τη σύνδεση μεταξύ συμπεριφοράς και ταυτότητας. Σε αυτό το πλαίσιο, το *habitus* και το *επαναφερόμενο* φαίνεται να λειτουργούν ως πρόδρομοι για τη διερεύνηση ενός ακόμα πεδίου συμπεριφορών: εκείνου της “ετερότητας”.

Η επαναφερόμενη συμπεριφορά ως “τόπος” που συνυπάρχουν τα δύο αυτά πεδία πρακτικών.

Καταρχάς, το ζήτημα των “κανόνων” εμπίπτει , όπως έχουμε δει , στο σύμπαν της επαναληψιμότητας. Σύμφωνα με τις θέσεις του Schechner, η “επαναφερόμενη” συμπεριφορά βασίζεται στη <<διαδικασία της

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

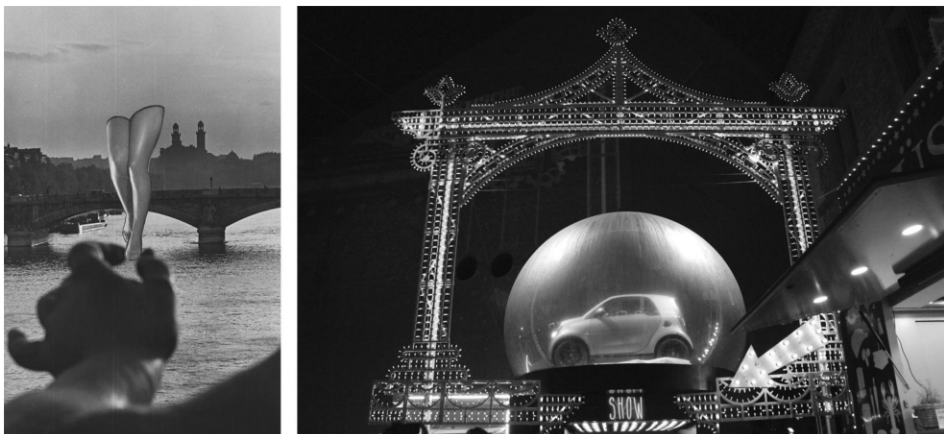
επανάληψης>> και της <<υπενθύμισης μιας προϋπάρχουσας συμπεριφοράς>>, λειτουργώντας ως μια <<δομή>> πάνω στην οποία <<“χτίζεται” η νέα συμπεριφορά>>. ⁽¹⁷⁾ Αντίστοιχα, αυτό δύναται να συγκριθεί με τη <<χρήση που ένας σκηνοθέτης επιφυλάσσει σε κάποιο κομμάτι από τα φιλμ του>>, όπου τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα και θέματα δημιουργούν έναν γνωστό σημείο αναφοράς που πλαισιώνει τη νέα δημιουργία. Επιπλέον, όπως εξηγεί ο Carlson, <<προκειμένου να λειτουργήσει ο μηχανισμός της επαναφοράς , θα πρέπει στην καθημερινή ζωή να υπάρχει, έστω και ως ένα ποσοστό, η συνείδηση της παράστασης ενός κοινωνικού “ρόλου”>>. ⁽¹⁸⁾

Ωστόσο, όπως έχουμε ήδη δει , οι καθημερινές πρακτικές διαποτιζονται διαρκώς από ανατροπές και αμφισβητήσεις των προ - καθορισμένων πλαισίων και “ρόλων”. ⁽¹⁹⁾ Ο Σταυριδης, πάνω σε αυτό, χαρακτηριστικά εξηγεί ως εξής : <<Δείχνοντας τους ρόλους δείχνει κανείς πως κάθε πλαίσιο συμπεριφοράς συνιστά μια σύμβαση. Αντιστρέφοντας τους ρόλους, εξαναγκάζει τις συμβάσεις να επιδεικνύουν τις θεωρούμενες σαν αυτονόητες θεμελιώσεις τους(...)>>. ⁽²⁰⁾ Επιπλέον, ο Carlson επισημαίνει ότι <<ακόμα κι αν το “επιαναφερόμενο” (...) είναι αθεράπευτο ή όπως προτείνει η αποδόμηση(..)είναι εντέλει μια γλωσσική ή συνειδησιακή ψευδαίσθηση.>>. ⁽²¹⁾

Μια τέτοια οπτική υποδεικνύει την “ευθραυστότητα” των πλαισιώσεων, εφόσον αυτές συνδέονται άμεσα με διαρκώς μεταβλητά νοήματα. Αυτό μάς παραπέμπει , όμως και πάλι, στις θέσεις του Laclau , όπου όπως εξηγεί ο Marchart : <<Το νόημα μπορεί να αναπτυχθεί μόνο στο πλαίσιο ενός σχεσιακού συστήματος διαφορών>> ⁽²²⁾, με την παγίωση να μην υφίσταται ως απόλυτη. Όπως ο ίδιος εξηγεί, κανείς δεν μπορεί να ελέγξει την ολότητα ενός συστήματος σημασιοδότησης , π.χ. σύστημα “λόγος”, “πόλη”, “δημόσιος χώρος”. Και αυτό διότι , στην ουσία υπάρχει μια <<τοπογραφική σχέση ανάμεσα σε ποικίλα στοιχεία ενός συστήματος>>. ⁽²³⁾ Αυτό ,πρακτικά, σημαίνει ότι τόσο τα νοήματα , όσο και οι σχέσεις εξουσίας που τα “οργανώνουν” , είναι ρευστά και συνεχώς

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

επαναπροσδιορισμένα, ως αποτέλεσμα της διαρκούς αλληλεπίδρασής τους. Και όπως ο Marchart επισημαίνει βασιζόμενος στις θέσεις του Laclau :
«κάθε ταυτότητα κατακλύζεται από ένα καταστατικό έξωθεν - τον χρόνο.»
(24)

Αριστερά : “Untitled,” 1935 , Φωτογραφία της Dora Maar / Courtesy Centre Pompidou.

Πηγή : [The Voraciousness and Oddity of Dora Maar's Pictures](#)

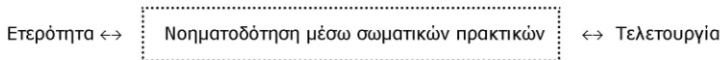
Δεξιά : Στολισμοί στο κέντρο της πόλης της Ζυρίχης , στο πλαίσιο της γιορτής των Χριστουγέννων. (2018)

Στις δύο αυτές εικόνες παρατηρούμε μια "αναστροφή" των πλαισιώσεων , όπως και των νοημάτων. Η Maar, χρησιμοποιώντας τεχνικές κολάζ στη φωτογραφία της, ανατρέπει τις συμβάσεις της αστικής πραγματικότητας , δημιουργώντας ,έτσι, μια αίσθηση σουρεαλισμού και ονείρου ,μεταξύ των αστικών τόπων και της σωματικής διάστασης σε αυτούς. Στην περίπτωση του χριστουγεννιάτικου στολισμού στη Ζυρίχη, το αιωρούμενο αυτοκίνητο , μέσα στη σφαιρική , διαφανή κατασκευή -που θυμίζει φούσκα- αποπνέει μια ανάλογη σουρεαλιστική διάσταση στον φυσικό χώρο, ως μια χειροπιαστή ανατροπή των αστικών πλαισιώσεων. Και στις δύο περιπτώσεις μπορούμε να διακρίνουμε έναν επαναπροσδιορισμό των νοημάτων και των ταυτοτήτων, επικυρώνοντας τη γλωσσική και συνειδησιακή ψευδαίσθηση των συμβάσεων του "επαναφερόμενου". Στη δεύτερη περίπτωση, όμως, η αναστροφή των θεμελιώσεων αποκτά πιο απτή μορφή, κάνοντάς την ακόμα πιο αισθητή στον παρατηρητή/ περιπατητή.

Ο χρόνος ως “διαφορά” , επομένως , δημιουργεί , αέναα, ανατροπές πλαισίων και ταυτοτήτων , αντιστρέφοντας τα δεδομένα , ως “ανοιχτό”, σχεσιακό πεδίο. Με βάση αυτό ακριβώς το χαρακτηριστικό υφίσταται η σύνδεση της “ετερότητας” του χρόνου ως μηχανισμού με τη διάσταση της “τελετουργίας” , που όπως εξηγεί για την τελευταία ο Σταυριδής:

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

<<(…)επιζητεί να χειριστεί την ετερότητα, επιχειρεί να την προσεγγίσει δίνοντας νέο νόημα σε δράσεις. Μοιάζει να επιστρατεύει το εκφραστικό δυναμικό των ανθρώπινων κινήσεων για να εκφράσει κάτι μη γνωστό.(…)κατασκευάζει με τούτο τον τρόπο μια ιδιαίτερη συμπεριφορά , η οποία βέβαια οικοδομείται με τη συμμετοχή συγκεκριμένων ατόμων που αντιδρούν με το σώμα τους.>>.⁽²⁵⁾

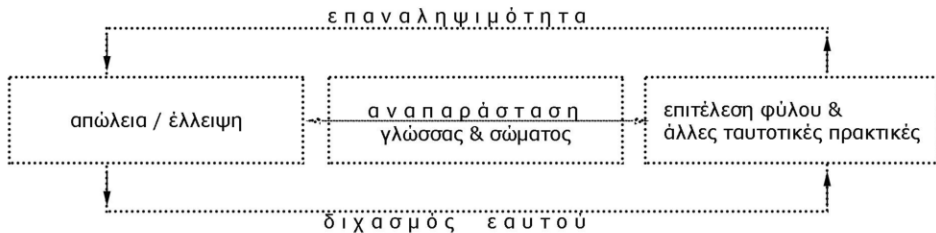
Η ετερότητα ,ως “ταυτοτική” δύναμη, νοηματοδοτείται μέσα από τις τελετουργικές πρακτικές, οι οποίες εκφράζονται ως σωματικές δράσεις στο διάβα του χρόνου.

Βέβαια, η διαλεκτική Σώματος και Λόγου , η οποία κατέχει στη βάση της προεκτάσεις ως προς τη συμπεριφορά , θέτει και πάλι ζητήματα “ετερότητας” , τα οποία , όπως έχουμε ήδη δει στην Ενότητα 2, συγκροτούνται μέσω της πολλαπλότητας θέσεων των ταυτοτήτων ως προς το φύλο, τη φυλή , τη σεξουαλικότητα κλπ. Όπως οι Λακλάου και Μουφ αναφέρονται στη συγκρότηση της πολλαπλότητας της “ταυτότητας” μέσω της “έλλειψης”, έτσι και η Butler αναφέρεται σε ένα είδος <<απώλειας>>, όπου , όπως εξηγεί ο Carlson <<ο διχασμός του εαυτού , ο οποίος προκαλεί και τη μελαγχολία, δίνει το έναυσμα για την αναπαράσταση και επομένως για την επιτέλεση, χωρίς ωστόσο να είναι δυνατό να απαλλαγεί από τη μελαγχολία που τη στοιχειώνει , μια και είναι καταδικασμένη στην επανάληψη - μια επανάληψη που ανακαλεί την απώλεια, χωρίς όμως να οδηγεί στην ανάρρωση.>>.⁽²⁶⁾

Η Butler, έτσι , όταν αναφέρεται σε <<εναλλακτικά σχήματα>> φύλου και στο ότι τα σώματα μας δεν είναι απλώς <<γλωσσικές δομές>> αλλά , όπως εξηγεί ο Homer, <<στον βαθμό που τα σώματά μας σχετίζονται με τη γλώσσα , δεν μπορούν να ξεφύγουν πλήρως της διαδικασίας μέσω της οποίας σηματοδοτούνται>>. ⁽²⁷⁾ Έτσι, επί της ουσίας προεκτείνονται οι

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο : Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

θέσεις του Lacan - περί γλώσσας και σώματος , έχοντας ως βάση τη διάσταση της επιτέλεσης. Ειδικότερα, η <<επιτέλεση φύλου>> της Butler , όπου όπως εξηγεί ο Homer τις θέσεις της : << η ίδια η διαφορά των φύλων συγκροτείται στον Λόγο>>, υποδεικνύει τη διάρρηξη μεταξύ γλώσσας - συστήματος και <<πραγματικού>> ως προς τη βίωση των σωμάτων, με την ίδια να υποστηρίζει ότι << το φύλο καθαυτό μπορεί να γίνει κατανοητό εν μέρει ως αναπαράσταση μιας αξεπέραστης θλίψης.>>. ⁽²⁸⁾ Κατά αυτόν τον τρόπο, τα Σώματα ως δομές , οι οποίες ξεφεύγουν του συμβολικού , μέσω αυτής της παράδοξης συνύπαρξης <<παρουσίας - απουσίας>> (ή παράστασης - αναπαράστασης), έχουν ως πεδίο ανάπτυξης τους μια άλυτη <<απώλεια>>. Με άλλα λόγια, τα Σώματα δημιουργούν ξεχωριστές ταυτότητες που εμπίπτουν στη “διαφορά” του χρονικού πεδίου, είτε ως γλωσσικά σχήματα, είτε ως αυτόνομες, υλικές υπάρξεις , ενισχύοντας την ετεροτική διάσταση των τελετουργιών.

Τα Σώματα, μεταξύ επανάληψης και αναπαράστασης, διαμορφώνουν συνεχώς ταυτότητες (μέσα στο αστικό πεδίο), οι οποίες εκφράζουν την ετεροτική διάσταση των τελετουργιών που λαμβάνουν χώρα.

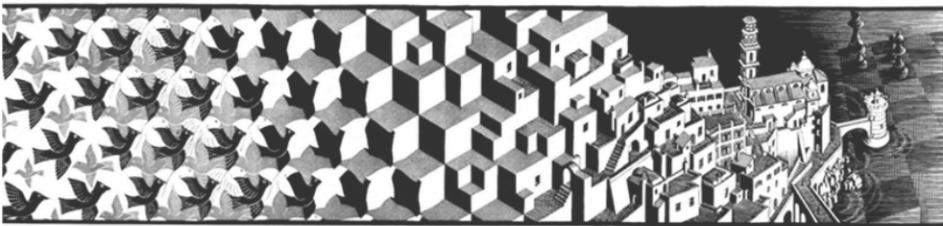
Έτσι, η “επανάληψη” στην οποία εντάσσεται τόσο η “επιτέλεση φύλου” της Butler ⁽²⁹⁾ , όσο και το “επαναφερόμενο” καταφέρνει , ως δύναμη που ενέχει τη “διαφορά” σε διάλογο με την “αναπαράσταση” , να διαρρηγνύει δομές και συμβολισμούς , όπως η Γλώσσα, και να περνά σε ένα άλλο επίπεδο αυτό της “τελετουργικοποιημένης” συμπεριφοράς. Όπως εξηγεί ο Schecher για αυτό το είδος συμπεριφοράς : << (...)επεκτείνεται σε ολόκληρη τη γκάμα της ανθρώπινης δράσης(...)Όμως, η επιτέλεση είναι ένα ιδιαίτερα θερμό πεδίο τελεουργίας και το θέατρο, το σενάριο και το δράμα είναι θερμές και συμπαγείς περιοχές επιτέλεσης.>>. ⁽³⁰⁾ Ο Σταυρίδης πάνω στην

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

ιδιαιτερότητα της τελετουργίας τονίζει το εξής : <<(…)Θα μπορούσε κανείς να πει ότι τέτοιες πρακτικές μεταμφιέζουν τις σχέσεις που θα προέκυπταν αν τα κίνητρα αυτά και οι ιεραρχίες μπορούσαν να επιβάλουν τη λογική τους, σε σχέσεις συμβολικής εξίσωσης ή και αντιστροφής της υπεροχής.>> και πως <<η τελετουργική πρακτική επισημαίνεται ως ιδιαίτερη μορφή πρακτικής, ξεχωρισμένη από τις καθημερινές πρακτικές και τους ρόλους που την υποστηρίζουν.>>. ⁽³¹⁾

Η επαναληψιμότητα ως βάση της επαναφερόμενης συμπεριφοράς, όπου μέσω της αρθρωτικής δύναμης του χρόνου και της “διαφοράς” του, αποκτά “νόημα” και εξελίσσεται σε τελετουργικοποιημένη, αναδεικνύοντας την ετεροτική διάσταση του πεδίου των πρακτικών.

M. C. Escher, *Metamorphosis II*, 1940. Στο έργο αυτό, του Escher, μπορούμε να διακρίνουμε ότι μέσω των επαναλαμβανόμενων σχημάτων και μορφών που εξελίσσονται και μεταμορφώνονται, θίγεται η διαλεκτική μεταξύ “επανάληψης” και “διαφοράς”. Οι μεταμορφώσεις αυτές υποδηλώνουν μια παρόμοια διαδικασία μετάβασης από το πεδίο του “επαναφερόμενου” σε αυτό του “τελετουργικοποιημένου”, όπου η επανάληψη δεν είναι μια μηχανική αντιγραφή· αντίθετα, εξελίσσεται σε τελετουργική πράξη, η οποία ενσωματώνει νέα νοήματα και εμπειρίες.

Επομένως, η “τελετουργικοποιημένη” συμπεριφορά, μέσα από την “επανάληψη” και την “επιτέλεση”, δημιουργεί έναν νέο “τόπο”, όπου κοινωνικές και πολιτισμικές δομές μπορούν να αμφισβητηθούν και να αναδιατυπωθούν. Η τελετουργία επιτρέπει στην “αναπαράσταση” (όπως στην περίπτωση του κοινωνικού φύλου), καθώς και στην έκφραση της “ετερότητας”, να βρουν εναλλακτικές πορείες , ώστε να διερευνηθούν και να επαναπροσδιοριστούν οι “ταυτότητες” και οι κοινωνικές σχέσεις. Με αυτόν τον τρόπο, η “τελετουργικοποιημένη” συμπεριφορά λειτουργεί ως ένα εργαλείο που διαπραγματεύεται και αναδιαμορφώνει τη συλλογική εμπειρία, ενώ ταυτόχρονα διατηρεί και μεταμορφώνει τις πολιτισμικές και κοινωνικές συμβάσεις. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να πούμε ότι η “επαναφερόμενη” συμπεριφορά λειτουργεί ως θεμέλιο της “τελετουργικοποιημένης”, επιτρέποντας μια πιο ουσιαστική “ρήξη” με κατεστημένα συστήματα, όπως η Γλώσσα, το Φύλο, η Πόλη κ.ο.κ. Έτσι, επιβεβαιώνεται η ετεροτική δύναμη που φέρει η χρονική διάσταση αυτών των ανοιχτών ,σε νόημα, συστημάτων.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Σημειώσεις - Παραπομπές

1. Η σχέση αφηγηματικότητας - (α)χρονικότητας τίθεται εύστοχα μέσα από τις θέσεις του Barthes , όπου όπως ο ίδιος εξηγεί : <<η χρονικότητα δεν είναι παρά μια δομική τάξη του αφηγήματος (του λόγου) , όπως και στη γλώσσα ο χρόνος δεν υπάρχει παρά μόνο υπό μορφή συστήματος.>> Και όπως συμπληρώνει περί γλωσσικής “αλήθειας”: <<Το αφήγημα και η γλώσσα δεν γνωρίζουν παρά μόνο έναν σημειολογικό χρόνο. Ο “αληθινός” χρόνος είναι μια ψευδαισθηση , “αναφορική”, “ρεαλιστική”, όπως το αποδεικνύει το σχόλιο του Προπ, και για αυτή την ιδιότητά του πρέπει η δομική περιγραφή να τον πραγματευθεί.>> (*) Εξάλλου, όπως εξηγεί και ο Kittler , <<ο χρόνος που τρέχει τυφλά και απρόβλεπτα στο έδαφος του φυσικού>> (πραγματικού - κατά Λακάν) είναι <<εντελώς αδύνατο να κωδικευτεί>>. Επομένως, η α - χρονική <<τροχιά>> κινήσεων κατά τον De Certeau, είναι αυτή η αδυναμία “κωδικοποίησης” των κινήσεων των σωμάτων να περιοριστούν σε μια “μονοδιάστατη” και α - χρονική αφηγηματικότητα.

(*)Barthes, R., *Εικόνα- Μουσική-Κείμενο*, μτφρ. Γιώργος Σπανός, επιμ. Βασίλης Πατσογιάννης, ΠΛΕΘΡΟΝ, 2019 , σελ .116-117

(**)Kittler, F., *Γραμμόφωνο, Κινηματογράφος, Γραφομηχανή*, μτφρ. Τούλα Σιετή, Επιμέλεια : Διονύσης Καββαθάς, Εκδ. Νήσος, Αθήνα 2005, σελ. 16 - 17

2. Ντε Σερτώ, Μ., *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική : Η πολύτροπη τέχνη του πράττειν*, μτφρ. Κική Καψαμπέλη, ΣΜΙΛΗ, 2010, σελ. 66
3. Ό.π., σελ. 327
4. Σταυρίδης Σ., *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, Εκδ. Νήσος, Αθήνα , 2018 , σελ. 208
5. Όπως (2), σελ.67
6. Carlson M., *Performance , Μια κριτική Εισαγωγή*, Μτφρ- Εισαγωγή - Επιμέλεια: Ελευθερία Ράπτου, Εκδ. Παπαζήση, 2014 , σελ. 210
7. Ό.π. , σελ. 244
8. Όπως (2), σελ 117
9. Όπως (4), σελ. 130
10. Ό.π.
11. Κούρος, Π., Καραμπά, Ε., *Archive Public, Επιτελέσεις αρχείων στη δημόσια τέχνη / Τοπικές Παρεμβάσεις* , Πάτρα , 2012, σελ. 127
12. Όπως (6), σελ. 250
13. Ό.π., σελ. 251
14. Butler, J., *Excitable Speech* , Loutledge, London, 1997 , σελ. 155

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

15. Όπως (2), σελ. 185 - 187
16. Ακόμα και στην περίπτωση της “ομιλίας” , η οποία είναι η κεντρική βάση της έρευνας και της αναλογίας με το “επιτελεστικό” περπάτημα, ο De Certeau αναφέρει ότι <<(…) το ομιλιακό ενέργημα δεν μπορεί να αποσπαστεί από την περίπτωση.>> (ό.π., σελ.115). Έτσι, η “πλαisiώση” φαίνεται να καθίσταται κεντρικός συντελεστής των δυναμικών, ενσωματώνοντας τις δομές και τις συνθήκες των επιτελεστικών δράσεων, είτε ομιλιακά, είτε σωματικά.
17. Όπως (6), σελ. 171
18. Ό.π., σελ. 171 - 173
19. Κατά τον Evreinoff : <<Συνεχώς παίζουμε κάποιο ρόλο, εφόσον είμαστε εντός της κοινωνίας.>>. Παραδείγματα όπως η μόδα , το μακιγιάζ , τα κοστούμια, όπως και τις καθημερινές δράσεις και τους κοινωνικούς αντιπροσωπευτικών <<τύπων>> όπως πολιτικοί, επιχειρηματίες, ιερείς και γιατροί. Η οργάνωση της ζωής, δε, “ενορχηστρώνεται” από έναν αόρατο <<διευθυντή σκηνης>> , μέσα στο εκάστοτε πολιτισμικό πλαίσιο. Σύμφωνα με τον ίδιο , κάθε εποχή <<έχει τα δικά της σκηνικά και το δικό της ενδυματολογικό κανόνα, τη δική της μάσκα.>>
Από : Evreinoff, N., The Theater in Life, μτφρ. Alexander Nazaroff, New York, Brentano’s, 1927, σελ. 24
20. Όπως (4), σελ. 176
21. Όπως (6), σελ. 253
22. Όπως (11), σελ. 127
23. Ό.π.
24. Ό.π.
25. Όπως (4) , σελ. 192
26. Όπως (6) , σελ. 192
27. Homer, S., *Εισαγωγή στον Ζακ Λακάν*, μτφρ: Στέλλα Μαύρη, επιμ: Ευγενία Γεωργάκα, Εκδ. ΟΡΟΣΙΟ, Αθήνα 2017 , σελ. 179
28. Butler, J., *The Psychic Life of Power : Theories in Subjection*, Stanford, Calif: Stanford University, 1997, σ. 146
29. Η “επιτέλεση φύλου” κατά την Butler , όπως εξηγεί ο Carlson, <<λειτουργεί επίσης ως παραπομπή, αφού ποτέ δεν επαναλαμβάνει με ακρίβεια το απόν πρότυπο, ενώ συγχρόνως δίνει χώρο στην αμφισβήτηση και την αλλαγή. >> . (Carlson M., *Performance* ,σελ. 248) Και όπως η ίδια αναλύει , πρόκειται για : <<το ιζηματικό προϊόν μιας επαναλαμβανόμενης ή τελετουργικής διαδικασίας, η οποία λειτουργεί μέσα από την επανάληψη κανονιστικών σχημάτων , (η οποία (...))παράγει και αποσταθεροποιεί.>> (Buttler, *Bodies*, σελ. 10)
30. Schechner R., *Η Θεωρία της Επιτέλεσης*, μτφρ. Νάνσυ Κουβαράκου, Εκδ. ΤΕΛΕΘΡΙΟΝ, Αθήνα . 2011 , σελ. 115
31. Όπως (4), σελ. 192 - 193

Κεφάλαιο 4.2. Η “μεθοριακότητα” του επιτελεστικού βαδίσματος ως αντίσταση στην “πλαισίωση” της μηχανιστικής κίνησης της πόλης

4.2.1. Το παιχνίδι ως “αντι” - πλαισίωση των καθημερινών πρακτικών

Ο Schechner αναφέρεται στην “τελετουργικοποιημένη” συμπεριφορά ως έκφραση της ανθρώπινης επιτέλεσης, η οποία σε αντίθεση με την περίπτωση των ζώων, εμπεριέχει την <<αυτο - επίγνωση και την ικανότητα αλλαγής της συμπεριφοράς ανάλογα με την αυτο - επίγνωση - και όχι απλώς μέσω “αντικειμενικού ερεθίσματος”(…)>>. ⁽¹⁾ Ο ίδιος, βέβαια, εντοπίζει την ειδοποιό διαφορά της επιτέλεσης σε σχέση με άλλου τύπου συμπεριφορές, αναφερόμενος στη σημασία του <<παιχνιδιού>> ⁽²⁾, εξηγώντας ότι (...) Ένας προσωρινός ορισμός της επιτέλεσης μπορεί να είναι : τελετουργικοποιημένη συμπεριφορά που ρυθμίζεται / διαποτίζεται από το παιχνίδι (...) ⁽³⁾ Ο δε Δ. Αγραφιώτης ως προς την κοινωνική υπόσταση της επιτέλεσης, εξηγεί ότι <<(…)ως διαδικασία, εξελίσσεται, αναπτύσσεται και δομείται στη βάση των πρακτικών των επιτελεστών, για να φτάσει να μεταμορφώνει τα υλικά και άυλα, ώστε (...) να καθορίζει τους κανόνες που σχετίζονται με τις πρακτικές της. Η επιτέλεση πραγματώνεται στο μέτρο που περιλαμβάνει υλικά(...), ενεργήματα, κανόνες, κώδικες - όχι βέβαια αιώνια, αλλά σε αδιάκοπη αναθεώρηση και τροποποίηση.>>. ⁽⁴⁾ Συνδέοντας αυτές τις δύο θέσεις, θα λέγαμε ότι το “παιχνίδι”, ως πεδίο συμπεριφορών, λειτουργεί ως βάση για διεργασίες συνεχιζόμενης αναθεώρησης των κανόνων συμπεριφοράς, που ισχύουν στις κατεστημένες πλαισιώσεις. Ωστόσο, αυτό τί θα μπορούσε να σημαίνει για τις καθημερινές πρακτικές της πόλης ;

Όπως, έχουμε δει η ομιλιακή πράξη ⁽⁵⁾ πλαισιώνεται πάντοτε κοινωνικά και δημιουργεί επιτελεστικά αποτελέσματα στο ιδιαίτερο περικείμενο της πράξης. Αντίστοιχα, ο Goffman θεωρεί το “πλαίσιο” ως οργανωτική αρχή, με σύσταση ανάλογη του “παιχνιδιού” και της “παράστασης”,

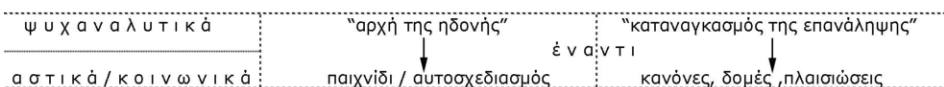
Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο : Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

διαφοροποιώντας τα όμως από <<την κανονική ζωή και τις συνηθισμένες ευθύνες.>>. ⁽⁶⁾ Όμως , το <<παιχνίδι>> ως πεδίο έκφρασης μιας εν γένει επιτελεστικότητας φαίνεται να εκτείνεται πέρα από στενές πλαισιώσεις. Πάνω στην ολοποιητική διάσταση της παιγνιώδους συμπεριφοράς, ο Carlson επισημαίνει ότι τόσο ανθρωπολογικά , όσο και ψυχαναλυτικά <<(…)η περιοχή του παιχνιδιού όχι μόνο εφάπτεται , αλλά και επικαλύπτει την περιοχή της “πραγματικότητας” ποικιλοτρόπως (...) αποτελεί το χωνευτήρι , όπου το υλικό το χρησιμοποιούμε στον “πραγματικό κόσμο” των “υπεύθυνων δράσεων”(…)>>. ⁽⁷⁾

Το παιχνίδι ως “πλαίσιο” πρακτικών, υπερκαλύπτει και διαμορφώνει την “πραγματικότητα”.

Ο Schechner , μάλιστα, πάνω στην ίδια λογική υποστηρίζει ότι το παιχνίδι ουσιαστικά αποτελεί τη βάση των πρακτικών , διότι , σύμφωνα με τον ίδιο, είναι : <<οντολογική πηγή των άλλων δραστηριοτήτων : αυτό που κάνουν τα παιδιά , οι ενήλικες το οργανώνουν (...) Από φροϋδική άποψη το παιχνίδι εκφράζει την αρχή της ηδονής, τον ιδιωτικό φανταστικό κόσμο. ⁽⁸⁾ Από την άλλη, ο Λακάν βασισμένος στη φροϋδική θέση αναφέρεται σε μια διαδικασία <<αυτοματισμού της επανάληψης>> ⁽⁹⁾ , όπου τα άτομα έχουν ως κεντρική παρόρμηση να επαναλαμβάνουν δυσάρεστες εμπειρίες, παραβλέποντας την αρχή της ηδονής. Επομένως, θα λέγαμε ότι η “αρχή της ηδονής”, όπως εκφράζεται μέσω του παιχνιδιού, αντιτίθεται στον “καταναγκασμό της επανάληψης” που επιβάλλουν οι καθιερωμένες δομές και τα πλαίσια της αστικής ζωής.

Οι αναλογίες μεταξύ ψυχαναλυτικού και αστικού πεδίου με άξονα το δίπολο παιχνίδι - δομές.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Ωστόσο η ανάγκη για έκφραση μέσω του παιχνιδιού δε συνεπάγεται την απόλυτη “καταστροφή” κάθε “δομής”, αλλά περισσότερο συσχετίζεται με αναδιαμόρφωση και ευελιξία των υπαρχόντων “περιορισμών”. Ειδικότερα, ο Schechner αναφέρει το “αξίωμα των πλαισίων” του θεάτρου, τονίζοντας ότι ακόμα και τα πιο αβάν-γκαρντ έργα περιβάλλονται από έναν “χώρο”, είτε κυριολεκτικό είτε διαστρικό. ⁽¹⁰⁾ Όπως, ο ίδιος τονίζει, παρά την επέκτασή τους στον χρόνο και στον χώρο, αυτά τα έργα, όπως τα δρώμενα του Kargow, διατηρούν κάποια όρια. ⁽¹¹⁾ Βέβαια, ο Schechner επισημαίνει ότι <<τα πλαίσια δεν είναι στατικά, ακόμα και μέσα σε ένα μόνο έργο>>. ⁽¹²⁾ Έτσι, θα έλεγε κάποιος ότι, αυτή η ευέλικτη διατήρηση των ορίων συνδέεται με τη διαλεκτική μεταξύ στρατηγικών και τακτικών που εισάγει ο De Certeau. Ο ίδιος ο Certeau, χαρακτηριστικά αναφέρει : <<(…) οι στρατηγικές ποντάρουν στην αντίσταση την οποία προβάλλει στη φθορά του χρόνου η εγκαθίδρυση ενός τόπου · οι τακτικές ποντάρουν σε μια επιδέξια χρησιμοποίηση του χρόνου, των ευκαιριών που παρουσιάζει και επίσης των παιχνιδιών που εισάγει στα θεμέλια μιας εξουσίας.>>. ⁽¹³⁾ Έτσι, οι τακτικές, με την έμφασή τους στη χρονική εξέλιξη, επαναφέρουν τη δυναμική του παιχνιδιού, ως αντίδραση στον καταναγκασμό της επανάληψης και στα επιτηδευμένα όρια της αστικής ζωής των στρατηγικών, ενισχύοντας την επιτελεστικότητα μέσα, όμως, σε αυτά τα πλαίσια, που ενίοτε σπάνε και επαναπροσδιορίζονται.

Το παιχνίδι, ως τομή, που παρεισφρέει εντός των πεδίων των στρατηγικών και των τακτικών.

Από την άλλη πλευρά, η σύγκλιση μεταξύ “παιχνιδιού” και ευρύτερης “πραγματικότητας” παραπέμπει, σύμφωνα με τον Carlson, στα “μεταβατικά φαινόμενα” του Turner, και τα οποία ο Schechner συγκρίνει με το “πλαίσιο

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

παιχνιδιού” του Bateson, αναδεικνύοντας τις οριοειδείς, μεταβατικές περιοχές που εξετάζουν οι Turner και van Gennep⁽¹⁴⁾, όπου οι δύο αυτές “περιοχές” δράσεων γίνονται δυσδιάκριτες και αλληλοεπηρεάζονται. Πάνω σε αυτή τη διαπραγμάτευση μεταξύ “μεταβατικότητας” και “πραγματικότητας”, ο Σταυρίδης υποστηρίζει ότι οι διαβατήριες τελετές ενέχουν <<μεταβατικούς τόπους και χρόνους>> και για αυτό <<δεν έχουν βέβαια στη σύγχρονη καπιταλιστική κοινωνία την ίδια δύναμη ελέγχου και καθορισμού του νοήματος της μετάβασης.>>.⁽¹⁵⁾

Αυτή η δυνατότητα μεταβατικότητας εκλείπει στο καπιταλιστικό πλαίσιο, διότι όπως εξηγεί ο De Certeau οι δομές της παραγωγής είναι αυστηρά οριοθετημένες. Πιο αναλυτικά, εξηγεί ως εξής : <<Ο προοδευτικός διαχωρισμός των τόπων και των χρόνων , διαζευκτική λογική της εξειδίκευσης μέσω της εργασίας και για την εργασία , δε βρίσκει πια επαρκές αντιστάθμισμα στα ενωτικά τελετουργικά της μαζικής επικοινωνίας. Το γεγονός αυτό όμως δε θα ήταν δυνατόν να καταστεί ο νόμος μας.(...)Ο φιλελευθερισμός παίρνει ως βασική μονάδα το αφηρημένο άτομο και ρυθμίζει όλες τις ανταλλαγές ανάμεσα σε τούτες τις μονάδες σύμφωνα με τον κώδικα μιας γενικευμένης ισοδυναμίας - του νομίσματος.>>.⁽¹⁶⁾ Ακόμα, αναφερόμενος στον χρόνο, σημειώνει πως η διάκριση μεταξύ εργασίας και ελεύθερου χρόνου έχει αρχίσει να θολώνει, καθώς : <<(…)οι δύο περιοχές δραστηριοτήτων ομογενοποιούνται. Υπάρχει μεταξύ τους επανάληψη και αλληλοσυσχέτιση.>>.⁽¹⁷⁾

Αν δώσουμε έμφαση στις διαβατήριες τελετές του van Gennep θα δούμε , όπως εξηγεί ο Σταυρίδης, ότι <<συνοδεύουν τη διάβαση χωρικών περασμάτων , (καθώς και) εμπειρίες διάβασης που επιχειρούν να προστατέψουν και ταυτόχρονα να ενθαρρύνουν>>.⁽¹⁸⁾ Σε αυτό ακριβώς αντιτίθενται, λοιπόν, οι <<τόποι εργασίας>> , όπου κατά De Certeau : <<(…)εξαπλώνονται οι πολιτιστικές τεχνικές που συγκαλύπτουν την οικονομική αναπαραγωγή με μυθοπλασίες περί έκπληξης (“το συμβάν”), αλήθειας (“η πληροφορία”), ή επικοινωνίας (“η δημιουργική ψυχαγωγία”).>>.⁽¹⁹⁾

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Γκαλερία Βιτόριο Εμανουέλε ΙΙ (Μιλάνο) (2018)

Μέσα σε αυτή την εμπορική στοά των περασμάτων, το εορταστικό σκηνικό των λαμπερών διακοσμήσεων και των “ευχάριστων” περιπατητών, δημιουργούν μια ψευδαισθηση τελετουργικής ατμόσφαιρας. Ωστόσο, αυτή η κατασκευασμένη τελετουργία κινήσεων και συμβόλων επισκιάζεται από την οικονομική διάσταση του τόπου, καθώς οι βιαστικοί επισκέπτες/ καταναλωτές κινούνται υπό το βάρος της εμπορικής επιταγής. Έτσι, η εμπειρία της μετάβασης χώρου και χρόνου, όπως και του συλλογικού βιώματος, υποβαθμίζεται μπροστά στον καταναγκασμό της κατανάλωσης. Με αυτόν τον τρόπο, αποκαλύπτεται η επιβολή της οικονομικής δομής έναντι της “διαφοράς” κινήσεων και χώρων, που απαιτούν οι κοινωνικές τελετουργίες.

Ωστόσο, ο De Certeau διακρίνει τις λεγόμενες <<εγκάρσιες τακτικές>>, οι οποίες λειτουργούν κάπως “διττά”, διότι <<σχετίζονται με τις όποιες δυνατότητες προσφέρουν οι περιστάσεις, δεν υπακούουν στον νόμο του τόπου.(...)>>. Αυτές οι τακτικές, σύμφωνα με τον ίδιο, χειρίζονται και εκτρέπουν τελεστικά σχήματα, μέσα όμως στο “τετραγωνισμένο, ελεγχόμενο πλέγμα” των στρατηγικών του τόπου. Κάτι τέτοιο μάς παραπέμπει και πάλι στην τελετουργικοποιημένη συμπεριφορά, όπου η <<πρακτική διαχείριση>> ⁽²¹⁾ που εμπεριέχει η τελετουργία καταφέρνει να

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

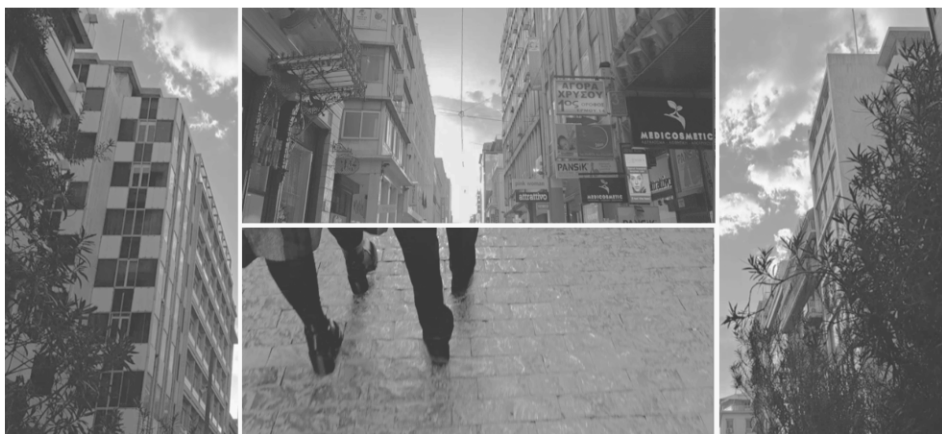
ισορροπεί τρόπους του “πράττειν” και του “ελέγχειν”. Πάνω σε αυτό, ο De Certeau σημειώνει ότι, όπως στη λογοτεχνία ⁽²²⁾ διαφοροποιούνται οι τρόποι γραφής ή το “ύφος” , έτσι μπορούμε να διακρίνουμε και “τρόπους του πράττειν”, δηλαδή τρόπους με τους οποίους τα άτομα εκτελούν διάφορες δραστηριότητες , όπως το να περπατούν, να διαβάζουν, να παράγουν ή να ομιλούν. Αυτοί οι τρόποι του πράττειν, που μπορούν να εξομοιωθούν με “τρόπους μεταχείρισης” ή “οδηγίες χρήσης”, δημιουργούν “διάκενα” ⁽²³⁾ μέσα στην αναγκαστική τάξη του τόπου ή της γλώσσας, όπου εμφανίζονται ως περιθώρια ` δηλαδή αποτελούν “χώρο” για “παιχνίδι” ως οργανικό και ανεμπόδιστο μέρος των καθημερινών πρακτικών.

Επομένως , θα λέγαμε ότι το “παιχνίδι” ως επιτελεστική συμπεριφορά , τόσο γλωσσικά, όσο και σωματικά , λειτουργεί ως ένα ευέλικτο πεδίο αναθεώρησης και επαναπροσδιορισμού των κανόνων, ενώ δύναται να ενσωματώνεται στις καθημερινές πρακτικές, προσφέροντας περιθώρια για δημιουργική δράση και αντίδραση στον μηχανιστικό καταναγκασμό της πόλης. Παράλληλα, οι “τακτικές” θέτουν μηχανισμούς διαλεκτικής μεταξύ “στρατηγικών” και χρόνου, ενισχύοντας τη θέση κατά την οποία η “περιοχή του παιχνιδιού” γίνεται τρόπος υπέρβασης της “πλαισίωσης” που επιβάλλει η κατεστημένη τάξη.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

4.2.2. Το πεδίο του περπατήματος ως ένα “εν δυνάμει” επιτελεστικό- θεατρικό πλαίσιο

Ο De Certeau αναφέρεται στο βάδισμα στην πόλη ως πεδίο , όπου οι “τροπικότητες” του διαρκώς μεταβάλλονται και ανασυντίθενται , με βάση τις καταστάσεις , τις πορείες , αλλά και τους ίδιους τους περπατητές. Ο ίδιος , χαρακτηριστικά εξηγεί : <<Το περπάτημα επιβεβαιώνει , υποψιάζεται , αποτολμά , παραβαίνει , σέβεται κ.λπ. τις τροχιές τις οποίες “μιλά”. (...)*Απεριόριστη ποικιλία των τελέσεων εκφώνησης.*>>. ⁽²⁴⁾
Μια τέτοια οπτική δείχνει ότι ο Certeau αντιμετωπίζει την περιπατητική πρακτική τόσο ως ζωντανή γλώσσα, όσο και ως μια διαδικασία “περασμάτων” σε χώρο και χρόνο , με τρόπο που προσιδιάζει τη λογική της μεταβατικότητας της τελετουργίας. Βασική θέση του Van Genep για τη μετάβαση , από μία περιοχή σε μια άλλη, είναι το <<(κάνεις) να μετεωρίζεται ανάμεσα σε δύο κόσμους>> ⁽²⁵⁾, και όπως εξηγεί ο Σταυρίδης , μια τέτοια συνθήκη παραπέμπει στην <<αίσθηση του κατωφλιού(...)>> ως <<ενδιάμεσου τόπου>>. ⁽²⁶⁾

Ο περίπατος στην Ερμού ως “κατώφλι” ανάμεσα σε περπατητές και κτίρια, πλακόστρωτο και ουρανό(...)

Υπό την οπτική του περπατητικού τόπου ως “κατωφλιού”, ο περπατητής της πόλης βρίσκεται σε ένα συνειδησιακό μεταίχμιο , όπου δεν είναι ούτε πλήρως εντός, ούτε κι εκτός αυτού` απεναντίας κινείται ταυτόχρονα

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

ανάμεσα σε δύο (ή και περισσότερους) κόσμους, ενσωματώνοντας και αποσυνθέτοντας τα στοιχεία τους, καθώς διασχίζει τον αστικό χώρο. Κάτι τέτοιο ,όμως, πώς θα μπορούσε να θέσει το αστικό περπάτημα ως ένα δυναμικό πλαίσιο θεάτρου και επιτέλεσης ; Για να απαντηθεί αυτό το ερώτημα, θα ανατρέξουμε λίγο πιο βαθιά στις συσχετίσεις των εννοιών “θέατρο”, “επιτέλεση” και “τελετουργία”, και πώς εν τέλει συνδέονται με το αστικό πεδίο.

Ο Artaud , σύμφωνα με τον Schechner , <<υποστηρίζει ότι το θέατρο είναι - ή θα έπρεπε να είναι- τελετουργία>>. ⁽²⁷⁾ Από την άλλη, ο ίδιος ο Schechner τονίζει ότι η “επιτέλεση” είναι δύσκολο να οριστεί <<επειδή τα όρια που τη χωρίζουν από τη μια πλευρά από το θέατρο ,και από την άλλη από την καθημερινή ζωή είναι αυθαίρετα.>>. ⁽²⁸⁾ Έτσι, τίθενται ζητήματα , κατά πόσο η “θεατρικότητα” και η “επιτέλεση” συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με το βάδισμα ως καθημερινή πρακτική. Ο Σταυρίδης ,ως προς τη μεταιχμιακότητα του “κατωφλιού”, - που χαρακτηρίζει και το ντεσερτιανό περπάτημα των “μεταβάσεων” - επισημαίνει ως εξής : << όταν (...) αναπτύσσεται σε έναν ιδιαίτερο ενδιάμεσο χώρο με τη δική του έκταση και διαμόρφωση, παρέχει τον χρόνο και τον χώρο για να εκδιπλωθεί πλούσια μια θεατρικότητα των συναντήσεων.>> ⁽²⁹⁾ Ακόμα, οι θέσεις του Certeau περί περιπατητικής πρακτικής θέτουν την πόλη ως ένα δυναμικό πεδίο δράσεων , όπου οι πράξεις των ανθρώπων αποτελούν μέρος μιας αδιάκοπης αφήγησης. Βέβαια, η ίδια η “αφηγηματικότητα” του περπατήματος ενέχει , όπως έχει εκτενώς αναλυθεί, τη διάσταση της μεταιχμιακότητας - μεταβατικότητας μεταξύ καταστάσεων. Ο Schechner, χαρακτηριστικά εξηγεί περί επιτελεστικής μεταιχμιακότητας ότι <<(…)Οι επιτελέσεις είναι μεθοριακά (liminal) γεγονότα που υπάρχουν για να μεσολαβούν ή για να αναζητούν ευχαρίστηση σε αλληλεπιδράσεις που είναι εν δυνάμει επικίνδυνες ή διασπαστικές.>> .⁽³⁰⁾

Μεταξύ εφήμερου και μόνιμου

Μεταξύ παραβίασης και κανονισμού

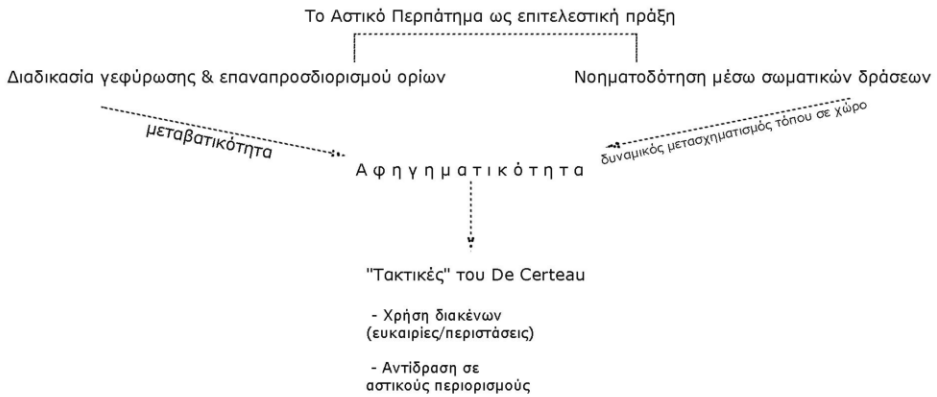
Μεταξύ οριακού και οριοειδούς

Άξονες μεταιχμιακότητας που προκύπτουν μέσα από την παρατήρηση κάποιου , ως περιπατητής στο αστικό πεδίο.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Μέσα από αυτήν τη συλλογιστική, το αστικό περπάτημα ως μια διαδικασία γεφύρωσης και επαναπροσδιορισμού ορίων ανάμεσα σε διαφορετικούς κόσμους, μπορεί να ειπωθεί ως ένας ζωντανός, θεατρικός χώρος επιτέλεσης. Επιπλέον, ενισχύεται η θέση περί επιτελεστικότητας του περπατήματος, καθώς ο αστικός χώρος μετασχηματίζεται συνεχώς σε τόπο και το αντίστροφο. Αυτή η “αφηγηματικότητα” του “κατωφλιού” του περπατήματος, όπως και οι “τακτικές” του De Certeau, λειτουργούν μέσα στους περιορισμούς των αστικών δομών, εκμεταλλευόμενες τα “διάκενα” των παιχνιδιών, που δημιουργούνται από τις ευκαιρίες και τις περιστάσεις.

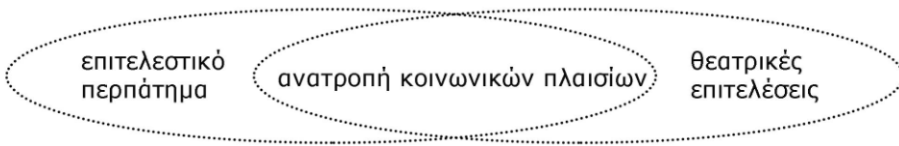

Το περπάτημα στην πόλη ως επιτελεστική εμπειρία διάβασης ορίων στον αστικό χώρο και χρόνο

Έτσι, θα λέγαμε ότι το επιτελεστικό βάδισμα λειτουργεί “μεθοριακά” ως αντι-κώδικας, μέσα στον υπάρχοντα, πλαισιωμένο κώδικα των σχεδιάσεων και κανόνων της πόλης. Εξάλλου, όπως αναφέρει ο Certeau, «σε κάθε κοινωνία το παιχνίδι είναι ένα θέατρο όπου παρουσιάζεται η τυπικότητα των πρακτικών, αλλά προϋποθέτει την απόσπασή του από τις πραγματικές κοινωνικές πρακτικές». ⁽³¹⁾ Κάτι τέτοιο μάς παραπέμπει στις καταστάσεις αντι-δομής του Turner, όπου <<συγκροτούν έναν χώρο αποσπασμένο από την καθημερινή δραστηριότητα>>, ενώ <<δεν περιέχονται σε πολιτισμικούς κώδικες, αλλά έχουν ως αντικείμενο αυτούς τους

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

κώδικες(...)>>. ⁽³²⁾ Ειδικότερα, το περπάτημα ενώ συνυπάρχει εντός των κωδίκων της <<εργασίας>> και των <<επιχειρήσεων>>, ταυτόχρονα ως αφηγηματική πρακτική μεταβάσεων , θα μπορούσε να συγκριθεί με τις λεγόμενες <<οριοειδείς>> δραστηριότητες κατά Turner, οι οποίες <<εντοπίζονται στο παιχνίδι , τον αθλητισμό και την τέχνη>>. Όπως εξηγεί ο Carlson : << (πρόκειται για) δράσεις πολύ πιο διασκεδαστικές, ευνοώντας τις προκλήσεις, μπορούν να υπονομεύσουν ή / και να ανατρέψουν τα ισχύοντα είτε συνειδητά , είτε τυχαία, εξερευνώντας διαφορετικές δομές οι οποίες δύνανται να εξελιχθούν σε εναλλακτικές του ισχύοντος καθεστώτος.>> ⁽³³⁾ Έτσι, η μεθοριακότητα του περπατήματος ως μέσο ανατροπής των ισχυόντων μπορεί να θεωρηθεί ανάλογη με αυτήν που εντοπίζεται σε θεατρικές επιτελέσεις. Όπως στο θέατρο, όπου κοινό και επιτελεστές βρίσκονται προσωρινά σε έναν <<ενδιάμεσο κόσμο>> ⁽³⁴⁾, έτσι και τα περιπατητικά σώματα δημιουργούν μια συνθήκη “θεατρικότητας”, η οποία μεσολαβεί μεταξύ κανόνων και αυτοέκφρασης, σε ένα λειτουργικό μεταίχμιο.

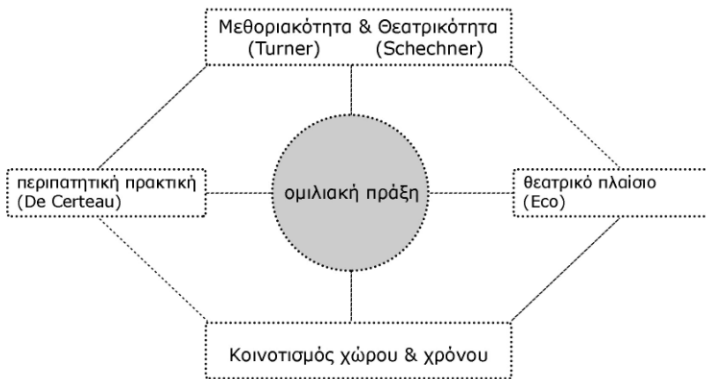

Η “μεθοριακότητα” του επιτελεστικού περπατήματος σε αναλογία με τον “ενδιάμεσο κόσμο” των θεατρικών επιτελέσεων, έχοντας ως κοινό πεδίο την αμφισβήτηση ορίων και κανόνων της κοινωνίας.

Το ζήτημα της μεθοριακότητας της επιτέλεσης , είτε ως Θέατρο , είτε ως περιπατητική πρακτική, αφορά , επί της ουσίας, τις κοινωνικές - και όχι μόνο - πλαισιώσεις. Η θέση του Umberto Eco περί δυνατότητας <<επικύρωσης του θεατρικού πλαισίου>> ως μορφή ομιλιακής πράξης ⁽³⁵⁾ , θα λέγαμε ότι επανακαθορίζει την “πραγματικότητα” μέσω της “θεατρικότητας”. Η προσέγγιση αυτή , βέβαια, συνδέεται άμεσα με τη θεωρία του De Certeau, ο οποίος βλέπει την περιπατητική πρακτική των σωμάτων στην πόλη ως μια μορφή ομιλιακής πράξης. Το περπάτημα,

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο : Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

επομένως, ακόμα κι υπό αυτή την οπτική, δεν είναι απλώς μια καθημερινή πρακτική, αλλά μια ενεργή διαπραγμάτευση και αναδόμηση του αστικού χώρου, μια μορφή ζωντανής “ομιλίας”, η οποία δημιουργεί και ανατρέπει νοήματα μέσω των ενεργών - σε ερεθίσματα - σωμάτων, ακριβώς όπως συμβαίνει και στο θέατρο. Επιπλέον, ο Richard Schechner, αναφερόμενος στη μεθοριακότητα της επιτέλεσης κατά Turner , τονίζει τη σημασία του χώρου και του χρόνου στην ανάπτυξη του <<κοινοτισμού (communitas)>>, <<όπου όλες οι διαφορές ισοπεδώνονται μέσα από την επιτέλεση>>. ⁽³⁶⁾ Αυτή η διαδικασία , όμως , μπορεί να εντοπιστεί και στο βάδισμα στην πόλη, όπου οι περιπατητές δημιουργούν προσωρινές “κοινότητες”, διασχίζοντας τα όρια μεταξύ κατεστημένου και μιας πιο ρευστής και δυναμικής πραγματικότητας. Η θέση του Schechner είναι πως οι επιτελέσεις μεσολαβούν μεθοριακά μεταξύ καθημερινής ζωής και θεάτρου, γεφυρώνοντας, έτσι, το χάσμα μεταξύ κοινωνικού και αστικού δράματος.

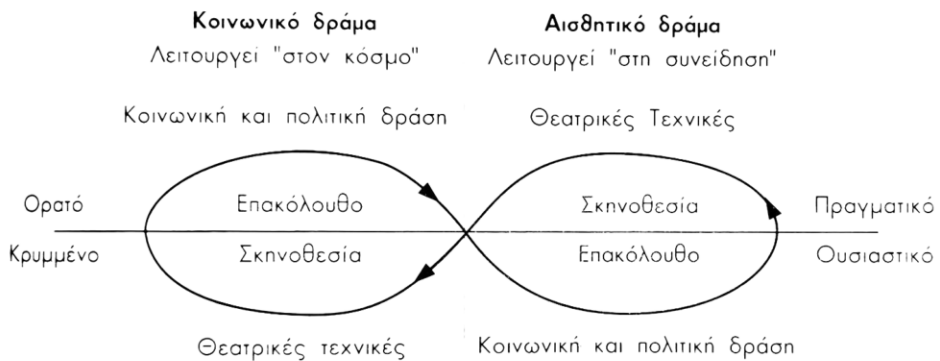
Οι αναλογίες μεταξύ καθημερινότητας και θεατρικότητας με πυρήνα την ομιλιακή πράξη.

Αυτή η σχέση αναλογίας μεταξύ καθημερινής ζωής και θεατρικού πλαισίου γίνεται ακόμα πιο σαφής όταν αναλογιστούμε την έννοια του <<μαγικού καθρέφτη>> του Turner, ο οποίος λειτουργεί ως ένα όριο μεταξύ <<κοινωνικού και αισθητικού δράματος>>. ⁽³⁷⁾ Στο πεδίο του αστικού

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
 Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

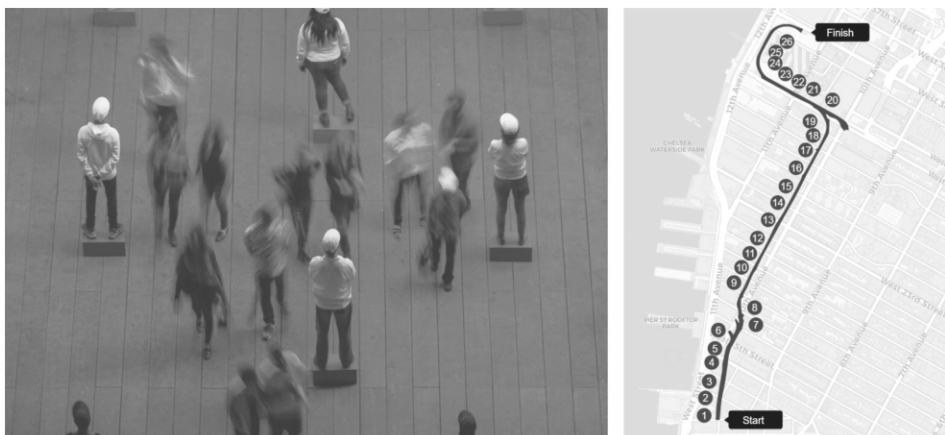
χώρου, ο <<μαγικός>> καθρέφτης αντικατοπτρίζει τη διάδραση μεταξύ θεάτρου και καθημερινής ζωής, αναδεικνύοντας τη γέννηση εναλλακτικών μορφών “περπατήματος”, όπως είναι το θέατρο του δρόμου, τα ad hoc θεατρικά δρώμενα και άλλες μορφές αστικής επιτέλεσης, που ανατροφοδοτούν αμφίδρομα τόσο την πόλη , όσο και το ίδιο το θέατρο.

Κατά αυτόν τον τρόπο, το “επιτελεστικό” περπάτημα γίνεται ένας πυρήνας ενσώματων πρακτικών, οι οποίες ξεπερνούν την “καθημερινότητα” , αλλά ταυτόχρονα βρίσκονται και εντός αυτής, ενώ παράλληλα εκκινούν θεατρικά - επιτελεστικά πλαίσια , αν το δούμε πιο μακροσκοπικά. Εξάλλου , όπως επισημαίνει και ο Schechner βάσει των θέσεων του Αριστοτέλη : <<η τέχνη δε μιμείται τα πράγματα ή ακόμα και την εμπειρία, αλλά τη ‘δράση’>>. ⁽³⁸⁾

Ο “μαγικός καθρέφτης” του Victor Turner , όπως αποδίδεται διαγραμματικά από τον Richard Schechner.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο : Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

The Mile-Long Opera: a biography of 7 o'clock (2018), των Elizabeth Diller και David Lang

Το οπτικο - ακουστικό ,αυτό, έργο λειτουργεί ως μια “μεθοριακή” συνθήκη μεταξύ καθημερινής ζωής και θεατρικής εμπειρίας ,μέσα στα πλαίσια του αστικού χώρου, με τις προσωπικές αφηγήσεις των κατοίκων να γίνονται το πραγματικό “κείμενο” της δράσης. Αυτή η επιτέλεση-περφόρμανς, καλεί τους περιπατητές στο High Line της Νέας Υόρκης να βυθιστούν σε μια ομαδική “ομιλιακή πράξη” , η οποία αναπαριστά τις φωνές της πόλης στις 7 μ.μ., τη στιγμή δηλαδή της μετάβασης από την ημέρα στη νύχτα. Η “μεθοριακότητα” - “μεταβατικότητα” μπορεί να εντοπιστεί σε τρία βασικά επίπεδα : Αρχικά, μέσα από την ταυτόχρονη σύμπραξη καθημερινότητας και τέχνης, σε επόμενο επίπεδο ως αποτέλεσμα της διαλεκτικής μεταξύ σωμάτων επιτελεστών και περιπατητών - θεατών και τελικά ως απόρροια της διπλής αφηγηματικότητας που προκύπτει από τις ιστορίες που “λέγονται” και τις νέες ιστορίες που δημιουργούνται από τη δράση σε αυτό το αστικό πέρασμα χώρου και χρόνου.

Εδώ, η θεωρία του De Certeau περί περιπατητικής πρακτικής και η θέση του Eco για την “επικύρωση του θεατρικού πλαισίου” ως ομιλιακή πράξη , αποκτά τη δυνατότητα άμεσης βίωσης μέσα από τη συνύπαρξη καθημερινότητας και θεατρικότητας, δίνοντας την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να “ενσαρκώσουν” ρόλους σε έναν “ενδιάμεσο χώρο”. Η “μεθοριακότητα” και η “θεατρικότητα” που δημιουργείται προσωρινά στον αστικό χώρο αντικατοπτρίζει τη μετάβαση μεταξύ προσωπικού και ανώνυμου, με τους θεατές - περιπατητές να ενεργούν ως συνδημιουργοί της εμπειρίας, “γεφυρώνοντας” το χάσμα μεταξύ του ατομικού και του συλλογικού, με τρόπο που προάγει τον “κοινοτισμό” που κανείς μπορεί να εντοπίσει τόσο στο θέατρο, αλλά και στο περπάτημα.

Link : [Walk | The Mile long Opera](#)

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Καταλήγοντας, θα έλεγε κανείς ότι, το βάδισμα στην πόλη μπορεί να θεωρηθεί ως ένα εν δυνάμει θεατρικό - επιτελεστικό πλαίσιο, διότι λειτουργεί ως μεθοριακό “γεγονός” ανάμεσα στην καθημερινή ζωή και την επιτέλεση, έχοντας ένα κοινό έδαφος : αυτό της τελετουργίας. Η “μεθοριακότητα” του , από τη μία ως αφήγηση, και από την άλλη ως έκφραση του διπόλου ετερότητας / ταυτότητας - μέσω της ενσώματης εμπειρίας , θέτει μια αβίαστη θεατρικότητα δράσεων και διαδράσεων. Επομένως, υπό αυτή την οπτική, το περπάτημα γεφυρώνει τα όρια μεταξύ της καθημερινότητας και του θεάτρου, ενώ παράλληλα ανατρέπει και επαναπροσδιορίζει κοινωνικές δομές και πλαισιώσεις.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Σημειώσεις - Παραπομπές

1. Schechner R., *Η Θεωρία της Επιτέλεσης*, μτφρ. Νάνσυ Κουβαράκου, Εκδ. ΤΕΛΕΘΡΙΟΝ, Αθήνα . 2011 , σελ. 114
2. Η διαλεκτική μεταξύ αφηγήματος - συμπεριφοράς - παιχνιδιού έγκειται στη “δράση”, τα οποία αμφότερα περικλείουν. Όπως εξηγεί ο Barthes : <<(…) πολλά αφηγήματα φέρνουν αντιμέτωπους, γύρω από ένα διακύβευμα, δύο αντιπάλους, των οποίων οι “δράσεις” εξισώνονται. Το υποκείμενο είναι , τότε , αληθινά διπλό, χωρίς επιπλέον να μπορούμε να το “αναγάγουμε” μέσω υποκατάστασης. (...)Αυτός ο δυϊκός αριθμός έχει πρόσθετο ενδιαφέρον , διότι συσχετίζει το αφήγημα με τη δομή ορισμένων (πολύ μοντέρνων) παιχνιδιών στα οποία δύο ίσοι αντίπαλοι επιθυμούν να κατακτήσουν ένα αντικείμενο που θέτει σε κυκλοφορία ένας διαιτητής. Το σχήμα αυτό θυμίζει την δρασιακή μήτρα του Γκρεμάς, πράγμα που δεν πρέπει να εκπλήσσει, αν θέλουμε να παραδεχτούμε ότι το παιχνίδι, όντας και αυτό μια γλώσσα, υπάγεται στην ίδια συμβολική δομή που βρίσκουμε στη γλώσσα και στο αφήγημα : είναι και αυτό μια φράση.>> (Barthes , R., *Εικόνα - Μουσική - Κείμενο* , σελ.128)
3. Όπως (1) , σελ. 115
4. Αγραφιώτης, Δ., , *Επιτέλεση* , Εκδ. Νήσος, Αθήνα , 2022 , σελ. 19
5. Carlson M., *Performance , Μια κριτική Εισαγωγή*, Μτφρ- Εισαγωγή - Επιμέλεια: Ελευθερία Ράπτου, Εκδ. Παπαζήση, 2014 , σελ. 600

<<Η ομιλιακή πράξη αποτελεί μία ομιλιακή κατάσταση στην οποία οι λέξεις που εκφωνούνται δε διατυπώνουν απλά έναν ισχυρισμό ή μια δήλωση, αλλά αποτελούν μια ορισμένη πράξη. Σύμφωνα με τον Austin, αυτή του είδους η ομιλία ονομάζεται επιτελεστική. Σε αντίθεση με την παραδοσιακή προσέγγιση που θεωρεί την ομιλία ως ισχυρισμό - δήλωση και την οποία ονομάζει διαπιστωτική.>>

6. Ό.π. , σελ. 144
7. Ό.π., σελ. 173
8. Όπως (1) , σελ. 39
9. Homer, S., *Εισαγωγή στον Ζακ Λακάν*, μτφρ: Στέλλα Μαύρη, επιμ: Ευγενία Γεωργάκα, Εκδ. ΟΡΟΣΙΟ, Αθήνα 2017 , σελ. 74

>Ο Homer εξηγεί ότι ο “καταναγκασμός της επανάληψης” έρχεται κόντρα στην “αρχή της ηδονής”, και όπως θέτει μεταξύ άλλων : <<(…)Ο Λακάν ονόμασε αυτή τη διαδικασία «αυτοματισμό της επανάληψης» και τη συνέδεσε με την ιδέα της εμμονής της σημαίνουσας αλυσίδας. >>.

10. Όπως (1) , σελ. 40
11. Ό.π., σελ. 47
12. Ό.π., σελ. 41

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

13. Ντε Σερτώ, Μ., *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική : Η πολύτροπη τέχνη του πράττειν*, μτφρ. Κική Καψαμπέλη, ΣΜΙΛΗ, 2010, σελ. 148
14. Όπως (5) , σελ. 230
15. Σταυρίδης Σ., *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, Εκδ. Νήσος, Αθήνα , 2018 , σελ. 229 - 230
16. Όπως (13), σελ. 126 - 127
17. Ό.π., σελ. 131
18. Όπως (15), σελ. 230
19. Ό.π.
20. Ό.π., σελ. 132
21. Ό.π., σελ. 231
22. Η θέση του Lacan ότι <<η λογοτεχνία είναι ανάλογη των ψυχικών δομών>>, σε συνδυασμό με την αναλογία λογοτεχνίας και <<τρόπων του πράττειν>> του Certeau υπογραμμίζει τη σύνδεση μεταξύ της γλωσσικής δομής και των τρόπων με τους οποίους οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται και διαχειρίζονται τις εσωτερικές και εξωτερικές τους πραγματικότητες, όπως αυτές εκφράζονται μέσα από τις τελεουργίες και τις τακτικές που περιγράφουν οι Van Genep και ο De Certeau. Αυτή η ανάλογη σχέση ενισχύει την ιδέα ότι οι κοινωνικές και ψυχολογικές δομές είναι αλληλένδετες και επηρεάζονται από τις πρακτικές και τις αφηγήσεις που υιοθετούνται σε διαφορετικά πλαίσια.
23. Όπως (13), σελ. 133
24. Ό.π., σελ. 258
25. Van Genep, A., *Les rites passage* , 1908, σελ. 14
26. Όπως (15) , σελ. 231
27. Όπως (1), σελ. 104
28. Ό.π, σελ. 104
29. Όπως (15), σελ. 237
30. Όπως (1), σελ. 284
31. Όπως (13), σελ. 319

>Η μεσολάβηση που παρέχει η <<θεατρικότητα>> ως κοινωνική συμπεριφορά αναφέρεται σε σχέσεις προσαρμογής και συμπόρευσης μεταξύ εαυτού και άλλων. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Σταυρίδης : <<(…)Είναι η θεατρικότητα , σαν πεδίο αναφοράς κοινό, ένας τόπος τελικά συνδιαμόρφωσης των όρων της συνάντησης. Και τούτη την ικανότητα, (...)τη δεξιοότητα μιας επίσκεψης του ετέρου μέσα από μεταμφιέσεις , την αποκτά κανείς(...)στα πλαίσια της κοινωνικής του αγωγής.>> (Όπως (15), σελ.186)

32. Όπως (5), σελ. 100
33. Ό.π., σελ. 102

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

34. Ό.π., σελ. 172

>Ο Schechner σχετικά με τον “μαγικό” καθρέφτη αναφέρει : <<Στον Victor Turner άρεσε πολύ το μοντέλο της θηλιάς του απείρου σχετικά με την αλληλεπίδραση ανάμεσα στο κοινωνικό και αισθητικό δράμα.>> (Σέχνερ, σ. 22)και επίσης αναφέρει τα λόγια του ίδιου του Turner , μεταξύ των οποίων θα αναφέρουμε χαρακτηριστικά το εξής : <<Παρατηρούμε ότι το έκδηλο κοινωνικό δράμα τρέφεται από την κρυφή σφαίρα του σκηνικού δράματος' (...)δεν επηρεάζει μόνο τη μορφή , αλλά και τη μορφή του σκηνικού δράματος , του οποίου είναι ο ενεργός ή “μαγικός” καθρέφτης(...).Η ίδια η ζωή γίνεται τώρα ένας καθρέφτης της τέχνης και οι ζωντανοί τώρα επιτελούν τις ζωές τους(...)>> (Turner 1985 : 300 - 1)

35. Όπως (5), σελ. 231

36. Όπως (1), σελ. 142

37. Ό.π., σελ. 217

38. Ό.π., σελ. 51

4.3. Η κυκλοφορία των σωμάτων ως συλλογική εμπειρία βίωσης της “Πόλης - Παράστασης”

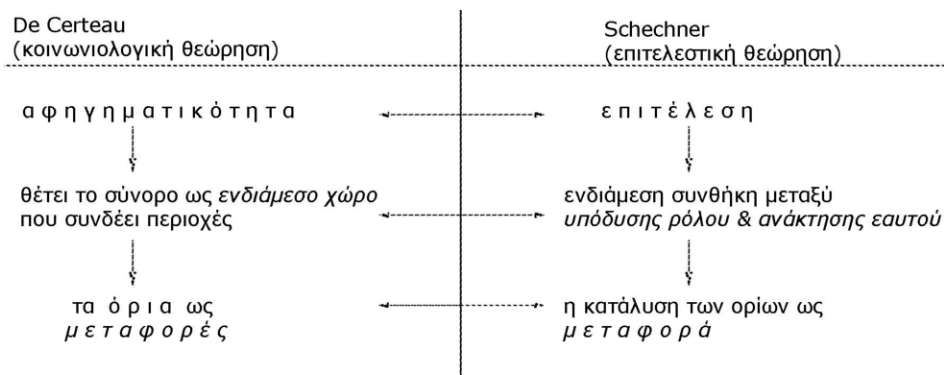
4.3.1. Η σωματική επιτελεστικότητα ως διαμεσολαβητής των ισορροπιών της αστικής εμπειρίας

Η αντικατοπτρική σχέση μεταξύ “κοινωνικού” και “αισθητικού” δράματος θέτει την επιτελεστικότητα ως μορφή δράσης , και εν προκειμένω , το επιτελεστικό περπάτημα , ως τρίτο όρο που συνενώνει τις δύο αυτές περιοχές. Αν και έχουν εμφανείς διαφορές ως προς τον “προ - σχεδιασμό” - που η δεύτερη συνθήκη ως επί το πλείστον απαιτεί - και οι δύο καταφέρνουν να συνδεθούν με έναν κοινό πυρήνα : αυτό που ονομάζει ο De Certeau “τόπο του άλλου”. Στην περίπτωση του κοινωνικού δράματος αυτός ο “τόπος” σχετίζεται με το ιδεώδες των “τακτικών” , ενώ στο αισθητικό , με την καλλιτεχνική αναπαράσταση της ίδιας της ζωής, όπου “ο τόπος του άλλου” μετατρέπεται σε “σκηνή” για έκφραση και αναστοχαστική δημιουργία. Ο Ferguson εξάλλου θέτει, όπως εξηγεί ο Schecher ότι : <<Η τέχνη ανάμεσα στο καλλιτεχνικό έργο και στην εμπειρία είναι μια σχέση “αναλογίας”>> , επιβεβαιώνοντας τη θέση ότι η <<τέχνη πάντα έρχεται μετά’ την εμπειρία>>. ⁽¹⁾

Ο Schechner αναλύει την επιτέλεση ως “μεταφορά” μεταξύ “υπόδυσης ρόλου”/ “έκστασης” και εαυτού / καθημερινής ζωής.⁽²⁾ Όμως, όπως εξηγεί ο Σταυρίδης για τις θέσεις του προηγούμενου : << Και στις δύο περιπτώσεις (ρόλος/έκσταση) , η έξοδος από τον εαυτό είναι προϊόν μιας προετοιμασίας (πρόβα, αυτοσυγκέντρωση) , συμβαίνει εντός αυστηρά προσδιορισμένων ορίων (χωρικών και χρονικών) και ολοκληρώνεται με την επιστροφή που σηματοδοτεί και την ανάκτηση εαυτού.>> ⁽³⁾ Ωστόσο , αυτό που στην πραγματικότητα ενώνει το κέντρο του “μαγικού καθρέφτη” μεταξύ κοινωνικού - αισθητικού, που και στις δύο περιοχές παρατήρησης χαρακτηρίζεται από χωρικά και χρονικά όρια, είναι το ευρύ πεδίο της αφηγηματικότητας, η οποία και στις δύο περιπτώσεις εκφράζεται μέσω της

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
 Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

επιτελεστικής δράσης , και ιδιαίτερα του επιτελεστικού σώματος. Στο επιτελεστικό περπάτημα , ο De Certeau μιλά για αφηγηματικότητα , όπου το σύνορο ως “ενδιάμεσος χώρος” συνδέει περιοχές, με τις οροθεσίες αυτών να τίθενται ως “μεταφοραί”, ενώ ο Schechner μιλά , αντίστοιχα , για την “μεταφορά” της επιτέλεσης , η οποία καταλύει “όρια” μεταξύ υπόδυσης και ανάκτησης εαυτού. Μια τέτοια διαλεκτική , φυσικά, θέτει και πάλι τη σχέση “χρόνου” - “δομής” - “σώματος” ως καθοριστικό στοιχείο εξέλιξης των επιμέρους σχέσεων. Ο Schechner , επίσης , τονίζει ότι : <<Η τέχνη είναι ένα γεγονός, ένα “δρώμενο” >>. ⁽⁴⁾ Αυτή η δήλωση μάς παραπέμπει , με έναν τρόπο , στο πεδίο του “συμβάντος”, όπου για τον Laclau : <<εξαρθρώνει τη δομή σαν ένα σύστημα ενδεχομένων γεγονότων, για αυτό αποτελεί την πιο καθαρή μορφή της χρονικότητας.>>. ⁽⁵⁾ Πάνω σε αυτή τη λογική της “τελετουργικής” χρονικότητας , θα μπορούσε κανείς να συσχετίσει τη θέση του Schechner, η οποία καθιστά σαφές το πεδίο που αναπτύσσονται οι τελετουργίες , κατά τις οποίες ο χώρος σχεδιάζεται από τον χρόνο (δηλαδή το γεγονός που επιτελείται μέσα του) , κι όπως εξηγεί , κάπως έτσι δημιουργούνται και οι βάσεις για το ad hoc θέατρο. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η “αφηγηματικότητα” εμφανίζεται ως σύνδεσμος που ενώνει τις διάφορες επιτελεστικές πρακτικές με τις χρονικές και χωρικές διαστάσεις της τέχνης και της καθημερινής ζωής.

Η αμφίδρομη σχέση αφηγηματικότητας - επιτέλεσης, με κοινό άξονα τη διαλεκτική ορίων και μεταφοράς.

Ωστόσο, η σχέση μεταξύ κοινωνικού και αισθητικού δράματος επισημαίνεται περαιτέρω από τον ρόλο της επιτελεστικότητας στην έκφραση του σχήματος : <<κρίση, σχίσμα και σύγκρουση>> , που αυτή περικλείει. Όπως σημειώνει ο Schechner για τις θέσεις του Eugenio Barba <<(…)όχι μόνο οι αφηγήσεις , αλλά και οι σωματικές ενέργειες του δράματος εκφράζουν κρίση, σχίσμα, σύγκρουση. (...) οι τελεστές ειδικεύονται στο να τοποθετούν τους εαυτούς τους σε ανισορροπία και έπειτα να δείχνουν πώς να ανακτούν την ισορροπία τους , και να την ανακτήσουν , ξανά και ξανά. Οι θεατρικές τεχνικές επικεντρώνονται σε αυτές τις ανολοκλήρωτες μεταμορφώσεις (...)>>. ⁽⁶⁾ Αυτές οι διαδικασίες των ανολοκλήρωτων μεταμορφώσεων εντοπίζονται , σύμφωνα με τις θέσεις του Barba, κεντρικά, τόσο στο αισθητικό, όσο και στο κοινωνικό δράμα. ⁽⁷⁾

Βέβαια, η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στα κοινωνικά και αισθητικά δράματα έγκειται στην επιτέλεση των επερχόμενων μετασχηματισμών. Ο Schechner τονίζει ότι ενώ το κοινωνικό δράμα δημιουργεί χώρο και μέσο για τη μεταμόρφωση των συμμετεχόντων από την άλλη, το αισθητικό δράμα επιτελεί την ίδια λειτουργία για τη συνείδηση του κοινού, εξασφαλίζοντας μια θεατρική εμπειρία που επιτρέπει την αναστοχαστική μεταμόρφωση. Όπως ο ίδιος εξηγεί, αυτή η μεταμόρφωση συνδέεται με τις τελετουργίες , οι οποίες <<(…)περνούν τους συμμετέχοντες από κατώφλια , μεταμορφώνοντάς τους σε διαφορετικά άτομα.>>. ⁽⁸⁾ Επομένως, τα “κατώφλια”, ως πεδίο θεατρικότητας - επιτελεστικότητας, διαπραγματεύονται - υπό ένα ακόμα επίπεδο αντιληπτικότητας- αφηγηματικές διαδικασίες , μέσω των σωμάτων , είτε στο κοινωνικό, είτε στο αισθητικό δράμα.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Η διαλεκτική κοινωνικού και αισθητικού δράματος ως δίκτυο σχέσεων που οδηγούν στους επερχόμενους μετασχηματισμούς.

Στο πεδίο της επιτελεστικότητας της πόλης, πάντως, οι “μεταμορφώσεις”⁽⁹⁾, όπως έχουμε δει, εκφράζονται μέσα από την εμφάνιση προσωρινών καταστάσεων χάους και σύγχυσης, όπου οι κοινωνικοί κανόνες ανατρέπονται προσωρινά ή και πιο μακροπρόθεσμα, και πάλι εντός του ίδιου σχήματος: “κρίση- σχίσμα- σύγκρουση”, όπως επισημαίνεται από τον Schechner. Βέβαια, και πάλι η ενσώματη παρουσία - εμπειρία θέτει τις “ανατροπές”, και όπως εξηγούν οι Dundjeronic και Martínez Sánchez, η αναστολή κοινωνικών κανόνων επιτρέπει την εμφάνιση προσωρινών καταστάσεων χάους και σύγχυσης, όπου οι κοινωνικοί κανόνες ανατρέπονται, οδηγώντας σε έντονες συναισθηματικές και σωματικές αντιδράσεις. Έτσι, οι μεταμορφώσεις που επιφέρει η επιτελεστικότητα λειτουργούν ως όχημα αναστολής των κανόνων, δημιουργώντας ένα κλίμα παρόμοιο με αυτό του φεστιβάλ ή του καρναβαλιού, όπως υποδεικνύουν οι θεωρίες του Sloterdijk.⁽¹⁰⁾

Ο ρόλος του ανθρώπινου σώματος ως επιτελεστικού “οχήματος” στη διαμεσολάβηση, ανάμεσα στους κοινωνικούς κανόνες και την ανατροπή

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

αυτών, ενισχύεται από τις θεωρίες των Αγραφιώτη και Butler. Πιο συγκεκριμένα, ο Αγραφιώτης αναγνωρίζει ότι η επιτέλεση λειτουργεί ως μεσολαβητής μεταξύ πολιτισμού και ατομικής έκφρασης, δημιουργώντας μια διαρκή αλληλεπίδραση μεταξύ συστημικών και κυμαινόμενων στοιχείων , όπου <<το ανθρώπινο σώμα παίζει έναν πρωτότυπο ρόλο , επειδή είναι ο φορέας της πρόκλησης των ολισθήσεων ανάμεσα στα μέρη του παραπάνω διωνύμου>>. ⁽¹¹⁾ Έτσι, αυτός ο μόνιμος ανταγωνισμός , στον οποίο αναφέρεται ο Αγραφιώτης, λειτουργεί ως μια άλλη μορφή αφηγηματικότητας , μέσω της συνεχούς αμφισβήτησης “δομών”, επικυρώνοντας την χρονικότητα του “συμβάντος” του Laclau.

Ανάλογα στοιχεία βρίσκουμε , όμως, και στις θέσεις της Butler , όπου το σώμα δεν είναι δεδομένο, αλλά αποκτάται και διαμορφώνεται μέσω της επιτελεστικότητας και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και νοηματοδότησης που του δίνεται. Η “επιτέλεση φύλου” της Butler ξεπερνά την <<υπόδυση>> ενός ρόλου, κι όπως εξηγεί ο Carlson : <<(…) εκτός και αν η παράσταση γίνεται κατανοητή ως σημασιολογικά συγγενής της “ερμηνείας ρόλου” (acting out) με την ψυχαναλυτική έννοια του όρου.>>. ⁽¹²⁾ Τα σώματα ως “επιτελούμενα” φύλα αποτελούν εκφράσεις δομών εξουσίας και ιεραρχίας , ενώ παράλληλα αναζητούν την ισορροπία μεταξύ παρουσίας και απουσίας (ή αλλιώς ομιλίας και λόγου, ή παράστασης και αναπαράστασης). Για αυτόν τον λόγο, σε καταστάσεις ανατροπής και “χάους” , όπως στο καρναβάλι, τα φύλα “αποδομούνται” και τόσο εύκολα. Σε αυτή την πορεία προσέγγισης, ο De Certeau τονίζει ως εξής : <<Προκειμένου να γραφτεί ο νόμος στα σώματα , χρειάζεται ένας μηχανισμός που να μεσολαβεί τη σχέση μεταξύ των δύο μερών(...)Η σειρά των εργαλείων διαμορφώνει έναν ενδιάμεσο χώρο `πλαισιώνει τον νόμο (τον οπλίζει) και στοχεύει στη σάρκα (για να τη σημαδέψει). Σύνоро επιθετικό , που οργανώνει τον κοινωνικό χώρο : χωρίζει κείμενο και σώμα αλλά και τα συναρθρώνει , επιτρέποντας τις χειρονομίες που θα μετατρέψουν την κειμενική “μυθοπλασία” στο πρότυπο που αναπαράγεται και πραγματώνεται από το σώμα.>>. ⁽¹³⁾

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Φωτογραφικά στιγμιότυπα από πανηγύρι του Δεκαπενταύγουστου, Αθήνα (2024)

Στα στιγμιότυπα αποτυπώνεται το προσωρινό “χάος” που επικρατεί σε τέτοιου είδους δημόσιες εκδηλώσεις. Συγκεκριμένα, το πανηγύρι λειτουργεί ως πεδίο, όπου οι συνήθεις κοινωνικοί και γλωσσικοί κανόνες τείνουν να υποχωρούν ή να ανατρέπονται. Αυτή η ανατροπή ή αντιστροφή των κανόνων γίνεται εμφανής τόσο μέσω της γλώσσας, όσο και μέσω των ίδιων των αντικειμένων, αλλά και των κινήσεων των σωμάτων.

Ανατροπή γλωσσικών και μη συμβόλων

Οι αυτοσχέδιες πινακίδες των εμπόρων, με την πρόχειρη και ανορθόγραφη γλώσσα τους, μετατοπίζονται από την τυπικότητα της εμπορικής αισθητικής, δημιουργώντας μια αίσθηση προχειρότητας, αλλά και ελευθερίας. Οι αυστηροί κανόνες της γλώσσας έχουν “αντικατασταθεί” από την αμεσότητα της ανεπεξέργαστης επικοινωνίας.

Το σώμα ως “πυκνωτής” νοημάτων

Οι περιπατητές - δυνητικοί πελάτες μετακινούνται ελεύθερα, σχεδόν “ακανόνιστα”, με το πλήθος να έχει ενσωματωθεί οργανικά στο πανηγυρικό κλίμα. Η χωρική διάταξη είναι ρευστή, ενώ τα κινούμενα σώματα, ως αυτόβουλα “σημεία” του αστικού χώρου, δημιουργούν ένα προσωρινό “χάος”.

Διατήρηση των κανόνων της αγοράς και της πόλης

Παρά την αίσθηση αναστολής, οι κοινωνικοί και οικονομικοί κανόνες παραμένουν σταθεροί. Οι τιμές αναγράφονται, οι συναλλαγές πραγματοποιούνται κανονικά, και η εμπορική τάξη διατηρείται “κανονικά”. Επομένως, ο “ενδιάμεσος” χώρος του πανηγυριού - ως πεδίο ανατροπών της καθημερινότητας- προσφέρει μεν ζωντάνια και αίσθηση ελευθερίας, αλλά ταυτόχρονα παραμένει εντός των “πλαισιώσεων” της κοινωνικής και οικονομικής κατασκευής.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Συμπερασματικά , θα λέγαμε, το σώμα παίζει διπλό ρόλο επιτέλεσης : τόσο ως “φορέας” ή και “μέσο” σύνδεσης μεταξύ κοινωνικού - αισθητικού πεδίου, όσο και ως ένας μόνιμος πυκνωτής νοηματοδοτήσεων (φύλου, φυλής , σεξουαλικότητας, κοινωνικού κύρους κ.ο.κ) , οι οποίες , όμως, διαρκώς μεταβάλλονται , μέσα από τις χρονικές διαδικασίες του αστικού χώρου. Μέσα από αυτή τη συνεχή αλληλεπίδραση, το σώμα γίνεται ,εν τέλει, καταλύτης, ο οποίος επιτρέπει τη συνύπαρξη και τη διαρκή εξέλιξη των κοινωνικών και αισθητικών διαδικασιών. Έτσι, η πόλη , ως ένα ανοιχτό πεδίο αφηγηματικότητας , θέτει το σώμα ως άμεσο διαμεσολαβητή των ισορροπιών που επιζητά η αστική εμπειρία των διαρκών μεταμορφώσεων, που η ίδια ενέχει.

4.3.2. Το “σπάσιμο” του τέταρτου τοίχου της αστικής συνθήκης: η “Πόλη - Παράσταση” των ανατροπών

Ο Schechner εντοπίζει στην ίδια τη φύση του “επιτελεστικού” την “πραγματικότητα” της βίωσης. Ο ίδιος χαρακτηριστικά εξηγεί ως εξής : <<(…)Η επιτέλεση είναι η ψευδαισθηση μιας ψευδαισθησης , και, ως τέτοια, μπορεί να θεωρηθεί πιο “αληθινή”, πιο “πραγματική” από την κοινή εμπειρία. Αυτή επίσης, ήταν και η γνώμη του Αριστοτέλη στην Ποιητική του, όπου το θέατρο δεν αντικατόπτριζε τόσο τη ζωή, όσο εξέφραζε την ουσία της, παρουσίαζε παραδείγματά της. (...)Έτσι και τα θεατρικά γεγονότα είναι θεμελιωδώς πειραματικά : προσωρινά.(…)>>. ⁽¹⁴⁾ Με παρόμοιο τρόπο, η πόλη, ως πεδίο επιτελεστικότητας, θέτει το σώμα ως βασικό μέσο αφήγησης ⁽¹⁵⁾ και μετουσίωσης της πραγματικότητάς της, όπως και των “μεταμορφώσεων” της. Αυτές οι αστικές “μεταμορφώσεις”, που δομούν αντίστοιχα και τη διαλεκτική της επιτελεστικότητας μεταξύ κατοίκων - αστικού πεδίου, πραγματοποιούνται μέσω καθημερινών πρακτικών, οι οποίες λαμβάνουν χώρα στο συνεχές της πόλης.

Αν σταθούμε στο πεδίο των αέναων μεταμορφώσεων, θα παρατηρήσουμε ότι η μεταβατικότητα που αυτές ενέχουν, συνθέτουν τόσο την αφήγηση, όσο και την τελετουργία. Υπό αυτή την οπτική, το αστικό περπάτημα λειτουργεί ως , κατά κόρον , επιτελεστική πρακτική του σώματος, μέσα από τη βίωση “κατωφλιών”, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί έδαφος για διαρκή ανατροφοδότηση μεταξύ κοινωνικού - αισθητικού δράματος. Ακριβώς μέσα σε αυτό το ανοιχτό πεδίο “ετερότητας” που προσφέρει το περπάτημα - λόγω της μεταβατικότητας του και της φύσης του να εκδιπλώνεται στον χρόνο- εισέρχεται η “θεατρικότητα” που το χαρακτηρίζει ως πρακτική. Όπως εξηγεί ο Σταυρίδης , περί θεατρικότητας : <<(…)θεμελιώνεται σε μια αίσθηση αναβολής. Ενεργοποιεί μια στρατηγική διαχείρισης του χρονικού μεσοδιαστήματος. Και με τούτη την έννοια συνιστά μια αίσθηση του παιχνιδιού, της σχέσης με την ετερότητα. Η επίσκεψη στην ετερότητα, το πολυεπίπεδο παιχνίδι της διαπραγμάτευσης και της προσέγγισης, στηρίζεται καθοριστικά στη διαχείριση του

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

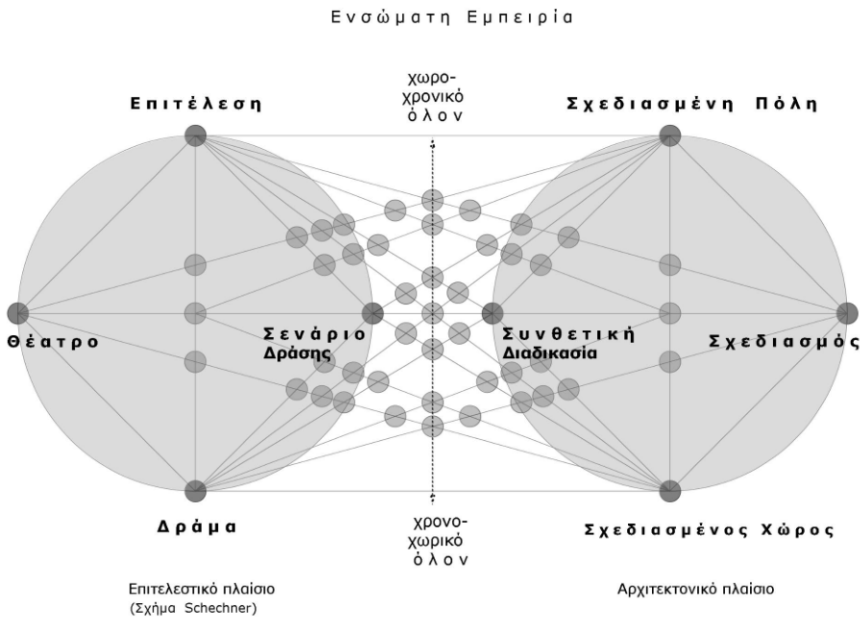
ενδιάμεσου χρόνου.>>. ⁽¹⁶⁾ Επομένως, πώς μπορεί η έννοια της “Πόλης - Κειμένου” του Certeau να μετασχηματιστεί και να αναγνωστεί πιο ευκρινώς ως “Πόλη - Παράσταση”, μέσα από τη θεατρικότητα που διαμορφώνεται κατά τη βίωση της πόλης ως επιτελεστικής πρακτικής περπατήματος;

Τόσο η Πόλη , όσο και η Παράσταση συνδέονται με γλωσσικές δομές, για αυτό και ,εν μέρει, συνδέονται με το Κείμενο και τα όρια που διαθέτει το ίδιο ως κατασκευή. Στην περίπτωση της πόλης, τα χωρικά και χρονικά όρια γίνονται μέρος ενός ανοιχτού πεδίου σχεδιασμού και χρήσης του αστικού χώρου. Όπως αναφέρει η Μ. Μπαμπάλου - Νουκάκη : <<Οι επεμβάσεις στους αστικούς ιστούς των πόλεων αφορούν κυρίως τον σχεδιασμό του εδάφους, που σημαίνει τον καθορισμό ορίων, γειτνιασέων, κατωφλιών.>> Τα “δίπολα” αυτά στον “κειμενικό ιστό” της πόλης, σύμφωνα με την ίδια : <<(…)αποτελούν τα εργαλεία οργάνωσης του χώρου, για τη δημιουργία ενός τόπου συνάντησης σε δρόμους.(…)Χαράξεις και εξοπλισμός λειτουργούν ως ένα διευρυμένο πεδίο παιχνιδιού.>> ⁽¹⁷⁾ , επικυρώνοντας και πάλι τη “θεατρικότητα” των διαδράσεων, με την πόλη να είναι πεδίο ανάπτυξής της.

Με ανάλογο τρόπο, στη θεατρική παράσταση, η διαλεκτική ορίων - παιχνιδιού είναι εξίσου κρίσιμη. Ο Schechner τονίζει ότι ο δυτικός πολιτισμός επιβάλλει στο θέατρο συγκεκριμένα όρια συμπεριφοράς και ρόλων, τόσο για τους τελεστές ,όσο και για το κοινό , και τη μεταξύ τους διάδραση. ⁽¹⁸⁾ Αυτός ο διαχωρισμός δημιουργεί ένα σύστημα σαφών ορίων , τα οποία καθορίζουν επιτελεστικές σχέσεις μέσα στον χώρο της παράστασης. Επιπλέον, ο ίδιος αναλύει ότι οι διαφορετικοί “χώροι” μέσα στη θεατρική επιτέλεση αντιστοιχούν σε διαφορετικούς ρόλους και λειτουργίες, αναφέροντας το εξής: <<Το δράμα είναι ο χώρος του συγγραφέα, του συνθέτη, του σεναριογράφου, του σαμάνου ` το σενάριο δράσης είναι ο χώρος του δασκάλου, του γκουρού, του γνώστη ` το θέατρο είναι ο χώρος των τελεστών ` η επιτέλεση είναι ο χώρος του κοινού.>>. ⁽¹⁹⁾ Υπό μορφή αναλογίας, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε το εξής : ο

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
 Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

“σχεδιασμένος χώρος” είναι ο χώρος του αρχιτέκτονα, του ατόμου ή της ομάδας που διαμορφώνει την αρχική ιδέα και το όραμα του χώρου · η “συνθετική διαδικασία” : ο χώρος του δασκάλου της αρχιτεκτονικής, που καθοδηγεί, μορφώνει και ενθαρρύνει την ανάπτυξη ιδεών και δεξιοτήτων · ο “σχεδιασμός” : ο χώρος του designer, του επαγγελματία που πραγματοποιεί τον σχεδιασμό, μεταφέροντας ιδέες και θεωρίες σε πρακτικές εφαρμογές · η “σχεδιασμένη πόλη” : ο χώρος των κατοίκων , των ανθρώπων που ζουν και αλληλεπιδρούν με τον αστικό χώρο.

Η αναπαράσταση της κατοπτρικής σχέσης των αναλογιών μεταξύ επιτελεστικού και αρχιτεκτονικού πλαισίου.

Η “Πόλη - Κείμενο” του De Certeau πραγματεύεται τη “ρητορική”⁽²⁰⁾ του περπατήματος ως επιτελεστική σχέση σωμάτων στο αστικό πεδίο, θέτοντας το τρίπτυχο “γλώσσα - επιτέλεση - σώμα” στο κέντρο αυτού του πεδίου. Έτσι, η Πόλη ως Κείμενο συντίθεται από τις επιτελεστικές δράσεις των κατοίκων της, οι οποίες δημιουργούν και την αφηγηματικότητά της. Αντίστοιχα, η έννοια της Παράστασης ως ένα επιτελεστικό / θεατρικό

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

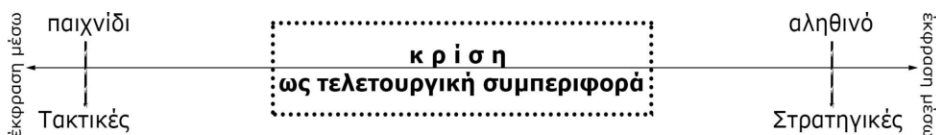
πλαίσιο συνδέεται και αυτή με το Κείμενο. Ωστόσο, δεν περιορίζεται ως οντότητα στην “κειμενική” υπόστασή της. Όπως εξηγεί χαρακτηριστικά ο Schechner : <<Η παράσταση θεωρείται ως ένα μείγμα πολλών τεχνών και η “πραγματοποίηση” ενός κειμένου. Όμως, στην πραγματικότητα είναι ένα σύστημα ίσων ανεξάρτητων στοιχείων>>. ⁽²¹⁾ Ο ίδιος επισημαίνει πως θεατρικά το κείμενο λειτουργεί ως <<κλειδί για δράση , όχι ως υποκατάστατό της>> , και σε περίπτωση που δεν υπάρχει αυτό, η <<δράση>> παρέχει πολλαπλές δυνατότητες προσέγγισης, η οποία <<θα μπορεί να διαχειριστεί όλα τα φαινόμενα της επιτέλεσης, κλασικά και σύγχρονα, με κείμενο ή χωρίς κείμενο, δραματικά, θεατρικά, παιχνιδιάρικα, τελετουργικά(...)>>. ⁽²²⁾ Αυτό θα λέγαμε ότι , αναλογικά , σημαίνει πως ,όπως κατά τον Schechner, το θέατρο ανήκει ανάμεσα στα είδη της επιτέλεσης και όχι στη λογοτεχνία , έτσι και η πόλη ως τόπος δράσης /διάδρασης αναδύεται ως ένα σύστημα επιτέλεσης , όπου το “Κείμενο” της δεν είναι σταθερό, αλλά αντιθέτως μετατρέπεται σε μια “Σκηνή”, όπου τα σώματα, οι κινήσεις και οι πρακτικές αυτών “επιτελούν” συνεχώς τη μεταβαλλόμενη αφήγησή της ` καθιστώντας την όχι απλώς ως χώρο για δράση, αλλά ως “παράσταση” στην οποία όλοι , συλλογικά, συμμετέχουν.

Η διαλεκτική μεταξύ Κειμένου και Παράστασης στη βάση των Δράσεων σε Πόλη και Θέατρο.

Πιο αναλυτικά, η ανάδυση της “Πόλης - Παράστασης”, προκύπτει από το αστικό πεδίο συναντήσεων και διαπραγματεύσεων μεταξύ “καθημερινού” και “επίσημου”, δημιουργώντας έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο κειμενικό ιστό μεθοριακότητας, όπου ρόλοι και σχέσεις κατοίκων - χώρων αναδιαμορφώνονται συνεχώς. Όπως επισημαίνει ο Purini για τον διαρκή αστικό, μετασχηματισμό : <<(…)η μορφή της(πόλης) , η *forma urbis*, εμφανίζεται ως το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης εντάσεων, οι οποίες την κάνουν να εκδηλώνεται όχι ως μια στατική εικόνα, αλλά ως ένα σχήμα σταθερά μεταβαλλόμενο, δυναμικό, εννοιολογικά διαταραγμένο(...)>>. ⁽²³⁾ Αυτές οι “εντάσεις”, στις οποίες αναφέρεται ο Purini, μάς παραπέμπουν, θα έλεγε κανείς, στο σχήμα του Schechner “κρίση - σχίσμα - σύγκρουση”, το οποίο ανατροφοδοτεί τη λεπτή ισορροπία μεταξύ κοινωνικού - αισθητικού δράματος (δηλαδή Πόλης - Θεάτρου).

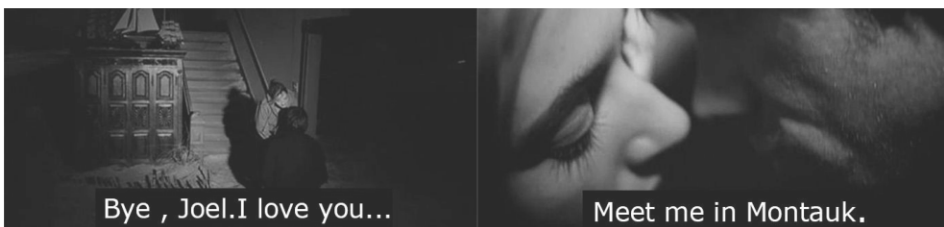
Πράγματι, ο Schechner ως προς τις “εντάσεις” καθιστά σαφές το εξής : <<η κρίση - η ξαφνική και αφειδής δαπάνη κινητικής ενέργειας - είναι ο δεσμός ανάμεσα στην επιτέλεση, το κυνήγι, την τελετουργία και το παιχνίδι.>>. ⁽²⁴⁾ Κάτι τέτοιο μάς οδηγεί και πάλι στη διαλεκτική “στρατηγικών”- “τακτικών” του Certeau , όπου η τελετουργικοποιημένη συμπεριφορά - ως μια μορφή ελεγχόμενης “κρίσης” - λειτουργεί ως τρίτος όρος γεφύρωσης των παραπάνω πεδίων, και όπου αυτή (η συμπεριφορά), σύμφωνα με τον Schechner : <<(…)είναι ένα μέσο συνεχούς ελέγχου των ορίων ανάμεσα στο “παιχνίδι” και το “αληθινό”>>. ⁽²⁵⁾ Με άλλα λόγια, η πόλη των ιστοριών και των δρώμενων βρίσκεται σε μόνιμο διάλογο με τον αυστηρά σχεδιασμένο αστικό χώρο, ανοίγοντας περισσότερο το πεδίο της θεατρικότητας της “Πόλης-Κειμένου”, που τελικά , μέσω της τελετουργίας, μετασχηματίζεται σε “Πόλη - Παράσταση”.

Οι διαπλεκόμενες σχέσεις μεταξύ παιχνιδιού - αληθινού & τακτικών - στρατηγικών.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Μέσα σε αυτή τη συλλογιστική, ο τρίτος όρος που συνενώνει την Πόλη με το Θέατρο - Επιτέλεση παραμένει η Γλώσσα ` σε αυτή την περίπτωση , όμως, ως χρονική δύναμη, η οποία εκκινεί συμβάντα , προς τις δύο κατευθύνσεις. Ωστόσο, η ίδια η Γλώσσα βρίσκεται στο μεταίχμιο μεταξύ “δομής” και “διασποράς”.⁽²⁶⁾ Αν εμβαθύνουμε στη λακανική θεώρηση , που θέτει το *ασυνείδητο ως γλώσσα*, θα παρατηρήσουμε ακριβώς αυτήν την “κρίση” που συνθέτει την ολότητα της γλώσσας ως σύστημα νοημάτων. Όπως επισημαίνει ο Homer : <<Το ασυνείδητο πρέπει να γίνεται αντιληπτό μέσα από την εμπειρία της ρήξης, ανάμεσα στην αντίληψη και τη συνείδηση, σε αυτόν τον άχρονο τόπο...που ο Φρόυντ αποκαλεί...άλλη σκηνή>>. Σε περιπτώσεις ,όπως το περίφημο <<φροϋδικό ολισθήμα>> , ή μέσω των ονείρων και των καταστάσεων ψυχικής οδύνης και νόσου, η γλώσσα καταφέρνει να ξεφεύγει από τη “συνειδητή” σκέψη , ώστε το Ασυνείδητο ως Γλώσσα να γίνεται <<το χάσμα ή η ρήξη στη συμβολική αλυσίδα>>.⁽²⁷⁾ Με ανάλογο τρόπο η Πόλη ως Γλώσσα ή ως Σκηνή δύναται να αντιστρέφει νοήματα του “συνειδητού” πεδίου της, και έτσι οι καθημερινές πρακτικές καταφέρνουν να ξεφεύγουν από τις στρατηγικές του αυστηρά δομημένου αστικού χώρου (π. χ ., όπως το καρναβάλι και τα φεστιβάλ αντιστρέφουν τις κατεστημένες δομές με ονειρικά / αστεία / μη “συμβατικά” περιεχόμενα).

Η αιώνια λιακάδα ενός καθαρού μυαλού (2004)- Michel Gondry

Στην ταινία αυτή μπορούμε να διακρίνουμε τις ρήξεις που βιώνουν οι χαρακτήρες, ανάμεσα στην αντίληψη και τη συνείδηση, όπως τις περιγράφει ο Homer. Η αδυναμία της διαδικασίας να διαγραφούν πλήρως οι αναμνήσεις αναδεικνύει τη σημασία της “ασυνείδητης” γλώσσας , η οποία διαμορφώνει την ταυτότητά τους. Το Μόντοκ λειτουργεί ως “ άχρονος” τόπος συνάντησης και ανατροπής του συνειδητού, αποκαλύπτοντας , υπό μία έννοια, ότι η “σκηνή” της πόλης αποτελεί μια μορφή γλώσσας , η οποία εγχарάσσεται στις ψυχικές τους καταστάσεις, με τρόπο που προσιδιάζει του “φροϋδικού ολισθήματος”.

Μέσα σε αυτό το πεδίο “ολίσθησης” , θα μπορούσαμε να πούμε ότι, εισέρχεται το λεγόμενο “*Τρίτο Νόημα*” που εισάγει ο Barthes , το οποίο πρόκειται για ένα τρίτο επίπεδο γλώσσας , πέραν του “*επικοινωνιακού*” και του “*συμβολικού*”. Θα έλεγε κανείς ότι το *Τρίτο Νόημα* μπορεί να θεωρηθεί ως μια άλλη έκφραση της λακανικής “*ρήξης*” της γλώσσας ή της σεχνερικής “*κρίσης*” της επιτέλεσης · και αυτό διότι , σύμφωνα με τον Barthes, το “*νόημα*” αυτό συνδέεται με το σύμπαν των αστείων, των λογοπαιγνίων, της <<περιττής σπατάλης(...)>> , και ιδίως είναι <<αδιάφορο στις ηθικές ή αισθητικές κατηγορίες (το χυδαίο , το επιπόλαιο, το κίβδηλο, την απομίμηση -ανήκει στο καρναβάλι-(...)>>. Μα, θα λέγαμε ότι το σημαντικότερο που εντοπίζει ο Barthes σε αυτό το “*νόημα*” είναι η παράκληση του από το <<νόμιμο της αφήγησης (...)>> σε ένα εντελώς ανοιχτό πεδίο νοήματος, <<(...)μέχρι το άπειρο>> της γλώσσας. ⁽²⁸⁾ Υπό αυτή την οπτική συνενώνεται με την “*παράνομη αφηγηματικότητα*” του επιτελεστικού βαδίσματος του De Certeau, όπου το τρίπτυχο “*γλώσσα - επιτέλεση - σώμα*”, μέσω των πρακτικών του περπατήματος, επανεργητεύει και ανατροφοδοτεί τα “*όρια*” της δομής.

Οι “*εισχωρήσεις*” του ασυνείδητου μέσω του συνειδητού, του αφηρημένου μέσω του αναλυτικού, των τακτικών μέσω των στρατηγικών, και του παράνομου μέσω του νόμιμου, αποτελούν τον πυρήνα του “*παιχνιδιού*” που δημιουργεί τα “*διάκενα*” στα οποία αναφέρεται ο De Certeau ως “*αφηγηματικές γέφυρες*”. Αυτά τα διάκενα συνθέτουν, θα λέγαμε, το “*Τρίτο Νόημα*” της “*Πόλης - Παράστασης*”. Ο Schechner , από την επιτελεστική πλευρά, βλέπει το θέατρο καθαυτό ως έναν χώρο ,όπου κοινωνική τάξη και αταξία συνυπάρχουν μέσα από την ίδια τη δομή του , η οποία ,όμως, δεν είναι αδιάρρηκτη, αλλά υφίσταται ως εξής: <<(...)έναν κοινοτισμό φιλτραρισμένο από τη δομή, ένα οριακό γεγονός που διαθλά τις εντάσεις την κοινωνικής τάξης και αταξίας.>>. ⁽²⁹⁾ Αυτή η δομή μπορεί να διασπαστεί μέσω της πρακτικής των ηθοποιών και της επικοινωνίας με το κοινό, όπως ο Schechner περιγράφει , μέσω του <<ανοίγματος των αρμών>>. ⁽³⁰⁾

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Το θεωρητικό πεδίο είναι ευρύτατο, έτσι για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, θα σταθούμε στις θέσεις του Stanislavsky. Ο ίδιος βάσισε τη μέθοδό του στην έννοια του <<Υπερ - Αντικειμένου>>, το οποίο λειτουργεί ως ο κεντρικός σκοπός κάθε παράστασης και σημείο εκκίνησης της, συνδέοντας όλες τις επιμέρους δράσεις σε μια συνεκτική αφήγηση. ⁽³¹⁾ Παράλληλα, η τεχνική της <<Συγκινησιακής Μνήμης>> ⁽³²⁾, που ανέπτυξε ο ίδιος, επιτρέπει στους ηθοποιούς να ανασύρουν υποσυνείδητες αναμνήσεις και συναισθήματα, μεταφέροντάς τα στο συνειδητό επίπεδο για την ερμηνεία. Αυτός ο συνδυασμός της αφηγηματικής συνοχής και της διαλεκτικής μεταξύ υποσυνείδητου και συνειδητού, έθεσε τις βάσεις για την αμφισβήτηση των “ορίων” της θεατρικής επιτέλεσης. Όπως σημειώνει ο Schechner, αυτό αποτυπώνεται στη λεγόμενη <<άρνηση της ίδιας της επιτέλεσης>> από τον Stanislavsky, ο οποίος θεωρούσε πως όταν παρακολουθούμε τις “Τρεις Αδελφές” του Τσέχωφ, θα πρέπει να είναι σαν να επισκεπτόμαστε πραγματικά το σπίτι των Πραζόφορ, δηλαδή <<χωρίς την παρουσία του τέταρτου τοίχου.>>. ⁽³³⁾

Το “σπάσιμο” του “τέταρτου τοίχου” καθιστά, λοιπόν, το θέατρο ως μια “πραγματική”, βιωματική εμπειρία, ενώ παράλληλα ενισχύει τη σύνδεση μεταξύ ηθοποιών και κοινού. Με άλλα λόγια, η καταφανής αμφισβήτηση των ορίων ⁽³⁴⁾, η οποία όμως, στηρίζεται σε μια ολιστικού τύπου αφήγηση, εκφράζεται μέσα από τη διείσδυση του υποσυνείδητου στο συνειδητό. Όλη αυτή η διαδικασία, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι, είναι μια μορφή έκφρασης του “Τρίτου Νοήματος” της παράστασης. Με αντίστοιχο τρόπο, η “Πόλη - Παράσταση” της “παράνομης” αφηγηματικότητας των περιπατητικών πρακτικών θέτει, μέσω της σωματικής επιτελεστικότητάς της, το “σπάσιμο του τέταρτου τοίχου” της. Όπως το θέατρο σπάει τον “τέταρτο τοίχο” για να καταστήσει την εμπειρία πιο άμεση και βιωματική, έτσι και οι περιπατητικές πρακτικές σπάνε τους “αόρατους τοίχους” της πόλης, υπερβαίνοντας στρατηγικές επιβολής, που ορίζονται από εξουσιαστικές δυνάμεις και κοινωνικές συμβάσεις. Κι αυτό επιτυγχάνεται μέσω των τακτικών του σώματος. Το “σπάσιμο” αυτό λειτουργεί ως

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
 Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

έκφραση του “Τρίτου Νοήματος” της Πόλης, όπου η “παράσταση” της καθημερινής ζωής ξεφεύγει από τα όρια του ελεγχόμενου και προβλέψιμου, με τρόπο ανάλογο του “φροϋδικού ολισθήματος” της γλώσσας.

Σε γενικές γραμμές, παρατηρεί κανείς, ότι όπως το θέατρο λειτουργεί, όπως η Jill Dolan εξηγεί, ως μια <<συλλογική εμπειρία γεγονότος>> ⁽³⁵⁾, διαμορφωμένο από την επιτελεστική και κοινωνικοπολιτιστική δραστηριότητα, έτσι και η πόλη μπορεί να αποκτήσει “νόημα” ως μια δυναμική σκηνή, όπου οι καθημερινές πρακτικές των πολιτών ανατρέπουν τις παραδοσιακές στρατηγικές και τις “κυρίαρχες” αφηγήσεις.

Η Διαλεκτική Γλώσσας και Θεάτρου στη διαμόρφωση του νοήματος της "Πόλης - Παράστασης" :
 Η Ανατροπή των Ορίων μεταξύ Συμβολικού και Πραγματικού

Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι το δυτικό θέατρο, όπως και η διαμόρφωση των δυτικών πόλεων, στηρίζονται στα “όρια” - είτε της

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

“σκηνής”, είτε της αλληλεπίδρασης. Ο Schechner τονίζει πως οι <<τέχνες επιτέλεσης(...)>> (*performance art*) φαίνεται να είναι πολύ πιο <<δεκτικές(...)>> στον <<(…)διαπερατό και πορώδη χαρακτήρα>>. ⁽³⁶⁾ Με αντίστοιχο τρόπο, η “σκηνή” του δρόμου δύναται να ανοίγεται πιο εύκολα στους αστικούς περιορισμούς, σε σχέση με άλλου τύπου αστικές διαμορφώσεις. Ο δρόμος, όπως τον περιγράφει η Saskia Sassen, δεν είναι απλώς ένας <<χώρος τελετουργικών παραστάσεων>>, όπως η αγορά ή το βουλεβάρτο · αντιθέτως αποτελεί <<χώρο όπου μπορούν να δημιουργηθούν νέες μορφές του κοινωνικού και του πολιτικού>> ⁽³⁷⁾, μια ιδέα που βρίσκει απήχηση στις απόψεις της Μπούκη - Μπάμπαλου, όπου όπως η ίδια επισημαίνει <<Ο δρόμος αποτελεί το πραγματικό νόημα της πόλης, τον χώρο συνύπαρξης.>>. ⁽³⁸⁾ Εξάλλου, αν θυμηθούμε τη θέση του Certeau, όπου ο δρόμος ενώ ορίζεται γεωμετρικά από την πολεοδομία, τελικά αποκτά χωρικό “νόημα” μέσω των περιπατητικών πρακτικών, θα συμπεράνουμε ότι μεταβάλλεται από τόπος σε χώρος, μέσω της σωματικότητας των περιπατητών του. ⁽³⁹⁾ Σε αυτό το σημείο, είναι εξίσου σημαντικό να επισημανθεί η ανάλυση του Αγραφιώτη περί επιτέλεσης, όπου ως <<διαδικασία>> συνδέεται με το ρήμα <<τελέω>>, το οποίο <<υπονοεί την ολοκλήρωση ενός ταξιδιού, είτε ως δρόμου, είτε ως αναζήτηση σκοπού(..)>>. ⁽⁴⁰⁾

Ο πεζόδρομος της Ερμού ως πεδίο συνύπαρξης δράσεων νοηματοδοτείται και διαμορφώνεται χωρικά από τους περιπατητές.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

“Η Πόλη - Παράσταση της Αθήνας : η σκηνή των περιπατητών του λόφου της Πνύκας.” (2024)

Στο στιγμιότυπο αυτό, η πόλη αποτυπώνεται ως ένα μόνιμο θεατρικό “σκηνικό”, όπου οι αστικές δομές συνυπάρχουν με τη διπλή αφηγηματικότητα, τόσο της ιστορίας του τόπου, όσο και των περιπατητικών σωμάτων. Το συρματόπλεγμα λειτουργεί εδώ ως ένα σύμβολο οριοθέτησης και ελέγχου που επιβάλλεται από το αστικό σύστημα, το οποίο δημιουργεί μια αίσθηση περιορισμού και παρακολούθησης μέσα στο πεδίο της πόλης. Ταυτόχρονα, όμως, το όριο αυτό παίζει ρόλο “αυλαίας”, όπου οι περιπατητές διαχωρίζονται από τον παρατηρητή, με τρόπο ανάλογο που θυμίζει την απόσταση της σκηνής μεταξύ επιτελεστών και θεατών στο δυτικό θέατρο. Έτσι, η “Πόλη των Παραστάσεων” καθίσταται, μέσω αυτής της “σκηνής”, ως διαδραστικός ή και μεταβατικός τόπος συναντήσεων μεταξύ ελεγχόμενου και ελεύθερου, συμβολικού και πραγματικού, παρόντος και παρελθόντος. Οι περιπατητές στον λόφο της Πνύκας, με την ελευθερία των κινήσεών τους, υπερβαίνουν το συμβολικό αυτό πλέγμα, ενώ συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση του εν εξελίξει “κειμένου” της αστικής “παραστάσης”.

Επομένως, υπό αυτή την οπτική παρατήρησης, η “Πόλη των Παραστάσεων” αποτελεί έναν χώρο όπου η ανθρώπινη δραστηριότητα σε διάλογο με το αστικό τοπίο συνθέτουν αντιστικτικά τα μέρη μιας ζωντανής αφήγησης, δηλαδή μιας αέναης παράστασης, όπου όλοι και όλα παίζουν τον ρόλο τους, είτε συνειδητά, είτε ασυνείδητα.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Συνεπώς, κανείς θα μπορούσε να καταλήξει στο παρακάτω συμπέρασμα: Το “σπάσιμο” του “τέταρτου τοίχου” στην “Πόλη - Παράσταση” αποτελεί μια συνθήκη αποκάλυψης του “Τρίτου Νοήματος” της αστικής ζωής, και ιδιαίτερα του δρόμου ως “σκηνης”, η οποία επικυρώνεται μέσα από την επιτελεστική , σωματική παρουσία. Συνεπώς, η πόλη δεν είναι μόνο ένα στατικό “κείμενο”, το οποίο απλώς καταγράφεται ή αναγιγνώσκεται , αλλά μια διαδραστική “παράσταση” , η οποία ως πεδίο διαρκούς επιτέλεσης, ζωογονείται μέσα από τις τακτικές των σωμάτων, τα οποία παράγουν αέναα γλώσσες και μετα - γλώσσες. Τα σώματα , επομένως, ως επιτελεστικές παρουσίες, ανατρέπουν αόρατα όρια, επαναπροσδιορίζοντας τους ρόλους των κατοίκων της , με αποτέλεσμα να εγχαράζονται νέα σχήματα και νοήματα στον αστικό χώρο.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Σημειώσεις - Παραπομπές

1. Schechner R., *Η Θεωρία της Επιτέλεσης*, μτφρ. Νάνσυ Κουβαράκου, Εκδ. ΤΕΛΕΘΡΙΟΝ, Αθήνα , 2011 , σελ. 52
2. Η “μεταφορά” τόσο στην ανάλυση του De Certeau, όσο και στου Schechner λειτουργεί ως ένας μηχανισμός που “γεφυρώνει” διαφορετικούς χώρους, χρόνους και καταστάσεις. Στον De Certeau, οι αφηγήσεις είναι μεταφορές που οργανώνουν και συνδέουν τόπους και εμπειρίες, διαμορφώνοντας την αντίληψη και τη χρήση του χώρου στην καθημερινή ζωή. Ο ίδιος χαρακτηριστικά αναφέρει : <<Για να πας στη δουλειά ή να γυρίσεις σπίτι , παίρνεις ένα από τα μαζικά μέσα <<μεταφορών>>, μια <<μεταφορά>> - το λεωφορείο, το τρένο.Και οι αφηγήσεις θα μπορούσαν να έχουν αυτό το ωραίο όνομα : κάθε μέρα διασχίζουν και οργανώνουν τόπους ` τους επιλέγουν και τους συνδέουν ` φτιάχνουν μ ` εκείνους φράσεις και δρομολόγια. Διανύουν χώρους, φτιάχνουν διαδρομές.>> (Ντε Σερτώ, Μ., *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική*, σελ.283) Ο Schechner, με παρόμοιο τρόπο, βλέπει την επιτέλεση ως μεταφορά που επιτρέπει τη μετάβαση μεταξύ διαφορετικών επιπέδων ύπαρξης ή εμπειρίας, όπως από την καθημερινή ζωή ή σε μια επιτελεστική κατάσταση. Και στις δύο προσεγγίσεις, η «μεταφορά» είτε ως επιτελεστικό , είτε ως αφηγηματικό πεδίο δίνει δυνατότητες μεταβάσεων μεταξύ διαφορετικών επιπέδων ύπαρξης και εμπειρίας.
3. Σταυρίδης Σ., *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, Εκδ. Νήσος, Αθήνα , 2018 , σελ. 216
4. Όπως (1), σελ. 51
5. Όπως (3) , σελ. 216
6. Όπως(1), σελ. 22
7. Ό.π. , σελ. 22
8. Ό.π., σελ. 199
9. Στην περίπτωση της επιτελεστικότητας ως πεδίου ανατροπής κανόνων, βλέπουμε ότι οι “μεταμορφώσεις” δρουν ως μεταβαλλόμενες κοινωνικές καταστάσεις στο πλαίσιο της πόλης. Ο Σταυρίδης επισημαίνει πως , με ανάλογο τρόπο, οι τελετουργικές πρακτικές μπορούν να αποτελέσουν χώρο , όπου αυτές οι κοινωνικές μεταμορφώσεις ή παραγνωρίσεις γίνονται εμφανείς. Όπως ο ίδιος αναφέρει : <<(…)Θα μπορούσε κανείς να πει ότι τέτοιες πρακτικές μεταμφιέζουν τις σχέσεις που θα προέκυπταν αν τα κίνητρα αυτά και οι ιεραρχίες μπορούσαν να επιβάλουν τη λογική τους, σε σχέσεις συμβολικής εξίσωσης ή και αντιστροφής της υπεροχής. Η μεταμφίεση αυτή (που ο Μπουρντιέ προτιμά να τη λέει παραγνώριση, τονίζοντας τον παραπλανητικό της χαρακτήρα) δεν εξαλείφει όμως ολότελα το υπόστρωμα πάνω στο οποίο εδράζεται : ένας τρόπος να το αντιληφθεί κανείς αυτό είναι να προσέξει πώς η τελετουργική πρακτική επισημαίνεται ως ιδιαίτερη

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

μορφή πρακτικής, ξεχωρισμένη από τις καθημερινές πρακτικές και τους ρόλους που την υποστηρίζουν.>> (Όπως (3), σελ. 192 - 193) Και στις δύο περιπτώσεις, οι καταστάσεις αυτές δεν καταργούν πλήρως υποκείμενες δομές και ιεραρχίες · ωστόσο επισημαίνονται ως ιδιαίτερες πρακτικές που διαχωρίζονται από την καθημερινότητα.

10. Dundjerovic, A., & Martínez Sánchez, J. *Festival and the city: Performativity of sexual acts in public spheres* , 2018 ,Presented at the AHRA International Conference, Birmingham School of Architecture & Design, Birmingham City University , σελ. 3 - 4
11. Αγραφιώτης, Δ., , *Επιτέλεση* , Εκδ. Νήσος, Αθήνα , 2022 , σελ. 70

>Ο Αγραφιώτης τονίζει τη σημασία της <<εμπειρίας του πεδίου>> ως προς τη διαλεκτική των “επιτέλεση” - “πολιτισμός”. Ειδικότερα, θέτει τη διαφορά που εντοπίζει μεταξύ δυτικού και ασιατικού πολιτισμού ως προς <<τη σημαντικότητα του σώματος στην εξέλιξη της επιτέλεσης.>> Όπως εξηγεί , μέσω της προσωπικής του εμπειρίας ω εμπλεκόμενος σε τέτοια περιβάλλοντα: <<Επέμεναν ότι οι κινήσεις τους προέρχονταν άμεσα από το σώμα τους, ενώ οι δικές μου (ως δυτικού) επικαθορίζονταν από το νου και την αναλυτική δουλειά.>> (Όπως πηγή , σελ. 70 - 71)

12. Carlson M., *Performance* , *Μια κριτική Εισαγωγή*, Μτφρ- Εισαγωγή - Επιμέλεια: Ελευθερία Ράπτου, Εκδ. Παπαζήση, 2014 , σελ. 192

>Η “επιτέλεση” φύλου της Butler ,ως πυκνωτής ανατροπών εξουσίας και στερεοτύπων, θέτει τη ρευστότητα στο κέντρο αυτής της αναζήτησης ως προς τα όρια των δομών. Ειδικότερα, ο Σταυρίδης με βάση τη συνθήκη του μεσαιωνικού καρναβαλιού επισημαίνει : <<Η θεατρικότητα των μεταμφιέσεων, η διαδομένη αντιστροφή των σχέσεων εξουσίας ανάμεσα , για παράδειγμα , στα δύο φύλα, τις κοσμικές αρχές και τους υπηκόους ή τις θρησκευτικές αρχές και τους πιστούς, μεταφέρει στο καρναβάλι στοιχεία <<αντιθέατρου>>. (Όπως (3) , σελ. 171) Αυτές οι συνθήκες γλωσσικής και κοινωνικής ανατροπής , λοιπόν, συναποτελούν στην επιτελεστικότητα που επιφέρουν τα σώματα ως οχήματα που μπορούν να προκαλέσουν μετασχηματισμούς και αντιστροφές.

13. Ντε Σερτώ, Μ., *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική : Η πολύτροπη τέχνη του πράττειν*, μτφρ. Κική Καψαμπέλη, ΣΜΙΛΗ, 2010, σελ. 329

>Το σώμα , στην παρούσα έρευνα, ως “αφηγηματικό μέσο” διαδραματίζει τον ρόλο του διαμεσολαβητή των ιστοριών και των “μύθων” · από και προς το αστικό πεδίο. Επομένως , αν η πόλη θεωρηθεί ένα “αφήγημα” επιτελεστικών σωμάτων , αυτό σημαίνει ότι δημιουργείται ένα σύστημα διάδρασης μεταξύ πόλης - σωμάτων ,με τρόπο που προσιδιάζει τη σχέση αφηγήματος - αναγνώστη. Πράγματι, αν

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

σταθούμε στην ουσία του “αφηγήματος”, κατά την ανάλυση του Barthes , θα δούμε το εξής : <<Το αφήγημα , ως αντικείμενο, είναι το διακύβευμα μιας επικοινωνίας : υπάρχει ένας δωρητής του αφηγήματος , υπάρχει ένας αποδέκτης του αφηγήματος >> (Barthes , R., *Εικόνα - Μουσική - Κείμενο* , σελ..129)

14. Όπως (1), σελ. 22

15. Η Μ. Μπαμπάλου - Νουκάκη αναφέρεται σε νοηματοδότηση του αστικού ιστού μέσω <<αστικών συντελεστών στον χώρο και τον χρόνο, την πολλαπλότητα και τις διαφορές τους.>> Η θεατρικότητα των συναντήσεων ,που υπονοείται από την ίδια, έγκειται στην “κατωφλική” ή και οριακή σχέση των καταστάσεων που κανείς μπορεί να θέσει ως εργαλεία σχεδιασμού, και τα οποία προϋπάρχουν στο αστικό πεδίο. Χαρακτηριστικά , η ίδια επισημαίνει : <<Τάξη - αταξία, ένταση - παύση, εναλλαγή - μεταβολή, επισημότητα - καθημερινότητα, ρυθμός - αρρυθμία, επανάληψη - εναλλαγή , ομοιότητα - διαφορά, αποτελούν τα εργαλεία οργάνωσης του χώρου, για τη δημιουργία ενός τόπου συνάντησης και συμμετοχής σε δρώμενα.>>

Μπαμπάλου - Νουκάκη, Μ., *8 +1 Κείμενα για την Αρχιτεκτονική και την Πόλη*, Εκδ. ΔΟΜα, 2020, σελ.. 131

16. Όπως (3) , σελ. 214

17. Όπως(15), σελ. 131

18. Όπως (1) , σελ. 78

Ο Schechner επισημαίνει για τη σχέση δυτικού πολιτισμού - επιτελεστικών / θεατρικών ορίων ως εξής : << Ο πολιτισμός μας είναι σχεδόν ο μοναδικός που απαιτεί ομοιόμορφη συμπεριφορά από το κοινό, ενώ σαφώς διαχωρίζει το κοινό από τους τελεστές και το κοινό από τους άλλους ανθρώπους στην περιοχή, οι οποίοι δεν είναι ούτε κοινό, ούτε τελεστές. Είμαστε σχεδόν οι μόνοι που χρησιμοποιούμε έτοιμους χώρους για θέατρα.(...)>> (όπως πηγή.)

19. Ό.π., σελ. 90

20. <<Τόσο η ρητορική, όσο και οι καθημερινές πρακτικές μπορούν να οριστούν ως χειρισμοί εσωτερικοί σ’ ένα σύστημα - στο σύστημα της γλώσσας ή της κατεστημένης τάξης. <<Ευμήχανα γυρίσματα>> και <<τροπές>> του λόγου (ή <<ρητορικοί τρόποι>>) εγγράφουν στη συνηθισμένη γλώσσα τα τεχνάσματα, αντιμεταθέσεις, ελλειπτικά σχήματα κ.λπ., τα οποία απάλειψε από τους τελεστικούς λόγους ο επιστημονικός ορθολογισμός, προκειμένου να συγκροτήσει <<κύριες>> σημασίες(...)>> (De Certeau) (όπως πηγή , σελ. 121)

21. Όπως (1), σελ. 81

22. Ό.π., σελ. 42

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

23. Purini, F., *Πρόγραμμα ΗΡΑΚΛΗΣ. Δέκα σχέδια για την ελληνική πόλη*, Εκδ. ΑΓΕΤ “ΗΡΑΚΛΗΣ”, Αθήνα, 1997, σελ. 165
24. Όπως (1), σελ. 120
25. Ό.π., σελ. 120
26. Η ρέουσα διάσταση της γλώσσας ως συστήματος επικοινωνίας , και όχι απλά ως στατικό σύστημα συμβόλων ή αδιάρρηκτων δομών, στηρίζεται , ακριβώς, στην επιτελεστική δύναμη που ενέχει και τροφοδοτεί τη χρονικότητα τη ως “συμβάντος” - κατά Laclau. Ειδικότερα, η “διασπορά” που τη χαρακτηρίζει διαφαίνεται μέσα από τις θέσεις του Searle, όπου ο Carlson πάνω σε αυτό αναλύει ως εξής : *“Η μονάδα στη γλωσσική επικοινωνία δεν είναι όπως έχει γίνει αποδεκτό , το σύμβολο, η λέξη ή η πρόταση ή ακόμα το τεκμήριο του συμβόλου, της λέξης, της πρότασης, αλλά κυρίως η παραγωγή ή η διασπορά του συμβόλου , της λέξης, της πρότασης κατά την επιτέλεση της ομιλιακής πράξης.>>* (Όπως (12) , σελ. 214)
27. Homer, S., *Εισαγωγή στον Ζακ Λακάν*, μτφρ: Στέλλα Μαύρη, επιμ: Ευγενία Γεωργάκα, Εκδ. ΟΡΟΣΙΟ, Αθήνα 2017 , σελ. 104
28. Barthes, R., *Εικόνα- Μουσική-Κείμενο*, μτφρ. Γιώργος Σπανός, επιμ. Βασίλης Πατσογιάννης, ΠΛΕΘΡΟΝ, 2019 , σελ . 60
29. Όπως (1), σελ. 224
30. Ό.π. , σελ. ????
31. Carlson M., *Performance , Μια κριτική Εισαγωγή*, Μτφρ- Εισαγωγή - Επιμέλεια: Ελευθερία Ράπτου, Εκδ. Παπαζήση, 2014 , σελ. 237
32. Ο Schechner αναφερόμενος στη <<συγκινησιακή μνήμη>> του Stanislavsky , εξηγεί ως εξής τον μηχανισμό της υποκριτικής αυτής τεχνικής : <<Σύμφωνα με την ευρωαμερικανική υποκριτική, που βασίζεται στον Stanislavsky, κάποιος δεν “υποδύεται ένα συναισθημα”. Υποδύεται τις “δεδομένες συνθήκες”, τους “στόχους”, τις “γραμμές ενεργειών της δράσης”, το “μαγικό αν”. Αν αυτό γίνει σωστά, θα βιωθούν τα “πραγματικά” αισθήματα και θα εκφραστούν τα “φυσικά” συναισθήματα.>> (Όπως (1) σελ. 337)
33. Όπως (1) , σελ. 91
34. Ο Schechner αναφέρεται στην “επιλεκτική έλλειψη προσοχής” που μπορεί να αναπτύξει ο ηθοποιός - επιτελεστής, με τρόπο που <<φανερώνει τη διπλή προσωπικότητα του ηθοποιού, τον “εαυτό” και την “προσωπικότητα του χαρακτήρα” ` λειτουργεί ως μια γέφυρα ανάμεσα στο κοινό και τους ηθοποιούς.>> , και μέσω αυτής, εξηγεί, <<(…)οι θεατές συνδημιουργούν το έργο μαζί με τους ηθοποιούς.>> (όπως πηγή, σελ. 233) Μια τέτοια οπτική, θα λέγαμε ότι, αφενός κινείται στη λογική του σπασίματος του “Τέταρτου Τοίχου” , και αφετέρου φανερώνει τις δυνατότητες του θεάτρου να γίνεται συμβιωτικός οργανισμός της “πραγματικότητας”. Παράλληλα, αποκαλύπτει τη δυνατότητα της ίδιας της “πραγματικότητας” ως “καθημερινής ζωής” να παρεισφρύει μέσα στην τέχνη.

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βάδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

35. Dolan, J., *Geographies of Learning : Theater Studies, Performance , and the 'Performative'*, Theatre Journal, Εκδ. The Johns Hopkins University Press, τομ. 45, σελ. 432

Η Jill Dolan στο άρθρο της , μεταξύ άλλων, αναφέρει το εξής για το θέατρο και εν γένει την παραστασιακή τέχνη : <<Παραμένει ο τόπος στον οποίο οι άνθρωποι έρχονται για να δουν και/ ή να αποκτήσουν τη συλλογική εμπειρία ενός γεγονότος (...) να έρθουν σε επαφή με το κοινωνικό μέσα από φυσικά και υλικά ενσαρκωμένες περιστάσεις.>> (όπως πηγή)

36. Όπως (1) , σελ. 351
37. Κούρος, Π., Καραμπά, Ε., *Archive Public, Επιτελέσεις αρχείων στη δημόσια τέχνη / Τοπικές Παρεμβάσεις* , Πάτρα , 2012, σελ.190
38. Όπως (15) , σελ. 190
39. Όπως (3) , σελ. 287
40. Όπως (11) , σελ. 20 - 21

Ενότητα 4. Το επιτελεστικό βήδισμα του De Certeau ως δημόσια δήλωση παρουσίας στο αστικό πεδίο :
Από την “Πόλη - Κείμενο” στην “Πόλη - Παράσταση”

Επίλογος - Συμπεράσματα

Επίλογος - Συμπεράσματα

Γενικός Στόχος της Έρευνας

Η Πόλη των “Παραστάσεων” και των “Αναπαραστάσεων”, μέσα από την παρούσα έρευνα , αναδύεται ως ένα αστικό , επιτελεστικό πεδίο δράσεων και συμβάντων , όπου οι καθημερινές πρακτικές των κατοίκων της , με επικρατούσα την οδοιοπορία , το ενισχύουν και το αναμορφώνουν διαρκώς.

Το τρίπτυχο *Γλώσσα - Επιτέλεση - Σώμα* αποτελεί τη βάση των διαλεκτικών αυτού του πεδίου , καθώς και των συνδέσεων που οι επιμέρους εκφάνσεις αυτών των εννοιών δημιουργούν. Η διττότητα μεταξύ “παράστασης” και “αναπαράστασης” καθίσταται αναγνώσιμη μέσω του εργαλείου της Γλώσσας , τόσο ως συστήματος επικοινωνίας , όσο και ως ανοιχτού πεδίου έκφρασης νοημάτων. Η Επιτέλεση λειτουργεί ως ένα δυναμικό πεδίο δηλώσεων παρουσίας ταυτοτήτων στον αστικό χώρο , η οποία υποδεικνύει τη ρευστότητα των πλαισιώσεων και των κανόνων.

Μέσα σε αυτή τη συλλογιστική, το Σώμα καθίσταται ως κεντρικός πυκνωτής και φορέας των αστικών αφηγήσεων και νοηματοδοτήσεων που “επιτελούνται”. Έτσι, οι “Παραστάσεις” και οι “Αναπαραστάσεις” της Πόλης - πεδίου καθίστανται δηλώσεις παρουσίας και απουσίας των διαδικασιών και αφηγήσεων, που τη χαρακτηρίζουν ως ανοιχτό κώδικα , αντί κλειστού συστήματος. Ανακεφαλαιώνοντας σύντομα για τα αποτελέσματα της έρευνας , θα καταλήγαμε στα εξής παρακάτω :

Σύντομη ανακεφαλαίωση

Η ανάπτυξη του ερευνητικού ερωτήματος περί *επιτελεστικής πρακτικής του περπατήματος στο πεδίο της πόλης* ως μέσο μετασχηματισμού της αντίληψής μας για τον αστικό χώρο και τη δημιουργία βιωματικών συνδέσεων ξεκινά με τη σχέση Γλώσσας και Πόλης ως συστήματα, τα οποία αποδεικνύεται ότι αποτελούν εν κατακλείδι πεδία δράσεων των κατοίκων. Ειδικότερα, το ερευνητικό ερώτημα τίθεται προς την κατεύθυνση της σχέσης μεταξύ γλωσσολογικών σχηματισμών και περιπατητικών διαδρομών. Ο εντοπισμός αναλογιών, σε ένα τέτοιο επίπεδο, θέτει την προσοχή μας ερευνητικά στον ρόλο και τις αυτόβουλες αποφάσεις του περιπατητή σε μια τέτοιου είδους παρατήρηση. Ειδικότερα, η πόλη, βάσει των θέσεων του De Certeau, αναλύεται ως γλώσσα και το περπάτημα ως μια μορφή εκφώνησης. Η αστική εμπειρία συγκρίνεται με τις γλωσσικές πράξεις, όπου οι διαδρομές των ανθρώπων "γράφουν" αέναα τον χώρο. Παράλληλα, η βιωματική και αφηγηματική διάσταση του αστικού χώρου ξεπερνά την τρισδιάστατη αντίληψή του, με τη διαλεκτική χώρου - τόπου να γίνεται η βάση αυτής της ενεργούς, αστικής βίωσης.

Στη συνέχεια, η "ανάγνωση" του De Certeau γύρω από τη χωρική εμπειρία τίθεται υπό όρους "ταυτότητας". Όμως, η ταυτότητα, όπως και ο τόπος, στην παρούσα έρευνα, εξετάζονται υπό το πρίσμα της επιτελεστικής "παρουσίας" και όχι της (προ)εγκατεστημένης συνθήκης. Σε αυτό το μονοπάτι, η συνύπαρξη τόπου και ου τόπου εξετάζονται, αρχικά, μέσα από τα γλωσσικά σχήματα της Συνεκδοχής και του Ασύνδετου, τα οποία εκφράζουν χωρικά νοήματα παρουσίας -απουσίας, πλήρους - κενού, παράστασης - αναπαράστασης. Η οδοιπορική πρακτική φαίνεται να συνενώνει την παρουσία και την απουσία, που εκφράζεται τόσο μέσω των χωρικών περασμάτων, όσο και των συλλογικών 'ονείρων' των περιπατητών. Η οδοιπορία παρουσιάζεται ως ενεργή αφήγηση που συνδέει μύθους, σώμα και χωρικές πρακτικές, δημιουργώντας μια ποιητική γεωγραφία μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών χώρων. Επιπλέον, θίγεται η

σημασία της πλαισίωσης στην αφηγηματικότητα , όπου η τελευταία συγκρίνεται με την “παραβατικότητα”, αλλά και τις σχέσεις διαμεσολάβησης. Ο παραβατικός λόγος , όπως αναλύεται από τον Bakhtin, αντιστοιχεί στον δημόσιο χώρο χωρίς καθορισμένα όρια, όπως και οι αστικές ιστορίες που εκφράζουν παραβατική αφήγηση.

Η έρευνα , στο τελευταίο αυτό στάδιο, εστιάζει πιο διακριτά πλέον στη σημασία της σωματικής διάστασης του βαδίσματος του De Certeau. Η έννοια της “συμπεριφοράς” διερευνάται σε συνάρτηση με τις κατασκευές που επιβάλλει η εξουσία της Πόλης. Επιπλέον, το διώνυμο “σώμα” και “χώρος” εξετάζεται μέσα από τη σφαίρα της “επιτελεστικότητας” , η οποία φαίνεται να γεφυρώνει ποικιλοτρόπως το “Κείμενο” με την “Παράσταση”. Το ζήτημα του “πλαισίου” , είτε ως πόλη , είτε ως θέατρο - επιτέλεση, δηλαδή ως υπό κατασκευή χώρο - χρόνος, τίθεται υπό το πρίσμα του “παιχνιδιού” και των ορίων αυτού , όπου και πάλι το Σώμα ως επιτελεστική παρουσία επικυρώνει ή ακυρώνει. Ειδικότερα, η τελευταία αυτή ενότητα επικεντρώνεται στη διαλεκτική μεταξύ τακτικών του σώματος , έναντι των στρατηγικών της πόλης , με κέντρο διερεύνησης τα “επιτελεστικά” σχήματα αυτής της συνθήκης. Οι αυτοσχεδιασμοί των σωμάτων ,εντός των κανόνων της πόλης, διαμορφώνουν συμπεριφορές, οι οποίες μετατοπίζονται από αυθόρμητες σε τελετουργικές, διαμορφώνοντας εξελισσόμενες γλωσσικές και έμφυλες ταυτότητες. Ακόμα, το επιτελεστικό περπάτημα καθίσταται πράξη “αντίστασης” απέναντι στη μηχανιστική κίνηση της πόλης, ενώ το “παιχνίδι” - με το περπάτημα να “δανείζεται” χαρακτηριστικά του , γίνεται αντι-πλαισιωμένη πρακτική, με θεατρικό χαρακτήρα. Τέλος, η κυκλοφορία των σωμάτων αντιμετωπίζεται ως συλλογική εμπειρία διαμεσολάβησης μεταξύ “καθημερινού” και “τελετουργικού” , με την πόλη να μετατρέπεται σε ανοιχτή “παράσταση”. Το σπάσιμο του "τέταρτου τοίχου" της , ως ανατροπή της “καθεστηκυίας” νοηματοδότησής της ως πεδίου, φέρνει ανατροπές στην αστική συνθήκη, και διανοίγει τα όρια της αντίληψης μεταξύ πόλης - τέχνης - πρακτικών.

Σύνοψη βασικών εννοιών & θεωρητικών εργαλείων

Ειδικότερα, για να επιτευχθεί η κατανόηση του τρίπτυχου *Γλώσσα - Επιτέλεση - Σώμα* μέσα, όμως, από την αστική “συνθήκη”, το “ομιλιακό ενέργημα” του αστικού περπατήματος, όπως τίθεται από τον De Certeau, καθίσταται το βασικό εργαλείο, με βάση το οποίο ο αστικός χώρος ξεδιπλώνει τις ποιότητές του ως “πλαίσιο”, ως “κείμενο”, ως “σκηνή” ή / και ως μια δυναμική και ανοιχτή “παράσταση”. Με αυτόν τον τρόπο, τα συμβάντα και οι επιτελεστικές παρουσίες φαίνεται να καθορίζουν το δυναμικό και μη - καθορισμένο σχεδιασμό της “Πόλης - Παράστασης”, παρά η επιβολή ενός προ-σχεδιασμού και μιας δισδιάστατης αποτύπωσης της “Πόλης - Έννοιας”. Μέσα σε αυτή τη διαλεκτική παρουσίας - απουσίας τόσο νοημάτων, όσο και δράσεων, η τελετουργική διάσταση των συμπεριφορών φαίνεται να λειτουργεί ως μια ενεργή δύναμη σε σχέση με τη χρονική εξέλιξη που απαιτούν αυτά τα προαναφερθέντα πεδία ως εκφράσεις μιας ενεργούς αστικότητας.

Επομένως, η παρούσα έρευνα στέκεται σε κάποιες βασικές έννοιες που χρησιμοποιούνται ως εργαλεία για την κατανόηση της “Πόλης - Παράστασης”. Αυτές οι έννοιες λειτουργούν ως θεωρητικό υπόβαθρο για τα επίπεδα “αναγνώσεων” που γίνονται στις σχέσεις μεταξύ αστικού χώρου, καθημερινότητας, ταυτοτήτων και επιτελεστικότητας - θεατρικότητας. Αυτές αναλύονται καθ’ όλη τη διάρκεια της έρευνας και εδώ συνοψίζονται ως εξής :

Καθημερινές Πρακτικές: Οι αυτοσχεδιαστικές και απλές δράσεις των κατοίκων εντός καθημερινότητας, οι οποίες διαμορφώνουν τρόπους βίωσης και νοηματοδότησης του αστικού χώρου. Το “*περπάτημα ως αφηγηματική δράση*” : το να βαδίζει κανείς στην πόλη αποκτά διαστάσεις “αφηγηματικής” πρακτικής, η οποία διαμορφώνει και μετασχηματίζει τον αστικό χώρο. Το “*Κείμενο*” : η κειμενική υπόσταση ξεφεύγει του γραπτού (κειμένου) και μετατοπίζεται - ερευνητικά - στην πόλη, όπου η ίδια και οι

διαδρομές της, διαβάζονται ως κείμενο, όπου τα σώματα, μέσω των πρακτικών τους, διαμορφώνουν ένα είδος αστικής γραφής. Η *“Επιτελεστικότητα”*: εδώ αποτελεί ένα κοινό πεδίο μεταξύ γλώσσας - παρουσίας σώματος και ταυτότητας - θεατρικής συνθήκης, με τον αστικό χώρο να γίνεται το πεδίο ανάπτυξής της, μετατρέποντας την καθημερινή ζωή σε ένα “παραστασιακό - επιτελεστικό πεδίο”. *“Τακτικές και Στρατηγικές”*: Οι μιν αφορούν αυτοσχεδιασμούς και αμφισβήτηση των κανόνων της πόλης, ενώ οι δε σχετίζονται με την υπακοή σε κανόνες και αρχές της εξουσίας, που επιβάλλουν έναν σχεδιασμένο χώρο. *“Χώρος και Τόπος”*: η διαλεκτική των δύο αυτών εννοιών έγκειται, σύμφωνα με τον De Certeau, στο ότι η πρώτη αντιστοιχεί σε ένα καθορισμένο, σταθερό σύστημα, όπου συνδέεται με τις “στρατηγικές”, ενώ η δεύτερη με το αποτέλεσμα των “τακτικών” των κατοίκων, όπου τον νοηματοδοτούν και τον “ζωογονούν” μέσω των προσωπικών κινήσεων και αφηγήσεων. Ο *“Μύθος”*: καθίσταται ως ένα ευέλικτο, δυναμικό σύστημα νοηματοδότησης, το οποίο συνδέεται με τα “κενά” των αφηγήσεων, όπως και των τόπων. Ως Λόγος διαφαίνεται ως ένα αποσπασματικό και ετερογενές σύστημα, που συμβολίζει και διαρθρώνει τις καθημερινές πρακτικές, νοηματοδοτώντας τις και δίνοντας υπόσταση λακανικού “πραγματικού” στις σχέσεις μεταξύ αστικού χώρου και κατοίκων. Η “μυθική” διάσταση της πόλης προκύπτει από την ίδια την επιτελεστικότητα των κατοίκων της. Το *“Σώμα”*: στην έρευνα αυτή αποδεικνύεται ως πυκνωτής και φορέας αφηγήσεων, όπως και νοηματοδοτήσεων που αφορούν *“ταυτότητες”*, όπως η φυλή, το φύλο, η σεξουαλικότητα, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση κ.ό.κ. Υφίσταται ως κεντρικό εργαλείο βιωμένης εμπειρίας στον χώρο, μέσω της κίνησης και της αίσθησης του, οι οποίες παράγουν το αστικό νόημα. *“Αφηγηματικότητα και Παραβατικότητα”*: Οι καθημερινές πρακτικές λειτουργούν ως *αφηγήσεις* εντός του αστικού πεδίου, με οδηγό το ίδιο το *Σώμα*. Ωστόσο, οι ίδιες, ενίοτε, ανατρέπουν τους καθιερωμένους κανόνες του χώρου και αμφισβητούν τα όρια της πόλης, ως *“παραβατικές”* δηλώσεις παρουσίας. *“Όρια (Χωρικά και Χρονικά)”*: Ο αστικός χώρος και χρόνος αποκτούν συγκεκριμένες οριοθετήσεις, οι

οποίες είναι σχετικά ρευστές, και με τις ίδιες να προκύπτουν ως αποτέλεσμα πλαισιώσεων, που έχουν τεθεί. Ωστόσο, αναλογίες της ίδιας συνθήκης οριοθέτησης, παρατηρούμε και στο παραστασιακό - επιτελεστικό πεδίο. “Πλαισίωση και Αντί-πλαισίωση”: Οι τρόποι και οι πρακτικές με τους οποίους ο χώρος και οι κινήσεις των ανθρώπων περι-ορίζονται ή διανοίγονται/ανατρέπονται, αντίστοιχα, σε προκαθορισμένα ή πιο ελεύθερα πλαίσια. “Αστική Παράσταση”: Η πόλη μελετάται ως “σκηνή”, ενώ οι καθημερινές πρακτικές διαμορφώνουν την “παραστασιακή/επιτελεστική” συνθήκη, η οποία δύναται να ανατρέψει την καθιερωμένη τάξη. “Τελετουργία”: η συνθήκη μεταβατικότητας μεταξύ καθημερινού και συμβολικού, ώστε να αποκαθίστανται ομαλά οι συνθήκες ετερότητας εντός του αστικού πεδίου και ευρύτερα της κοινωνίας. Η “γεφύρωση” αυτή που παρέχει, διαφαίνεται τόσο στους Λόγους στην πόλη, όσο και στις κινήσεις των Σωμάτων που την απαρτίζουν. Με άλλα λόγια οι τελετουργίες στην παρούσα έρευνα ορίζονται ως δυναμικές συνθήκες επαναδιαπραγμάτευσης κοινωνικών ρόλων και ταυτοτήτων.

Κεντρικά συμπεράσματα που προέκυψαν ερευνητικά

Η Πόλη των Παραστάσεων και των Αναπαραστάσεων, όπως αποδεικνύεται στην έρευνα αυτή, αποτελεί ένα επιτελεστικό και νοηματοδοτημένο πεδίο, το οποίο διαμορφώνεται από τις καθημερινές πρακτικές και αλληλεπιδράσεις των κατοίκων της. Η πολυδιάστατη, αυτή, αστική συνθήκη αναδύεται από τις διαπλεκόμενες σχέσεις γλώσσας, χώρου και χρόνου, οι οποίες συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν διαρκώς. Αυτές οι σχέσεις βρίσκονται σε αμφίδρομη διασύνδεση με τις συμπεριφορές των κατοίκων, οι οποίες καθορίζουν την επιτελεστικότητα της Πόλης. Επιπροσθέτως, η έλλειψη σαφών ορισμών λειτούργησε ως καταλύτης για τη διερεύνηση της Πόλης ως ζωντανού οργανισμού, ο οποίος δεν υπόκειται σε στατικές ερμηνείες. Αντίθετα, οι πρακτικές των κατοίκων της, την καθιστούν έναν ανοιχτό “κώδικα” “ανάγνωσης” που προσφέρει ποικίλες προεκτάσεις και συνδέσεις. Το θεωρητικό υπόβαθρο, το οποίο αντλήθηκε από τις επιστήμες της Κοινωνιολογίας, της Ψυχανάλυσης, της Γλωσσολογίας, των Επιτελεστικών/Θεατρικών σπουδών και της Αρχιτεκτονικής, ανέδειξε την πολύπλευρη φύση της αστικής εμπειρίας, μέσω πολυεπίπεδων συνδέσεων και αναγνώσεων.

Η πόλη ως “κείμενο” και ως “παράσταση”:

Η “Πόλη - Έννοια” ,που σχετίζεται με τις δισδιάστατες απεικονίσεις των χαρτών και τον πολεοδόμω, μετατοπίζεται ερευνητικά στην “Πόλη - Κείμενο” , όπου το περπάτημα ως επιτέλεση σωμάτων - με ό, τι αυτό συνεπάγεται, αναδιαμορφώνει συνεχώς τα νοήματα του χώρου. Δηλαδή, ο αστικός χώρος παρατηρείται ως ένα δυναμικό “κείμενο” δράσεων και διαδράσεων , οι οποίες ανατρέπουν όρια και πλαισιώσεις , κάνοντας σαφή την παρουσία τους στον χώρο αυτό, με τρόπο ανάλογο του ομιλιακού εκφωνήματος στο σύστημα της γλώσσας. Η διαλεκτική ρευστότητας - ορίων , ή παρουσίας - απουσίας συνθέτει το κοινό πεδίο μεταξύ “Παράστασης” και “Αναπαράστασης”, που συνεπάγεται την ευρύτερη

σύζευξη πεδίου - συστήματος , γλώσσας - γραφής , χώρου - τόπου στην ανάγνωση της Πόλης.

Η διαλεκτική σχέση μεταξύ χώρου, γλώσσας και επιτέλεσης:

Η ρητορική του περπατήματος του De Certeau αναδεικνύει το βάδισμα ως "ομιλιακό ενέργημα", όπου το σώμα δεν κάνει κινήσεις στην πόλη άνευ νοήματος ` αντίθετα επιτελεί πολυεπίπεδες νοηματοδοτήσεις σε βάθος χρόνου. Μέσα από αυτήν τη σωματική δράση , δημιουργείται ένας μόνιμος διάλογος μεταξύ "Εαυτού" και "Αλλου", αναδεικνύοντας τη σχέση παρουσίας και απουσίας, που εντοπίζεται τόσο στο σύστημα της γλωσσικής έκφρασης, όσο και της αστικής βίωσης. Σε αυτή τη συλλογιστική, οι λακανικές θέσεις για το φαντασιακό, συμβολικό και πραγματικό, θέτουν το αστικό πεδίο ως "ψυχικό" χώρο, όπου οι νοηματοδοτήσεις του σώματος διαμορφώνουν την εμπειρία του υποκειμένου. Το περπάτημα διαφαίνεται έτσι ως ένας τρόπος αναζήτησης, διαμόρφωσης ,αλλά και δήλωσης ταυτοτήτων, με την κίνηση στον χώρο να επαναπροσδιορίζει τη διαλεκτική σώματος και τόπου, επηρεάζοντας την αντίληψη της "πραγματικότητας".

Η πόλη ως πεδίο κοινωνικής και σωματικής αλληλεπίδρασης:

Η Πόλη ως ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο πεδίο κοινωνικής και σωματικής αλληλεπίδρασης θέτει την επιτελεστικότητα των σωμάτων ως κύριο φορέα αυτής της διαμεσολάβησης. Τα σώματα, με τις πρακτικές τους, καθίστανται χρονικές δυνάμεις της ετερότητας, οι οποίες "γεφυρώνουν" τον αστικό χώρο και τα συστήματα που τον πλαισιώνουν, αμφισβητώντας τις καθιερωμένες στρατηγικές. Μέσα από την αφηγηματικότητα των κινήσεων και των ιστοριών, οι κάτοικοι "παραβιάζουν" τα "όρια" της "κωδικοποιημένης" πόλης των πολεοδομικών και όχι μόνο σχεδιάσεων , ενώ δημιουργούν έναν "αντι-κώδικα" αναδιαμορφωμένων πρακτικών. Με αυτόν τον τρόπο, οι καθημερινές πρακτικές των σωμάτων επαναπροσδιορίζουν την αστική εμπειρία, καθώς η σωματική διάσταση γίνεται καταλυτική, υπερβαίνοντας την απλή "γλώσσα" και

αναδημιουργώντας συνεχώς τις ευρείες έννοιες του χώρου και της ταυτότητας.

Η τελετουργία και οι καθημερινές πρακτικές ως πεδία ανατροπής:

Οι καθημερινές πρακτικές, όπως το περπάτημα, αναδεικνύουν την “ετεροτική” δύναμη της τελετουργίας ως φάσματος συμπεριφορών, η οποία γεφυρώνει το “καθημερινό” με το “συμβολικό”. Παράλληλα, η ίδια καταφέρνει να επαναπροσδιορίζει την πόλη των κινήσεων των κατοίκων ως ζωντανό, επιτελεστικό πεδίο. Μέσα σε αυτό το επίπεδο παρατήρησης της τελετουργικής διάστασης των αστικών συμπεριφορών, τα “διάκενα” που προκύπτουν από το “παιχνίδι” των καθημερινών πρακτικών διαμορφώνουν έναν χώρο ανοιχτής επιτελεστικότητας, όπου αμφισβητούνται και αναδιαμορφώνονται οι κανόνες της πόλης, ενισχύοντας τη ρευστότητα και την αναθεώρηση των ταυτοτήτων. Οι τελετουργίες, με αυτόν τον τρόπο, λειτουργούν ως πεδία ανατροπής των καθιερωμένων κανόνων, επιτρέποντας στους κατοίκους να υπερβαίνουν τις επιβεβλημένες κοινωνικές και χωρικές δομές.

Το περπάτημα ως επιτελεστικό πλαίσιο:

Το βάδισμα, όπως αναλύεται, λειτουργεί ως μεθοριακή συνθήκη μεταξύ καθημερινότητας και τελετουργίας, ενισχύοντας έτσι τη διάσταση της επιτελεστικής πρακτικής που ενέχει το ίδιο ως ανθρώπινη εμπειρία πολλαπλών μεταβάσεων στον αστικό χώρο. Το σώμα, ως φορέας και πυκνωτής αυτών των μεταβάσεων, δρα επιτελεστικά, δημιουργώντας μια διαρκή επαναδιαπραγμάτευση του χώρου και των κοινωνικών σχέσεων. Έτσι, μέσα από το βάδισμα, η πόλη αποκτά τη διάσταση ενός ζωντανού επιτελεστικού - θεατρικού χώρου, όπου η καθημερινή κίνηση και η παρουσία συγχωνεύονται, διαμορφώνοντας ένα ρευστό, διαδραστικό αστικό πεδίο δράσης και νοηματοδότησης.

Το “Τρίτο Νόημα” της “Πόλης - Παράστασης”:

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι η Πόλη αναδεικνύεται ως μια μορφή “μετα-δραματικού” θεάτρου, δηλαδή ένα ανοιχτό πεδίο δράσεων, το οποίο υπερβαίνει το προκαθορισμένο και προ - σχεδιασμένο “σενάριο”, προσκαλώντας σε διαρκή επαναπροσδιορισμό. Σε αυτή τη διαρκή διαπραγμάτευση μεταξύ παρουσίας (παράστασης) και απουσίας (αναπαράστασης), η “επιτέλεση” υπερβαίνει τα συμβατικά όρια μιας θεατρικής σκηνής, εισάγοντας δράσεις που αμφισβητούν την παραδοσιακή διάκριση μεταξύ “πραγματικού” και “συμβολικού”. Παράλληλα, η διττότητα της αφήγησης (ως “κειμενικότητα”) και της επιτέλεσης (ως “χρονικότητα”) επιτρέπει στους κατοίκους να ανατρέπουν τα κοινωνικά όρια και να επαναπροσδιορίζουν τις ταυτότητές τους. Έτσι, το “Τρίτο Νόημα” του “Κειμένου” της “Πόλης - Παράστασης” αναδεικνύεται μέσω της επιτελεστικής δράσης των κατοίκων, όπως στην περίπτωση του βαδίσματος, το οποίο επαναπροσδιορίζει αστικά νοήματα και δράσεις, τελικά “σπάζοντας” τον “Τέταρτο Τοίχο” της. Πώς, λοιπόν, μπορεί αυτή η ανατροπή του αστικού “κειμένου” να επηρεάσει την κατανόησή μας για την πόλη ως ζωντανό οργανισμό;

Η Πόλη των Παραστάσεων: Από τις Στατικές σχεδιάσεις στις Δυναμικές παρουσίες

Τελικά, θα έλεγε κανείς ότι η Πόλη των Παραστάσεων απομακρύνεται από την έννοια ενός στατικού, προκαθορισμένου χώρου Αναπαραστάσεων. Αντίθετα, αναγνωρίζεται ως ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο πεδίο δράσης, αφήγησης και επιτέλεσης. Οι διαλεκτικές μεταξύ γλωσσικής και χωρικής πρακτικής, επιτέλεσης και περπατήματος, Θεάτρου και Πόλης, θέτουν το αστικό πεδίο ως ένα ζωντανό θέατρο, όπου η διττότητα μεταξύ πραγματικού και συμβολικού, παρουσίας και απουσίας, αναδύει νέες μορφές κατανόησης και εμπειρίας του αστικού χώρου. Οι καθημερινές πρακτικές των κατοίκων, όπως η επιτελεστική διάσταση του βαδίσματος,

αναδιαμορφώνουν τον αστικό χώρο διαρκώς, με τρόπο που κοινωνικές και συμβολικές δομές ανατρέπονται και επαναπροσδιορίζονται. Εν κατακλείδι, η Πόλη, τελικά, υπερβαίνει τις στατικές ερμηνείες και γίνεται ταυτόχρονα ένα δυναμικό “κείμενο” και μια ανοιχτή “παράσταση”, προσκαλώντας τους κατοίκους της σε έναν διαρκή επαναπροσδιορισμό ταυτοτήτων και νοημάτων.

Εφαρμογές και προτάσεις για εξέλιξη της έρευνας

Η παρούσα έρευνα ανέδειξε τις “αόρατες” συνδέσεις στο αστικό πεδίο, προσφέροντας νέες προοπτικές στην κατανόηση της πόλης ως ζωντανού οργανισμού. Αυτές οι συνδέσεις δύνανται να αξιοποιηθούν για τη σχεδίαση συμμετοχικών δράσεων στον δημόσιο χώρο, ενισχύοντας τη διαδραστικότητα ανάμεσα στους κατοίκους και τον αστικό σχεδιασμό.

Το θεωρητικό υπόβαθρο που εκμαιεύτηκε μπορεί μελλοντικά να αποτελέσει βάση για εφαρμογές στην πόλη, υπό το κοινό πρίσμα αστικού σχεδιασμού - καλλιτεχνικής πρακτικής ,με στόχο την πιο άμεση σχέση διασύνδεσης μεταξύ κατοίκων και αστικής σχεδίασης.

Ειδικότερα, η ιδέα της πόλης ως επιτελεστικής σκηνης δίνει το έναυσμα για μια πιο σύγχρονη αντιμετώπιση , όπου η επιτόπια έρευνα εξετάζεται μέσα από τη χρήση ψηφιακών μέσων , τα οποία μπορούν να βοηθήσουν στην καταγραφή και ανάλυση της επιτελεστικής διάστασης των αστικών χώρων.

Ακόμα, η διάσταση της γλώσσας διανοίγει νέους ερευνητικούς διαλόγους στην εποχή της τεχνητής νοημοσύνης , με το δεδομένο ότι το ίδιο το AI αποτελεί μια “γλώσσα” και κατά πόσο θα μπορούσε η γλωσσική του διάσταση να καθορίσει την αστική σχεδίαση, την κοινωνική αλληλεπίδραση και την τέχνη στον δημόσιο χώρο.

Επομένως, οι δυνατότητες επέκτασης των θεμάτων της παρούσας έρευνας συνοψίζονται , παρακάτω , ως εξής : *Το αλληλεπιδραστικό πεδίο της πόλης ως “άνοιγμα” δυνατοτήτων για έναν πιο διαδραστικό, αστικό σχεδιασμό:* Η ενεργή συμμετοχή και παρατήρηση των αναγκών των κατοίκων ως προς τη διαδικασία σχεδιασμού , με σκοπό μια πιο κοινωνικά προσανατολισμένη αστική σχεδίαση. *Η παραστασιακότητα - επιτελεστικότητα της πόλης & οι προεκτάσεις προς το Μεταδραματικό Θέατρο στην εποχή των ψηφιακών μέσων:* Η συνειδητοποίηση μιας εποχής , όπου επιστήμη, τέχνη και νέα ψηφιακά μέσα συνεργάζονται , ώστε να επαναπροσδιοριστούν οι καθημερινές εμπειρίες των ανθρώπων στην

πόλη. *Η σωματικότητα των κατοίκων της πόλης σε συνάρτηση με V/R, A/R αστικά περιβάλλοντα:* Οι ερευνητικές και σχεδιαστικές προτάσεις που αφορούν την άμεση αλληλεπίδραση μεταξύ φυσικού και ψηφιακού, αστικού χώρου. *Η σημασία της συνειδητής σχεδίασης “μεταβατικών”, αστικών χώρων που στηρίζουν την τελετουργική διάσταση της πόλης:* Η έρευνα και ο σχεδιασμός αστικών χώρων, οι οποίοι προάγουν τη συλλογικότητα με τρόπο που “αγκαλιάζεται” η ετερότητα καταστάσεων των κατοίκων, μέσα από την κοινοτική αλληλεπίδραση, με τρόπο ανάλογο της αίσθησης συλλογικού γεγονότος που υφίσταται στο Θέατρο ή την Επιτέλεση. *Η κειμενικότητα της πόλης σε διάλογο με την κειμενικότητα της τεχνητής νοημοσύνης :* Η διαλεκτική αυτή ανοίγει δρόμους για τη μελέτη των πολιτισμικών και κοινωνικών συνθηκών που θέτει η τεχνητή νοημοσύνη ως νέο επίπεδο σχέσεων επικοινωνίας στη ζωή των κατοίκων στο πεδίο της πόλης.

Τελικά, θα λέγαμε ότι η λειτουργία της πόλης ως μια ζωντανή, επιτελεστική σκηνή δύναται να επεκταθεί ερευνητικά και σχεδιαστικά, μέσα από τις ψηφιακές τεχνολογίες, όπως η τεχνητή νοημοσύνη και τα ψηφιακά μέσα, τα οποία μάς δίνουν δυνατότητες ενίσχυσης των “μεταμορφώσεων” της παράστασης της καθημερινότητας, επαναπροσδιορίζοντας τα όρια και τα νοήματά της. Πάντως, τόσο η μελλοντική έρευνα και μεθοδολογία σχεδιασμού του αστικού χώρου, όσο και η υλοποίηση αυτών των σκέψεων, οφείλουν να “επιμείνουν” στην εμπειρία της σωματικότητας και στον σεβασμό προς αυτήν. Εξάλλου, καμία θεωρητική ανάλυση, κανένα αστικό “όνειρο” και καμία ψηφιακή “σκηνή” δεν μπορεί να υποκαταστήσει την αλήθεια του “πραγματικού” των σωμάτων.

Συνολική βιβλιογραφία και λοιπές πηγές

Συνολική βιβλιογραφία και λοιπές πηγές

Α) Ελληνική Βιβλιογραφία

1. **Αγραφιώτης, Δ.** *Επιτέλεση*. Εκδ. Νήσος, Αθήνα, 2022.
2. **Barthes, R.** *Εικόνα - Μουσική - Κείμενο*, μτφρ. Γιώργος Σπανός, επιμ. Βασίλης Πατσογιάννης, ΠΛΕΘΡΟΝ, 2019.
3. **Butler, J.** *Ο Ψυχικός Βίος της Εξουσίας: Θεωρίες στην Υποταγή*. Stanford University Press, 1997.
4. **Carlson, M.** *Performance: Μια Κριτική Εισαγωγή*, μτφρ-Εισαγωγή-Επιμέλεια: Ελευθερία Ράπτου, Εκδ. Παπαζήση, 2014.
5. **Μπαμπάλου - Νουκάκη, Μ.** *8+1 Κείμενα για την Αρχιτεκτονική και την Πόλη*, Εκδ. DOMa, 2020.
6. **Μπαμπινιώτης, Γ.** *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Εκδ. Κέντρο Λεξικολογίας ΕΠΕ, Επανεκτύπωση, Αθήνα, 1998.
7. **Ντε Σερτώ, Μ.** *Επινοώντας την καθημερινή πρακτική: Η πολύτροπη τέχνη του πράττειν*, μτφρ. Κική Καψαμπέλη, ΣΜΙΛΗ, 2010.
8. **Purini, F.** *Πρόγραμμα ΗΡΑΚΛΗΣ. Δέκα σχέδια για την ελληνική πόλη*, Εκδ. ΑΓΕΤ “ΗΡΑΚΛΗΣ”, Αθήνα, 1997.
9. **Σταυρίδης, Σ.** *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*, Εκδ. Νήσος, Αθήνα, 2018.
10. **Χρυσόπουλος, Χ.** *Ο Δανεισμένος Λόγος*, Εκδ. Οκτώ, 2016.
11. **Κακριδής, Ι.Θ.** *Ελληνική Μυθολογία* (Τομ. Ι), Εκδ. Εκδοτική Αθηνών, 1986.
12. **Schechner, R.** *Η Θεωρία της Επιτέλεσης*, μτφρ. Νάνσυ Κουβαράκου, Εκδ. ΤΕΛΕΘΡΙΟΝ, Αθήνα, 2011.

B) Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. **Bakhtin, M.M.** *Speech Genres and Other Late Essays*, μτφρ. Vern W. McGee, University of Texas Press, 1986.
2. **Butler, J.** *Excitable Speech*. Loutledge, London, 1997.
3. **Butler, J.** *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection*. Stanford University Press, 1997.
4. **Carlson, M.** *Performance: A Critical Introduction*, Routledge, 1996.
5. **Freedman, B.** *Staging the Gaze*. Cornell University Press, Ithaca, NY, 1991.
6. **Grigg, R.** *Lacan, Language and Philosophy*. State University of New York Press, 2008.
7. **Homer, S.** *Εισαγωγή στον Ζακ Λακάν*, μτφρ. Στέλλα Μαύρη, επιμ. Ευγενία Γεωργάκα, Εκδ. OPOSITO, Αθήνα, 2017.
8. **Janet Cardiff.** *The Walk Book*. Edited by Thyssen-Bornemisza Art Contemporary, Vienna Verlag der Buchhandlung Walther König, Köln.
9. **Kittler, F.** *Γραμμόφωνο, Κινηματογράφος, Γραφομηχανή*, μτφρ. Τούλα Σιετή, Επιμέλεια: Διονύσης Καββαθάς, Εκδ. Νήσος, Αθήνα, 2005.
10. **Kristeva, J.** *Desire in Language*, Leon Roudiez (ed.), μτφρ. T. Gora, A. Jardine and L. Roudiez, Columbia University Press, New York, 1980.
11. **Lynch, K.** *The Image of the City*, The MIT Press, 1960.
12. **Searle, J.** *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge University Press, 1969.
13. **Van Gennep, A.** *Les Rites de Passage*, 1908.

Γ) Ακαδημαϊκά Άρθρα

1. **Dolan, J.** "Geographies of Learning: Theater Studies, Performance, and the 'Performative'." *Theatre Journal*, The Johns Hopkins University Press, τόμ. 45 (1993).
 2. **Dundjerovic, A. & Martínez Sánchez, J.** "Festival and the City: Performativity of Sexual Acts in Public Spheres." Παρουσιάστηκε στο AHRA International Conference, Birmingham School of Architecture & Design, 2018.
-

Δ) Άρθρα σε Περιοδικά

1. **Mikropragmata.** (2023, Οκτώβριος). *Παράθυρα χωρίς κουρτίνες: Γιατί οι πλούσιοι δεν καλύπτουν τα παράθυρά τους.* Lifo, 10/23.
2. **Waters, M.** *Why Rich People Don't Cover Their Windows.* The Atlantic, 02/24.

Ε) Πηγές από Έργα Τέχνης και Πολιτισμού

Βίντεο / Ταινίες / Έργα Τέχνης

1. **“Αόρατος Παρατηρητής”** (2017) - Τζίνα Σταυροπούλου. [Link](#)
2. **“Electrical Walks - Αθήνα”**(2017) - Christina Kubisch. [Link](#)
3. **“Η αιώνια λιακάδα ενός καθαρού μυαλού”** (2004) - Michel Gondry. [Link](#)
4. **“Matrix I”** (1999), των Wachowskis. [Link](#)
5. **“Metamorphosis II”** (1940)- M. C. Escher.
6. **“Ο ιστός της Μνήμης”** (2022)- Τζίνα Σταυροπούλου . [Link](#)
7. **“The City of Forking Paths”**(2014) - Cardiff & Miller. [Link](#)
8. **“The Green Line”** (2004) - Francis Alÿs. [Link](#)
9. **“Πτυχώσεις και θέες: Αρχαιολογικός περίπατος στην Αρχαία Ολυμπία”** (2016) - Τζίνα Σταυροπούλου. [Link](#)
10. **“Σπιρτόκουτο”** (2002) - Γ. Οικονομίδης. [Link](#)
11. **“Stargazing the City”** (2024) - Τζίνα Σταυροπούλου. [Link](#)
12. **“Untitled”** (1935), Φωτογραφία της Dora Maar / Courtesy Centre Pompidou. [Link](#)
13. **“The Mile-Long Opera: A Biography of 7 o'clock”** (2018), Diller & Lang. [Link](#)

Η “Πόλη - Κείμενο” των Παραστάσεων και των Αναπαραστάσεων δεν είναι απλώς ένα σκηνικό , αλλά ένας ζωντανός οργανισμός , όπου αναδεικνύονται διαρκώς οι μεταβαλλόμενες συνθήκες δράσης, αφήγησης και επιτέλεσης. Οι καθημερινές πρακτικές των κατοίκων – όπως το περπάτημα – αναδιαμορφώνουν τον αστικό χώρο, εγχαράσσοντας χωρικά ίχνη , τα οποία ανατρέπουν τις καθιερωμένες κοινωνικές και συμβολικές δομές.

Με τις διαλεκτικές σχέσεις μεταξύ γλώσσας και χώρου, θεάτρου και πόλης, το αστικό πεδίο μεταμορφώνεται σε ένα ζωντανό θέατρο, όπου η διττότητα μεταξύ πραγματικού και συμβολικού, παρουσίας και απουσίας, προσφέρει νέες μορφές νοηματοδότησης και εμπειρίας.

Μέσα σε αυτή τη συλλογιστική πορεία, η πόλη υπερβαίνει τις στατικές ερμηνείες και λειτουργεί ταυτόχρονα ως ένα δυναμικό “κείμενο” , αλλά και ως μια ανοιχτή “παράσταση”, προσκαλώντας τους κατοίκους σε έναν αδιάκοπο επαναπροσδιορισμό ταυτοτήτων και νοημάτων.